



# **A SZÁMVITEL ÉS A CONTROLLING ELMÉLETE, GYAKORLATA**

**Újdonságok és kihívások a számvitel  
világában**

**I. Tudományos Konferencia Konferenciakötete**



**BGE**

BUDAPESTI GAZDASÁGI EGYETEM  
ALKALAMAZOTT TUDOMÁNYOK EGYETEME

PÉNZÜGYI ÉS SZÁMVITELI KAR

# **A SZÁMVITEL ÉS A CONTROLLING ELMÉLETE, GYAKORLATA**

**Újdonságok és kihívások a számvitel világában**

**I. Tudományos Konferencia konferenciakötete**

**Szerkesztette: Dr. Denich Ervin**

**Budapest, 2023**

Szerkesztette:  
Dr. Denich Ervin

Lektorálta:  
Dr. Kardos Barbara  
Dr. Denich Ervin

A számvitel és a controlling elmélete, gyakorlata  
Újdonságok és kihívások a számvitel világában  
I. Tudományos Konferencia konferenciakötete

© Szerzők, 2023  
© Szerkesztő, 2023

Kiadja a Budapesti Gazdasági Egyetem  
1055 Budapest, Markó utca 29-31.  
A kiadásért felelős: Prof. Dr. Heidrich Balázs rektor

ISBN 978-615-6342-73-7

# TARTALOM

<b>Bán Erika – Simon Szilvia</b> A könyvvizsgálat és a belső ellenőrzés kapcsolódása, kihívásai	5
<b>Borzán Anita – Budaházy György – Kapusztai Ágnes</b> Az online és a jelenléti számvitel oktatás összehasonlítása a BGE PSZK gazdaságinformatikus alapképzési szakon	17
<b>Budai Eleonóra – Denich Ervin</b> A hallgatók pénzügyi és számviteli felkészültsége a magyar gazdasági felsőoktatásban	29
<b>Frányó Zsófia Zsuzsanna – Szijártó Boglárka – Török Martina Zsófia</b> Számvitel és controlling: oktatási kihívások és megoldások	40
<b>Hegedűs Mihály</b> A számviteli szolgáltatás értékvesztése	54
<b>Hegedűs Szilárd – Lencsés Enikő – Ábel István – Nagy Gyula</b> Az infláció determináló tényezői az agráriumban, az élelmiszeriparban és a kiskereskedelemben	67
<b>Horváthné Csolák Erika</b> A költségvetési kórházak mérlegadatainak kapcsolata az ellátási formával	80
<b>Ilyés Csaba</b> Vállalatirányítási rendszerek alkalmazása a controlling tárgy oktatásában	101
<b>Kálmán Botond Géza – Malatyinszki Szilárd</b> A vezetői controlling szerepe a magyar Telekom zöld átmenetében	112
<b>Kardos Barbara – Balázsiné Farkas Katalin – Török Martina Zsófia</b> Mikrogyártók beszámolóinak	123

<b>Kucséber László Zoltán</b> A holdingstruktúra pénzügyi előnyei – Tapasztalatok a sikeres hazai vállalatok vizsgálata alapján	134
<b>Lakatos László Péter</b> Azonos kontroll alatt álló gazdálkodó egységek akvizíciójának számviteli kezelése az IFRS-ekben	142
<b>Madarasiné Szirmai Andrea</b> Újdonságok és kihívások a számvitel világában	154
<b>Musinszki Zoltán – Lipták Katalin – Szűcsné Markovics Klára</b> Válságok és csomagok	167
<b>Németh Krisztina – Németh Szilárd</b> Kihívások és lehetséges válaszok a kulisszák mögött, avagy a színházak sajátos stratégiai és operatív controlling megoldásai	177
<b>Siklósi Ágnes – Denich Ervin – Veress Attila – Sisa Krisztina A.</b> A számviteli értékelés a nem pénzügyi jelentések tükrében	191
<b>Tóth Gábor</b> Adat, mint nélkülözhetetlen erőforrás. A könyvvizsgáló cégek ERP rendszereiből kinyerhető adatok feltérképezése kutatói szemmel	206
<b>Pulay Gyula Zoltán</b> Az államháztartás pénzügyi számviteli dokumentumai hasznosításának lehetőségei és korlátjai	219

# A KÖNYVVIZSGÁLAT ÉS A BELSŐ ELLENŐRZÉS KAPCSOLÓDÁSA, KIHÍVÁSAI

**Dr. Bán Erika Ph.D., főiskolai docens**

Budapesti Gazdasági Egyetem, Pénzügyi és Számviteli Kar, Számvitel  
Tanszék

email cím: [ban.erika@uni-bge.hu](mailto:ban.erika@uni-bge.hu)

**Dr. Simon Szilvia Ph.D., főiskolai docens**

Budapesti Gazdasági Egyetem, Pénzügyi és Számviteli Kar, Számvitel  
Tanszék

email cím: [simon.szilvia@uni-bge.hu](mailto:simon.szilvia@uni-bge.hu)

## **Absztrakt**

Egy adott vállalkozás könyvvizsgálatában és belső ellenőrzésében abszolút igazság a tulajdonosi érdekek védelmének képviselője jogkövető magatartás esetén. Számos hasonlóság és különbözőség fogalmazható meg e két ellenőrzési tevékenységre, amely egy vállalkozás ellenőrzési rendszerének két különböző alrendszeréhez tartoznak, a könyvvizsgálat a tulajdonosi ellenőrzés alrendszeréhez (amely jellemzően jogszabály alapú elemeket tartalmaz), a belső ellenőrzés pedig a belső ellenőrzési alrendszerhez a belső kontrollrendszer részeként, és gyakorta nem kötődik jogszabályi előíráshoz a működtetése. Közepes és nagyvállalatok körében a könyvvizsgálat és a belső ellenőrzés között szinergia is megvalósul, amely azonban csak korlátozottan érvényesül a kkv-k esetében. Vizsgálati fókuszunk a két tevékenység kapcsolódása, továbbá a belső ellenőrzés nemzetközi irányelveinek, normáinak változtatása idején izgalmas áttekinteni azt, hogy az mennyiben érinti a könyvvizsgálattal való kapcsolódását.

## **1. Bevezetés**

A könyvvizsgálat és ezen keresztül a könyvvizsgáló célja annak megállapítása, hogy a vállalkozó által összeállított pénzügyi kimutatás a vonatkozó keretelvek alapján készült és ennek megfelelően megbízható és valós képet biztosít a vállalkozó vagyoni, pénzügyi helyzetéről, működésének eredményéről (2000. évi C. tv.). A könyvvizsgáló állásfoglalását tükröző véleményének kialakítása során a könyvvizsgáló felülvizsgálja a pénzügyi kimutatás valódiságát, szabályszerűségét, ezen kívül ellenőrzi a létesítő okirat előírásainak betartását és véleményét a könyvvizsgálói jelentésben foglalja össze. E magas fokú bizonyosságot adó vizsgálat és a véleményt tartalmazó független könyvvizsgálói jelentés garanciát ad és egyben információkat is nyújt a piaci érdekhordozó számára, növeli a felhasználók pénzügyi kimutatások iránti bizalmát, amelynek következtében a könyvvizsgálóra jelentős felelősség hárul. E felelősség nagysága függ attól, hogy az adott pénzügyi kimutatás

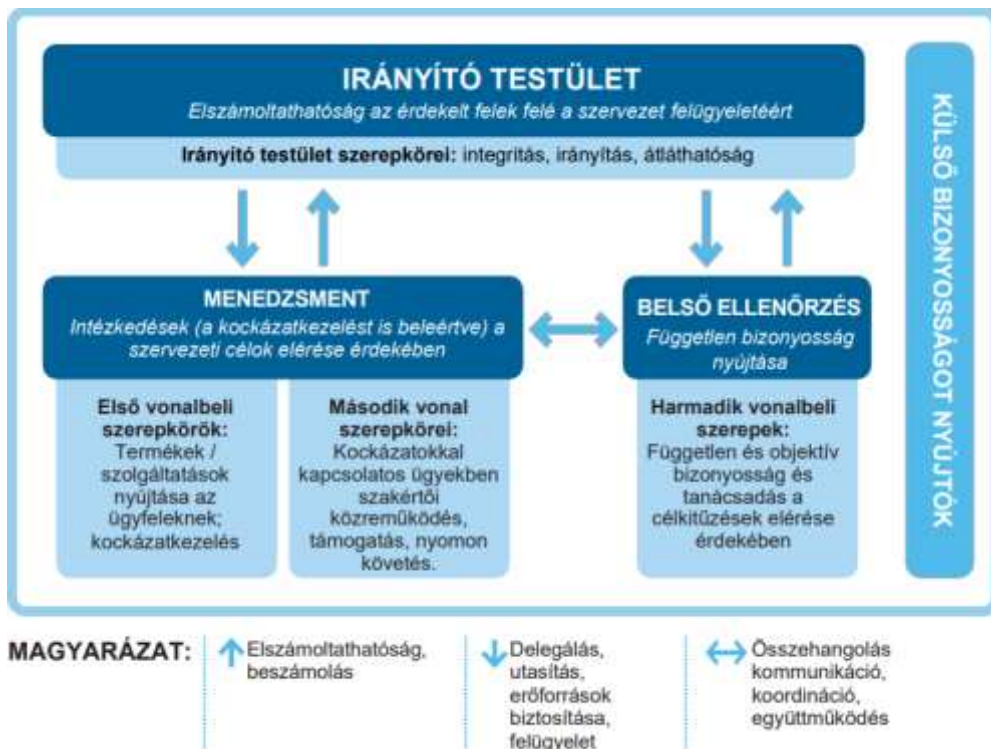
könyvvizsgálatában milyen mértékű kockázat rejlik. A könyvvizsgálati kockázat elfogadható alacsony szintre csökkentése érdekében a könyvvizsgálónak a szakmai ítélőképességét kell igénybe vennie, hogy a könyvvizsgálati kockázat nagyságát megbecsülje, valamint meg kell határoznia azokat a könyvvizsgálati eljárásokat - beleértve az elegendő és megfelelő könyvvizsgálati bizonyíték szerzését -, amelyekkel a könyvvizsgálati kockázat csökkentése elérhetővé válik. (Bíró, et.al. 2006, 200., 315. standard, Lukács, 2022)

## **2. Kontroll, a vállalkozás kontroll alatt tartása**

A vállalkozások erőforrásaik védelme érdekében az üzletviteli folyamataikhoz kapcsolódóan kontrollokat alakítanak ki és működtetnek. A kontroll egy szervezet vezetése, irányító testülete, vagy más felek által tett bármilyen intézkedés a kockázat kezelésére, és a kitűzött célok elérése valószínűségének növelésére. A kontrollok lényege, hogy nem egyszeri ellenőrzési tevékenységet jelentenek, hanem különböző folyamatokba épített kontrollpontok vagy szervezeti szintű kontrollok (mint például minőségbiztosítás, kockázatelemzés, ösztönző rendszer, etikai kódex stb.) alkalmazását.

A belső kontrollrendszer magában foglalja a pénzügyi és más kontrollok összességét, beleértve a szervezeti struktúrát, az eljárásokat és módszereket, valamint a belső ellenőrzést. A belső kontrollrendszer a szervezetrányítás eszköze, amely magában foglalja mindazon szabályokat, eljárásokat, módszereket és szervezeti struktúrákat, amelyek segítséget nyújtanak a vezetés céljai eléréséhez, azáltal, hogy megelőzi vagy feltárja és korrigálja a célok elérését akadályozó eseményeket.

A Belső Ellenőrök Nemzetközi Szervezete (The Institute of Internal Auditors) 2013-ban alkotta meg a szervezetrányítás három védelmi vonalának modelljét, amely deklarálja, hogy a vállalaton belüli folyamatokban a kockázatok kezelését, a vagyon védelmét, a visszaélések megakadályozását, a célok teljesülésének nyomon követését stb. az üzletmenetet ellátók, a szakosított szervezetek és a függetlenített belső ellenőrzés kooperatív együttműködésben végzik el. A tulajdonosok, a vállalatvezetés, a felügyelőbizottság, az audit bizottság és egyéb tulajdonosi bizottságok, valamint a külső ellenőrzést végző felügyeleti szervek vagy ellenőrző hatóságok nem tartoznak a három védelmi vonalba, mert afelett működnek, ill. attól függetlenek. A védelmi vonalak aktualizálását elvégezték a nemzetközi belső ellenőrök, de ahogyan az az 1. ábrán is látható, a tanulmányunk fókuszát adó könyvvizsgálat elhelyezkedése a korábbi modellel megegyezően a külső bizonyosságot nyújtók közé sorolható.



### 1. ábra: Az IIA Három Vonal Modellje

Forrás: theiia.org/three-lines-model-updated-hungarian 2020. p. 5.

### 3. Szervezetben, vállalkozáson belüli ellenőrzés

A belső ellenőrzés alapvetően a menedzsment munkájához kapcsolódik, a belső ellenőrzési alrendszer célja a vállalati célkitűzések elérésének elősegítése. A belső ellenőrzési tevékenységet alapvetően a vezetők és a dolgozók, valamint a függetlenített belső ellenőrzés végzi. A belső ellenőrzési rendszer elemei a folyamatba épített ellenőrzés, a vezetői ellenőrzés, a vezetői információs rendszer és a függetlenített belső ellenőrzési funkció. A védelmi vonalakban kiépített kontrollok mindegyikének van ellenőrzési funkciója is saját területén, illetve az előtte álló védelmi vonalba tartozó elemek működésének megítélésén keresztül.

A függetlenített belső ellenőrzés, a szervezetirányítás fontos pillére, amely működése során független és objektív visszajelzést nyújt a szervezetirányítás számára, a vezetők felelősségi körébe tartozó belső kontrollok és a kockázatkezelés működésének megfelelőségéről (Bán, 2019)



A hazai gyakorlatban a kontrollt és az ellenőrzést gyakran és helytelenül szinonimaként kezelik. A magyar gazdasági szaknyelvben a következő elhatárolást érdemes megtenni:

- Az ellenőrzés időszakos, konkrét követelményre irányul, s a belső munkavállalókon túlmenően külső személy és szervezet (pl. könyvvizsgáló, hatósági revizor) is gyakorolhatja. Ellenőrzési tevékenységnek tekinthetünk egy-egy konkrét vizsgálatot – lefolytatójától, külső vagy belső elrendelőjétől függetlenül.
- A kontroll bővebb megközelítésű, (cél)irányban, illetve uralom alatt tartást jelent. Állandó és szisztematikus rendszer kiépítését és fenntartását, fejlesztését feltételezi, amely révén képes lehet valaki a szervezeti egység feletti uralmat, vezetést a célokkal összhangban gyakorolni. Ebből következően a kontrollt belülről, munkatársak és vezetők révén gyakorolják.

A függetlenített belső ellenőrzés a kontrollrendszer szereplője és egyben ellenőre is, felülvizsgálva annak működési hatékonyságát, és javaslatokkal élve továbbfejlesztési lehetőségeire. A függetlenített belső ellenőrzés vizsgálatai jellemzően a múltra és a jelenre irányulnak, rendszeresen és tervszerűen zajlanak. A múlt működésének tapasztalatait mutatja be, amely tapasztalatok hasznosítása a szervezet vezetőjének kompetenciája. Ennek értelmében az ellenőr feltárása alapján javaslatokkal él, közvetlen intézkedési jogkörrel azonban nem rendelkezik.

#### **4. A könyvvizsgálati kockázat és az ellenőrzési kockázat kapcsolata**

A könyvvizsgálati kockázat annak kockázata, hogy a független könyvvizsgáló nem megfelelő véleményt (záradékot) ad ki, amikor a pénzügyi kimutatás lényeges hibás állítást tartalmaz.

A könyvvizsgálati kockázat elemeinek meghatározása nagyon összetett folyamat.

Első megközelítésben a könyvvizsgálati kockázat két tényező függvényében határozható meg, amelyek a következők:

- a lényeges hibás állítások kockázatai és
- a feltárási kockázat.

A feltárási kockázat annak kockázatát jelenti, hogy a könyvvizsgálat során végrehajtott eljárások nem fognak feltárni egy meglévő hibás állítást, amely lényeges lehet a könyvvizsgálat során akár önmagában, akár egyéb hibás állításokkal együtt.

A másik kockázati tényező – a lényeges hibás állítás kockázatai – két szinten állhatnak fenn:

- a pénzügyi kimutatások átfogó szintjén, amelyek a pénzügyi kimutatások egészére vonatkozó lényeges hibás állításokat jelentik, valamint
- az üzletszektórokra, a számlaegyenlegekre, valamint a közzétételekre vonatkozó állítások szintjén.

Az állítások szintjén jelentkező lényeges hibás állítás kockázatainak vizsgálata során jutunk el ahhoz a két kockázati tényezőhöz, amely a gazdálkodó kockázatait jelentik és létezésük független a pénzügyi kimutatások kockázatától. E két kockázat közül az egyik az eredendő kockázat, amely a számlaegyenlegek, gazdasági események csoportjainak a lényeges hibás állításra való fogékonyságát jelenti. A másik, a témánk szempontjából releváns kockázat, az ellenőrzési kockázat, amely annak kockázata, hogy a számviteli és belső ellenőrzési (belső kontroll) rendszer által nem kerül megfelelő időben megelőzésre, feltárára, helyesbítésre egy hibás állítás. (200., 315. standard)

A könyvvizsgálati kockázat elemeinek összefüggése a következő módon foglalható össze:

$$\text{könyvvizsgálati kockázat} = \text{eredendő kockázat} \times \text{ellenőrzési kockázat} \times \text{feltárási kockázat}$$

Ebből az összefüggésből egyértelműen látható, hogy az ellenőrzési kockázat lényeges szerepet tölt be a könyvvizsgálati kockázat meghatározása és kezelése során. (Bíró, et.al., 2006, Princz, et.al., 2014)

## 5. A belső kontrollrendszer

A pénzügyi kimutatások nemzetközi könyvvizsgálati standardokkal összhangban történő könyvvizsgálata során abból az alapfeltevésekből kell kiindulni, hogy a vezetés és adott esetben az irányítással megbízott személyek (továbbiakban: vezetés) felelőssége több területre terjed ki, amely felelősséget e személyek elismerték és értik is.

A vezetés felelőssége kiterjed arra, hogy

- a pénzügyi kimutatásokat a vonatkozó keretelvek alapján készítsék el,
- kialakításra kerüljön egy belső kontrollrendszer, amely olyan pénzügyi kimutatások elkészítését teszi lehetővé, amelyek nem tartalmaznak csalásból, hibából eredő lényeges hibás állításokat, valamint
- a könyvvizsgáló rendelkezésére bocsássonak minden olyan információt, amelyre a könyvvizsgálónak a könyvvizsgálat nemzetközi könyvvizsgálati standardoknak megfelelő elvégzéséhez szüksége van.

A vezetésnek tehát javasolt egy megfelelő belső ellenőrzési szervezet létrehozása, amely segíti a vezetés által meghatározott célok megvalósulását. E belső ellenőrzési szervezet (belső kontrollrendszer) – eltérően a könyvvizsgálótól – nem független a vállalkozástól. Feladata és felelősségének köre függ a vállalkozás szervezetétől, méretétől, valamint a vezetés igényeitől.

A belső ellenőrök (belső auditorok) feladata, szerepe különbözik az egyes végrehajtó funkciót ellátó személyektől, fő feladatuk annak meghatározása, hogy a rendszer hatékonyan működik-e. Bizonyosságot nyújtó és tanácsadási tevékenységet is végez. Célja a vállalatirányítás, kockázatkezelése és belső kontrollal kapcsolatos folyamatok értékelése és hatékonyságának javítása. Mivel a könyvvizsgálati kockázat egyik lényeges eleme az ellenőrzési kockázat, így a könyvvizsgálónak a könyvvizsgálat során fel kell mérnie, hogy az adott vállalkozásnál működik-e belső kontrollrendszer. Ha nem működik, akkor az ellenőrzési kockázatot magasnak kell tekinteni. Amennyiben működik belső kontrollrendszer, akkor a belső audit munkáját értékelni és tesztelni kell (200., 610. standard), mert ennek színvonala befolyásolja az alkalmazandó könyvvizsgálati eljárások jellegét, ütemezését, terjedelmét. (Princz, et.al., 2014)

## **6. A könyvvizsgáló együttműködése a belső auditorokkal**

A belső auditorokkal való együttműködés könyvvizsgálati szabályait a 610. témaszámú „A belső auditorok munkájának felhasználása” című nemzetközi könyvvizsgálati standard tartalmazza, amelynek hatályos változatát 2022. szeptember 12-én fogadta el a Magyar Könyvvizsgálói Kamara Elnöksége és 2022. október 12-én hagyta jóvá a Közfelügyelet.

A belső auditorok munkájának felhasználásával a könyvvizsgáló célja az ellenőrzési kockázat csökkentése. Azonban nem minden esetben tudja a könyvvizsgáló az ellenőrzési kockázatot csökkenteni. Ennek alapvető oka, hogy nem minden vállalkozás rendelkezik belső kontrollrendszerrel, ilyen nem került kialakításra az adott vállalkozásnál.

Azonban a vállalkozónál működő kontrollrendszer sem minden esetben alkalmas az ellenőrzési kockázat csökkentésére. Ennek okai a következők:

- a belső auditfunkció felelősségei és tevékenységei nem relevánsak a könyvvizsgálat szempontjából, azaz a felelősség és a tevékenység jellege nem kapcsolódik a társaság pénzügyi beszámolásához, vagy
- a könyvvizsgáló nem számít a belső audit funkció felhasználására a könyvvizsgálati bizonyítékok megszerzése során.

A könyvvizsgáló belső auditorokkal való együttműködését egyetlen standard sem írja elő kötelezően, ez a könyvvizsgáló saját döntése az átfogó könyvvizsgálati stratégia kialakítása során.

A belső auditorok célja és függetlensége nem egyezik meg a könyvvizsgálók céljával és felelősségével, szemben a könyvvizsgálókkal nem függetlenek a vállalkozástól és céljaikat a vezetés határozza meg. Ennek ellenére módszereik

hasonlóak lehetnek és ez a lehetőség teremti meg annak alapját, hogy a könyvvizsgáló mérlegelheti a belső auditorok munkájának felhasználását.

A belső audit funkció tevékenységei nagyon sokrétűek, amelyben beletartozik

- az irányítási folyamatok értékelése (etikai követelmények, teljesítmény menedzsment, célok, kockázatok és követelmények kommunikációjának hatékonysága),
- a kockázatkezelés (azonosítás, értékelés, kockázatkezelés és kontrollrendszerek fejlesztése, csalás feltárása),
- a belső kontrollok figyelemmel kísérése, fejlesztése,
- a pénzügyi és működési információk vizsgálata (azonosítás, értékelés, besorolás, tételek konkrét vizsgálata, egyenlegek és eljárások tesztelése),
- a működési tevékenységek ellenőrzése (nem pénzügyi tevékenységek, gazdaságosság, hatékonyság vizsgálata),
- a jogszabályoknak, szabályozásnak való megfelelés.

Releváns belső audit funkció esetén a könyvvizsgálónak mérlegelni kell, hogy felhasználja-e a belső audit funkció munkáját, és ha igen, akkor milyen mértékben.

Ha a könyvvizsgáló úgy dönt, hogy fel kívánja használni a belső audit munkáját a könyvvizsgálat során, akkor ez nem csökkenti a könyvvizsgáló felelősségét a kialakított könyvvizsgáló véleményért.

Abban az esetben, ha könyvvizsgáló a belső audit munkájának felhasználása mellett dönt, akkor a tervezett felhasználást a belső audit funkció felelősével meg kell beszélnie.

A könyvvizsgáló a belső auditorokkal alapvetően kétféle kapcsolatot alakíthat ki:

- egyrészt felhasználhatja a belső auditorok munkáját az elegendő és megfelelő könyvvizsgálati bizonyíték szerzés során, ha a belső auditorok munkája megfelel a könyvvizsgálat céljára,
- másrészt igénybe veheti a belső auditorokat a könyvvizsgálathoz történő közvetlen segítségnyújtás keretében, amelynek során a belső auditorok a könyvvizsgáló ellenőrzése és iránymutatása alapján dolgoznak.

A mérlegelés során a könyvvizsgálónak értékelnie kell a belső auditorok tárgyilagosságát, szakmai kompetenciáját, a megfelelő szakmai gondosságot, a kommunikáció várható hatékonyságát.

A belső auditorok munkájának felhasználása hatást gyakorol a könyvvizsgálati eljárásokra, így a könyvvizsgálat tervezése során a könyvvizsgálónak figyelembe kell vennie:

- a belső auditorok által végzett munka jellegét, hatókörét,
- ügyletcsoportokra, számlaegyenlegekre, közzétételekre vonatkozóan az állítások szintjén fennálló lényeges hibás állítás becsült kockázatait,

- a belső auditorok értékelésében rejlő szubjektív mértékét.

A könyvvizsgáló által végrehajtott könyvvizsgálati eljárások jellege, ütemezése és terjedelme függ a lényeges hibás állítás kockázatának könyvvizsgáló általi becslésétől, a belső audit funkció értékelésétől, a belső auditorok konkrét munkájának értékelésétől.

A könyvvizsgáló által alkalmazott lehetséges könyvvizsgálati eljárások az ellenőrzési kockázat mértékétől függően következők lehetnek:

- a belső auditorok által vizsgált tételek ismételt vizsgálata,
- hasonló tételek vizsgálata,
- a belső auditorok által végrehajtott eljárások megfigyelése.

Az ellenőrzési kockázat kedvező megítélése esetén a könyvvizsgáló által végrehajtott könyvvizsgálat egyszerűbbé válik, a könyvvizsgálati kockázat és ezáltal a könyvvizsgáló felelőssége mérséklődik.

A belső kontrollrendszert bármilyen jól alakította ki és működteti a vállalkozás, bármilyen jól tud együttműködni a könyvvizsgáló a belső auditorokkal, csökkenteni képes, de nem tudja megszüntetni a pénzügyi kimutatásokban lévő hibás állítás kockázatait a belső kontrollrendszer eredendő korlátai miatt. Az emberi hibák, tévedések lehetősége, a kontrollokkal történő összejátszás, vagy a kontrollok vezetés általi felülírása miatt az ellenőrzési kockázat valamilyen mértékben minden könyvvizsgálat során létezni fog.

Nem hagyható figyelmen kívül a számviteli szakma és így a könyvvizsgálat, egyúttal az ellenőrzési szakma együttműködésének tekintetében a digitalizáció (ipari forradalom 4.0, 5.0) által várható jelentős változása sem (Hegedűs et al. 2020, Hegedűs 2009)

## **7. A belső ellenőrzés és a könyvvizsgálat szinergiája**

„A kis- és középvállalkozások (kkv) jelentős szerepet töltenek be az egyes nemzetgazdaságok működésében. Ez különösen igaz Magyarországra és az Európai Unióra. Az Európai Unióban az európai vállalatok 99%-a kkv-vállalkozásként működik, és a foglalkoztatottak kétharmadát a kis- és középvállalkozások alkalmazzák. Magyarország esetében 520 525 vállalkozás van, melyek 99,8%-a a mikro-, kis- és középvállalati kategóriákba esik.” (Kecskés 2018, p. 194.) A legfrissebb KSH adat szerint a helyzet nem változott a kkv-k arányát tekintve: „Az országban mintegy 884 ezer kis- és közepes vállalkozás<sup>23</sup> működött 2021-ben, a pénzügyi szférán kívüli cégek 99%-a ebbe a kategóriába tartozott.” (KSH 2023)

Jelentősége miatt fontos tisztázni miért nem lehet minden esetben az ellenőrzés és a könyvvizsgálat szinergiájáról beszélni a kkv-k esetében.

A kérdés alapvető szempontja a szinergia, amely görög szó jelentése együttműködés, együttthatás. Több elem vagy tényező együttműködéséből nagyobb teljesítmény, magasabb eredmény jön létre, mintha az elemeket vagy tényezőket egyszerűen összeadnánk. Az, hogy a szinergia nem érvényesül minden esetben az ellenőrzés és a könyvvizsgálat vonatkozásában a kkv-k esetében, több szempontból is magyarázható:

a) Az ellenőrzés és a könyvvizsgálati közös munkája a vizsgált szektorban egyáltalán nem lehetséges, ha nem kötelezett a könyvvizsgálatra az igen magas határértékek miatt, s ebből kifolyólag nem is kér a kkv a számviteli beszámolójához kötődő könyvvizsgálati ellenőrzést. Ennek oka lehet, hogy nehezen tudja finanszírozni a beszámoló auditálásához kötődő könyvvizsgálati díjat. Ezen túlmenően más jellegű, a beszámoló hitelesítésén kívüli auditra (bizonyosságot adó átvizsgálás, vagyoneértékelés stb.) hasonló megfontolásokból a kkv-k jellemzően nem támaszkodnak.

b) Könyvvizsgáló igénybevétele esetén a közös munka a vizsgált szektorban jellemzően korlátozottan lehetséges. A kkv-kban általában nincsenek jól dokumentált kontrollpontok, kontrolltevékenységek, illetve az nincs kellő részletezettséggel, kellő mélységben kialakítva, amelyet a könyvvizsgáló munkájának támogatásaként, a kockázatai csökkentése érdekében kellene, hogy tapasztaljon. A könyvvizsgálati kockázat egyik összetevője az ellenőrzési kockázat, amelynek tipikus kkv példái, hogy

- a társaság nem rendelkezik megfelelő követelményeket támaztó szabályzatokkal (Hegedűs, 2014),
- a belső ellenőrzési feladatokat az alkalmazottak végzik,
- külső könyvelőiroda könyvel mindent a kapott dokumentumok alapján.

c) A belső ellenőrzési témák jellemzően túlmutatnak a könyvvizsgálat számviteli beszámolóra vonatkozó ellenőrzési feladatain. A könyvvizsgálat eredményeiből kiindulva a kkv a további tényleges működésére messzemenő hatást, fejlődést nem remélhet.

d) A beszámoló könyvvizsgálati hitelesítése kapcsán kevésbé kerül előtérbe a számvitel-szakmai területeken kívüli tanácsadó hatáskör a tényleges működésre vonatkozóan, amelyet a jól kiépített vagy megbízott belső ellenőrzés képes volna biztosítani.

A belső ellenőrzés kialakítását és fenntartásának módját a gazdálkodó mérete és összetettsége befolyásolja ugyan, de valamilyen szintű belső ellenőrzésnek lennie kell a kkv-k esetében is. A belső ellenőrzés működése kkv-k esetében leginkább vezetők ellenőrző tevékenysége, folyamatokba épített ellenőrzés, valamint a függetlenített belső ellenőrzés formájában jelenik meg. A könyvvizsgálók arra számítanak, hogy egy kis- és középvállalkozás esetében nagy valószínűséggel nem fognak találkozni függetlenített belső ellenőrzéssel, sok esetben az ide rendelhető feladatokat a vállalkozás vezetése látja el. A

folyamatokba épített ellenőrzés egy kkv esetében egyaránt megjelenik a vezetés és a vezető alkalmazottak munkájában is. Sok esetben a belső ellenőrzési feladatokat a könyvelő és a tulajdonos-vezető látja el, amely a könyvvizsgálói kockázatot növelheti.

Amennyiben a belső ellenőrzés létezésének és működésének tesztelése elmarad, a könyvvizsgáló eredendő kockázata igen magas lesz, illetve a kockázatának egy része a könyvvizsgálati munka megkezdése előtt beazonosíthatatlan marad.

Végül fontos hangsúlyozni azt, hogy keveseknek lehet teljes rátekintésük a vállalkozás belső kontrollrendszerének egészére, amelyet ellenőrzési funkciójukban mind a függetlenített belső ellenőrök, mind a könyvvizsgálók vizsgálnak. A könyvvizsgáló támaszkodhat a belső ellenőrök segítségére ellenőrzési munkájában, ez fordítva nem lehetséges, ugyanakkor a belső ellenőrzés számára is nagyobb bizonyosságot jelent, ha a vállalkozást könyvvizsgálói ellenőrzésnek vetik alá. A két ellenőrzési szakma közül viszont csak a függetlenített belső ellenőrzés feladata, hogy a kontrollrendszer fejlesztésére vonatkozó javaslatokat fogalmazzon meg a legfelsőbb vezetés vagy a tulajdonosok felé.

## **8. Változások a belső ellenőrzés nemzetközi normáiban**

A Világgaazdasági Fórum A munkahelyek jövője című, 2020. október 20-i jelentése szerint a számvitel és könyvvizsgálat a 4. helyen áll a csökkenő keresletű munkakörök listáján (WEF, 2020). A belső ellenőrzés is válaszütt előtt álló szakma. Lenz és Jeppesen (2020) kutatása szerint mikroszinten a szervezetekben, intézményekben az érintettek egyre kevésbé látják a belső ellenőrzés hozzájárulását, makroszinten pedig ez a vetület veszélyezteti a belső ellenőrzés, mint szakma legitimitását és relevanciáját. Ezen előzmények közvetlen előidéző tényezői a belső ellenőrzés nemzetközi irányelvei, normái változtatásának, jelentős megújításának. Izgalmas áttekinteni azt, hogy az mennyiben érinti a könyvvizsgálattal való kapcsolódását.

Az 1941-ben alapított belső ellenőrzési szervezet (IIA) 1947-ben adta ki az első szabályokat tartalmazó útmutatóját „Statement of Responsibility of Internal Auditors” címmel. A következő nagy lépés 1968-ban az etikai kódex hozzáadása volt az útmutatóhoz. 1978-ban jelent meg szakmai gyakorlat Normáit összefoglaló kiadvány (öt általános és 25 speciális normával), amelyeket világszerte használni kellett a nemzetközi egységesség biztosítása, valamint a belső ellenőrzés minőségének biztosítása érdekében. 2000-ben új normákat vezettek be a belső ellenőrzés új meghatározásával. A Normák 2002-ben minden IIA-tag és CIA számára kötelező irányelvekké váltak. 2009-ben kiadták a nemzetközi szakmai gyakorlat keretrendszerét (IPPF), amely

tartalmazta a kötelező irányelveket (a belső ellenőrzés definíciója, etikai kódex és a belső ellenőrzés szakmai gyakorlatára vonatkozó nemzetközi normákat), valamint az erősen ajánlott irányelveket (gyakorlati tanácsadás, állásfoglalások és gyakorlati útmutatók). A jelenlegi tartalmát az IPPF 2015-ben nyerte el az Alapelvekkel a kötelező irányelvek között, továbbá az alkalmazási és kiegészítő irányelveket az ajánlott irányelvek részeként. A keretrendszer változtatásának folyamatában jelenleg a nyilvános véleményezés szakaszában vagyunk, a változtatás főbb céljai, hogy biztosítsa a megfeleltetést, javítsa a minőséget, teremtsen értéket, továbbá érjen el elismerést. Az új IPPF publikálása 2024-re várható és 12 hónap után kell őket alkalmazni. A külső minőség értékelésnél döntési helyzet adódhat abban az esetben, ha a vizsgálat 2024-ben esedékes. A könyvvizsgálóknak is fontos lesz megismerni az új normákat, többek között azért, mert a vezető testületek feladata és felelőssége megnő. Jelenleg a belső ellenőrzési vezető felelősségi körébe tartozó normák a vezető testület felelőssége lesz. (Geiszlinger, 2023)

## **9. Következtetések**

A belső ellenőrzésnek arra kell törekednie, hogy csökkentse az átfedést más ellenőrzési területekkel, például a könyvvizsgálattal, a compliance és vállalati kockázatkezelési területekkel. Amennyiben lehetséges, ezekkel a funkciókkal tisztázni kell a munkájuk terjedelmét, és a tesztelés mélységét, hogy azonosítsa, hol tudnak együttműködni és támogatást nyújtani. A belső ellenőrzés fogalmát le kell szűkíteni és meggyőzően el kell magyarázni, hogy hogyan tud a belső ellenőrzés értéket teremteni a cégek és a társadalom számára, továbbá a keretrendszert (IPPF) konkrétabbá kell tenni, és alkalmazását kötelezővé kell tenni a belső ellenőrzési szervezetek számára, végül az ennek való megfelelést ellenőrizni megújuló külső minőségellenőrzéssel. Csak így remélheti a belső ellenőrzés szolgáltatásainak hivatalos elismerését.

Az elkövetkező év jelentős kihívása és a kutatás lehetséges folytatási iránya az új nemzetközi ellenőrzési normák szerinti belső ellenőrzési tevékenység hatásának felmérése a könyvvizsgálói kockázatok változására és a könyvvizsgálat és a belső ellenőrzés kapcsolódására.

## **Irodalomjegyzék**

200. témaszámú nemzetközi könyvvizsgálati standard: A független könyvvizsgáló átfogó céljai és a könyvvizsgálatnak a nemzetközi könyvvizsgálati standardokkal összhangban történő végrehajtása



315. témaszámú (2019-ben felülvizsgált) nemzetközi könyvvizsgálati standard: A lényeges hibás állítás kockázatainak azonosítása és felmérése
610. témaszámú nemzetközi könyvvizsgálati standard: A belső auditorok munkájának felhasználása
- Ámon, G. – Bary, L. – Bíró, T. – Borda, J. – Fekete, I-né – Fridrich, P. – Kresalek, P. – Lukács, L. – Nagy, I. – Princz, J. et. al. (2014): Könyvvizsgálat és ellenőrzés. MKVK, Budapest, ISBN: 978-963-899-347-2
- Bán, E. (2019): Az ellenőrzés alapjai. Perfekt Kiadó, Budapest
- Bíró, T. – Fridrich, P. – Kresalek, P. (2006): A könyvvizsgálat alapjai. Perfekt Kiadó, Budapest, ISBN:978-963-394-656-5
- Geiszlinger, Á. (2023): Változnak a normák, mire készülünk? BEMSZ „Innováció a belső ellenőrzésben” című konferencia előadásanyaga, Budapest.
- Hegedűs, M. (2019): A digitalizáció hatásai a számviteli és adózási rendszerekre. Határtalan tudomány. Tanulmánykötet a Magyar Tudomány Ünnepe alkalmából. pp. 82-94. 30671086
- Hegedűs, M. et al. (2020): Accounting Aspects of Digitalization and Industry 4.0 in Hungary. *Regional and Business Studies* 2061-2311 12 (2), pp. 1-15. <https://doi.org/10.33568/rbs.2508>
- Hegedűs, M. (2014): A család motivációi és hatása a kis- és középvállalkozói szektorban. Taylor: Gazdálkodás- és Szervezéstudományi Folyóirat: A Virtuális Intézet Közép-Európa Kutatására Közleményei 2064-4361 6 (1-2 No. 14-15). pp. 562-571.
- IIA „Három Vonal” Modellje  
<https://www.theiia.org/globalassets/documents/resources/the-iias-three-lines-model-an-update-of-the-three-lines-of-defense-july-2020/three-lines-model-updated-hungarian.pdf>
- Kecskés, A. (2018): A kkv-k előtt álló kihívások Magyarországon és a Nyugat-Dunántúl régióban Polgári Szemle, 14. évf., 1–3. sz., 193–204., DOI: 10.24307/psz.2018.0815
- Központi Statisztikai Hivatal (2023): Magyarország 2022. 58. o  
[https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/mo/mo\\_2022.pdf](https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/mo/mo_2022.pdf)
- Lenz, R. – Jeppesen, K. K. (2022): The future of internal auditing: gardener of governance, *EDPACS*, 66:5, 1-21, <https://doi.org/10.1080/07366981.2022.2036314>
- Lukács, J. (2022): Ellenőrzés és könyvvizsgálat. MKVKOK, Budapest, ISBN: 978-963-987-871-6
- Számvitelről szóló 2000. évi C. törvény
- World Economic Forum (2020): The Future of Jobs Report 2020, page 30, <https://www.weforum.org/reports/the-future-of-jobs-report-2020>

# AZ ONLINE ÉS A JELENLÉTI SZÁMVITEL OKTATÁS ÖSSZEHASONLÍTÁSA A BGE PSZK GAZDASÁGINFORMATIKUS ALAPKÉPZÉSI SZAKON

**Dr. Borzán Anita, egyetemi docens**

Budapesti Gazdasági Egyetem, Pénzügyi és Számviteli Kar,  
Számvitel Tanszék

email cím: [borzan.anita@uni-bge.hu](mailto:borzan.anita@uni-bge.hu)

**Dr. Budaházy György főiskolai docens**

Budapesti Gazdasági Egyetem Pénzügyi és Számviteli Kar,  
Alkalmazott Kvantitatív Módszertan Tanszék

email cím: [budahazy.gyorgy@uni-bge.hu](mailto:budahazy.gyorgy@uni-bge.hu)

**Dr. Kapusztá Ágnes adjunktus**

Budapesti Gazdasági Egyetem Pénzügyi és Számviteli Kar,  
Alkalmazott Kvantitatív Módszertan Tanszék

email cím: [kapuszta.agnes@uni-bge.hu](mailto:kapuszta.agnes@uni-bge.hu)

## Absztrakt

A pandémia okozta veszélyhelyzet 2020-tól átírta a felsőoktatás korábbi, több évtizedes múltra visszatekintő tanítási és vizsgáztatási gyakorlatának forgatókönyvét. A BGE PSZK-n az online térbe kényszerült felsőoktatás a Microsoft Teams programot részesítette előnyben, a vizsgáztatáshoz pedig a Coospace vagy Moodle programok kerültek felhasználásra. A számvitel tárgyak jelenléti oktatása és a tantermi vizsgáztatás nappali tagozaton a 2022/2023-as tanévben tért vissza. Tanulmányunkban öt – a 2019/2020. tanév II. félév, a 2020/2021-es és a 2022/2023-as tanévek - féléven keresztül végzett kérdőíves felmérés alapján a gazdaságinformatikus alapszakos nappali tagozatos hallgatók két féléven keresztül oktatott számvitel tárgyainak tanításával és vizsgáztatásával összefüggő véleményeit elemezzük. Kutatási célkitűzésünk a kitöltők jelenléti, illetve online oktatásról adott válaszait megvizsgálva megfogalmazni, melyik esetben miben látják az erős és a gyenge vonásokat. A hallgatói kérdőívek mellett a vizsgálatba vont félévek kollokviumi eredményeit is értékeljük, választ keresve arra, hogy a jelenléti vagy az online félévek tekinthetők hatékonyabbnak, vagyis mely oktatási forma számonkéréseinek vizsgaeredményei bizonyulnak jobbnak.

## 1. Bevezetés

A Budapesti Gazdasági Egyetem (BGE) Pénzügyi és Számviteli Karán a gazdaságinformatikus alapképzési szak képzési és kimeneti követelményrendszerében foglaltak szerint történik a számvitel tárgyak módszertani gondozása és megreformálása.

A szak jellegéből adódóan az informatikai készségek fejlesztése kiemelt jelentőségű, melyhez a pandémia okozta online oktatás is jelentős lendületet adott. A képzés számvitel oktatásának célja, hogy a korszerű információtechnológiai módszerek ismeretében a hallgatókat képessé tegye a

gazdasági események vállalati tevékenységre gyakorolt hatásának a felismerésére, tipizálására, könyvviteli elszámolására, illetve a számviteli információs rendszer középpontjában álló beszámoló dokumentumainak összeállítására.

A képzési és kimeneti követelményekben megfogalmazott kompetenciák elsajátításában felértékelődött az online oktatás szerepe, melynek korlátait Tóth (2007) és fenntarthatóságát Crisp-Bonk (2018) is vizsgálta. A hagyományos és az online oktatás összehasonlító elemzéseinek és kutatásának egyértelműen a pandémia okozta kényszerhelyzet adott nagyobb lendületet (Hargitai et al. 2020, Kopp-Saad, 2021, Petz, 2020).

A tanulmány egy BGE kutatássorozat része, előzményeként több, az intézmény gazdaságinformatikus alapképzési szak számvitel oktatását érintő kutatás eredményének a publikálására is sor került. Borzán és Szekeres (2019) az évközi jegyemelő dolgozatok, az EFOP-3.4.3-16 tanuláskészítő felzárkóztató kurzusok eredményeit és az e-learning oktatás kínálta lehetőségeket értékelte. Borzán és Kardos (2019) a gazdaságinformatikus alapképzési szakon oktatott számvitel tárgyaknál bevezetett e-learning elméleti videók hallgatói megítélését elégedettségméréssel, az oktatói minősítésekkel, valamint a kollokviumi eredmények figyelembevételével elemezte. Borzán és Szekeres (2021) a pandémia következtében távoktatásra átállt számviteli oktatással összefüggő tájékoztatást, az oktatók elektronikus elérhetőségét, a Teams konzultációkat, a videós oktatás minőségét, a tananyagok tárolására szolgáló internetes felületeket és az online vizsgaszervezést hasonlította össze a BGE gazdaságinformatikus alapképzési szak és a Nemzeti Közszolgálati Egyetem (NKE) gazdasági nyomozó, a vám- és pénzügyőri, valamint az adó- és pénzügyi nyomozó szakirányos hallgatói válaszai alapján. Borzán, Szekeres és Szigeti (2022) a BGE és NKE előbbi szakjai vonatkozásában az oktatásban alkalmazott digitális technikákat a fenntarthatóság szemszögéből is megvizsgálta.

Tanulmányunkban a gazdaságinformatikus alapképzési szak online és jelenléti oktatásának hatékonyságát hasonlítjuk össze a kollokviumi eredmények, illetve a számvitel tanítását érintő kérdőíves felmérések hallgatói válaszainak értékelésével.

## **2. Anyag és módszer**

A vizsgálati anyag az online és a jelenléti oktatással összefüggésben kialakított adatbázis, melynek segítségével kizárólag a BGE gazdaságinformatikus alapszakos nappali tagozaton tanulmányokat folytató hallgatók kérdőíves válaszaival foglalkozunk. Felsőoktatási szakképzésben, valamint az alapszak levelező tagozatán tanulók felmérésben megfogalmazott válaszainak száma elhanyagolható, ezért a mintából azokat kivettük, érdemi vizsgálatukkal nem

foglalkoztunk, sőt az utolsó tanévben már nem is kérdeztük meg a felsőoktatási szakképzés és a levelező tagozat hallgatóit.

Az elemzés öt félévet ölel át és két kurzusra irányul:

- a 2019/2020-as tanév II. félévében a Tevékenységek számvitele és a beszámoló távoktatásra történő kötelező átállására a pandémia következtében 2020. március 12-től került sor, a tavaszi szünetet és az első zárthelyi hetet követően hat online konzultációt tartottunk;
- a 2020/2021-es tanév I. félévének november közepétől online szintérre áthelyezett Számviteli alapismeretek tantárgyánál négy Teams konzultáció történt;
- a 2020/2021-es tanév II. félévének a Tevékenységek számvitele és a beszámoló online módon tanított tárgyára;
- a 2022/2023-as tanév I. félévében jelenléti formában oktatott Számviteli alapismeretek kurzusra;
- a 2022/2023-as tanév II. félévében szintén tantermi keretek között tanított Tevékenységek számvitele és a beszámoló tárgyra.

Mindhárom online kurzus vizsgaidőszakában otthonról kezdeményezett online, a két jelenléti tantárgy esetében pedig jelenléti vizsgákat szerveztünk. Primer mintavételi módszerünk kérdőíves felmérés. A vizsgálat nem reprezentatív, a minták alacsony száma miatt, viszont az oktatás minőségének a javítására szolgáló információkat közvetíthet.

A Tevékenységek számvitele és a beszámoló tárgyat az első vizsgált félévben hallgató 279 főből csak 32 fő, azaz a megkérdezettek 11%-a értékelte. A 2020/2021-es tanév I. félévében a Számviteli alapismereteket felvevő 287 főből 54 hallgató, vagyis a teljes populáció 19%-a válaszolt. A Tevékenységek számvitele és a beszámoló tárgy 2021-es tavaszi félévének felmérésébe a kurzusra feljelentkezett 287 diákból 44 fő, tehát az alapsokaság 15%-a kapcsolódott be. A 2022/2023-as tanév I. és II. félévi jelenléti formában tanított számvitel tárgyait 301 hallgatóból 291 fő, azaz a teljes sokaság 97%-a véleményezte. A kimagasló kitöltési arány a 100 pontos vizsgadolgozatban két többletpont megszerzésével függ össze, mely erősen motiválta a hallgatókat.

A Google Űrlapra szerkesztett kérdőívek főleg zárt kérdésekből álltak. Az oktatást és vizsgaszervezést mérő kérdések válaszait lineáris skála 1-5 tartományában minősíthették a hallgatók, ahol a skálák értékei az alábbiak:

- 1 – egyáltalán nem értek egyet
- 2 – inkább nem értek egyet
- 3 – részben egyetértek, részben nem értek egyet
- 4 – inkább egyetértek
- 5 – teljes mértékben egyetértek

A kollokviumi eredmények értékelése összetétel vizsgálattal, az értékek számtani középátlósának, azaz átlagának meghatározásával és a szórással, vagyis az átlagtól való átlagos eltérés meghatározásával történik. A kérdőíves

felmérésben adott válaszok értékelését az SPSS (Statistical Package for Social Sciences) program segítségével végezzük el.

### 3. Eredmények

Eredményeinket először az öt féléven keresztül vizsgált Számviteli alapismeretek, illetve a Tevékenységek számvitele és a beszámoló kurzusok kollokviumi osztályzatainak, azok megoszlásának, átlagos értékeinek, szórásainak, valamint a két egymásra épülő kurzus közötti összefüggések alapján fogalmazzuk meg. A második alfejezetben a kérdőíves válaszok értékelésére az SPSS Statistics 29 programcsomag felhasználásával kerül sor.

#### 3.1. A számvitel tárgyak kollokviumi eredményeinek értékelése

Az elemzést a két tantárgy esetén az online és a jelenléti vizsga eredményeivel kezdtük. Számviteli alapismeretekből a 2020/2021-es tanév első szemeszterében volt online vizsga, 2022/2023 első szemeszterében jelenléti. Az első esetben 287 hallgató vette fel a tantárgyat, melyből 80,5% teljesítette, 8,7% bukott meg és 10,8% vagy nem kapott aláírást, vagy nem jelent meg vizsgán (1. táblázat). Az átlageredmény 3,4 volt, szórása 1,2 jegy.

A 2022/2023-as tanévben 301 fő hallgatta a kurzust, melyet jelenléti vizsga keretében 77,1% teljesített, 9,3% elégtelent szerzett, 13,6%-uk pedig nem szerzett aláírást vagy nem vizsgázott (nem foglalkozott a tantárggyal). Az átlageredmény már csak 2,9 volt és a szórás 1,1 jegy. A teljesítők arányában kis mértékben az online vizsga jobban sikerült (1. táblázat). Az érdemjegyekben ugyanakkor jelentős eltérés van, a tantárgyat felvett hallgatók szinte 25%-a jelesre teljesített online esetben, míg a jelenléti vizsga alkalmával ez már csak 9%.

Számonkérési forma Érdemjegy	Online 2020/21/I.	Jelenléti 2022/23/I.
Elégtelen (1)	8,7%	9,3%
Elégséges (2)	15,3%	25,6%
Közepes (3)	19,5%	25,6%
Jó (4)	20,9%	16,9%
Jeles (5)	24,7%	9,0%
Nem foglalkozott a tantárggyal	10,8%	13,6%
<b>Összesen</b>	<b>100,0%</b>	<b>100,0%</b>
Hallgató (fő)	287	301
Átlag (jegy)	3,4	2,9
Szórás (jegy)	1,2	1,1

1. táblázat: Számviteli alapismeretek érdemjegyeinek megoszlása és átlageredményei

Forrás: Saját szerkesztés

Vizsgálatunk eredménye alapján kijelenthető, hogy a tantárgy teljesítése mindkét számonkérési mód esetén szinte azonos, viszont az érdemjegyek területén jelentős eltérés van az online vizsga javára.

Az online vizsgán első alkalommal a vizsgázók 73%-a szerzett legalább elégséges érdemjegyet, második próbálkozásra a hallgatók 72% és a harmadikra 90%-a. Négyen próbáltak jegyet javítani, ebből háromnak sikerült. A jelenléti vizsgán elsőre a vizsgázók 81%-a teljesítette a kurzust, a második vizsgán a hallgatók 68% és a harmadikon mindössze 33%-a szerzett legalább elégséges osztályzatot. Vizsgajegyet hárman javítottak sikeresen.

Itt viszont jelentős eltéréseket tapasztalunk az eredményes vizsgázók arányában, ami felveti annak a lehetőségét, hogy az online vizsgázók második, de inkább harmadik alkalommal nem megengedett segédeszközöket is használtak. Valószínűbbnek tartjuk, hogy a javuló tendencia egy-két elégtelen után célirányos gyakorlással, online konzultációkkal, a több pontot érő feladatok tudatos kiválasztásával magyarázható. Ami viszont érdekes, hogy a jelenléti vizsga esetén nagyobb az első alkalommal sikeresen vizsgázók aránya. Utóbbi magyarázata, hogy többen vannak azok a hallgatók, akik csak akkor jelentek meg a vizsgán, ha felkészültnek érezték magukat, ugyanez az otthonról történő online vizsgánál kevésbé figyelhető meg.

A másik vizsgált tantárgy a Tevékenységek számvitele és a beszámoló volt. A kurzusnál két online számonkéréses tanév – a 2019/2020-es II. féléve 279 fővel és 2020/2021-es II. féléve 287 fővel – állt rendelkezésünkre. Ezekben az esetekben 93,5% illetve 89,2% teljesítette a kurzust. Az elégtelennel zárók aránya 4,3% és 5,4% volt, míg a „nem csinált semmit” (csak aláírás vagy aláírás megtagadva) 2,2% és 5,4% volt. Az átlageredmények és a szórások közel azonosak voltak (2. táblázat).

A 2022/2023-as tanév II. félévében 301 hallgató vette fel a tárgyat, és az online formától jócskán elmaradva, mindösszesen 73,0% teljesítette jelenlétiben a kurzust. Elégtelennel a hallgatók 15,1%-a zárt és 11,9% nem csinált semmit. Az átlageredmény is jóval rosszabb az online számonkéréstől (2,6), a szórás viszont változatlan (2. táblázat). Az eredmények alapján az körvonalazódik, hogy az online vizsgák alkalmával többen és jobb eredménnyel tudták teljesíteni a tantárgyat.

Számonkérési forma Érdemjegy	Online 2019/20/2	Online 2020/21/2	Jelenléti 2022/23/2
Elégtelen (1)	4,3%	5,4%	15,1%
Elégséges (2)	27,6%	18,5%	33,3%
Közepes (3)	29,4%	21,2%	21,4%
Jó (4)	24,7%	28,2%	10,9%
Jeles (5)	11,8%	21,2%	7,4%
Nem foglalkozott a tantárggyal	2,2%	5,4%	11,9%
<b>Összesen</b>	<b>100,0%</b>	<b>100,0%</b>	<b>100,0%</b>
Hallgató (fő)	279	287	301
Átlag (jegy)	3,1	3,4	2,6
Szórás (jegy)	1,1	1,2	1,1

## 2. táblázat: Tevékenységek számvitele és a beszámoló érdemjegyeinek megoszlása és átlageredményei

Forrás: Saját szerkesztés

Az online vizsgán az első próbálkozásra a vizsgázók 83%-a teljesítette a kurzust mindkét évben, másodsor a hallgatók 78% illetve 73%-a, a harmadik alkalommal mindkét évben a vizsgázók 100%-a (négy-négy hallgató). Egy, illetve négy hallgató javította a vizsgaeredményét.

A jelenléti vizsgán az első vizsgán a vizsgázók 55%-a legalább elégséges osztályzatot szerzett. A második próbálkozásra ez a hallgatók 57%-áról és a harmadikra már több mint 64%-áról elmondható. Öt hallgató próbálkozott vizsgajegyének javításával, közülük három főnek sikerült.

Ahogy a bukásarányok is, a vizsgapróbálkozások is egyértelműen azt mutatják, hogy az online vizsgán sokkal „könnyebben” és sokkal többen tudták teljesíteni a Tevékenységek számvitele tantárgyat. Az, hogy az online kollokviumok harmadik nekifutásra a hallgatók 100%-a a jelenléti 64%-ával szemben sikeresen vizsgázott, sok mindent elárulhat.

Mellékágon megvizsgáltuk a jelenléti vizsgáknál, hogy a Számviteli alapismeretek tantárgyból származott érdemjegy 31%-át magyarázza a Tevékenységek számvitele érdemjegyeinek a szórásának (közepes sztochasztikus kapcsolat van a két tantárgyból szerzett érdemjegy között). A 2022/2023-as tanév tavaszi félévében a Tevékenységek számviteléből megbukott hallgatók mindössze 18%-ának volt elégségesnél jobb jegye (közepes és jó) Számviteli alapismeretekből.

Összefoglalva a vizsgálatunk eredményeit, kijelenthető, hogy az online vizsgák alkalmával jobb érdemjegyek születtek és a bukásarány is kevesebb volt, de az is körvonalazódik, hogy „nem megengedett” segédeszközöket is használhattak a hallgatók. Egyértelműen megállapítható, hogy a Tevékenységek számvitele nehezebben teljesíthető, mint a Számviteli alapismeretek.

### 3.2. A hallgatói elégedettségmérés értékelése

A kérdőív kérdéseire adott válaszok statisztikai adatfeldolgozását az SPSS Statistics 29 programcsomag segítségével végeztük el. A számviteli tantárgyak kérdőíves felmérését időszakok szerint is összehasonlítottuk. A Tevékenységek számvitele és a beszámoló tantárgy esetében három időszakot - 2020/2021-es tanév II. félév, 2021/2022-es tanév II. félév, 2022/2023-as tanév II. félév - vetettünk össze. A három csoport közötti esetleges eltérések vizsgálatához a nemparaméteres Kruskal-Wallis próbát alkalmaztuk, mivel a Komogorov-Smirnov próba szignifikáns eredménye alapján nem igazolható az adatok normális eloszlása. Tulajdonképpen a Kruskal-Wallis próba az egyszempontos varianciaanalízis (ANOVA) nemparaméteres megfelelője. A Kruskal-Wallis próba szignifikáns eredménye esetén a jelentős eltérést mutató csoportok meghatározására pedig a Dunn-Bonferroni-féle post hoc próba szolgált. A Tevékenységek számvitele és a beszámoló tantárgynál a Kruskal-Wallis próba eredménye alapján több kérdés esetében jelentős eltérés állapítható meg legalább két félév között, mivel  $p < 0,05$  (3. táblázat).

Kérdés	p-érték
Megfelelő volt a tájékoztatás a tantárgyi követelményekről.	0,009
Megfelelő volt az oktatói segítségnyújtás.	0,026
Hasznosabb a tananyag online elsajátítása, mint a jelenléti órák keretei között.	0,029
Nehézséget okoz követni, hogy melyik platformról lehet elérni a videós elméleti és szemináriumi segédanyagokat (Moodle).	0,003
A vizsga menetéről megfelelő tájékoztatást kaptam, tudtam, mire számíthatok.	0,003
Ebben az időszakban többet tudtam gyakorolni és készülni a vizsgára.	0,012

#### 3. táblázat: Tevékenységek számvitele tantárgynál a Kruskal-Wallis próba eredménye

Forrás: Saját szerkesztés

A Kruskal-Wallis próba eredménye ( $H=9,461$ ,  $p=0,009$ ) alapján jelentős eltérés igazolható az oktatási időszakok között a tantárgyi követelményrendszerrel kapott tájékoztatás teljességének a megítélésében, a Tevékenységek számvitele tantárgy vonatkozásában. A Dunn-Bonferroni-féle post hoc próba kimutatta, hogy a jelenléti, azaz 2022/2023-as tanév II. félévében kevésbé elégedettek a hallgatók a tantárgyi követelményekről kapott tájékoztatással a korábbi két online időszakhoz képest. Az utolsó félévre kapott eredmény azért érdekes, mert a hallgatók a jelenléti órákon az oktatóiktól személyesen is hallhatták hetente a követelményeket, tehát nem csak syllabus, tantárgyi útmutató és heti rendszerességgel küldött emlékeztető üzenetek állnak a rendelkezésükre.



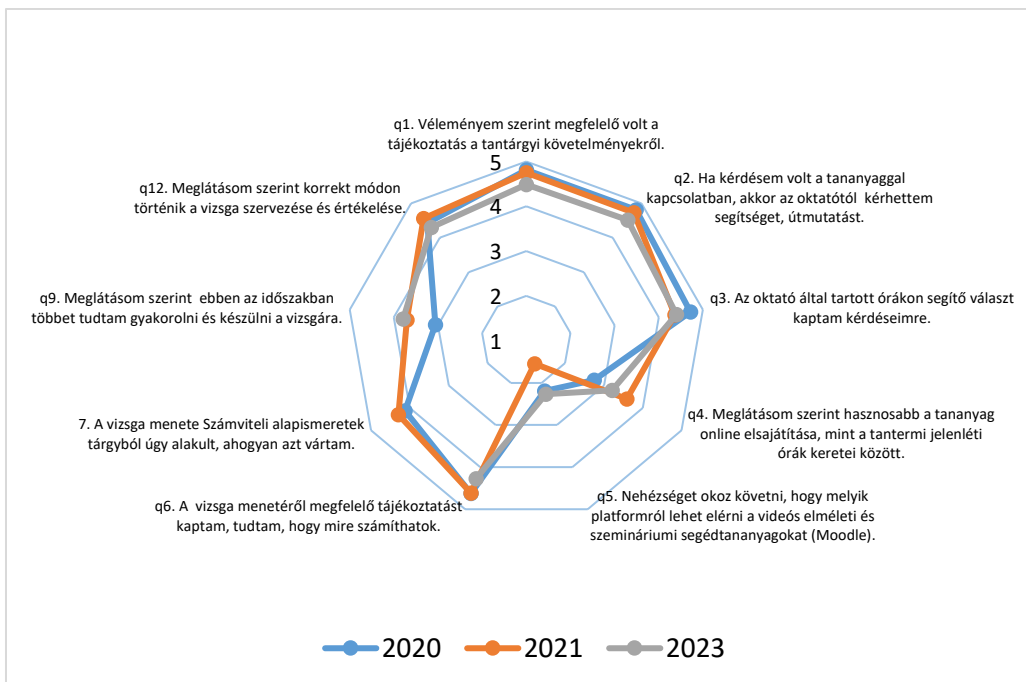
A Kruskal-Wallis próba ( $H=7,289$ ,  $p=0,026$ ) jelentősen eltér az oktatói segítség félévenkénti megítélésében is. A Dunn-Bonferroni post hoc próba szerint a jelenléti oktatás félévében kevésbé elégedettek a hallgatók az oktatói segítséggel a 2019/2020-as online oktatásra kényszerülő félévhez viszonyítva. A Kruskal-Wallis próba ( $H=7,103$ ,  $p=0,029$ ) az online oktatás hasznosságának megítélésében is szignifikáns különbségeket mutat. A Dunn-Bonferroni post hoc próba kimutatta, hogy a 2020/2021-es tanév II. félévében az előző tanévhez képest a hallgatók jobban egyetértettek azon állítással, mely szerint hasznosabb a tananyag online elsajátítása, mint a tantermi jelenléti órák keretei között. Véleményünk szerint a rutinosabb online oktatás és tanulási gyakorlat áll utóbbi eredmény háttérében, míg a legelső online félév sokszerűen, hihetetlen gyorsasággal érintette meg a felsőoktatás összes szereplőjét.

A Kruskal-Wallis próba eredménye ( $H=11,708$ ,  $p=0,003$ ) szerint jelentős az eltérés a segédanyagok elérhetőségét illetően is. A Dunn-Bonferroni post hoc próba alapján megfogalmazható, hogy a 2020/2021-es tanév II. félévében a megelőző tanévhez és a jelenléti oktatáshoz képest a hallgatóknak jobban nehézséget okozott, hogy melyik platformról lehet elérni a videós elméleti és szemináriumi segédanyagokat. Előbbi félévben vezettük ki a képzésből a Coospace rendszert, a teljes kurzus már csak a moodle felületén volt elérhető. A Kruskal-Wallis próba ( $H=11,427$ ,  $p=0,003$ ) jelentős eltérést tükröz az oktatási időszakok között a vizsgáztatással kapcsolatos tájékoztatás teljességének a megítélésében. A Dunn-Bonferroni post hoc próba kimutatta, hogy a jelenléti félévben kevésbé elégedettek a hallgatók a vizsgáztatás menetéről kapott tájékoztatással a megelőző online oktatási időszakokhoz képest.

A Tevékenységek számvitele tantárgynál a Kruskal-Wallis próba eredménye ( $H=0,166$ ,  $p=0,683$ ) alapján nincs szignifikáns eltérés az oktatási időszakok között a vizsgáztatás menetének megítélésében.

A Kruskal-Wallis próba eredményére ( $H=8,773$ ,  $p=0,012$ ) utalva szignifikáns eltérés igazolható az oktatási időszakok között a vizsgára való felkészülés megítélésében. A Dunn-Bonferroni post hoc próba kimutatta, hogy a pandémia következtében hirtelen bekövetkező online félévben kevésbé tudtak készülni a hallgatók a vizsgára, mint a következő online és a jelenléti félévekben.

A Kruskal-Wallis próba értelmében ( $H=4,789$ ,  $p=0,091$ ) nem fedezhető fel szignifikáns különbség az egyes félévekben a vizsga szervezésével és értékelésével kapcsolatban.

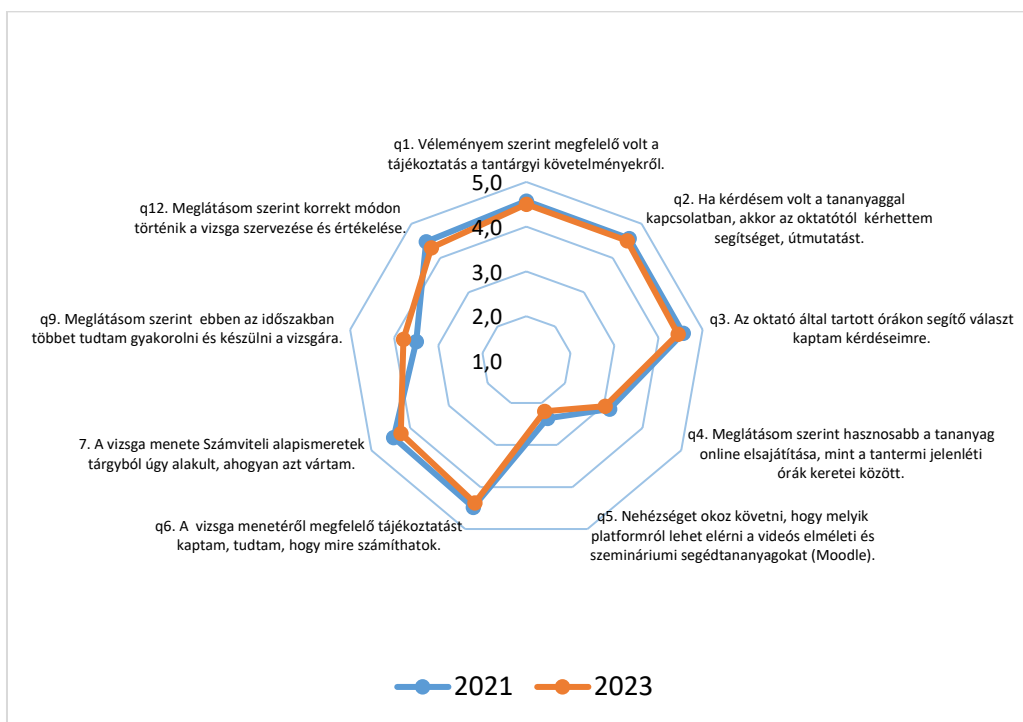


**1. ábra: Tevékenységek számvitele kurzus Kruskal-Wallis próbához tartozó átlagok kérdésenkénti alakulása**

Forrás: Saját szerkesztés

A Kruskal-Wallis próbát illetően, ha csak a kérdésekhez tartozó átlagokat hasonlítjuk össze, akkor szinte minden kérdés esetében látható némi eltérés az átlagokat illetően az oktatási időszakok között, de statisztikailag igazolható különbség a q1, q2, q4, q5, q6 és q9 kérdések esetében volt (1. ábra). A q3 és q12 kérdéseknél a próba nem volt szignifikáns, ennek ellenére, ha az átlagokat hasonlítjuk össze, akkor azt láthatjuk, hogy az átlagok minimálisan itt is eltérnek egymástól, ami azzal magyarázható, hogy a próba nem az átlagokat, hanem a kérdésekre adott válaszok eloszlását hasonlítja össze, tehát ezeknél a kérdéseknél nem volt jelentős eltérés a kérdésekre adott válaszok eloszlásában. A Számviteli alapismeretek esetében két – online 2021/2022-es tanév I. félév, jelenléti 2022/2023-as tanév I. félév – oktatási időszakra állnak rendelkezésre az adatok, így két csoport közötti esetleges eltérések vizsgálatához a Mann-Whitney próbát alkalmaztuk, mivel a Komogorov-Smirnov próba szignifikáns eredménye alapján nem igazolható az adatok normális eloszlása. A Mann-Whitney próba a kétmintás t-próba nem parametrikus megfelelője, amelyet nem normál eloszlás, valamint ordinális változók esetén használunk. A Mann-Whitney próba csak a q12 kérdés esetében igazolt jelentős eltérést a két időszak között ( $Z=-2,019$ ,  $p=0,043$ ): az online oktatási időszakban

elégedettebbek voltak a hallgatók a vizsga szervezésével és értékelésével, mint a jelenléti félévben.



**2. ábra: Számviteli alapismeretek kurzus Mann-Whitney próbához tartozó átlagok kérdésenkénti alakulása**

Forrás: Saját szerkesztés

A Mann-Whitney próbákhoz tartozó átlagokat kérdésenként értékelve érdekes, hogy q12-es kérdésnél kisebb eltérés tapasztalható a kérdésekre adott válaszok átlagaiban az oktatási időszakok között, mint q9-es kérdés esetében (2. ábra). Pedig statisztikailag igazolható különbség csak a q12-es kérdés esetében volt tapasztalható a Mann-Whitney próba alapján. Ez azzal magyarázható, hogy a Mann-Whitney próba a kérdésekre adott válaszok eloszlását hasonlítja össze.

#### 4. Összegzés

A Számviteli alapismeretek kurzus tekintetében megállapítottuk, hogy az online vizsgát teljesítők aránya valamivel magasabb a jelenlétihez képest. Az osztályzatoknál megfigyeltük, hogy a tantárgyat felvett hallgatók közel negyede jelesre vizsgázott online, míg jelenlét mellett a legtöbben elégségest vagy középeket szereztek. Utóbbi különbség az átlagban is megmutatkozott, de a szórásban lényeges eltérés nem volt. Az eredményes vizsgázóknál jelenléti

vizsga esetén 80%-nál magasabb volt első alkalommal sikeresen vizsgázók aránya, amit a vizsgára tudatosan készülők, szorgalmas hallgatók eredményeire vezettünk vissza. A második és harmadik próbálkozás sikeresebb online eredményeit a nem megengedett eszközökkel, vagy a moodle programba szerkesztett feladatsorok több pontot érő feladatrészeinek célirányos kitöltéseivel, könyvelési tételek kiválasztásának begyakorlásával magyaráztuk. A hallgatók - szerkezetében a vizsgával azonos – online feladatsorokon is gyakorolhattak, látva az értékelési gyakorlatot.

A Tevékenységek számvitele és a beszámoló kurzust az online félévekben 90% körüli arányban teljesítették a hallgatók, jelenlétiben viszont csak 73%-uk zárta sikeresen. Online a legtöbb hallgató közepes vagy jó eredményt ért el, míg a tantermi vizsgáknál az elégséges osztályzat dominált. Az online átlagok a közepesnél jobbak, a jelenléti vizsga viszont csak 2,6 lett, a szórás azonban állandó. Az online vizsgákat többen és jobb eredménnyel teljesítették, ami visszavezethető az online feladatsorok könnyebb informatikai kezelhetőségére. Aki az előző félévi vizsga online módszertanát elsajátította, annak megfelelő elméleti ismeretek mellett könnyebb volt a második féléves online vizsga is. Az is eltérő, hogy a papíralapú vizsgán minden könyvelési tételt maga ír be a hallgató, viszont online a legördülő főkönyvi számlákból nagyobb valószínűséggel választja ki a helyeseket. Megfigyeltük, hogy a Tevékenységek számvitele nehezebben teljesíthető, mint az alapismeretek.

Az elégedettségmérésről megállapítottuk, hogy a jelenléti félévekben a hallgatók kevésbé elégedettek a tantárgyi követelményekkel kapcsolatos tájékoztatással, az oktatói segítségnyújtással, illetve a vizsga menetének ismertetésével. Az online platformok a második online félévben nagyobb nehézséget okoztak, a vizsgára készülők viszont a pandémia félévében, hiszen akkor kellett elsajátítani az online vizsgázás gyakorlatát.

Javasoljuk a követelmények, a vizsgák, az oktatói és demonstrátori segítség lehetőségét többször ismertetni, ezeket az online félévekben visszanezhető videók hatékonyan ki tudták váltani. Az informatikai kompetenciák hatékonyságának a mérésére megfontolandónak tartjuk a moodle vizsgatesztek tantermi vizsga keretében történő visszaállítását, ahol kiküszöbölhető a nem megengedett segédeszközök használata.

A vizsgákat a továbbiakban folytatható a pandémiát megelőző tantermi vizsgaeredmények és a 2022/2023-as tanév kollokviumi osztályzatainak az összevetésével. Ezzel az elemzéssel a hallgatók egy-egy félévben megszerzett számviteli tudását, ismereteit lehet összehasonlítani, mivel a számonkérés, az elméleti és a könyvelési feladatok súlya érdemben nem változott.

Érdekes lehet a képzésben folyamatosan cserélődő oktatók miatt a pedagógus személyének, egyéni motiváló szerepének is a bevonása a kérdőíves felmérésbe.

A Számviteli alapismeretek és a Tevékenységek számvitele kurzusok vizsgadolgozataiban az egyes feladattípusok, azok pontozási gyakorlata, és a hallgatók által könnyebben vagy nehezebben teljesített feladatok tanulmányozása is újabb eredményekre vezethet, a gazdaságinformatikus képzésben a számvitel oktatás módszertani átgondolását megalapozva.

## Irodalomjegyzék

- Borzán, A. – Szekeres, B. (2019): *Módszertani lehetőségek vizsgálata a számvitel gyakorlatorientált oktatásában*, Hazai és külföldi modellek a projektoktatásban. Óbudai Egyetem Rejtő Sándor Könnyűipari és Környezetmérnöki Kar, Budapest, pp. 75-85.
- Borzán, A. – Kardos, B. (2019): *Teaching of Accountancy in a non-Accounting major*. 12th International Conference of Education, Research and Innovation. Sevilla: International Academy of Technology, Education and Development (IATED) pp. 4964-4971.
- Borzán, A. – Szekeres, B. (2021): *A digitalizáció hatása a gazdasági szakismeretek és a számvitel oktatására*. „Tehetség, szorgalom, hivatás” Magyar Rendészettudományi Társaság Vám- és Pénzügyőri Tagozat, Budapest, pp. 211-222.
- Borzán, A. – Szekeres, B. – Szigeti, C. (2022): *Digitalizáció és fenntarthatóság a számvitel és a gazdasági szakismeretek tárgyak oktatásában*. A számvitel és a controlling elmélete, gyakorlata: Tanulmányok Bíró Tibor és Sztanó Imre tiszteletére, Budapesti Gazdasági Egyetem, Budapest, pp. 175-188.
- Crisp, E. A. - Bonk, C. J. (2018): Defining the learner feedback experience. *TechTrends*, 62. (6) pp. 585-593. <https://doi.org/10.1007/s11528-018-0264-y>, letöltve: 2023. 07.28.
- Hargitai, D. M. – Sasné Grósz, A. – Veres, Z. (2020): Hagyományos és online tanulási preferenciák a felsőoktatásban – A COVID-járvány kihívásai. *Statisztikai Szemle*, 98. évf. 7. sz. pp. 839-857.
- Kopp, E. – Saád, J. (2021): A pandémia első hulláma a felsőoktatás-kutatások tükrében – Szakirodalmi áttekintés. *Neveléstudomány*, 3. sz. pp. 7-22.
- Petz A. (2020): Digitális oktatás és mesterséges intelligencia – egy digitális oktatási platform használatának tapasztalatai. *In: Távolléti oktatás a fordító és tolmács képzésben. Oktatásmódszertani tapasztalatok a Covid-19 idején*, pp. 62-91.
- Tóth, Zs. (2007): Az üzleti alapon fejlődő e-learning korlátai. *Új Pedagógiai Szemle*, 57. évf. 3-4. sz. pp. 200-207.

# A HALLGATÓK PÉNZÜGYI ÉS SZÁMVITELI FELKÉSZÜLTSGE A MAGYAR GAZDASÁGI FELSŐOKTATÁSBAN

**Dr. Budai Eleonóra, egyetemi adjunktus**

Pécsi Tudományegyetem, Közgazdaságtudományi Kar, Pénzügy és Számvitel Intézet

e-mail cím: [budai.eleonora@ktk.pte.hu](mailto:budai.eleonora@ktk.pte.hu)

**Dr. Denich Ervin, egyetemi adjunktus**

Budapesti Gazdasági Egyetem, Pénzügyi és Számviteli Kar

e-mail cím: [denich.ervin@uni-bge.hu](mailto:denich.ervin@uni-bge.hu)

## **Absztrakt**

A gazdasági felsőoktatási intézményekben a képzések széles körébe kerültek integrálásra pénzügyi és számviteli tantárgyak. E két szakterülethez kapcsolódó ismeretek megkerülhetetlenek a gazdasági szakemberek képzése során, annak ellenére, hogy a hallgatók csupán egy része helyezkedik el a pénzügy és a számvitel területén, ugyanakkor az elsajátított ismereteket valamilyen szinten hasznosítani fogják a tevékenységük során. 2020. és 2022. között a PBD Research kutatócsoport tagjaiként komplex, a pénzügyi, kockázati és digitális attitűdre vonatkozó kérdőíves kutatást végeztünk a magyar gazdasági felsőoktatásban tanuló hallgatók körében, amelynek egy szelete kerül jelen tanulmányban bemutatásra. A hallgatók pénzügyi és számviteli felkészültségét a hagyományoktól eltérően nem az egyes tantárgyakból megszerzett érdemjegyeken vagy feladatokon keresztül vizsgáltuk, hanem a válaszadók önértékelése alapján. A kutatás eredményeképpen a pénzügyi és számviteli felkészültség nemek és generációk között tapasztalható eltérésére mutattunk rá, ami a két szakterület oktatói számára hordoz hasznos információkat.

## **1. Bevezetés**

Az elmúlt évek során egyre inkább nyilvánvalóvá vált, hogy a változó környezethez való alkalmazkodás a létezés alapvető követelménye és az emberek jól felfogott érdeke is egyben. A gazdasági szakemberek számára ennek az alkalmazkodásnak az egyik színtere az a szakmai közeg, amelyben a munkájukat végzik. Az első és talán a legnagyobb megpróbáltatást az oktatási színtérből a munka világába való kilépés jelenti. Az új közeg új szerepek betöltését követeli meg és az oktatás során elsajátított szakmai ismeretek aktív alkalmazását. Nem csak a mindennapok dinamikája változik meg a munkavállalással, hanem az egyén feladatai, felelőssége és környezete is.

Mindennek következtében az egyén is változáson megy át, definiálja helyét és szerepét az új közegben és elindul az alkalmazkodás folyamata.

A legkésőbb – általában a húszas éveik közepén – a felsőoktatásban tanuló hallgatók szembesülnek ezzel a helyzettel. Bár, manapság egyre többen vállalnak munkát az egyetemi tanulmányaik mellett, de ennek ellenére a tanulmányokat követő időszak mégis kihívást jelent számukra is. A felsőoktatási intézmények igyekeznek a munka világát közelebb hozni a hallgatókhoz. Különböző felkészítő folyamatok, próbainterjúk, próba tesztek, állásbörzék készítik elő a toborzási, kiválasztási folyamatba lépő hallgatókat. Ez az első lépés a munkához vezető úton, melynek keretében a tanulmányok során megszerzett tudás, illetve az elsajátított kompetenciák, készségek vizsgálata, szűrése történik meg a leendő munkáltatók által többféle módon és eltérő keretek között.

Az elmúlt években egyre több szó esett a generációk közötti különbségekről és arról, hogy a munka világában is eltérő jellemzőkkel bírnak az egyes generációk képviselői. A jelen és a közeli jövő új munkavállalói a „Z generáció” fedőnévvel jellemzett fiatalok, akik már az internet világában, mobil eszközökkel körülvéve nőttek fel.

Ebben a sokösszetevős rendszerben arra vállalkoztunk, hogy egy kérdőíves kutatás adatai alapján megvizsgáljuk, hogy mennyire érzik magukat felkészültnek a munka világára a pénzügyi és számviteli tudásuk önértékelése alapján a jelenleg gazdasági felsőoktatásban tanuló hallgatók.

## **2. A kutatás megalapozása**

Theodore W. Schultz (1983) az emberi képességeket növelő öt tevékenység egyikeként nevesítette a formális, szervezett oktatást, ezen belül a felsőfokú oktatást. Az emberi képességek és a tudáshalmaz bővítése minden esetben egy adott cél elérése érdekében történik, ennek megfelelően a felsőoktatásban az egyes képzési irányok egyértelműen elválnak egymástól. Az elérendő célt pedig követelményrendszerekben fogalmazzák meg.

Az egyén képességének és tudásának bővítése azonban nem egzakt módon megfogható, valójában egy nehezen mérhető tényező. Felveti azt a kérdést, hogy a megszerzett tudást, vagy az adott helyzetben alkalmazott tudást szeretnénk-e mérni. A két eltérő tudáshalmaz létezésére Polányi (1994) hívta fel a figyelmet. Egy jeles diploma minősítés jelenti-e azt, hogy az adott hallgató kiváló munkavállaló lesz-e? Olyan sokösszetevős problémával állunk tehát szemben, amelyben sem a viszonyítási rendszer, sem a körülmények, sem az értékelést végző tekintetében képtelenség biztosítani mindenki számára az azonos feltételeket. Az oktatók és kutatók eddig nem találtak olyan értékelési módszert, amellyel szemben ne fogalmaztak volna meg – tegyük hozzá teljesen jogosan – kritikát.

A felsőoktatásban a már megszerzett, a belépésig felhalmozott képességekhez és tudáshalmazhoz további hozzáadott érték adódik, amely a munka világába történő biztos belépés és a szakmai karrier elindításának az alapfeltétele. A munkavállaló megfelelőségének mérése szintén egy újabb értékelési problémához vezet el minket, amely magában foglalja annak vizsgálatát is, hogy mennyire készítette fel a hallgatókat a felsőoktatás a munkába történő belépésre. A magyar felsőoktatásban hallgatók körében végzett 2021-es kérdőíves felmérés alapján a hazai munkavállalásra 65%-ban, míg a külföldi munkavállalásra 39 %-ban voltak a megkérdezettek felkészülve. (OHFEF 2022) E kutatás során a volt hallgatók már, mint munkavállalók maguk értékelték a felkészültségüket.

A hallgatói önértékelés a kortárs oktatás és oktatáspszichológiai kutatások egyik fő kutatási területe Nancy Falchikov és David Boud 80-as évek végi, alapvető áttekintő munkája óta (Boud és Falchikov, 1989). Az önértékelés a fejlesztő értékelés alapvető összetevője, mivel – ahogyan Sadler (1989) kifejti – végső soron magának a tanulónak kell „bezárnia azt a szakadékot” az aktuális teljesítmény és a kívánt színvonal között. Az a tanuló, aki csak a tanári előírást követi anélkül, hogy megértené annak célját, nem fogja megtanulni, ellenőrizni és önállóan beállítani a munkáját. Amint azt Black és Wiliam (1998, p. 54-55.) hangsúlyozta, az önértékelés tehát nem „*érdekes lehetőség vagy luxus*”, hanem elengedhetetlen a produktív tanuláshoz, és ezt az állítást az empirikus kutatások is alátámasztják. Epstein et al. (2008, p. 5.) az „egyidejű önértékelést” úgy határozta meg, mint „*folyamatos pillanatról pillanatra történő önellenőrzést*”. Brown és Harris (2013, p. 368.) az önértékelést úgy határozza meg, mint „*a tanuló által a saját munkájával és tanulmányi képességeivel kapcsolatos leírás és értékelő aktus*”. Egy közelmúltbeli, tanulmányban az önértékelést úgy határozták meg, mint „... olyan mechanizmusok és technikák széles választéka, amelyeken keresztül a tanulók leírják és esetleg érdemet vagy értéket tulajdonítanak saját tanulási folyamataik és termékeik tulajdonságaiknak”. (Panadero et al., 2016a; Panadero et al., 2016b. p.2.) E meghatározás szerint az önértékelés arról szól, hogy a tanulók értékelik saját munkájukat, nem pedig arról, hogy a „közlekedési lámpákon” keresztül jelezzék a tanár felé észlelt megértését vagy értékeljék az utasítással való elégedettségüket. Ezekből a definíciókból azonban hiányzik az önértékelési aktus célja. Szerzőik joggal mutathatják meg, hogy a cél hallgatólagos, de egy formális definíció megkívánja, hogy egyértelművé tegyünk, hogy miért kérjük meg a tanulókat önértékelésre. Az önértékelés visszacsatolás, és a visszacsatolás célja, hogy tájékoztasson a folyamatok és a termékek olyan módosításairól, amelyek elmélyítik a tanulást és fokozzák a teljesítményt. Ezért az önértékelés célja olyan visszajelzés generálása, amely elősegíti a tanulást és a teljesítmény javítását. Ugyanakkor arról sem szabad elfeledkezni, amire Farkas (2019, p. 48.) felhívta a figyelmet:



*„Az önértékelés képessége nem öröklött, hanem tanult képesség, ezért a hallgatókat segíteni kell abban, hogy képesek és készek legyenek önmaguk tudásának és teljesítményének reális értékelésére.”*

Mint már korábban említettük, minden értékelési módszerrel kapcsolatosan megfogalmazódott kritika a kutatók körében. Az önértékelés kapcsán a legismertebb a Kruger és Dunning (1999) tanulmányában azonosított kognitív torzítás – ami a szakirodalomban Dunning-Kruger hatásként ismert – mely szerint a kevésbé kompetens hallgatók esetében jelentős különbség van a hallgató által érzékelt és a valós kompetencia szint között. Általában az ilyen hallgatók túlbecsülik a valós tudásukat és átlag feletti értékelést adnak maguknak.

### **3. A kutatás**

Jelen kutatás kiindulópontját a 2019 júniusában elindított és jelenleg is folyamatban lévő „Elvárások-Várakozások” munkacímű kutatásunk jelenti. E kutatás fókuszában a közgazdász hallgatók munkaerőpiaccal kapcsolatos várakozásait, illetve a munkáltatói elvárásokat kívántuk felmérni és ütköztetni annak érdekében, hogy be tudjuk határolni „Mitől lesz valaki számviteles?”. E kutatás eredményei alapján kaptunk meghívást a 2020-ban a gazdasági felsőoktatásban tanulók körében elindított, komplex pénzügyi, kockázati és digitális attitűd kutatásban való részvételre. A kutatócsoport négy egyetem hét kutatóját egyesítette a cél érdekében és a kutatást végzők nevének kezdőbetűiből alkotott „PBD Research” elnevezést kapta. A kutatócsoport Dr. Pintér Éva egyetemi docens vezetésével végzi tevékenységét.

A 11 kutatási dimenzióra kiterjedő vizsgálatához a 2020. november 29-én elindított és még jelenleg is aktív kérdőíves lekérdezés biztosítja az alapot. A kutatócsoport által kialakított kérdőívben helyet kaptak a korábban elindított kutatásunk egyes kérdései. A kérdőív kitöltésére önkéntes alapon, elektronikus formában az interneten van lehetősége a gazdasági felsőoktatási intézményekben tanulóknak. 2023. májusáig 4 182 kitöltés történt, amiből jelen tanulmányunkban a 2022 évben történt összesen 621 kitöltést vettük alapul.

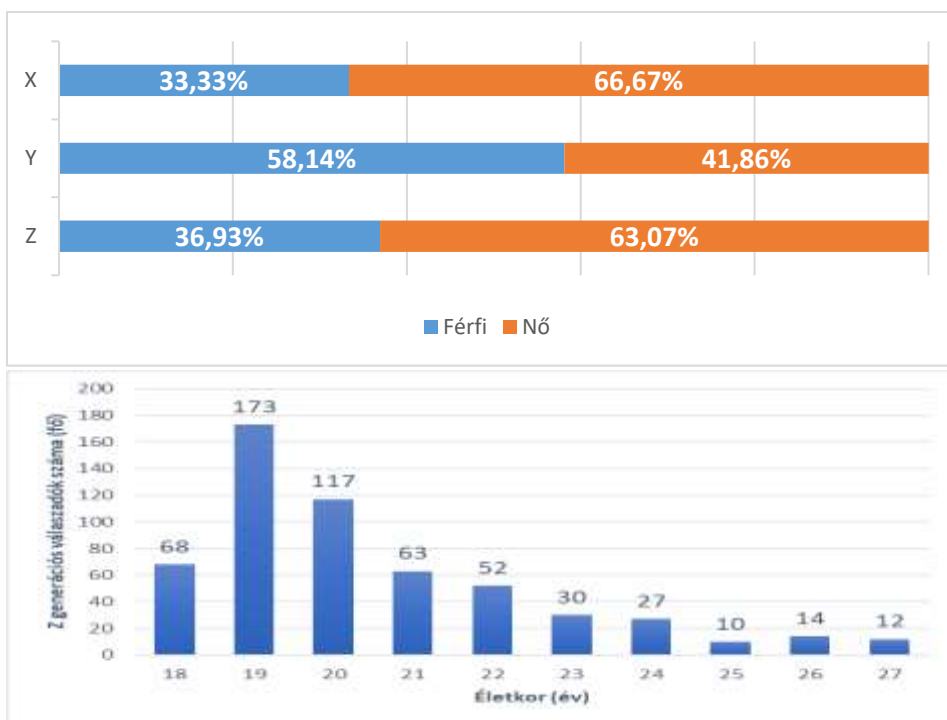
Generáció	Férfi	Nő	Összesen
Z	209	357	566
Y	25	18	43
X	4	8	12
Összesen	238	383	621

**1. táblázat: A válaszadók 2022-ben generáció és nemek szerint**

Forrás: Saját szerkesztés

A választásunk azért esett erre az időszakra, mert ez mentes a Covid-19 járványhelyzet hatásától és ennek következtében az oktatás is jelenléti módon zajlott. Úgy gondoljuk, hogy a körülmények nem gyakoroltak a kitöltőkre e tekintetben torzító hatást.

A vizsgált évben az összes válaszadó 38,3 %-a férfi, míg a 61,7%-a nő volt. (1. táblázat) A lakhelyük alapján 81,5 % városban lakik, ezen belül 69 fő megyeszékhelyen, 212 fő pedig a fővárosban. 115 hallgató – 19,5 %-a a válaszadóknak – pedig állandó lakhelyként falut jelölt meg. A kérdőívet kitöltők életkorukat tekintve 18 és 51 év közöttiek voltak.



**1. ábra: A válaszadók jellemző adatai**

Forrás: Saját szerkesztés

A Z generáció egyetemen tanuló tagjai 2022-ben 18 és 27 év közöttiek, az Y generációba a 28 és 38 év közöttieket, míg az X generációba a 39 év felettieket soroltuk. Megállapítható az 1. táblázatból, hogy a kérdőívet kitöltők 91,1 %-a a Z generáció képviselője. Az 1. ábra alapján látható, hogy a legnépesebb korosztálya a 19 éveseké. A Z generációs válaszadók átlagéletkora 20,48 év. Az egyetemi oktatásban résztvevő „idősebb korosztályok” súlya a válaszadók között reprezentálja a felsőoktatásban meglévő súlyukat. A válaszadók 6,9 %-a az Y generáció, míg 2 %-a az X generáció tagja. Látható az 1. ábrából az is, hogy a válaszadók egyes generációin belül nem azonos a nők és a férfiak

részaránya. A Z és az X generációk esetében a nők, míg az Y generáción belül a férfi válaszadók aránya volt a nagyobb.

A kutatás jelenlegi szegmensében az alábbi kérdésekre kerestük a választ:

Q1. Eltérően értékelik-e a gazdasági felsőoktatásban tanuló X,Y,Z generáció tagjai a pénzügyi, számviteli felkészültségüket?

Q2. Eltérően értékelik-e a gazdasági felsőoktatásban tanuló nők és férfiak a pénzügyi, számviteli felkészültségüket?

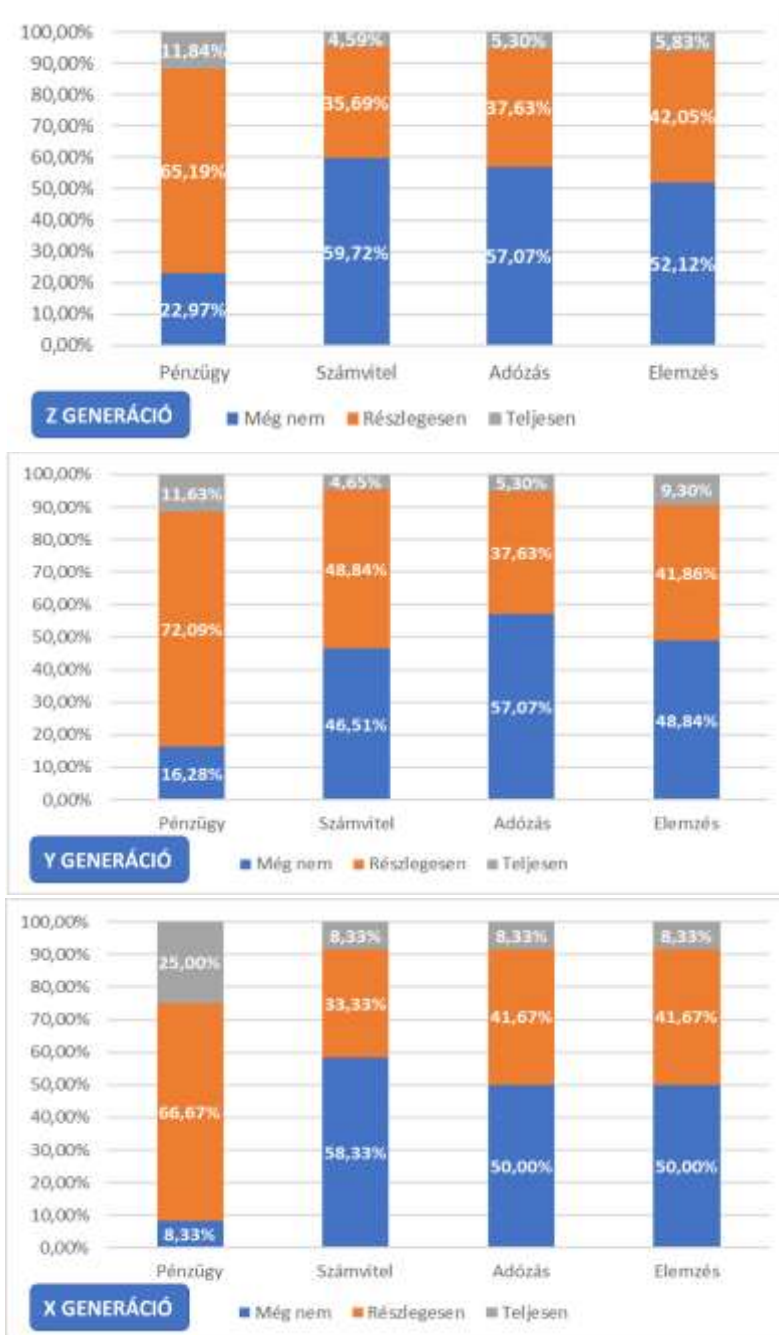
A pénzügyi és számviteli felkészültség vizsgálatára való fókuszálást azért választottuk, mert a tevékenységek vállalati sikerhez való hozzájárulásával kapcsolatosan Chikán et al. (2019, p. 41.) megállapították, hogy az általuk végzett felmérés alapján a pénzügyi tevékenységet a vállalatvezetők 76 %-a, a számviteli tevékenységet pedig 64 %-a jelentős, vagy kulcsfontosságú tényezőként értékelte. Ezek a tevékenységek összetett ismeretek meglétét feltételezik. A kérdőívben az adott tevékenységekhez kapcsolódó feladatok ellátásához szükséges ismeretek – a pénzügyi tudatosság, számvitel, adózás és elemzés – terén szerzett felkészültségük önértékelésére kértük a hallgatókat. A felkészültségüket három szintre sorolhatták be: még nem felkészült, részlegesen, illetve teljesen felkészült. A három felkészültségi kategória használata mellett szólt annak egyszerűsége, ugyanakkor veszélye lehet e döntésünknek a „középre” való torzítás.

A kérdőíves adatok feldolgozásához, elemzéséhez és vizualizációjához a kutatás jelen fázisában a Microsoft Excel programot használtuk és az elemzést a leíró statisztika segítségével végeztük el.

#### **4. A kutatás eredményei**

A kutatásunk eredményét a feltett kérdések sorrendjében ismertetjük, kitérve az egyes kérdésekre adott válaszok közötti összefüggésekre és a jövőbeni kutatási irányok megjelölésére is.

A Q1. kérdés kapcsán a kérdőívre adott válaszokat a gazdasági felsőoktatásban tanuló X,Y,Z generáció tagjai szerinti csoportosításban vettük górcső alá. A 2. ábra szemlélteti az összevont eredményeket. Látható, hogy mindhárom generáció válaszai alapján a pénzügyi tudatosság esetében eltérő mintázatot kaptunk, mint a további három ismeretre való felkészültség vizsgálatánál.



**2. ábra: Az egyes generációk felkészültsége önértékelés alapján**  
 Forrás: Saját szerkesztés

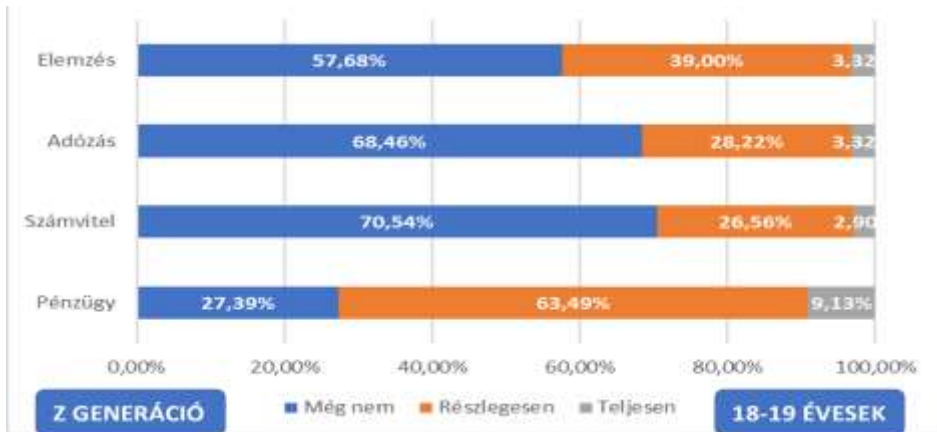
A pénzügyi tudatosság kapcsán egyértelműen domináns, hogy a válaszadók döntő többsége „részben felkészültnek” tartja magát. A számvitel, adózás és

elemzés ismereteket vizsgálva azonban látható, hogy a válaszadók nagyobb hányada nem érzi magát felkészültnek. A pénzügyi ismeretekre való felkészültség eltérő mintázatának okát abban látjuk, hogy ennek az ismeret csoportnak az oktatására sokkal nagyobb hangsúlyt helyeztek az elmúlt évtizedben és már viszonylag korán, általános iskolától kezdve az oktatás szerves részét képezi. Több hazai és nemzetközi program is támogatja a pénzügyi kultúra körébe tartozó ismeretek elterjesztését. Másik oka lehet az eltérésnek, hogy a pénzügyi ismeretek egy részét a mindennapjaink során is alkalmaznunk kell, tehát nem csak egy vállalat keretei között. Azonban az így szerzett információk, ismeretek és tapasztalatok nem összekeverendők a magasabb szintű pénzügyi ismeretekkel, amelyeket a felsőoktatási keretek között van lehetőségük a hallgatóknak elsajátítani. Látható az is a 2. ábrán, hogy a számviteli, adózás és elemzés ismeretek tekintetében minden generáció tagjaiban sokkal nagyobb a felkészültségükben a bizonytalanság, mint a pénzügyi tudatosság terén. Érdekes, hogy az adózási ismeretekre való felkészültség tekintetében az Y és Z generáció mintázata áll közelebb egymáshoz, a számviteli ismeretekre való felkészültségénél pedig a Z és az X mintázata mutat hasonlóságot.

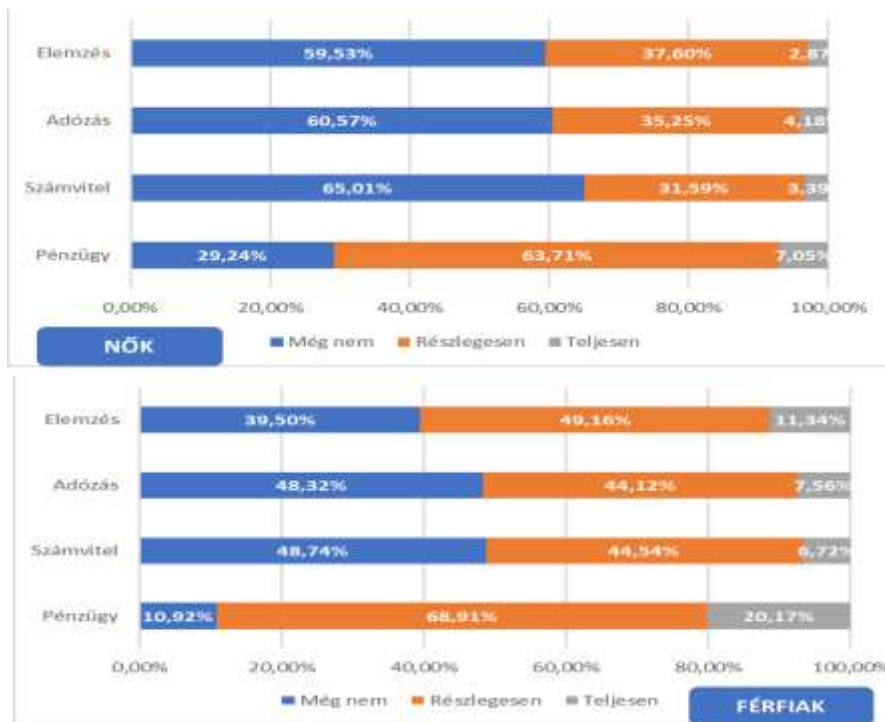
Összességében tehát elmondható, hogy Q1 feltételezésünk visszaigazolást nyert, abban a tekintetben, hogy minimálisan, de eltérés tapasztalható a generációk között a vizsgált ismeretekre való felkészültség önértékelés alapján történő megítélése tekintetében. Ugyanakkor, ha a mintázatát vizsgáljuk a felkészültségüknek, akkor megállapítható, hogy a három generációnál azonos jellegzetességeket mutat.

Felmerülhet a kérdés, hogy a válaszadók a felsőoktatási tanulmányaiknak nem azonos szakaszában vannak, ezért az önértékelésük is ennek megfelelően eltérő eredményekre vezethet, amit a 2. ábra nem mutat meg kellő részletezettséggel. A kérdőívben nem szerepelt arra vonatkozó kérdés, hogy a képzés hányadik évét végzi a válaszadó. A Z generációs válaszadók esetében az 1. ábrán látható, hogy életkorukat tekintve 18 és 27 év közötti hallgatókat foglal magába.

A 18 és 19 évesek esetében biztosan állítható, hogy a felsőfokú tanulmányaikat kezdő válaszadókról van szó. Az általuk kitöltött 241 kérdőívet külön elemezve a 3. ábrán látható önértékelési helyzetkép vázolható fel. Megállapíthatjuk, hogy minimális eltérés tapasztalható az egyes ismeretekre való felkészültség területén, de a mintázat alapvetően nem mutat jelentős eltérést a 2. ábrán szereplő mintázatoktól.



**3. ábra: A 18-19 éves válaszadók felkészültsége önértékelés alapján**  
 Forrás: Saját szerkesztés



**4. ábra: A válaszadók felkészültsége nemek szerint**  
 Forrás: Saját szerkesztés

A Q2-es kérdésre a 4. ábra alapján adhatjuk meg a választ, amely szemlélteti, hogy a gazdasági felsőoktatásban tanuló nők és férfiak eltérően értékelik a vizsgált ismerethalmazokra való felkészültségüket. Látható egyrészt, hogy mind a nők, mind a férfiak többségükben „még nem”, vagy csak „részben”

felkészültek érzik magukat Az alacsonyabb felkészültségi szintet a számviteli ismeretek esetében jelölték meg.

Másrészt, hogy ha a nemek szerinti felkészültséget vizsgáljuk, láthatjuk azt is, hogy a nők kevésbé érzik magukat felkészültnek, mint a férfiak. A férfiak magabiztosabbnak tűnnek a felkészültségük tekintetében. Ezt a jelenséget egyrészt tulajdoníthatjuk a nők óvatosabb viselkedésének, másrészt pedig a nők hajlamosabbak a kockázatok elkerülésére, és inkább alulértékelik a tudásukat. Feltevésünk azonban beigazolódt, miszerint a nők és férfiak vizsgált ismeretekre való felkészültsége eltérő.

## 5. Következtetések

Összességében elmondható, hogy akár generációk, akár nemek szerint vizsgáljuk a pénzügyi, számviteli, adózási és elemzési ismeretekre való felkészültséget a gazdasági felsőoktatásban tanulók önértékelése alapján, láthatjuk, hogy eltérően értékelik az ismereteiket. Ugyanakkor megállapítható az is, hogy a hallgatókban nagy a bizonytalanság és nagyon kevesen érzik magukat teljesen felkészültnek a vizsgált ismeretek tekintetében. Azt nem lehet e felmérés alapján megállapítani, hogy az önértékelés terén a megkérdezettek mennyire gyakorlottak és mennyire objektíven tudták megítélni a saját felkészültségüket, valamint e tekintetben a kognitív torzítás jelenlétét sem lehet kizárni. Az önértékelés alapján elmondható az is, hogy a válaszadóknak minden tekintetében van még hová fejlődniük, további ismereteket, tudásanyagot elsajátítani és ezáltal csökkenteni a kutatás során azonosított bizonytalanságot.

Az önértékelés szélesebb körű alkalmazását javasoljuk, hogy a hallgatók az eddiginél több visszajelzést kapjanak és ezáltal célirányosabban fejleszthessék tovább az ismereteiket. Az önértékelés során gyakorlottabbá váló hallgatók reálisabban tudják megítélni felkészültségüket és ezáltal a bizonytalansági faktorok is reálisabbá válnának.

A jövőben részletesebben vizsgálandónak ítéljük a pénzügyi tudatosság kapcsán beazonosított, a többi vizsgált ismerethalmaztól eltérő mintázat kiváltó okait, valamint feltárásra érdemesnek a számviteli, elemzési és adózási ismeretek kapcsán a nagy mértékű bizonytalanságot okozó tényezőket.

## Irodalomjegyzék

Black, P. – William, D. (1998): Assessment and classroom learning. *Assessment in Education: Principles, Policy and Practice*, 5(1), 7-73. <https://doi.org/10.1080/0969595980050102>

- Boud, D. – Falchikov, N. (1989): Quantitative studies of student self-assessment in higher-education: A critical analysis of findings. *Higher Education*, 18(5), pp. 529-549. <https://doi.org/10.1007/BF00138746>
- Brown, G. T. L. – Harris, L. R. (2013): Student self-assessment. In J. McMillan (Eds), *The SAGE handbook of research on classroom assessment* (pp. 367-393). Thousand Oaks, CA: SAGE.
- Chikán A. – Czakó E. – Losonci D. – Kiss-Dobronyi B. (szerk.) (2019): A 4. ipari forradalom küszöbén. Gyorsjelentés a 2019. évi kérdőíves felmérés eredményeiről. Versenyképesség Kutató Központ, Budapest, [http://unipub.lib.uni-corvinus.hu/4328/1/Gyorsjelentés\\_2019\\_Versenykepesseg.pdf](http://unipub.lib.uni-corvinus.hu/4328/1/Gyorsjelentés_2019_Versenykepesseg.pdf) , letöltve: 2020. 01.15.
- Epstein, R. M. – Siegel, D. J. – Silberman, J. (2008): Self-monitoring in clinical practice: a challenge for medical educators. *Journal of Continuing Education in the Health Professions*, 28(1), pp. 5-13. DOI: 10.1002/chp.149
- Farkas É. (2019): Tanulási eredmények értékelés a felsőoktatásban, Szegedi Tudományegyetem, Szeged, <https://mek.oszk.hu/19300/19399/>, letöltve: 2023.03.30.
- Kruger, J. – Dunning, D (1999): Unskilled and Unaware of It: How Difficulties in Recognizing One's Own Incompetence Lead to Inflated Self-Assessments. *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol. 777, No. 6, pp. 1121-1134
- Oktatási Hivatal Felsőoktatási Elemzési Főosztály [OHFEF] (2022): Diplomás Pályakövetési Rendszer Hallgatói Vizsgálat 2021. – Kutatási Zárótanulmány, [https://www.felvi.hu/pub\\_bin/dload/felsooktatasi/muhely/DPR/hallgatoi\\_vizsgalat\\_2021\\_jelentes.pdf](https://www.felvi.hu/pub_bin/dload/felsooktatasi/muhely/DPR/hallgatoi_vizsgalat_2021_jelentes.pdf), letöltve: 2022. 07.01.
- Panadero, E. – Brown, G. T. L. – Stijbos, J. W. (2016a): The future of student self-assessment: A review of know unknowns and potential directions. *Educational Psychology Review* 28, pp. 803-830. <http://dx.doi.org/10.1007/s10648-015-9350-2>.
- Panadero, E. – Jonsson, A. – Strijbos, J. W. (2016b): Scaffolding self-regulated learning through self-assessment and peer assessment: Guidelines for classroom implementation. In D. Eaveault, & L. Allal (Eds.), *Assessment for Learning: Meeting the challenge of implementation* (pp. 311 – 326). New York: Springer
- Polányi M. (1994): Személyes tudás I-II. Atlantisz Könyvkiadó, Budapest
- Sadler, D. R. (1989): Formative assessment and the design of instructional systems. *Instructional Science*, 18(2), pp. 119-144. <https://doi.org/10.1007/BF00117714>
- Schultz, Theodore W. (1983): Beruházás az emberi tőkébe. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest



# SZÁMVITEL ÉS CONTROLLING: OKTATÁSI KIHÍVÁSOK ÉS MEGOLDÁSOK

**Frányó Zsófia Zsuzsanna, tanársegéd**

Budapesti Gazdasági Egyetem, Pénzügyi és Számviteli Kar, Számvitel  
Tanszék

Felsőoktatási Jövője Kiválósági Központ BGE FHERC

ELTE Eötvös Loránd Tudományegyetem Neveléstudományi Doktori Iskola

ELTE Eötvös Loránd Tudományegyetem Felnőttképzés-kutatási és

Tudásmenedzsment Intézet

e-mail cím: [franyo.zsofia@uni-bge.hu](mailto:franyo.zsofia@uni-bge.hu)

**Dr. Szijártó Boglárka, főiskolai docens**

Budapesti Gazdasági Egyetem, Pénzügyi és Számviteli Kar, Számvitel  
Tanszék

Felsőoktatási Jövője Kiválósági Központ BGE FHERC

e-mail cím: [szijarto.boglarka@uni-bge.hu](mailto:szijarto.boglarka@uni-bge.hu)

**Dr. Török Martina Zsófia, főiskolai docens**

Budapesti Gazdasági Egyetem, Pénzügyi és Számviteli Kar, Számvitel  
Tanszék

e-mail cím: [torok.martinazsofia@uni-bge.hu](mailto:torok.martinazsofia@uni-bge.hu)

## **Absztrakt**

Századunkban a lemorzsolódás csökkentése, illetve a minőség fejlesztése mellett alapvető feladat segíteni a hallgatókat abban, hogy magabiztosan boldoguljanak egy komplex, bizonytalan világban. Ennek megfelelően megindult az intézmények expliciten értékközpontú stratégiai fejlesztése, melynek elengedhetetlen része annak vizsgálata, hogy hogyan konceptualizálják céljaikat és az őket érő kihívásokat az oktatási folyamat fő ágensei, az oktatók.

Az empirikus kutatás célja feltérképezni a BGE PSZK Számvitel tanszéki oktatóinak gondolkodását. A kutatás során a tanszék 17 oktatójával készült interjú került elemzésre. A két kódoló által végzett tematikus szövegelemzés induktív logikát követett, amelyből kialakult a célok, kihívások és lehetséges megoldások rendszere.

Az elemzés alapján az oktatók által képviselt célok sokrétűek, elsősorban kognitív, praktikus és stratégiai jellegűek. A kihívások a hallgatói sokféleség, a külső adottságok és az oktatók személyes dilemmáinak témáit vetik fel, míg a megoldások az oktatásmódszertan és a kapcsolatépítés kérdéskörébe vezetnek. Az interjú utolsó témája az oktatók küldetése volt, ahol affektív és szociális tényezők kerültek előtérbe.

## **1. Bevezetés – Az oktatók szerepe az értékközpontú felsőoktatásban**

A felsőoktatás komoly változásokat él meg a 21. század elején. Mindez nem csupán komplexitásában – mely össze sem hasonlítható a múltbéli állapotához képest –, de gazdasági, nemzetközi, sőt, még technikai környezetében is tetten

érhető. A felsőoktatás integráns részévé vált a világgazdaságnak. Finanszírozási forrásait bizonyos arányban a társadalom biztosítja, így az ágazat profitorientált lett, jellegében a szolgáltatások arculatát vette fel, és így a piaci verseny résztvevőjévé vált. Ennek értelmében az egyetemek ki vannak téve a gazdasági szeplők formáló erejének. A folyamat magától értetődő következménye, hogy az intézmények nemzetközivé válnak, a hallgatói állomány differenciálódik, színesedik, továbbá gyökeresen megváltozik a rendelkezésre álló, támogató technológia és újra formálódik a magáról a tanulásról alkotott koncepció is (Kezar, 2014). Az oktatási rendszer egy sokkal szélesebb átmérőjű ökoszisztéma elemévé válik, melynek nyomán mind a döntéshozatal, mind a felelősségi tartományok felosztásra kerülnek a rendszerben érdekelt tagok között (OECD, 2019).

Miután a hazai felsőoktatásban egy komoly tömegesedési folyamat zajlott le a 2010-es évekkel bezárólag, az azt követő időszakban döntő hangsúlyt kapott az intézményi illetve a hallgatói változatosság fokozódása (Hrubos & Horváth, 2012), melynek eredményeképpen a munkaerőpiac oldaláról megjelenő képességet érintő igények és a szociális elvárások azonnali változásokra sarkallnak, ugyanis a tudásátadás hagyományos módjai szemmel láthatóan képtelenek kielégíteni az aktuálisan megjelenő szükségleteket (Csehné Papp & Varga, 2018; Vida, 2021).

A munkaerőpiaci intenciók illetve az élethosszig tartó tanulás (lifelong learning) koncepciójának együttes fellépése új tanulási célokat szülnek. A hallgatói állomány sokszínűvé válása az egyetemi környezethez képest szokatlan korosztályok megjelenésében, foglalkoztatás melletti tanulásban, a hallgatók által előnyben részesített képzési formák sokszínűségében (Hrubos & Horváth, 2012), az egyetemi képzésben résztvevő diákok nemzetiségét és előzetes tudását érintő eltérésekben, továbbá a hallgatók szociális lehetőségeinek és tanulási képességeinek különbözőségeiben manifesztálódik (Vida, 2021).

A diákok sokféle tudásszinttel, tapasztalattal, fogalmi kerettel, attitűddel lépnek az egyetem falai közé, ami alapvetően szükségessé teszi az ezen eltérésekből adódó problémák megfelelő orvoslását. Ahhoz, hogy a még határozatlan, önálló munkában tapasztalatlan hallgatók is kellő segítséget kapjanak tanulási képességeik megerősítésében, elengedhetetlen feltételként jelentkezik egy olyan adaptív tanulási környezet biztosítása, mely képes a diákok egyedi igényeihez való hatékony alkalmazkodásra.

A felsőoktatásba érkező hallgatók számára kiemelten lényeges faktor a tudatosság megerősítése. Tisztában kell lenniük tudásszintjükkel, tanulási habitusaikkal illetve a tanulással kapcsolatos szándékaikkal, céljaikkal is, mivel ezek tudatosításának elmaradása nagyban hozzájárul a lemorzsolódáshoz (Kraiciné Szokoly & Csoma, 2012). A jövőben kikerülhetlenné váló lifelong learning döntő fontosságú alappillére a célok

autonóm módon való meghatározása és a felelősség vállalása értelmében vett ágencia. Azonban komoly feladat elé állítja a képzési intézményeket a jövő beláthatatlan volta is. Nem kis feladat olyan képzések megalkotása, melyek szándékuk szerint a diákokat csak a jövőben megjelenő, ma még ismeretlen munkahelyi elvárások, technológiák elvárásaira, előre nem látható szociális viszonyokra készítik fel (OECD, 2022).

Kitüntetett korban és helyen élünk, mivel politikai és társadalmi rendszerünk, gazdasági környezetünk lehetővé teszi a tanuláshoz való hozzáférést, és a minőségi tanulás értékének kiaknázását. A felső szintű oktatás legfontosabb célja, hogy diákjait hatékonyan készítse fel a folyamatosan változó, összetett, nem belátható világ kihívásaira. Arra, hogy milyen tudásra és képességre lesz szükség a jövőben nem adható biztos válasz, mely probléma a lifelong learning koncepciójának erősítésében talál megoldásra úgy, hogy eközben számításba kell venni a motivációk kulturális, szociális és személyes aspektusainak egymásba fonódását, ez által felépítve a tanulás iránti elköteleződést (OECD, 2022). Mindezek fényében nem csupán a tudás és a képességek, de a hallgatói hozzáállás és az értékek formálódásának és növekedésének elősegítése is szükségessé válik.

Az előzőekben említett problémák és az Európai Unió által meghatározott célok ismeretében alapvető oktatáspolitikai feladatként jelenik meg hazánkban a hallgatói lemorzsolódás minimális szintre szorítása, a felsőfokú végzettségűek és a hallgatói nemzetközi mobilitás arányának megerősítése (Vida, 2021), továbbá megfelelően a nemzetközi irányoknak a lifelong learning koncepciójának erősítése, a tanulási eredményekre alapozott kompetenciaszemléletű oktatás előtérbe helyezése és a minőségfejlesztést célzó szándékok, illetve a hatékony képzéseket elősegítő operatív döntések bátorítása (Derényi, 2018). A felsőoktatásban aktuális elvárásként jelenik meg az igény, hogy az intézményi fókusz a képzés tartalmáról annak outputjára (tanulási eredmények) helyeződjön át, és újszerű módon értékelje a tanítás-tanulás kettősét. Azonban a hallgatókat fejleszteni kívánó oktatás célkitűzései és az átlátható, jól követhető eredményeket megcélzó szándékok magától értetődően ellentétbe kerülnek egymással (Hunt & Chalmers, 2012).

Magyarország, a OECD (2019) frissen megfogalmazott szándékainak megfelelően, stratégiai volumenben is megkezdte a kinyilvánítottan értékközpontú szemlélet intézményi szintű alkalmazását, mely folyamatban nem csupán a piacgazdaság, de az általános emberi értékek felvállalásának alapvető szándéka is megjelenik (Harland & Pickering, 2011). A döntési folyamatokat, értékítéleteket, célkitűzéseket meghatározó vezérlő elvek háttérében az értékek állnak (Haste, 2018), ahogy alapjául szolgálnak a viselkedésre ható attitűdöknek is (UNESCO IBE, 2013). Az attitűdök és értékek olyan hitek és alapelvek, melyek alapvetően határozzák meg egy ember viselkedését, döntéseit, ítéleteit és cselekedeteit (OECD, 2019). Ez a

két tényező közös erővel hat a tudás, a képességek és az ágencia formálódására azáltal, hogy motivációval szolgálnak számukra miközben definiálják a „jó ember” és az erkölcsösség fogalmait. A tudás, képességek, attitűdök és értékek interdependens viszonyban vannak egymással. A kompetencia szemlélet meghatározása szerint a kompetencia nem csupán a tudás és a képességek aggregátuma, mivel az attitűdök és értékek mentén befolyással van az egyén életminőségére, gyarapodására illetve ezáltal magára a kultúrára és a társadalomra is (OECD, 2019).

Értékmentesség az oktatásban nem elképzelhető, hiszen maga a kurrikulum is kinyilvánított és látens értékek mentén kerül megalkotásra (OECD, 2019). A value co-creation (közös értékalkotás) modelljének vezérmotívuma az, hogy az értékalkotás a szolgáltató szerepét felvevő oktató és a felhasználói szerepet betöltő hallgató együttes mozzanataival következik be (Magni és mtsai., 2020). Ebből következik, hogy miközben a tanulás/tanítás mindig értékvezérelt folyamat, az ott megjelenő értékek a környezeti hatásoktól függenek, és sok esetben nem nyilvánulnak meg explicit módon, így alapvető fontossággal bír az aktuális közösség által osztott értékek feltárása és definiálása (Harland & Pickering, 2011).

A hallgatók számára elérhető értékek egy lehetséges rendszere egy korábbi kutatás alapján a következő:

- 1) praktikus (transzferálható tudás és képességek, hasznos információk a jövőhöz stb.),
- 2) szociális (barátságok, társadalmi státusz, élettapasztalat stb.),
- 3) stratégiai (diploma általi továbbtanulási, elhelyezkedési lehetőségek, kapcsolati tőke stb.),
- 4) személyes (fejlődés, önmegvalósítás, önbizalom, függetlenség, elismerés stb.) (Woodall és mtsai., 2014).

Az OECD kitüntetett hangsúlyt fektet a tanárookra, mivel ők azonosíthatók az adott kurrikulum gyakorlati kivitelezésének legfőbb ágenseiként. Jelen korunk egyik jellegzetessége, hogy a technológia vált a tudásátadás alapvető közegévé, azonban az oktatásban megjelenő személyes kapcsolódás, annak a gondolatnak a közvetítése, hogy az oktatás értéket képvisel, emberi komponens marad a folyamatban (OECD, 2019; Schleicher, 2018). Az oktató képviseli szakterülete értékeit és a tudás, a tanulás értékét (Geertsema, 2021).

A tanítás fogalma, annak meghatározása függ az adott oktató értékeitől, élettapasztalatától, nézeteitől, mely definíció döntő befolyással van az illető tanítási megközelítésére tehát arra, hogy oktatási tevékenységük közben döntően önmagukra és az információátadásra, vagy a hallgatókra és fogalmi váltásaikra fókuszálnak-e. A tanítási megközelítés a hallgatók érzelmeivel és érzékeléseivel karöltve erős hatást gyakorolnak a hallgatók tanulási megközelítésére, amely végső soron döntő befolyással van a hallgatók tanulási

eredményeire (Trigwell & Prosser, 2020). A „Visible Learning” - (Át)látható Tanulás címmel létrejött, John Hattie által elvégzett meta-metakutatás eredményeinek felsőoktatási vonatkozásait tárgyaló tanulmányban (2015) a szerző kijelenti: a tanár messzemenőleg legfontosabb feladata, hogy ismerje saját hatását és tisztában legyen azzal, hogy ő a változás „ügynöke” (Hattie, 2015). A legnagyobb hatást a tanulói teljesítményre azok a tanárok gyakorolják, akik együtt dolgoznak kollégáikkal azon, hogy megbizonyosodjanak hallgatókra gyakorolt hatásukról, kezdetektől tisztázzák a siker mibenlétét, akik kellő kihívás elé állítják és megfelelő visszajelzéssel segítik hallgatóikat, és összehangolják elvárásaikat a siker, az értékelés és a tanítás terén (Hattie, 2015).

## 2. Kutatásmódszertan

Az elméleti háttérnek megfelelően jelen kutatás célkitűzése volt feltérképezni a Budapesti Gazdasági Egyetem Pénzügyi és Számviteli Karának Számvitel tanszéki oktatóinak gondolkodását, feltárni, hogy hogyan látják oktatási céljaikat, az őket érő kihívásokat és azok megoldási lehetőségeit, valamint a szakmai fejlődés kérdéseit.

A kutatás során a BGE PSZK Számvitel tanszék 17 oktatójával készült interjú került elemzésre. A félig strukturált interjúkban a következő kérdésekre kerestünk választ:

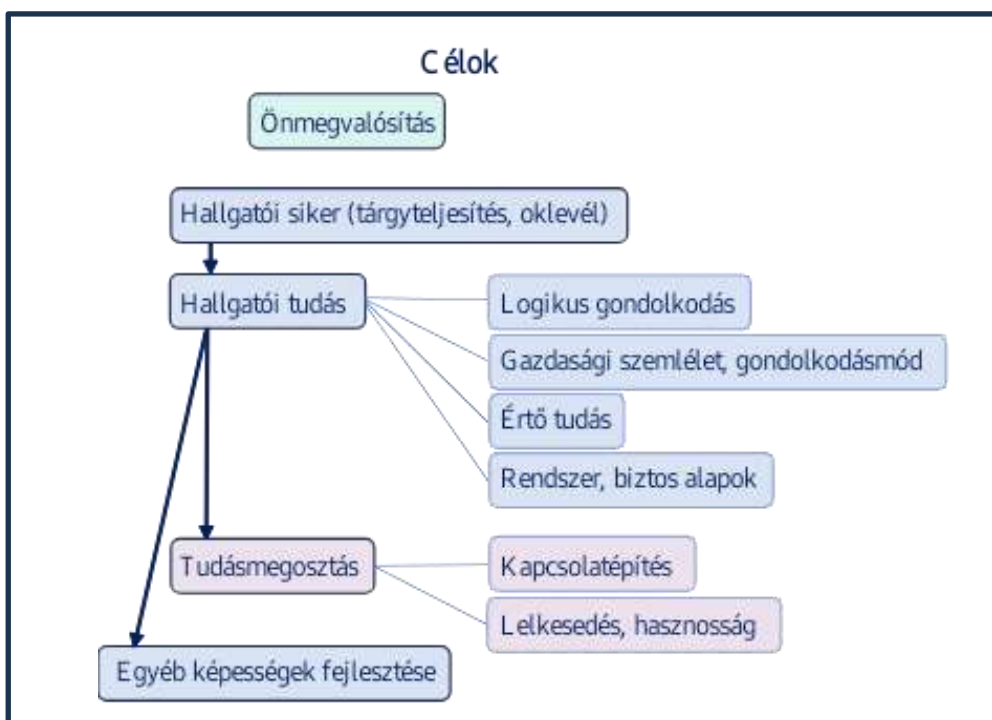
- Mi az oktatók célja oktatási tevékenységük során?
- Milyen kihívásokkal szembesülnek az oktatás során?
- Hogyan próbálják megoldani az őket érő kihívásokat?
- Hogyan tekintenek szakmai fejlődésükre?
- Mit tekintenek küldetésüknek az oktatói munka során?

A résztvevők a célok megfogalmazása után a hatékony oktatásról, kihívásokról és megoldásokról szabadon beszéltek, végül megfogalmazták küldetésüket, így különböző hosszúságú, átlagosan 50-60 perces beszélgetések zajlottak, amelyek közben tantermi táblán vagy online megosztott felületen jegyzet készült, amelyet a résztvevők visszaigazoltak.

Az interjúk leiratai és a visszaigazolt jegyzetek tematikus szövegelemzés módszerével kerültek elemzésre. A két kódoló által végzett tematikus szövegelemzés induktív logikát követett (Mitev, 2012), azaz nem voltak fix a priori kódok, hanem a szövegekből alakult ki a témák rendszere. Először a visszaigazolt jegyzetekben felmerült, a témákhoz kapcsolódó elemek kigyűjtése történt meg, majd ezek értelmezése és kategóriákba osztása, végül a kategóriák logikus viszonyainak meghatározása.

### 3. Eredmények

Az elemzés alapján az oktatók által képviselt célok sokrétűek, elsősorban kognitív, praktikus és stratégiai jellegűek. A kihívások a hallgatói sokféleség, a külső adottságok és az oktatók személyes dilemmáinak témáit vetik fel, míg a megoldások az oktatásmódszertan, a kapcsolatépítés és a szakmai fejlődés kérdéskörébe vezetnek. Az oktatók küldetését illetően megváltozott a fókusz, és a célok között felmerült értékek mellett affektív és szociális tényezők kerültek előtérbe.



1. ábra: Az oktatók által megjelölt oktatási célok rendszere

Forrás: Saját szerkesztés

Az interjú kezdetén megfogalmazott oktatási célok rendszerét az 1. ábra mutatja be. Az oktatók célkitűzései egy kivétellel mind a hallgatókra vonatkoznak, és elsősorban kognitív területekre irányulnak. Woodall és munkatársainak (2014) rendszeréből a praktikus (transzferálható tudás és képességek, tudás a jövőre) és a stratégiai (diploma általi továbbtanulási, elhelyezkedési lehetőségek) értéksoportokhoz tartoznak.

A hallgatói sikert a szaktantárgy teljesítésével és a képzést lezáró oklevél megszerzésével azonosítják, ideértve magát a teljesítést és a szép

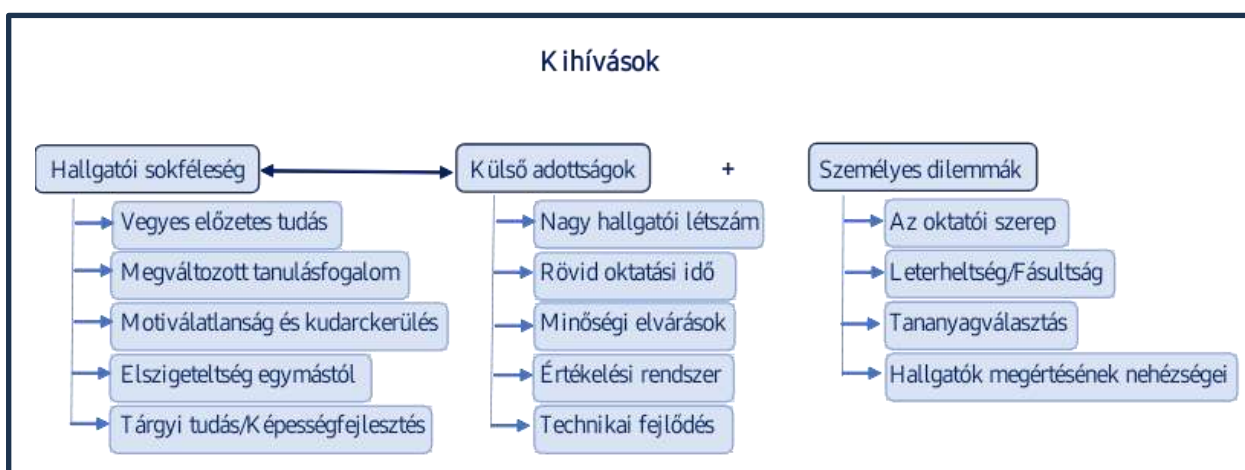
érdemjeggyel történő lezárást egyaránt, a hallgatók szándékától függően. Ennek elérési lehetőségét egy önmagában is célként azonosított kiemelt témában, a hallgatói tudás gyarapodásában látják. Tudás alatt senki nem kizárólag lexikális, memorizált tudást értett (ahol ez nem került szóba, ott külön kitértünk erre egy kérdéssel), amely örömteli tény feltehetőleg a gazdasági terület és az alkalmazott tudományok oktatásának velejárója. Az interjúalanyok a tudást, mint a logikus gondolkodás képességét, gazdasági szemléletet, gondolkodásmódot, értő, alkalmazható és továbbfejleszthető (részletekkel feltölthető, továbbgondolható) tudásként azonosították, amely az általuk átadott rendszerre, biztos alapokra épül.

Ahhoz, hogy a hallgatók befogadóvá váljanak a kritikusan átgondolt, oktatóiktól kapott alapokra épülő saját tudásrendszer konstruálására, azaz lehetővé váljon a tudásmegosztás, elengedhetetlen a velük való kapcsolatépítés, a tantárgy iránti lelkesedés felébresztése, amelynek fontos része a tantárgy hasznosságának elfogadása, amelyet az oktatók többsége kiemelt célként fogalmazott meg. A kapcsolatépítés és lelkesedés témájával affektív, motivációval kapcsolatos célkitűzések merültek fel.

Végül rávilágítottak a konkrét szaktudás és az ahhoz lazábban kapcsolódó képességek fejlesztésére, dilemmák és véleménykülönbségek csak a két terület egymás mellett való, vagy egymásra épülő hangsúlyozásában, a fejlesztésének sorrendjében merültek fel.

Az egyetlen nem konkrétan a hallgatókra vonatkozó cél az oktatók személyes önmegvalósítása volt, amely látens módon az oktatói szakma szeretetére utal.

Céljaik elérésében azonban kihívások akadályozzák az oktatókat, ezek feltérképezésére irányult az interjú következő kérdése.



**2. ábra: Az oktatási tevékenységgel kapcsolatban felmerülő kihívások rendszere**

## Forrás: Saját szerkesztés

A 2. ábra is egyértelműen rávilágít, hogy a kihívások két dimenzióban értelmezhetőek. Egyrészt megjelenik külső vetületként a hallgatói oldal, illetve az intézményi környezet, másrészt a belső, személyes dilemmák.

A jelenlegi hallgatóink tanulásfogalma és tanulásmódszertana más irányt vett, mint amiben az oktatók szocializálódtak. A mai fiatalok tanulás iránti lelkesedése és a (meg)tanulásra fordított ideje nagyon változó. Sokszor tapasztalható, hogy egyes hallgatók kitűnnek a szorgalmukkal, míg mások inkább a felszínen maradásért küzdenek. Egyértelműen érezhető a felvételt nyert tanulók közötti tudásbeli sokszínűség. Tapasztalható az elmúlt évek hatásának következményeként, hogy nehezebb a gyakorlatokon aktivitásra ösztönözni, szólítani őket, látni is olykor rajtuk, hogy bizonytalanok, hogy válaszuknak hangot adjanak-e, meg merjenek-e szólalni. Ez a hozzáállás motivátlansághoz is vezet, aminek további következménye, hogy a kudarc és kritika elkerülése érdekében, inkább nem vállalnak szerepet az órán. Egy ennyire vegyes hallgatói tömeggel nagy kihívás egy közös és azonos célt elérni.

További nehézségként említhetők az intézményi rendszer adta kötöttségek. A nagy létszámú csoportok miatt a kapcsolat kialakítása mind oktató és hallgató, mind hallgató és hallgató között nehézkes. A tanulmányaik alatt a hallgatók önállóan dönthetnek adott félévi kurzusválasztásuk kapcsán, így egy közösen haladó „csapat” kialakítása is megvalósíthatatlan az alapozó tárgyak esetében. A számvitel tudásanyagának hatékony átadására nagyobb óraszámra lenne szükség (mind oktatói oldalról, mind hallgatói igény szempontjából is), azonban ez a mintatantervekben szereplő óraszámú kötöttségek miatt nem megvalósítható.

Mindezek ismeretében az oktatóban felmerülő dilemmák is kihívás elé állítják az embert. Vajon az oktatás átalakult egyfajta szolgáltatásnyújtássá, amelyben a hallgató kiszolgálása és szórakoztatása áll a középpontban? Hol húzódik az a határ, ahol a hallgató a tudásból is megfelelő mennyiséget kap és mégis élvezi a tanulást, aktívan részt vesz az órákon?

Az oktatók keresik a helyüket a modern felsőoktatásban, amely sokkal több terhet ró az oktatóra, mint maga a gyakorlat, konzultáció színvonalas megtartása. Az adminisztrációs és egyéb vállalt feladatok olyan leterheltséget okoznak, amelyek egy idő után motiváció veszteséhez, fásultsághoz vezethetnek, ilyenkor adódik a kérdés, hogy az oktatók hogyan lelkesítsék önmagukat.





**3. ábra: A felmerülő kihívásokra adott válaszok rendszere**

Forrás: Saját szerkesztés

Az eddig ismertetett kihívásokra adott válaszokat és megoldásokat mutatja be a 3.ábra.

Többen kiemelték, hogy fontos, hogy egy összegző, lényegtető elméleti rendszer bemutatásával kezdjék a hallgatókkal az órákat, hogy legyen mire alapozni a gyakorlati eseteket. Az adott tantárgy, ismeretanyag hasznosságának kiemelésével, való életbeli esetek behozásával közelebb lehet hozni az ismeretanyagot a hallgatóhoz, ezáltal a motiváltságuk emelhető az adott tárgy iránt.

A megértés gyorsítása, hatékonyságának növelése érdekében sok magyarázattal, változatos, de kisléptékű feladatokkal színesítik az órákat. Többen is élnek olyan pár perces kizökkentő miniszünettel, amikor az oktató - az órához illő módon és témában - saját magáról beszél, humorizál, ezáltal az oktató és hallgatói közötti kapcsolat még jobban kialakítható.

Észrevehető a hallgatókon, hogy az is kérdés számunkra, hogy az adott ismeretanyagot hogyan tanulják meg (egyedül, otthon), így az interjúalanyok közül többen is kitértek annak fontosságára, hogy tanulási módszereket érdemes a hallgatóknak bemutatni, ezáltal a kedvüket is meghozni arra, hogy foglalkozzanak önállóan is az órán átvett tananyaggal.

Az interjúk során elhangzottak egyedi megoldások is, amelyekkel a hallgatókat közelebb lehet hozni a számvitelhez (pár perces páros, illetve

csoportmunka, miniverseny a tanulók között, egyes feladatok elmagyarázása „hallgatói nyelven”.)

A megkérdezettek többsége úgy véli, hogy az ismertett nehézségek megoldásában szerepet játszik, ha a hallgatókra, igényeikre, motiválásukra nagyobb figyelem vetődik. Figyelemmel kell kísérni a hallgatói visszajelzéseket és amennyire lehet azt beépíteni a következő gyakorlatokba, hogy ezáltal kialakulhasson a jövőben egy lelkesebb, tanulni vágyóbb hallgatói tömeg, akikhez az oktatók is motiváltabban mennek órát tartani.



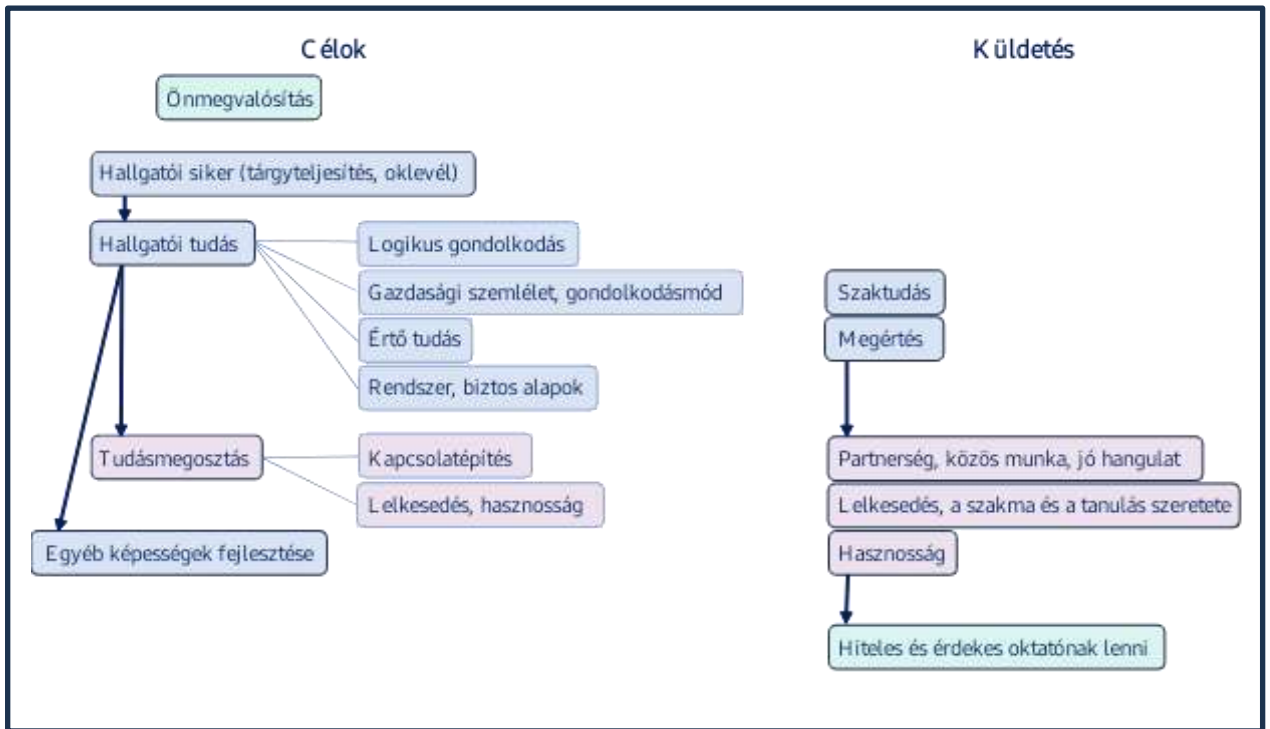
**4. ábra: Az oktatói szakmai fejlődés megközelítései**

Forrás: Saját szerkesztés

A kihívások és megoldási lehetőségek után az oktatók szakmai fejlődésének szerepére kérdeztünk rá, melyet összefoglalóan ismertet a 4.ábra. Az interjúalanyok többsége belső igényként, késztetésként tért ki arra, hogy az oktatás színvonalas műveléséhez és saját önképe miatt is fontos számára a gazdasági és a pedagógiai témájú képzések folyamatos látogatása.

Az önreflexió alkalmazása is megfigyelhető az interjúalanyok között: a hallgatói visszajelzések és teljesítmények értékelése után átgondolásra kerül, hogy mivel lehetne javítani a saját, egyéni oktatásmódszertant, milyen eszközök vagy jobb példák lehetnek azok, amelyek mind az oktatás, mind a hallgatói teljesítmények hatékonyságát növelik. Többen is megemlítették, hogy úgy érzik, az oktatói szerep mellett a mentori szerepüket és képességeiket is erősíteniük kell.

Nagy hasznosságúként említette mindenki, az egymás közötti tapasztalatmegosztást, jó praktikák megbeszélését, és néhány résztvevő kiemelte az egyetem által kínált workshopok és képzések (OFI képzések) gyakorlatban való alkalmazhatóságának sikerességét is.



**5. ábra: A megfogalmazott célok és küldetések rendszere**

Forrás: Saját szerkesztés

Interjúalanyainkat a beszélgetések végén küldetésük („Oktatói Ars Poetikájuk”) megfogalmazására kértük. Míg az első, célokra vonatkozó kérdés minden résztvevő számára várt, logikus és azonnal megválaszolható volt (bólintással nyugtázták), a küldetésre vonatkozó kérdés minden esetben meglepetést és időkérést váltott ki („Húha, ezt nehéz megfogalmazni!”). Az első reakciók ellenére rövid átgondolás után mindenki kiforrott és lényegre mutató koncepciót fogalmazott meg. Ahogyan az 5.ábrából is látható, a küldetések természetesen köthetőek a célokhoz, ám érdekes módon a praktikus és stratégiai értékek mellett jelentősen hangsúlyosabbá váltak a szociális (jó hangulat az órán, kapcsolatépítés) és a személyes (hallgatók személyes fejlődése) területek. A tantárgy és a tanulás szeretete, a hallgatókkal való jó viszony, a jó hangulatban, közvetlen hangvétel mellett, partnerként való munka és együttműködés alapvető fontosságú az oktatók számára mindkét fél elkötelezettségének és jóllétének érdekében. Saját szerepüket egy ilyen partneri kapcsolat és a hallgatói lelkesedés kialakítása során a hitelességben, érdekességben, hallgatók felé való odafordulásban látják, amely meglátás visszavezet az önmegvalósításra vonatkozó célhoz, rávilágítva ezzel a szereplők érdekeinek és az általuk közösen kialakított értékeknek egymásra kölcsönösen ható rendszerére.

## Szemelvények a küldetésekből

---

Szaktudás, megértés	„Küldetésem, hogy olyan számviteli szakemberek kerüljenek ki az egyetemről, akik által készített beszámolót majd élvezet lesz könyvvizsgálni.” „Gondolkodó embereket képezsek, maradandó, komplex tudást adjak.” „Amit tőlem megtanul, azt hasznosítani tudja és érezze is utólag, hogy ez így van.”
Közös lelkesedés, jó hangulat	„Szeretném a hallgatókkal együttműködő, jó hangulatú légkörben tanítani a szakmát (multidiszciplináris értelemben). Szerethetővé tenni a szakmát, motiváltabbá tenni a hallgatót, hogy megértse, miért érdemes tanulni, elmélyülni.” „Érthető, együtt haladva megszerzett tudás a cél, ami a hallgatóé lesz. Gyomorgörcs helyett nyitott és lelkes lehessen, mert a hozzáállás sokat számít, ennek lesz eredménye.” „Élvezettel érjük el a megjelölt célokat. Élvezze a hallgató is és én is, akkor jó is lesz.” „Ne kényszerből jöjjön, hanem tudást keressen, lássa az értelmét, érezze a jó hangulatot. Lelkesedjen, mint én diákként. Megértse és szeresse a számvitelt, mert akkor lesz az tudás.
Hitelesség, érdekesség	Ez az életem értelme, a munkám, szeretném, hogy ezt érezzék.” „Légy hiteles és érdekes!”

---

## 4. Következtetések

Az interjúk alapján az oktatói célok, kihívások és megoldások komplex rendszerét állítottuk fel. Az interjúalanyok szabadon megfogalmazott válaszaik során gyakran elébe mentek a következő kérdéseknek, és természetes módon kanyarodtak a következő témákra, amely azt mutatja, hogy számukra is logikus struktúra alakult ki, mindannyian hasonlóan érzékelik a téma erővonalait.

Természetesen a felmerülő kihívásokat nem tudják mind megoldani, de egyértelműen rendelkeznek megoldási irányokkal, és feladatuknak tekintik a nehézségek kezelésére oktatói szakmai fejlődésüket mind egyéni, mind kollektív szinten. És ahogyan nyitottak a párbeszédre és a jó gyakorlatok megosztására szakmai kollégiais körben, úgy nyitottak a hallgatók igényeire, velük való kapcsolódásra is.

Saját szerepüket a partneri kapcsolat kialakítása során a szakmai és oktatói hitelességben, érdekességben és hallgatóközpontú hozzáállásban látják, amelyeken keresztül hozzáférnek hallgatóikhoz, lelkesedést ébresztenek bennük, utat nyitnak az értő szaktudás megalapozásának és élethosszig tartó gyarapításának, és ezzel megvalósítják legfőbb küldetésüket.

## 5. A Kutatás megbízhatósága, érvényessége és korlátai

A részletesen tárgyalt folyamatleírás és a kutatás szisztematikus jellege hivatott biztosítani jelen kutatás megbízhatóságát (Åkerlind, 2012). Érvényes voltát a minta és az alkalmazott módszer adekvát alkalmazása mellett (Babbie, 2017; Bartsch, 2013; Bowden & Walsh, 1994) tovább erősíti a kapott eredmények hasznossága az által, hogy a kutatás értékes bepillantást tesz lehetővé a tanítási és tanulási folyamatok kulisszáiba (Entwistle, 1997, o. 129).

Limitált kontextusú kutatás: a kutatási terület egy intézményre és azon belül egy tanszékre korlátozódott, és a kvalitatív feltáró vizsgálatot választotta módszeréül. Ebből adódóan eredményei és következtetései kizárólag a kutatásban résztvevő személyekre vonatkozathatók. Azonban a megkapott eredmények tágabb következtetési hatókörrel rendelkezhetnek, mivel azok nem bizonyultak tudományterület-specifikusnak. A tanulmányban megjelenő rendszer érvényességének alátámasztását mind más tudományterületen végzett kutatások, mind nagymintás kvantitatív vizsgálatok biztosíthatnák. A tanulmány célkitűzése szerint a jövőbeni kutatások számára kívánt kiindulási alapot képezni.

### Irodalomjegyzék

- Åkerlind, G. S. (2012). Variation and commonality in phenomenographic research methods. *Higher Education Research & Development*, 31(1), 115–127. <https://doi.org/10.1080/07294360.2011.642845>
- Babbie, E. (2017). *A társadalomtudományi kutatás gyakorlata*. Balassi K.
- Bartsch, R. A. (2013). Designing SoTL Studies-Part I: Validity: Designing SoTL Studies-Part I: Validity. *New Directions for Teaching and Learning*, 2013(136), 17–33. <https://doi.org/10.1002/tl.20073>
- Bowden, J. A. – Walsh, E. (Szerk.). (1994). *Phenomenographic research: Variations in method: the Warburton Symposium*. Royal Melbourne Institute of Technology (RMIT).
- Csehné Papp, I. – Varga, E. (2018). The novelty and challenges of labour shortage. *Acta Carolus Robertus*, 8(2), 149–160.
- Derényi, A. (2018). A tanítás és tanulás minőségének javítása az elmúlt 10 évben. In *A magyar felsőoktatás egy évtizede. 2008 – 2017* (Köt. 2, o. 130–146).
- Entwistle, N. (1997). Introduction: Phenomenography in Higher Education. *Higher Education Research & Development*, 16(2), 127–134. <https://doi.org/10.1080/0729436970160202>
- Geertsema, J. (2021). Faculty development in the context of a research-intensive university. *Hungarian Educational Research Journal*, 11(3), 230–245. <https://doi.org/10.1556/063.2021.00073>

- Harland, T. –Pickering, N. (2011). *Values in higher education teaching*. Routledge.
- Haste, H. (2018). *Attitudes and Values and the OECD Learning Framework 2030: A critical review of definitions, concepts and data*.
- Hattie, J. (2015). The Applicability of Visible Learning to Higher Education. *Scholarship of Teaching and Learning in Psychology*, 1(1), Article 1. <https://doi.org/10.1037/stl0000021>
- Hrubos, I. – Horváth, Á. (2012). Kísérlet a magyarországi felsőoktatási intézmények fő típusainak azonosítására. In *Elefántcsonttoronyból világítótorony—A felsőoktatási intézmények misszióinak bővülése, átalakulása* (o. 25–71). Aula kiadó.
- Hunt, L. – Chalmers, D. (Szerk.). (2012). *University teaching in focus: A learning-centred approach*. ACER Press.
- Kezar, A. J. (2014). *How colleges change: Understanding, leading, and enacting change*. Routledge.
- Kraiciné Szokoly, M. – Csoma, G. (2012). *Bevezetés az andragógia elméletébe és módszertanába*. ELTE.
- Magni, D. – Pezzi, A. – Vrontis, D. (2020). Towards a framework of students' co-creation behaviour in higher education institutions. *International Journal of Managerial and Financial Accounting*, 12(2), 119. <https://doi.org/10.1504/IJMFA.2020.109129>
- Mitev, A. Z. (2012). Grounded theory, a kvalitatív kutatás klasszikus mérföldköve (Grounded theory, the classic milestone of qualitative research. *Vezetéstudomány-Budapest Management Review*, 43(1), Article 1. <https://doi.org/10.14267/veztud.2012.01.02>
- OECD. (2019). *OEVD Future of Education and Skills 2030: OECD Learning Compass 2030*.
- OECD. (2022). *Building the future of education*. OECD. <https://www.oecd.org/education/future-of-education-brochure.pdf>
- Schleicher, A. (2018). *World Class: How to Build a 21st-Century School System*. OECD. <https://doi.org/10.1787/9789264300002-en>
- Trigwell, K. – Prosser, M. (2020). *Exploring university teaching and learning: Experience and context*. Palgrave Macmillan.
- UNESCO IBE. (2013). *IBE: Glossary of curriculum terminology*. UNESCO International Bureau of Education (IBE).
- Vida C. (Szerk.). (2021). *Elemzés Felsőoktatás a változások tükrében – verseny, minőség, teljesítmén*. Állami Számvevőszék EL-2925-006/2021.
- Woodall, T. – Hiller, A. – Resnick, S. (2014). Making sense of higher education: Students as consumers and the value of the university experience. *Studies in Higher Education*, 39(1), 48–67. <https://doi.org/10.1080/03075079.2011.648373>

# A SZÁMVITELI SZOLGÁLTATÁS ÉRTÉKVESZTÉSE

**Dr. habil Hegedűs Mihály, főiskolai tanár**  
Tomori Pál Főiskola, Pénzügyi -Számvitel Tanszék  
email cím: [hegedus@tpfk.hu](mailto:hegedus@tpfk.hu)

## **Absztrakt**

A számviteli szolgáltatók alapvető szakmai és erkölcsi felelőssége, hogy a társaság adott évi pénzügyi kimutatását minden lényeges szempontból a vonatkozó pénzügyi beszámolási keretelvek szerint állítsák össze. A cél elérése érdekében megkerülhetetlen követelmény lenne, hogy minden gazdálkodó szervezetnek olyan számviteli szolgáltatója legyen, aki az adott társaság működésének specialitás könyviteli eljárásaiban jártas, ismeri a vonatkozó számviteli és adózási jogszabályokat, állandóan fejleszti a szakmai tudását, betartja, illetve betartatja a jogszabályi előírásokat. A szakmai kompetencia és az alapvető etikai érzékenység hiánya vezet legtöbbször oda, hogy a pénzügyi kimutatások számos esetben akár csalásból, akár hibából eredő lényeges hibás állítást tartalmaznak.

A publikáció célja, hogy rávilágítson azon területekre, ahol jelentős hiba bekövetkezik, felhívja a figyelmet arra, hogy odafigyeléssel és a jogszabályok, törvények és az etikai szabályok betartásával hibák jelentős része elkerülhető lennének.

A kutatás következtetése, hogy a számviteli szolgáltatók képzését új alapokra kell helyezni, a beszámoló készítése során elkövetett hibák feldolgozásra és széles körben ismertetésre kerüljenek, illetve szükség lenne egy etikai kódex és a számviteli szolgáltatók vonatkozásban egy minőségbiztosítás kidolgozására is.

## **1. Bevezetés**

A válságkezelés időszakában kiütkereső elméleti vita, hogy a pénzügyi számvitelnek mennyire lehet előjelző, beavatkozást elősegítő, megoldást kínáló funkciója. A számviteli szolgáltatók a maguk eszközeivel mennyire tudják elősegíteni a jelentkező kockázatok feltárását, az általuk alkalmazott folyamatba épített kontrollok hatékony működése mennyiben járul hozzá a pénzügyi kimutatások számos esetben akár csalásból, akár hibából eredő lényeges hibás állításainak kiszűrésére. A számviteli szolgáltatók tudásából következő megnövekedett felelősségének csak akkor tud megfelelni, ha saját szűkebb szakmai és tágabb működési környezetén belül fejlett közösségi szellem és erkölcsi alapvetések működnek. A tapasztalatok és a későbbiekben ismertetésre kerülő kutatások azt jelzik, hogy a szakképzettség megszerzése önmagában nem jelenti azt, hogy a szakember tudása megfelelő. (Hegedűs, 2014)

A szakmai és a társadalmi közösségi szellem közös távlati célt jelent, valamint hatékony együttműködést annak megvalósításában. A közös szakmai, működési erkölcs egy olyan értékrend, amely viszonyítási alapot szolgáltat a

helyes és helytelen, hasznos és káros cselekedetek megítéléséhez és annak közreműködését a helytelen magatartás elhárításában.

Valamennyi társaságot érintő elemzés kiindulópontja, hogy az adott évi pénzügyi kimutatás megbízható és valós képet ad-e a gazdálkodó szervezet vagyonáról, annak összetételéről (eszközeiről és forrásairól), pénzügyi helyzetéről és tevékenysége eredményéről, vagy hibás állításokat, csalást tartalmaz. A csalás és a rejtett gazdaság működése összetett jelenségek, amelyek egyre kifinomultabb elkövetési eszközökkel működnek, s amelynek mértékét a kényszer, a lehetőség, a racionalizálás, gazdasági aránytalanságok, a társadalmi deformációk, az erkölcsi normák sérülése, az egyenlőtlen teherviselés, az adófizetést megkerülő „kreatív” eszközök igénybevételi lehetősége, a gazdasági bűncselekmények globalizációja befolyásolja.

## **2. Anyag és módszertan**

A kutatásom célja az volt, hogy összefüggést keressek a pénzügyi kimutatásokban előforduló lényeges hibás állítások, valamint kormányzati szervek által működtetett rendszerek hatékonysága között.

A kutatásban (többek között) a következő feltevésre kerestem a választ:

K1. Tipizálhatóak-e a pénzügyi kimutatásokban szereplő hibás állítások vagy az arra tett kísérletek?

Hipotézis

H1: A 2017-2022. évi pénzügyi kimutatásokban szereplő hibás állítások tipizálhatóak

Elemzésem alapját a 2017-2022 évi általam könyvvizsgált 120 db társaság interim és éves adatai vizsgálata során feldolgozott információk, a 2017-2022. évek között kirendelésre megvalósított igazságügyi könyvszakértő megbízások összegzése, valamint a Céginformációs és az Elektronikus Cégeljárásban Közreműködő Szolgálat felületén közzétett 2017-2022. években számszaki adatokat és kiegészítő mellékletet tartalmazó pénzügyi kimutatásait tartalmazó, a könyvvizsgálói mentorvizsgára kiválasztott évenkénti 16 db beszámoló elemzése biztosította. A rendelkezésemre álló adatok kiegészítésre kerültek a Magyar Könyvvizsgálói Kamara (továbbiakban: MKVK) ügyfélszolgálathoz, valamint a facebook könyvelők és a könyvvizsgálók klubja blogjain leírt esetekkel. Jelen publikáció terjedelmi korlátok miatt csak részadatokat, a kutatás egy-egy szegmensét emeli ki, azonban ezek a részadatok önállóan is értelmezhetőek, az egyes összefüggések a részelemek tekintetében is vizsgálhatóak. Az elemzés nem érinti a beszámolóknak elkövetett hibák teljes körű elemzését, az összegzés fejezet azonban az



összefüggések miatt számos területre vonatkoztatható következtetéseket, javaslatokat fogalmaz meg.

### **3. Eredmények**

#### *3.1 A számviteli szolgáltató fogalma, tevékenysége és problémái*

A számvitelről szóló 2000.évi C. törvény (továbbiakban Szt.), 150. § szerint a számviteli szolgáltatás a törvényben, továbbá a kapcsolódó kormányrendeletekben előírt könyvvezetési, beszámolóképzési kötelezettség teljesítése érdekében elvégzendő feladatok összessége, valamint a külön nevesített könyvvizsgálói tevékenység. A számviteli törvény 150. §-a részletezi a könyvviteli szolgáltatás körébe tartozó tevékenységeket, amely szerint a számviteli politika, a könyvviteli elszámolás, a beszámolóképzés rendszerének, módszerének kialakításával, a számlarend, a könyvvezetéshez, a beszámolóképzéshez szükséges szabályzatok elkészítésével, rendszeres karbantartásával kapcsolatos feladatok ellátása, beleértve a főkönyvi nyilvántartások vezetését, az összeítő feladások készítését, a beszámoló összeállítását, a beszámolóban, a könyvviteli nyilvántartásokban szereplő adatok elemzését, a gazdasági döntéseket megalapozó következtetések levonását is. E körbe tartozik az elszámolások, a beszámolóban szereplő adatok jogszerűségének, szabályszerűségének, megbízhatóságának, bizonylatokkal való alátámasztottságának, a számviteli alapelvek követelményei megtartásának biztosításával a valóságnak megfelelő belső és külső információk előállítása, szolgáltatása. A számviteli törvény 150. §-a deklarálja, hogy a törvényi előírásoknak megfelelő, a vállalkozó vagyoni, pénzügyi helyzetéről, működésének eredményéről megbízható és valós összképet adó beszámoló készítőinek, illetve felülvizsgálóinak az ilyen tevékenységre jogosító - jogszabályi feltételeken alapuló - engedéllyel kell rendelkezniük. A számviteli szolgáltatás végzése során számos jogszabályi előírást kell figyelembe vennie a szolgáltatóknak, a számvitelről szóló 2000. évi C. törvény mellett kiemelt jelentőségű a társasági adóról és osztalékadóról szóló 1996. évi LXXXI. törvény, az általános forgalmi adóról szóló 2007. évi CXXVII. törvény és a személyi jövedelemadóról szóló 1995. évi CXVII. törvény ismerete. A számviteli szolgáltatást végzőnek átfogóan kell látnia a cég működését ahhoz, hogy az adott vállalat könyvelésében és bevallásaiban jelentős hiba ne fordulhasson elő. A számviteli szolgáltató nem csak könyvelő, hanem részben adótanácsadó, informatikus, és sokszor pszichológus tevékenységet is végez.

Magyar Közlöny 2023. évi 105. számában megjelent – 2023. évi LIX. törvény, számvitelről szóló 2000. évi C. törvény módosítása: „*A számviteli törvény*

*előírása szerint a könyvviteli szolgáltatás körébe tartozó feladatok irányításával, vezetésével, az éves beszámoló, az egyszerűsített éves beszámoló, az összevont (konszolidált) éves beszámoló elkészítésével szakképzett személyt kell alkalmazni. E kötelezettség alól mentességet jelenleg azon vállalkozás kap, amelynek az éves (éves szintre átszámított) nettó árbevétele az üzleti évet megelőző két üzleti év átlagában – ennek hiányában a tárgyévben várhatóan – a 10 millió forintot nem haladja meg. A változás a megnövekedett költségekre és az időközben bekövetkezett inflációs hatásokra tekintettel az összeg 20 millió forintra növelését tartalmazza.”*

Véleményem szerint a látszólagos bürokráciacsökkentő intézkedések teljesítése érdekében megvalósított törvénymódosítással a pénzügyi kimutatások összeállításának szakmaisága sérül. A vállalkozóvá válásnak sajnos nem feltétele, hogy az adott gazdálkodó szervezetet alapító birtokában legyen alapvető pénzügyi számviteli és adózás-szakmai ismereteknek, nincsen számítástechnikai háttere. A kockás papíron vezetett könyvvezetés lehet ugyan jó, de annak szakmaisága, valóságtartalma, adószakmai elszámolása megkérdőjelezhető. A magára adó, a működést hosszú távra tervező vállalkozó saját érdekében szakembert alkalmaz. Egyetértek azokkal a szakmai körökben elhangzott véleményekkel, hogy a gazdaság jelenlegi helyzetében, a pénzügyi-, adózási, vállalkozói kultúrát is figyelembevéve az értékhatár emelése nem volt jó döntés. A tapasztalatok szerint a beszámolók a gazdálkodó valós vagyoni, pénzügyi és jövedelmi helyzetéről többségében a számviteli szolgáltató által összeállított pénzügyi kimutatások sem adnak valós, megbízható képet. Az elkövetett számviteli hibák egyenes következménye az adócsalás, amelyek jelentős része nem merül fel azon esetekben, ahol szakképzett, etikus magatartást tanúsító szakemberek foglalkoznak a könyveléssel, beszámolóképzéssel.

### *3.2 A pénzügyi kimutatások összeállítása során elkövetett csalások, bűncselekmények fogalmi keretei*

Csalást az követ el, aki jogtalan haszonszerzés végett mást tévedésbe ejt, vagy tévedésben tart, és ezzel kárt okoz. A csalás olyan vagyoni elleni bűncselekmény, amelynek célja a jogtalan haszonszerzés, míg eredménye a sértettnek okozott kár. A csalást csak egyenes szándékkal lehet elkövetni, ami azt jelenti, hogy az elkövető kívánja cselekménye következményeit, és ennek megfelelően a cselekményt akaratlagosan végrehajtja. Tökéletesen tisztában van a sértett megtévesztett állapotával és a károkozás létrejöttével. Az elkövető célja a jogtalan haszonszerzés, ami azt jelenti, hogy a tévedésbe ejtés vagy tévedésben tartás nélkül semmilyen jogcímen nem tudna szert tenni a haszonra.

A köznapi értelemben a csalás fogalma alá tartozik a hűtlen kezelés, a pénzügyi/számviteli adatok meghamisítása, a korrupció és vesztegetés, az üzleti szabályszegés, a versenytörvények, a kiberbűnözés, a fogyasztó által elkövetett visszaélés, a humán erőforrásokkal kapcsolatos visszaélések, a szellemi alkotásokhoz fűződő jogok megsértése, a bennfentes kereskedelem, a pénzmosás, a beszerzéssel kapcsolatos visszaélések és az adócsalás. A számviteli csalás alá tartozó kihágásokat a 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyv (továbbiakban: Btk.) fejt ki, azon belül is a 403§ (1), (3) és (4) -es bekezdésében kerülnek a fogalmi keretek meghatározásra.

Számviteli csalásoknak tipikusan az alábbi körben követődnek el:

- fiktív árbevétel,
- időbeli differencia és „idő előtti realizált bevétel”,
- eszközértékelési visszaélések,
- kötelezettség manipuláció,
- aktivált költségek,
- teljesítményellenőrzés,
- a számviteli beszámoló elemzésének relevanciája (Fábics, 2019)

Bűncselekményről beszélünk akkor is, ha a kötelezettek megszegik a beszámoló készítési kötelezettséget és/vagy a könyvvézetési kötelezettséget, illetve megsértik a bizonylati rendet a nyilvántartási kötelezettségét és/vagy bizonylatolási kötelezettségét. Gazdasági bűncselekménynek számít a csődbűncselekmény is, amely azt jelenti, hogy a vállalat a vagyonát úgy befolyásolja, színleli, amellyel a hitelezők kifizetését nehezíti, illetve megakadályozza. Ezen fogalomkörbe tartozik, ha a csődeljárás alá kerülő vállalat vagyon befolyásolásával fizetésképtelenné teszi a hitelező vállalatot, illetőleg az is bűncselekmény, ha a csődbe ment vállalat a fizetési sorrendet megkerülve hamarabb kifizet egy hitelezőt, mielőtt a sorrendben előtte álló hitelező követelését kiegyenlítette volna. A tartozás fedezetének elvonása során - hasonlóan a csődbűncselekményhez - nem fizetés vagy hiányos fizetés áll fenn, azonban itt egyszerűen a tartozás visszafizetésére szolgáló vagyonból vonnak el. A saját tőke csorbítása (Btk 407.§) is bűncselekménynek számít, ahogy a jogosulatlan pénzügyi tevékenység (Btk 408.§), a gazdasági adatszolgáltatási kötelezettség elmulasztása (Btk. 409. §), a bennfentes kereskedelem (Btk. 410. §), a tőkebefektetési csalás (Btk. 411. §), a piramisjáték szervezése (412. §) és a gazdasági titok megsértése (Btk. 413. §) is.

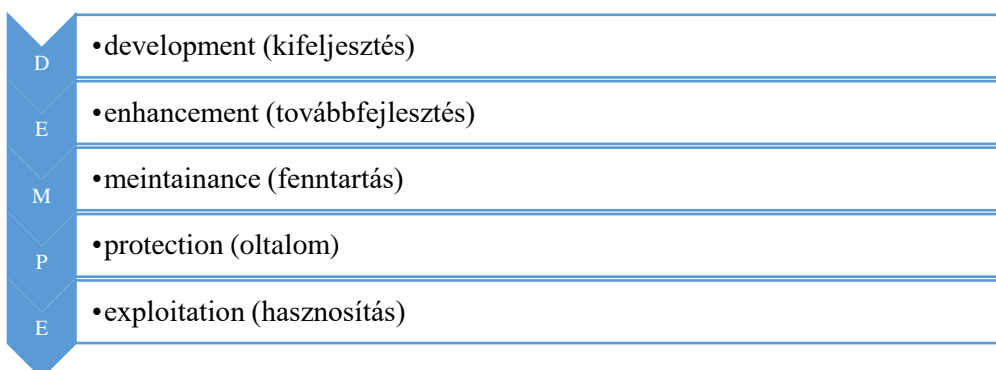
### 3.3. Hibás állítások tipizálása

#### 3.3.1 Immateriális javak

Az immateriális javak könyvelése, bizonylatokkal történő alátámasztása hiányos vagy pontatlan (pld bérleti jogokkal, szoftver-használattal kapcsolatos szerződések). Gyakori hiba az immateriális eszközök beruházás számlán történő keresztülvezetése, alapítás-átszervezés, kísérleti fejlesztés aktivált értékébe olyan költségeket elszámolása, amelyeket az adott évi ráfordítások terhére kellett volna elszámolni. Tipikusan visszatérő hiba a vagyoni értékű jog és a szoftver összekeverése. Noha a Szt. 25§ (7) bekezdése szerint azon szoftverek lehetnek szoftvertermékek, amelyeknek a szerzői joga vagy forráskódja a könyvelt vállalkozás tulajdonában van. Többször visszatérő hiba az alapítás- átszervezés értékének megfelelő lekötött tartalék elmaradása, és annak értékcsökkenési leírás szerinti évenként visszavezetése, illetve a vagyonértékű jog tekintetében az értékcsökkenés, a bérleti jog szerződés szerinti időtartamát eltérő megállapítása.

A vállalkozások adóoptimalizálás céljából minél kedvezőbb lehetőséget keresnek, ez hívta életre azt, hogy az immateriális jószág tulajdonjogát esetlegesen bejegyzik egy társaságnál, amely esetében kedvezőbbek az adózási feltételek, de a hasznosítását egy másik társaság végzi, amely következményekén nem egyezik meg a jogi és gazdasági tulajdonos. (Kamasz, 2021)

*„A fenti ellentmondás feloldására az OECD bevezette az úgynevezett gazdasági tulajdonos („economic owner”) fogalmát. E tulajdonos azonosításának céljából kialakításra került egy 6 lépéses mechanizmus, úgynevezett DEMPE elemzés. Az OECD TPG irányelve szerint a releváns profitot (mely rendszerint igen magas) a DEMPE elemzés során megállapításra került gazdasági tulajdonoshoz szükséges allokálni.”* (Kamasz, 2021)



## 2. ábra DEMPE megközelítés elemei

Forrás: saját szerkesztés (Critzter et al., 2018) alapján

### 3.3.2 Tárgyi eszközök

A tárgyi eszközök esetében a karbantartás, felújítás és beruházás helyes értelmezése, a bekerülési érték pontos meghatározása, valamint a helytelen besorolások miatt keletkeznek legtöbbször hibák a pénzügyi kimutatásokban.

A Szt. törvény 3§ (4) bekezdés 7., 8., és 9. pontjai ezekről egyértelműen rendelkeznek, értelmezésük során számos esetben tévednek a számviteli szolgáltatók. Az üzembe helyezésig felmerülő költségek helytelen könyvelésre (pl. a beruházás egyes költségeit anyagbeszerzéseként vagy igénybevett szolgáltatásként könyvelik el) a különféle illetékek kihagyása a beruházás aktivált értékéből (a Szt. 47.§-ának (9) bekezdésének megsértése). Sinka (2015a) szerint a maradványérték és az élettartam helytelen megállapítása nemcsak a tárgyi eszközök értékcsökkenési leírásában való tévedések sorozatát hozza magával, hanem adóhiányt is eredményezhet. Tipikus hiba „a kisértékű tárgyi eszközök” beruházási számlán történő átvezetésének, aktiválásának, selejtezésének elmaradása, a műszaki berendezések és egyéb berendezések nem megfelelő besorolása, a társasági adó (továbbiakban: TAO) bevallásban a besorolásból adódó helytelen adókedvezmény figyelembevétele.

10.	II. TÁRGYI ESZKÖZÖK (11.-17. sorok)	120 485	0	155 374
11.	1. Ingatlanok és a kapcsolódó vagyoni értékű jogok	98 208	0	98 951
12.	2. Műszaki berendezések, gépek, járművek	0	0	2 288
13.	3. Egyéb berendezések, felszerelések, járművek	-2 512	0	36 396
14.	4. Tenyészállatok	0	0	0
15.	5. Beruházások, felújítások	22 005	0	919
16.	6. Beruházásokra adott előlegek	2 784	0	16 821
17.	7. Tárgyi eszközök értékhelyesbitése	0	0	0

### **3. ábra Tárgyi eszközök rossz besorolása miatti beszámoló hiba**

Forrás: saját szerkesztés könyvvizsgált társaság előzetes adatai alapján

A könyvelési és könyvvizsgálati területen szerzett tapasztalatok azt mutatják, hogy a számviteli szolgáltatók olyan hibákat is elkövetnek, amely alapjaiban kérdőjelezi meg a szakmai hozzáértést.

A 2. ábrán szemléltetett -közzétett- beszámoló részleten jól látszik, hogy a könyvelő az egyéb berendezések, felszerelések, járművek soron mínuszos értéket tüntetett fel. A lényeges hibás állítások miatt a következő évben három oszlopos beszámoló összeállításra történt. Az eszköz oldalon mínuszos érték feltüntetése bár lehet programhiba, de a probléma észrevétele és a korrekció elmaradásának hiánya a regisztrált mérlegképes könyvelő szakmai hozzáértését kérdőjelezi meg. A tárgyi eszközök értékhelyesbitése

gyakorlattá vált, miközben évente nem történik felülrértékelés, és nincs meg az értékét alátámasztó bizonylat sem, az többnyire játék a számokkal.

### 3.3.3 A befektetett pénzügyi eszközök

Befektetett pénzügyi eszközök esetében gyakoribb hiba, az apport értékének helytelen megállapítása, amely során tényleges értékhez képest általánosságban felülrértékelik az apport értékét, miközben a hozzá tartozó és szükséges dokumentumok hiányosak, nem kísérik figyelemmel a befektetések értékét, nem számolnak el értékvesztést. Adott kölcsönök esetén is sokszor előforduló probléma a könyvelésben, hogy a kölcsönről nem írnak szerződést, illetve, ha mégis írnak, akkor a szerződésben foglaltaktól eltérően teljesítik a feltételeket. (Sinka, 2015a). A kölcsönök után a kamatelszámolás lekönyvelése szintén gyakran elmaradó tétel, miként az adott kölcsön éven belüli törlesztőrészletének átvezetése is.

### 3.3.4 A forgóeszközök

Forgóeszközök esetén a legtöbb hiba a készletek és a követelések értékeléséből ered. Gyakori hiba készletek könyvelése során, hogy a készletekre adott előlegek nettó értéken történő kimutatásának hiánya, illetve a készletre adott előleg a készletek mérlegtételen történő kimutatás elmaradása. A készletek leltárihiányának, leltártöbbletének könyvelésének elmaradása, a selejtezés és leértékelés rendezése (vásárolt és saját termelésű készletek), a készletek leltárértékének alátámasztása évenként visszatérő probléma a nagyobb szervezeteknél is. Aktuális példa, hogy „az amerikai védelmi minisztérium a 2022-es pénzügyi évben 2,6 milliárd dollárral, a 2023-as pénzügyi évben pedig 3,6 milliárd dollárral túlbecsülte a készleteiből Ukrajnának küldött fegyverek értékét. A könyvelési hiba nagyjából 2100 milliárd forintnak felel meg, a magyar költségvetésben 2023-ban 3400 milliárd forint volt a költségvetési hiány.” (Szabó, 2023) A magyar és az amerikai könyvelési szabályok eltérnek egymástól, de az feltételezhető, hogy a hiba azért következett be, mert a készletek nettó könyv szerinti érték helyett az csereáron került lekönyvelésre.

Követelések között a hibás tételek könyvelése többször abból ered, hogy a követelés nem került elismerésre, nincs teljesítésigazolás, így azt később a vevők vitatják, annulálják a korábbi könyvelési tételeket, módosítják az adóbevallásokat. A készletek értékével köztudottan trükköznek a társaságok, azért, hogy hitelfelvétel esetén a bank részére leginkább megfelelő mérleget állítsák elő. Az alapján kerül megállapításra a készletek értéke, hogy hogyan mutat szebb képet a társaság működéséről a beszámoló.

Az évvégi beszámolók sokszor jelentős mértékben eltérnek a hitelfelvételhez benyújtott közbenső mérlegtől, amely mindenképpen figyelmeztető jel

kellene, hogy legyen a hitelnyújtónak a beszámolók megbízhatósága vonatkozásban.

A követelések között jelentkező kapcsolódó hiba a vevőkövetelések értékvesztésének hiánya, azaz olyan követelések kerülnek kimutatásra a beszámolóokban, amelyek kiegyenlítésére nincs reális esély. Gyakori hiba a devizás követelések átértékelésének hiánya, a követelések és kötelezettségek túlfizetésének elmaradása, a készletek és a beruházásokra adott előlegek mérlegben történő átsorolása, az éven belüli követelések átsorolása a befektetett eszközök közül, egyéb követelések leltárral történő alátámasztásának hiánya, a kölcsönadott pénzeszközök kamatkövetelésének le nem könyvelése.

Az igazságügyi könyvszakértések során talákoztunk már olyan tételekkel is, ahol az utólag befizetett jegyzett tőkerész a jegyzett, de be nem fizetett tőke helyett az egyéb bevételek között került lekönyvelésre, vagy az előlegből bevétel lett, mert az érdekek úgy kívánták.

Értékpapírok könyvelése esetén jellemző hiba az időarányos kamat elszámolásnak hiánya. (Sinka, 2015a)

A pénzeszközök között kimutatott pénztár értéke a legtöbbször nem a valóságos állapotot tükrözik. Ha túl sok a házipénztár állománya, akkor azt kamat nélküli kölcsönként helyezi ki „a könyvelő”, míg más esetben fiktív számlát vásároltat. Ha túl kevés a pénztári állomány, mert a bevétel eltitkolásra kerül, úgy azt a tagi kölcsön „lepapírozásával” oldják meg. Mind a két változat esetében többszázmilliós tételekben találtunk példákat a szakértéseink során.

Szakértői munkánk során talákoztunk olyan esettel is, amikor a számviteli szolgáltató kihasználta a társaság jóhiszeműségét, a szakemberekbe vetett bizalmát. 2018. évi híradások szerint egy „gazdasági társaság egy dunántúli székhelyű céget bízott meg könyvelési és egyéb adminisztratív feladatok elvégzésére. A könyvelő cég munkatársai 2010 – 2015 év közötti időszakban a gazdasági társaság tagjaitól készpénzben több milliós összegeket vettek át, amelyeket nem a megbízó társaság bankszámláira fizettek be, hanem azokkal sajátjukként rendelkeztek. A gyanúsítottak a hiányt valótlan könyveléstechnikai kiadásokkal próbálták leplezni. Több, mint 107 millió forintos kárt okoztak a könyvelő cég munkatársai az adott társaságnak, visszaéltek ezzel és megkárosították az ügyfelet.” (Vas Vármegyei Rendőr-főkapitányság, 2022)

### 3.3.5 Az időbeli elhatárolások

Az időbeli elhatárolás esetén felmerülő hibák közé tartozik az időbeli elhatárolások lekönyvelésének elmaradása a költségek, ráfordítások, illetve a kamatelhatárolások területén, de jellemző hiba a kamat helytelen kiszámítása is. Típus hiba, hogy az időbeli elhatárolások nem kerülnek feloldásra, és évek során gyűlnek az összegek és egyre nagyobb mérlegtétel kerül kimutatásra.

### 3.3.6 A kötelezettségek

A legtöbb problémát a tagi kölcsön okozza, hogy besorolható-e a hátrasorolt kötelezettségek közé. (lásd Szt. 42§-ának (4)) A tagi kölcsön kérdésköre egyébként is problémás, megfelelő körültekintést igényel, mivel a vállalkozók és a számviteli szolgáltatók kihasználják a tagi kölcsön intézményét „adóoptimalizálási” okokból. A tagi kölcsön eredetileg arra szolgál, ha a vállalkozásnak nincs elegendő finanszírozási forrása, akkor bevonhat külső forrást, akár a tulajdonosoktól is. Számos társaság esetében felmerül a gondolat, hogy nem akarja-e az egyébként nyereséges vállalkozása után a társasági adót a költségvetés részére megfizetni, ezért költségekről szerez számlát. Ezen költségek nincsenek összefüggésben a társaság tevékenységével, csak kiállított, általában készpénzes fiktív számlák, amelyekre egyébként a pénztárban sincs rendelkezésre álló fedezet. A gazdasági esemény során nem történik tényleges tranzakció, csak a könyvelésben jelennek meg ezek a számlák, amely okán a pénztárát is fel kell tölteni, s jön létre a minimálbéres tag és a társaság között a tagi kölcsön szerződést. A papír csak papír marad, s megfelelnek arról, hogy a szerződésben rögzítésre kerültek a visszafizetés feltételei (pl. határidő, kamat stb.), amelyek a későbbiek folyamán „természetszerűen” nem teljesülnek.

A kötelezettségek könyvelése területén egy további hibaforrás, hogy a hosszú lejáratú kötelezettségek egy éven belüli részét nem sorolják át a rövid lejáratú kötelezettségek közé. Ezt az átsorolást ugyan nem kötelező a könyvelés során rögzíteni, ugyanakkor a beszámoló összeállításánál az átsorolást figyelembe kell venni.

A rövid lejáratú kötelezettségek esetén a szállítói kötelezettségek soraiban számos alkalommal fordul elő a rosszul, vagy a nem a cég nevére szóló számla lekönyvelése, a 2x-es lekönyvelés (pénztáron és szállító oldalon keresztül), a bizonylat nélküli lekönyvelés, a bizonylaton szereplő összegtől eltérő összegű könyvelés stb. Természetesen ismerünk olyan esetet is, amikor a számviteli szolgáltató szelektált és az adott bizonylatot nem könyvelte le „már így is túl sok az adott évi költség” alapon.



A könyvvizsgálat során rendszeresen visszatérő probléma az adófolyószámlák egyeztetésének hiánya. A főkönyv számos esetben eltér az analitikától, illetve az adófolyószámlától, amelynek a fő oka, hogy az analitikában a későbbiek folyamán jelentkező módosítások a főkönyvben már nem kerülnek átvezetésre, illetve az adófolyószámlán jelentkező átvezetések sem kerülnek könyvelésre. Számos esettel talákoztunk olyan könyvvezetésekkel is, amelyek során a késedelmi pótlék, illeték nem került lekönyvelésre.

Továbbra is tipikus hiba az egyes túlfizetések a beszámolónak az egyéb követelések közötti figyelmen kívül hagyása, amely okán sem a mérlegfőösszeg, sem a követelések-kötelezettségek sora nem mutatja a megfelelő összeget.

A támogatások elszámolás továbbra is neuralgikus terület. Több esetben a támogatásra kapott előleg összegét bevételként mutatták ki, az egyéb kötelezettségek helyett. Támogatás esetén, ha felmerül a halasztott bevételként való elhatárolása, abban az esetben az értékcsökkenés elszámolását követően az elhatárolás arányos feloldását olyan arányban kell elszámolni, amilyen arányban finanszírozva lett a fejlesztés támogatásból. (Sinka, 2015b)

### 3.3.7 Az MKVK ügyfélszolgálati és a könyvvizsgálók klubjából kiemelt esetek

- A régi számviteli szolgáltató nem adja át az analitikát, a könyvelés hiányossága miatt a vállalkozót a Nemzeti Adó- és Vámhivatal (továbbiakban: NAV) büntetéssel sújthatja. Kihez lehet fordulni? merül fel a legtöbbször a kérdés arra vonatkozóan, hogy mit tudnak tenni, ha a könyvelő nem adja át a nála lévő dokumentumokat az új könyvelőnek vagy a megbízójának a megbízás megszűnés után. Sem az írásos, sem a telefonos megkeresésekre nem reagál.
- Az új számviteli szolgáltató az egyik társaságnál több súlyos hibát talált a korábbi évek könyvelésében, vagyis szinte nem is könyvelt, nem készített adóbevallást stb. és emiatt kényszertörlesztés alatt van a cég. A könyvelő az e-mailekre nem válaszol.
- A könyvelő két cég esetében is többszöri felszólítás ellenére sem adta be időben a bevallásokat és ezért a NAV bírságokat rótt ki. Legalább egy tucat e-mail-t tudnak bemutatni, ahol megkérték őt a bevallásokkal, könyvelői feladatokkal kapcsolatos feladatok ellátására. Ő folyamatosan - szóban és írásban is - hitegette a társaságot. A cég a NAV-hoz fordult, aki a Pénzügyminisztériumhoz irányította őket, onnan a Budapesti Kereskedelmi és Iparkamarához (továbbiakban: BKIK) küldték, akik a kamarához (MKVK) küldték. A kirótt büntetéseket befizették, amelyet jogtalanának tart, ezért keresik a választ, hogy mi a teendő ilyen esetben.

- Egy számviteli szolgáltató késve, hibásan, vagy egyáltalán nem nyújtja be a szükséges, kért nyilatkozatokat, dokumentumokat a NAV felé.
- Egy könyvelő cég, akihez újként került az adott társaság, 4 hónapon keresztül sorozatos szakmai hibákat követett el. Anyagi kár is keletkezett ezekből.
- Egy könyvelő átvett egy céget, amelynek a könyvelését egy évek óta nem regisztrált "könyvelő" végezte.
- A beszámoló beadása során egy kamu regisztrált mérlegképes könyvelői regisztrációt adnak meg.
- A könyvvizsgálatra kötelezett cég évek óta „nem könyvvizsgálatra kötelezett”-ként adja be a beszámolót.
- A számviteli szolgáltató olyan könyvvizsgáló tudta nélkül adta be a beszámolót, aki nem is volt kapcsolatban az adott céggel, nem adott ki elfogadó nyilatkozatot, nem kötöttek szerződést. A rendőrségi feljelentésnek nem lett eredménye.

#### **4. Következtetés**

A pénzügyi beszámolók hitelessége és megbízhatósága a társadalom és a gazdaság főbb szereplői számára különösen érzékeny terület, a törvényi kötelezettségek betartásának ellenőrzése egyszerű számítástechnikai, matematikai eszközök segítségével betartható lenne, azonban egyes törvényi kötelezettségek betartását nem ellenőrzi senki, az egyes hivatalok az ellenőrzési kötelezettségüket pénzügyi és kompetencia hiányra hivatkozva hártják el.

A pénzügyi kimutatásokban szereplő hibás állítások tipizálhatóak, ezért a hatóságok birtokában lévő mesterséges intelligenciát is használó eszközök alkalmazásával a hibák gyorsan felszínre kerülhetnének.

A könyvelés és a könyvvizsgálat is nagy fokú bizalomra épül, mindkét szakmában előfordul, hogy a bizalmi szereppel egyes szakemberek visszaélnek.

A hibák egy része a szakmai tudatlanságból ered. A kutatási tapasztalatok alapján egyértelmű jelzés a törvényalkotók számára, hogy a számviteli szakemberek állandóan változó képzési rendszerében olyan szakképzettséget igazoló bizonyítványok is kiadásra kerülnek, amely mögött nincs releváns tudás, s e tudás és erkölcs hiánya a pénzügyi kimutatások a valóságtól eltérő bemutatását eredményezték.

Az oktatás minőségi romlása és az akár csalásból, akár hibából eredő lényeges hibás állítások növekedése között a korreláció kimutatható.

## Irodalomjegyzék

- Critzer, M. – Nowotny, C. – Blanckstein, H. – Storm, C. (2018): DEMPE – development, enhancement, maintenance, protection & exploitation of intangibles. TAXAND. <https://www.taxand.com/wp-content/uploads/2018/11/DEMPE-of-Intangibles-November-2018.pdf>, letöltve: 2023.07.31.
- Fábics, I. (2019): Számviteli csalások. <https://prezi.com/p/475crsvxazub/szamviteli-csalasok/>, letöltve: 2023.07.31.
- Hegedűs, M. (2014): *Economica*, Vol. 7, No. 1, pp. 144-152 <https://ojs.lib.unideb.hu/economica/article/view/4320/4144>, letöltve: 2023.07.31.
- Kamasz, N. (2021): Legfőbb hibák a nehezen értékelhető immateriális javak esetén. <https://bpion.hu/legfobb-hibak-a-nehezen-ertekelhető-immaterialis-javak-eseten/>, letöltve: 2023.07.31.
- Sinka, J. (2015a): A „belső ellenség” - tipikus, de az éves záraskor kiszűrhető könyvelési hibák 2/1. rész. <https://pallas70.hu/tudashalo/hirek/a-belső-ellenség-tipikus-de-az-éves-zaraskor-kiszurhető-könyvelesi-hibak-21-resz>, letöltve: 2023.07.31.
- Sinka, J. (2015b): A „belső ellenség” - tipikus, de az éves záraskor kiszűrhető könyvelési hibák 2/2. rész. <https://pallas70.hu/tudashalo/hirek/a-belső-ellenség-tipikus-de-az-éves-zaraskor-kiszurhető-könyvelesi-hibak-22-resz>, letöltve: 2023.07.31.
- Szabó, Gy. (2023): Elképesztő számviteli hibát követett el a Pentagon. <https://index.hu/gazdasag/2023/06/21/pentagon-joe-biden-haboru-orosz-ukran-konfliktus-fegyverszallitas-amerika-vedelmi-miniszterium/> letöltve: 2023.07.31.
- Vas Vármegyei Rendőr-főkapitányság (2022): Több mint 107 milliós „hiba” a könyvelésben. <https://www.police.hu/hu/hirek-es-informaciok/legfrissebb-hireink/bunugyek/tobb-mint-107-millios-hiba-a-könyvelesben> letöltve: 2023.07.31.
1995. évi CXVII. törvény a személyi jövedelemadóról  
1996. évi LXXXI. törvény a társasági adóról és az osztalékadóról  
2000. évi C. törvény a számvitelről  
2007. évi CXXVII. törvény az általános forgalmi adóról  
2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről  
2023. évi LIX. törvény a légitársaságok hozzájárulásáról és egyes adótörvények módosításáról

# AZ INFLÁCIÓ DETERMINÁLÓ TÉNYEZŐI AZ AGRÁRIUMBAN, AZ ÉLELMISZERIPARBAN ÉS A KISKERESKEDELEMBEN

**Dr. Hegedűs Szilárd, főiskolai docens**

Budapesti Gazdasági Egyetem, Pénzügyi és Számviteli Kar, Pénzügy Tanszék

[hegedus.szilard@uni-bge.hu](mailto:hegedus.szilard@uni-bge.hu)

(A tanulmány a Demján Sándor Ösztöndíj támogatásával készült, a szerző a díjazott).

**Dr. Lencsés Enikő, egyetemi docens**

Budapesti Gazdasági Egyetem, Pénzügyi és Számviteli Kar, Menedzsment és Vállalkozás Tanszék

[lencses.eniko@uni-bge.hu](mailto:lencses.eniko@uni-bge.hu)

**Prof. Dr. Ábel István, egyetemi tanár**

Budapesti Gazdasági Egyetem, Pénzügyi és Számviteli Kar, Pénzügy Tanszék

[abel.istvan@uni-bge.hu](mailto:abel.istvan@uni-bge.hu)

**Dr. Nagy Gyula, főiskolai tanár**

Budapesti Gazdasági Egyetem, Pénzügyi és Számviteli Kar, Pénzügy Tanszék

[DrNagy.Gyula@uni-bge.hu](mailto:DrNagy.Gyula@uni-bge.hu)

## **Absztrakt**

Tanulmányunk célja, hogy 2014-2021 között megvizsgálja a hazai agráriumban, élelmiszeriparban és kiskereskedelemben működő társaságok haszonkulcsának, valamint árérének alakulását Konczal – Lusiani (2022) tanulmányában alkalmazott megközelítés alapján. A kutatási cél annak tesztelése, hogy milyen mértékben játszottak szerepet a pandémiát követően az inflációs hatást fokozó „profit-ár” spirálra utaló tényezők. Feltevésünk, hogy a Covid nyomán a vizsgált ágazatokban szereplő társaságok jelentősen növelték a jövedelmezőséget meghatározó említett két változót, és ez a későbbiekben tükröződött az élelmiszerárak drámai emelkedésében. Ezen túlmenően vizsgáljuk, hogyan változott a vizsgált ágazatok hozzáadott értéke. A hozzáadott érték lényegében a bér és a nyereség összege, így ennek alakulásában tükröződik e két tényező változásának hatása. Vizsgálni fogjuk azt a feltevést, hogy az említett ágazatokban működő társaságok a korábbi jelentős bérdinamika hatását kívánták kompenzálni a nyereséghányad növelésével.

## **1. Bevezetés**

A tanulmány a hazai infláció okait taglalja három érintett szektor vonatkozásában. Ezen szektorok az agrárium, az élelmiszeripar és a kiskereskedelem. A kutatás célja, hogy felmérje a 2021-ig elérhető adatokból, mekkora volt a vizsgált ágazatokban az EBITDA margin és a felár mértéke, és

ennek alakulása milyen mértékben befolyásolhatta a 2022-ben jelentős mértékűre növekvő inflációt.

## **2. Irodalmi kontextus**

Egy áru vagy szolgáltatás árát számos tényező befolyásolja, beleértve az alapvető kínálati és keresleti feltételeket. Míg az alacsony inflációs ráták (2% körüliek) az egészséges gazdaság jelének tekinthetők, a magasabb infláció és az ezzel együtt járó magasabb kamatláb káros, mivel növeli a költségeket, ami kockáztatja az ország exportjának versenyképességét. (O'Neill, et al., 2017)

Az infláció mértékének alakulásáért számos hatótényező okolható, ezek között keresleti és kínálati oldali tényezők egyaránt jelen vannak. (Czeczeli, et al., 2023) Az összetett válságokat együttesen jellemzi a kínálati (költséginfláció) és a kereslet oldali infláció egyidejű megléte. (Matolcsy, 2022) (Lagarde, 2022) A költséginfláció oka, hogy a termelés során felhasznált inputok ára dinamikusan növekszik, ami drágítja a termék előállítását. Nemcsak az alapanyagok drágulása, de a bérek emelkedése is ide tartozik. Ez utóbbi olyan gazdaságokban jellemző, ahol a munkavállalók alkupozíciója erősödik.

A vállalkozásoknak szorosán figyelemmel kell kísérniük költségeiket. Az inputok, a munkaerő és az egyéb termelési költségek áremelkedését kétféleképpen tudják ellensúlyozni. Hatékonyabb termelés révén, amihez azonban általában beruházások szükségesek, vagy egyszerűen áthárítják azt a fogyasztókra. Általánosságban elmondható, hogy a gyors ütemben változó és ingadozó beszerzési árak kihívást jelentenek a vállalkozások számára, és ahhoz vezethetnek, hogy visszafogják befektetéseiket. Egyes, csekély haszonkulccsal működő vállalkozások létét is veszélyeztethetik az ebből eredő gazdasági nehézségek. (O'Neill, et al., 2017)

Az elmúlt négy évtized egyik legsúlyosabb inflációs válsága a magyarázatok keresésére ösztönöz. A lehetséges okok között szerepelnek a Covid-19 miatt megszakadt globális ellátási láncok által kiváltott termelési zavarok, továbbá a pandémiát követően az elhalasztott fogyasztói kereslet megnövekedése. De itt említendő a járvány hatásainak a kezelése érdekében alkalmazott monetáris és fiskális politikai eszközök (jövedelemkiáramlás, túlköltekező kormányok, növekvő államadósság) hatásai. Az európai uniós tagországok többségében a kialakult inflációt jellemzően kínálati oldali tényezők táplálták, az emelkedő bérek (bér-ár spirál) ehhez mérsékelten járultak hozzá. (Czeczeli, et al., 2023) Ezekben túlmenően a vállalati árrepek megugrása egy másik lehetséges ok, amely figyelmet érdemel. (White, 2023)

Az infláció hatótényezőinek vizsgálata során a profitinflációs érv az elmúlt időszakban nagy figyelmet kapott. A profitinfláció lényege, hogy a cégek kihasználták piaci pozíciójukat arra, hogy a világjárvány miatt az ellátási láncokban kialakult szűk keresztmetszeteket és az orosz-ukrán háború következtében a nyersanyag- és energiaárakra nehezedő nyomást úgy kezeljék, hogy az indokolt költségeiket jóval meghaladó mértékben növeljék termékeik

árát. Ezáltal tovább fokozták a pandémia miatt elhalasztott kereslet által kiváltott inflációt, miközben számottevő váratlan nyereségre (*windfall profit*) tettek szert (Matamoros, 2023). A versenypiac körülményei között a vállalat az áremelés kapcsán azt mérlegeli, hogy a versenytársai hogyan reagálnak arra. Kiegyensúlyozott piacon a versenytárs nem feltétlenül fog árat emeli, mert az alacsonyabban maradó árával előnyt szerezhet, akár nagyobb piaci részarányt érhet el. Ez visszatarthatja az áremelést mérlegelő vállalatot is a lépéstől. Olyan piacokon azonban, ahol az egyensúly valamilyen okból megbillen, ez követő alkalmazkodásra kényszeríti a vállalatokat, így az a gyakori, hogy mindenki inkább árat emel.

Egy az Amerikai Egyesült Államokra vonatkozó tanulmány szerint az 1979-2019 közötti időszakban az árak alakulását döntő mértékben a munkaerőköltségek befolyásolták (61,8 százalékban), ugyanakkor 2020 és 2021 között ennek aránya már csak 7,9 százalékos súllyal jelent meg és szerepét átvette a vállalati nyereség növelésére törekvő igény, aminek a szerepe az inflációban 11,4 százalékról 53,9 százalékra növekedett. (Bivens, 2022) Valójában a haszonkulcsok gyors emelkedése és a munkaerő részesedésének csökkenése a jövedelemből a jelenlegi fellendülés első hat negyedévében nem sokban különbözik a 2008-as nagy recessziót és pénzügyi válságot követő első néhány év növekedésétől. (Bivens, 2022) Az Egyesült Államokban a vállalati haszonkulcsok emelkedése igen nagy mértékben, 53,9 százalékos arányban járult hozzá a Covid utáni inflációhoz a pandémia előtti 11,4 százalékos arányhoz képest, míg a fajlagos munkaerőköltségek kevesebb mint 8 százalékos súllyal szerepeltek az inflációs tényezők között. (Dögös, 2022)

A különböző ágazatokba tartozó vállalkozások eltérően alkalmazták az áremelés eszközét. Szembetűnő, hogy a vásárlók többsége úgy érezte, hogy a pandémia után a kiskereskedelem és a fogyasztási cikkek, és az alapvető fogyasztási cikkek szektor élt leginkább az áremeléssel (67%), ezt követte az energia szektor (17%). (White, 2023)

A globális infláció 2014-ben 2,3% volt, ami 2020-ra 1,9%-ra csökkent, majd 2022-re 8,3%-ra ugrott (összehasonlításképpen a 2008-as válság évében a globális infláció 8,9% volt). Országoként vizsgálva 2022-ben a legmagasabb infláció Zimbabweben volt (104,7%), ezt követte Törökország (72,31%). Az Európai Unió országai közül 2022-ben Franciaországban volt a legalacsonyabb az infláció (5,2%), bár 2014-ben csak 0,5%-volt. (The World Bank, 2023)



**4. ábra: Különböző országok inflációja 2022-ben**

Forrás: The World Bank (2023)

Széles körben elfogadott az az érvelés, hogy az infláció gyorsulása az energiaárak emelkedésére vezethető vissza. Az IMF eurózónát érintő inflációt vizsgáló jelentése (Hansen et al., 2023) is foglalkozott a kérdéssel. A gazdaság növekedésének azt a részét, amely az áremelkedésnek köszönhető, a GDP-deflátor<sup>1</sup> segítségével fejezik ki. Megállapították, hogy a GDP-deflátornak a jelenlegi energiaválságot követő növekedése nagyságrendjét tekintve hasonló volt az 1970-es évek első olajár sokkjához, de az összetétele más volt. Az első olajár sokkot követően (1973) a GDP-deflátor növekedése jelentősen emelkedett, ami szinte kizárólag a dinamikus növekvő munkaerőköltségekre volt visszavezethető, miközben a cégek nyeresége csökkent. A GDP-deflátor alapján mért inflációs ráta jelenlegi növekedésének nagysága hasonló az első olajár sokkhoz, bár most sokkal alacsonyabb inflációs szintről indultunk. A mai trendek alapján az is kijelenthető, hogy a munkavállalók béremelési követelése nem fenyegeti az árstabilitást (Matamoros, 2023). A vállalati nyereség eddig nagyobb szerepet játszott az elmúlt évek áremelkedésében, mint a munkaerőköltségek növekedése (Hansen, et al., 2023).

A profit-ár spirál, másnéven *greedflation* (vagy a (Portfolio.hu) találó „kapzsinfláció” elnevezése) jól magyarázza, ami történt. A *greedflation* kifejezésben tükröződő elgondolás az, hogy a vállalatok áremelési szándékai nyomán növekszik az infláció. Az áremelések a termelés során felhasznált termékeken keresztül érvényesülő költségnövekedésre vezethetők vissza, amihez hozzájön még a haszonkulcs emelése, és ez még további áremeléseket generál, vagyis egy felfelé haladó spirált okoz.

<sup>1</sup> A GDP-deflátor egy olyan árindex, amely a bruttó hazai termék (GDP) felhasználásával számítja ki egy adott időszakban az árak változását egy gazdaságban.

A profit-ár spirál inflációs hatásait kétségbe vonó elemzők azzal érvelnek, hogy inflációs környezetben természetesen a nyereség is növekszik, de ebből még nem következik, hogy az infláció oka a nyereségnövekedés lenne. A (The Economist, 2023) szerint a „greedflation” vád nem más, mint az inflációs magyarázatok között oly elterjedt bér-ár spirál vállalati oldali megfelelője. Az USA-ban a cégek piackonform módon reagáltak (árakat emeltek) a pandémia idején alkalmazott, a GDP negyedét kitevő fiskális ösztönzők hatására kibontakozott keresletnövekedésre („*túl sok pénz hajszolt túl kevés árut*”), amit tovább erősített az orosz-ukrán háború nyomán az energia és élelmiszer fronton bekövetkezett hiányhelyzet, következésképpen mind az árak, mind a profitok magasra szöktek. Napjainkra ez a helyzet az USA-ban már megváltozott, a vállalati profitok csökkennek, miközben a fogyasztói árak tovább emelkednek. A lap szerint az elmúlt két évben a vállalatok nem lettek mohóbbak, a munkavállalók szenvedését valójában az okozza, hogy a politikai döntéshozók elveszítették az ellenőrzést az infláció felett.

Az amerikai vállalatok átlagos nyereségrátája 1980-2014 között 1%-ról 8%-ra nőtt. (De Loecker, et al., 2020) Történelmileg egyedülálló árrésmozgás történt 2021-ben az iparágak között, a világjárvány előtti haszonkulcsok 1,6 és 2,7 százalék közötti növekedése figyelhető meg 2021-ben (Konczal – Lusiani, 2022). A legnagyobb nem pénzügyi S&P 500 vállalat közül sokan elismerték, hogy profitálnak a megnövekedett árakból, mivel nettó nyereségük évről évre nőtt. A szóban forgó vállalatok megemelkedett jövedelmüket részvényesi kifizetésekre, osztalékokra, valamint részvény-visszavásárlásokra, sőt felvásárlásokra fordították (Buchholz, 2023).

Az adózott (nettó) nyereség növekedése háttérben rejlő folyamatok hosszú távú tendenciáinak feltárása érdekében Smolyansky (2023) a bruttó nyereség (EBIT – earnings before interest and tax), az amortizáció (EBITDA – earnings before interest, tax and depreciation), a kamatkidadások (interest) és az effektív nyereségadó (tax) alakulását vizsgálta. Azt találta, hogy az 1989-2019 időszakban a vállalatok adózott nyeresége reálértéken évente átlagosan 3,8 százalékkal növekedett. Ez jelentősen meghaladta az 1962-1989 időszak átlagos nyereségnövekedését, mely 2,2 százalék volt<sup>2</sup>. Az adózott nyereség reálértéken vett növekedése a 2019-2022 időszakban ugyanakkor átlagosan 7,4 százalékos volt, ami a korábbi időszakokhoz viszonyítva igen magas érték, és különösen szembetűnő, hogy mindez a vírusválság időszakára esik. A kamatok és nyereségadók a nettó nyereséget mérsékeltek az EBIT növekedéséhez képest az 1962-1989-es időszakban, míg mindkét tényező változása ezzel

---

<sup>2</sup> Az adatok az S&P 500 nem pénzügyi vállalkozások egy részvényre vetített átlagos értékeit jelentik reálértéken számolva. Az itt elemzett adatokat a hivatkozott Smolyansky (2023) tanulmány két különböző helyen, a 10. és a 24. oldalon szereplő táblázatokban foglalja össze



ellentétes, a nettó nyereséget növelő hatású volt az 1989-2019-es időszakban az alacsony kamatok és a recesszióból való kilábalást segítő kormányzati intézkedések következtében.

### **3. Az elemzéshez felhasznált módszerről**

Konczal – Lusiani (2022) a piaci felárakat vizsgálta az Egyesült Államokban az 1955 és 2021 közötti időszakban. Tanulmányukban De Loecker et al. (2020) módszertanát vették alapul és fejlesztették tovább, amely a piaci felárakat az árbevétel és az eladott áruk beszerzési értéke (továbbiakban: ELÁBÉ) hányadosaként értelmezték, bizonyos korrekciós tényezőkkel, így ezt a megközelítést alkalmazzuk a hazai számviteli környezettől eltérően. A szerzők három szempontot vizsgáltak: a cégméret és felárak alakulását, a felárak mozgását ágazati dimenzióban, továbbá a 2021-es felárakra ható prediktív tényezőket.

Az amerikai példa azt mutatta, hogy a De Locker et al (2020) módszertanával számolt felárak a pandémia ellenére is számottevően növekedtek. Különösen a korábbi időszakban is legnagyobb árréssel rendelkező cégek árrése nőtt nagyot, ágazati szempontból a pénzügyi szektor, az olajipar, és ingatlanpiac árdinamikája volt kiemelkedő.

Tanulmányunk kutatási kérdését De Locker et al (2020) és Konczal – Lusiani (2022) tanulmányát hazai környezetben alkalmazva fogalmaztuk meg. Azt vizsgáltuk, hogy a vállalatok éltek-e a piaci erőfölényükkel az árazási politikájuk során, vagyis mennyiben járult hozzá a társaságok nagyobb fokú profitelvárása az infláció növekedéséhez.

Ezzel összefüggésben fogalmaztuk meg azon feltételezésünket, hogy az amerikai vizsgálathoz hasonlóan a hazai társaságok növekvő profitabilitása hozzájárulhatott az infláció 2021-től kezdődő emelkedéséhez.

A vizsgált mintánk az Orbis adatbázisból származott, azon társaságokat tartalmazta, akik 2013-2021 között minden évben éves beszámolót nyújtottak be Magyarországon, ebből adódóan panelvizsgálatot végeztünk el. Ennek szempontjait a 2000. évi C. törvénnyel összhangban adtuk meg, vagyis az árbevétel 2,4 milliárd forintot, a mérlegfőösszeg 1,2 milliárd forintot, valamint a foglalkoztatotti létszám 50 főt meghaladó legyen, amely feltételek közül legalább 2 feltétel minden évben teljesüljön. Az elemzéshez panelvizsgálatot alkalmaztunk, vagyis csak azon cégeket vettük figyelembe, amelyeknek minden évre vonatkozóan rendelkezésre állnak adatai. Így kaptunk összesen 313 db társaságot. A minta nem tekinthető reprezentatívnak, de az éves beszámolót benyújtó cégek meghatározó hányadát lefedik a vizsgált szektorokban.

A vizsgált változók a következők voltak:

- Árrés (Értékesítés nettó árbevétele / Eladott áruk beszerzési értéke – Sales/COGS)
- EBITDA haszonkulcs (Üzemi eredmény amortizációval növelve / Értékesítés nettó árbevétele)
- A vizsgálati időhorizontot 2013-2021 közötti időszakban állapítottuk meg. A vizsgált változókkal leíró statisztikai elemzéseket, trendszámításokat, továbbá varianciaelemzést folytattunk le, ez utóbbit ágazati szegmensben. Az EBITDA haszonkulcs változásának okait regresszióelemzéssel teszteltük.

#### 4. Kutatási eredmények

Ebben a fejezetben a három ágazat EBITDA marginját külön elemezzük, a kiskereskedelemben meghatározó felárat kvartilisek, és alsó és felső 10% szerinti bontásban értékeljük. Végül többváltozós módszerrel, varianciaelemzéssel teszteljük az EBITDA margin eltérését a három ágazatban. Az elemzésünket az aggregált vállalati adatok elemzésével kezdjük.

	Értékesítés nettó árbevétele (e Ft)			ELÁBÉ (e Ft)			Anyagköltség (e Ft)		
	Mezőgazdaság	Élelmiszeripar	Kiskereskedelem	Mezőgazdaság	Élelmiszeripar	Kiskereskedelem	Mezőgazdaság	Élelmiszeripar	Kiskereskedelem
2013	325 268	978 450	1 664 901	55 044	121 537	1 227 349	224 050	684 418	1 270 998
2014	359 626	1 028 983	1 749 332	64 146	122 065	1 268 492	242 795	704 788	1 328 421
2015	373 496	1 045 554	1 822 878	66 562	131 910	1 311 717	254 559	712 417	1 368 634
2016	392 167	1 121 042	1 953 082	72 458	138 220	1 392 599	260 978	758 981	1 455 878
2017	412 406	1 226 694	2 080 090	77 275	156 124	1 465 294	271 073	837 472	1 537 349
2018	438 783	1 282 713	2 317 096	73 900	157 125	1 623 405	289 956	855 976	1 698 080
2019	482 011	1 392 728	2 548 316	81 739	159 031	1 793 473	303 289	934 329	1 877 300
2020	508 691	1 465 554	2 811 803	84 572	131 503	1 963 612	317 436	968 469	2 055 024
2021	574 975	1 657 303	3 022 675	86 068	156 392	2 105 456	357 535	1 103 763	2 205 922
	Béreköltség (e Ft)			Hozzáadott érték (e Ft)			Foglalkoztatotti létszám (fő)		
	Mezőgazdaság	Élelmiszeripar	Kiskereskedelem	Mezőgazdaság	Élelmiszeripar	Kiskereskedelem	Mezőgazdaság	Élelmiszeripar	Kiskereskedelem
2013	47 925	72 015	141 763	100 242	126 967	144 059	13 580	17 889	50 314
2014	51 736	77 295	150 048	109 598	133 989	118 847	16 170	18 729	53 093
2015	53 568	81 533	155 164	105 008	136 746	235 334	12 979	18 577	52 351
2016	55 725	89 563	177 132	100 511	171 897	314 703	13 222	19 404	52 857
2017	60 832	99 414	197 957	122 837	171 652	312 023	13 216	19 381	52 736
2018	66 302	110 994	227 066	127 269	189 391	368 209	12 149	20 032	53 991
2019	68 637	125 891	247 186	129 602	215 691	396 080	11 652	21 300	53 949
2020	60 780	135 238	266 556	126 553	241 807	387 898	12 584	22 519	52 930
2021	61 805	147 484	281 651	138 040	258 891	420 764	13 965	22 847	53 470

#### 1. Táblázat: A vizsgált szektorok bevétel és költség adatai

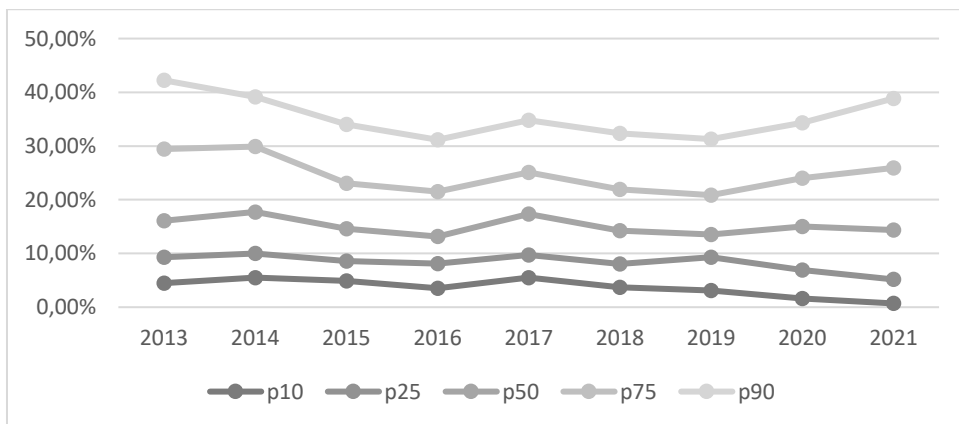
Forrás: Saját kutatás

Az 1. táblázat mutatja be a három szektor aggregált adatait. Az árbevétel elemzésénél kitűnik, hogy nincs visszaesés egy évben sem a vizsgált ágazatokban, a pandémia hatására sem. A továbbiakban releváns növekedésként a 10%-os értéket fogadjuk el. Az agrárium 2014-ben 11%-os növekedést produkált, 2021-ben pedig 13%-os növekedés figyelhető meg a bevételekben. Az élelmiszeriparban csak 2021-ben tapasztalható 13%-os mértékű bevételnövekedés. A kiskereskedelemben azonban 2018-tól folyamatosan 10% felett volt az árbevétel bővülése, egyedül a 2021-es év adata

nem éri el ezt. Árnyalja a képet, hogy ugyanebben az időszakban az ELÁBÉ és az anyagköltség is 10% felett bővült. Az ELÁBÉ vonatkozásában látható, hogy az agráriumban alacsony ennek a ráfordítástényezőnek a hatása, jellemzően 15%-os mértékű az árbevétel arányában. Ennél is alacsonyabb az élelmiszeriparban, ahol átlagosan 12%-os a mértéke a bevételhez viszonyítva. A kiskereskedelmi szektorban ugyanakkor ennek részaránya jelentős, 70%-ot meghaladó.

A bérköltségek emelkedése az agráriumban jóval elmarad a másik két szektorétól, ráadásul 2020-ban visszaesést produkált. Az élelmiszeriparban a bérdinamika jelentős, 10% feletti emelkedése már 2016-tól kibontakozik, amely egészen 2019-ig tartott. Hasonló folyamat, vagyis 10% feletti bérköltség emelkedés mutatkozott 2016 és 2018 között a kiskereskedelemben. A bérköltség szerepe bevétel arányosan itt jelentősen magasabb, mint a többi szektorban, hiszen a mezőgazdaságban 15%-os értéket ért el átlagosan, a másik két szektorban 8%-os arányú.

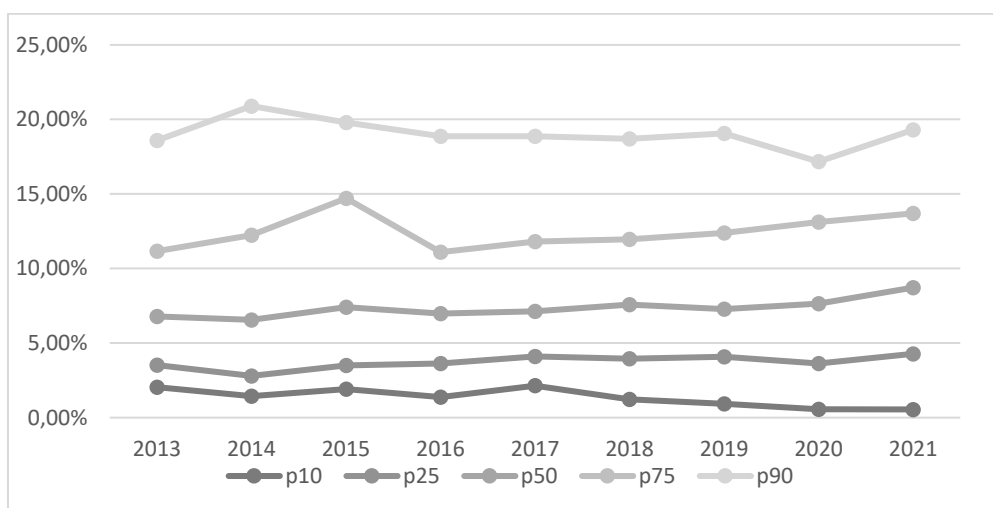
Amennyiben a hozzáadott értéket, (amelyet a személyi jellegű ráfordítások, értéksökkenés és adózás előtti eredmény összegével kalkuláltunk) nézzük árbevétel arányosan, megállapítható, hogy ez 2018-ban volt a legmagasabb az agráriumban, utána csökkenő tendenciát követ. Ezzel szemben az élelmiszeriparban 2017-től csekély mértékű növekedés volt megfigyelhető. A kiskereskedelemben a bevétel arányos hozzáadott érték 2016-tól lesz kétszámjegyű, azt követően közel duplájára emelkedik a 2021-es visszaesés ellenére is. Az egy főre jutó hozzáadott érték az agráriumban 36%-kal emelkedett 2013 és 2021 között, az élelmiszeriparban ez a növekedés 51%-os volt. A kiskereskedelemben azonban közel 156%-kal nőtt az egy alkalmazottra jutó hozzáadott érték. Az egy főre jutó árbevétel kapcsán megállapítható, hogy 69%-kal nőtt az agráriumban, 19%-kal az élelmiszeriparban és 61%-kal a kiskereskedelemben 2021-re, 2013-hoz viszonyítva.



**2. ábra: Agrárcégek EBITDA haszonkulcsa**

Forrás: Saját kutatás, 2023

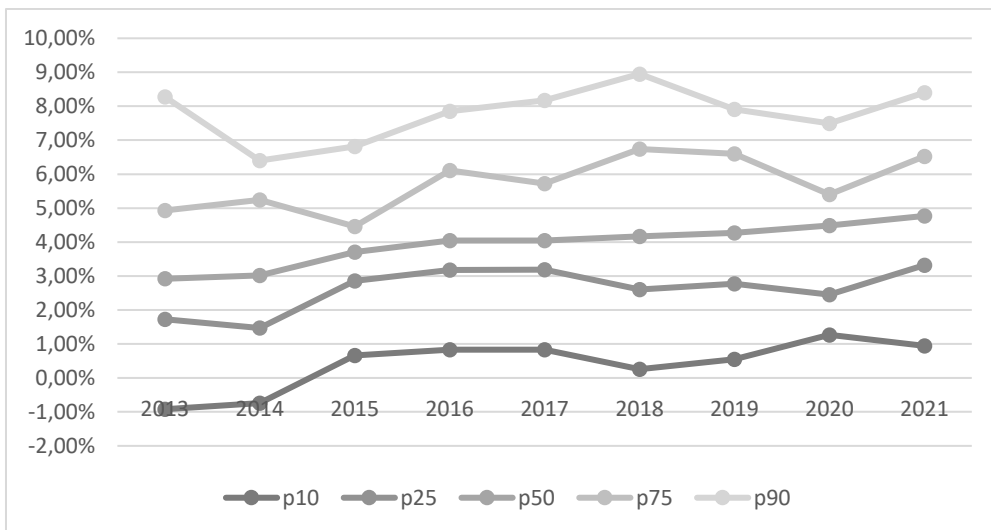
A 2. ábrán látható 2013-tól az agrárium EBITDA marginjának alakulása (ennek számítása üzemi eredmény+ értékcsökkenés az árbevétellel osztva). Az adatok elemzése azt mutatja, hogy 2016-ig relatíve gyorsan csökkent a margin értéke. 2017-től 2019-ig visszafogottabb ütemben tovább mérséklődtek a haszonkulcsok, azonban 2020-tól a felső kvartilisban elkezdett növekedni, a medián alatt azonban csökkent a haszonkulcs mértéke. Amennyiben vállalati méret szerint nézzük (kis, közép és nagyvállalatok) ezeket a folyamatokat, megállapítható, hogy minél kisebb egy vállalkozás, annál nagyobb mértékű a haszonkulcsa az agráriumban.



**3. ábra: Az élelmiszeripar EBITDA haszonkulcsa**

Forrás: Saját kutatás, 2023

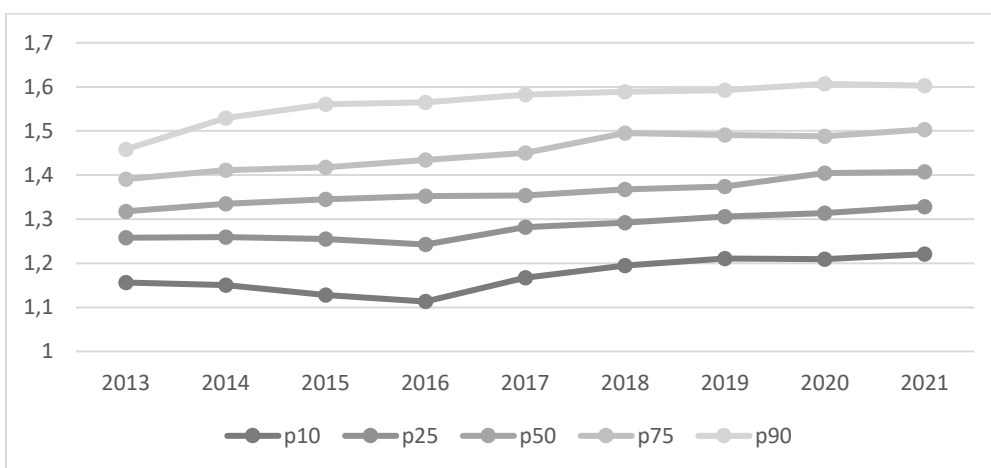
A 3. ábrán látható az élelmiszeripar haszonkulcsának alakulása. Az adatok tanulsága szerint a 2015-ös év több kvartilisban és percentilisben is sikeres év volt, miközben a 2016-os visszaesést követően folyamatos emelkedés figyelhető meg a haszonkulcsban, kivéve az alsó percentilist (p10), ahol folyamatos csökkenést mutatnak az adatok. Ellentétben az agráriummal, ebben az ágazatban a pandémia nem volt jelentős növelő hatással az élelmiszeripari haszonkulcsokra.



**4. Ábra: Kiskereskedelem EBITDA haszonkulcsa**

Forrás: Saját kutatás

A kiskereskedelmi szektor profit marginját mutatja be a 4. ábra. 2018-ig a legtöbb kvartilisen és percentilisen növekedett a haszonkulcs, 2019-től azonban csökkent. 2020-tól érdekes tendencia rajzolódik ki (az alsó kvartilist leszámítva), a kiskereskedelmi szektorban a haszonkulcs alakulása leköveti az agráriumban tapasztalható haszonkulcsok alakulását, egy év lemaradással. Ez különösen szembeötlő a felső 10%-nál, a felső kvartilisnél. A medián értékénél megfigyelhető, hogy az agráriumnál tapasztaltakhoz képest nagyobb mértékben nőtt a haszonkulcs, míg az alsó percentilis esetében is jobban nőtt a kiskereskedelem haszonkulcsa, mint az agrárium alsó percentilisénél.



**5. ábra: Kiskereskedelmi szektor árrése (S/COGS)**

Forrás: Saját kutatás, 2023

Az 5. ábra a felárakat mutatja be a kiskereskedelmi szektorban, mivel e mutató meghatározó ezen ágazatban. Az adatokból látható, hogy 2013-tól a legtöbb kvartilisben és percentilisben folytonos, kiegyensúlyozott növekedés figyelhető meg. Tehát Konczal – Lusiani (2022) tanulmányával ellentétben Magyarországon jelentős mértékű felár emelkedés nem volt megfigyelhető, a növekedés mértéke illeszkedett a trendekbe.

## 5. Következtetések

A 2022-es inflációban számottevő szerepet játszott az élelmiszerárak drasztikus emelkedése. Erre alapvetően három fő szektor lehet érdemi befolyással, ezen ágazatok vonatkozásában vizsgáltuk az EBITDA margin alakulását. A vizsgált időszorban az agrárium EBITDA marginja volt a legnagyobb. A pandémiát követően a kiskereskedelmi szektor profitabilitása, és ezzel összefüggésben az árai emelkedése jelentős mértékben követték az agráriumban tapasztalható tendenciákat. Ez alapján feltételezhetjük, hogy a szereplők az input oldalon jelentkező drágulást érvényesítették az eladási árakban. A háttérváltozók elemzéséből leszűrhető, hogy főként a kisvállalati méretben nőtt a haszonkulcs és az árrés a pandémia időszaka alatt. Ez tehát azt jelenti, hogy nem a közép vagy a nagyvállalatoknál volt megfigyelhető a profitabilitás jelentő mérvű növekedése. A tanulmány egyik fontos üzenete, hogy a társaságok képesek fenntartani a nyereségességüket, tudják azt javítani az ellátási lánc további szereplőinek rovására. Érzékelhető, hogy az input oldali költségnövekedést képesek tovább hárítani az árak emelésén keresztül.

## Irodalomjegyzék

- Bareith, T. – Varga, J. (2022): *Az inflációs célt követő rendszer hozzájárulása az infláció mérsékléséhez Magyarországon*. Közgazdasági Szemle, 69 (9). pp. 989-1008. ISSN 0023-4346 <http://doi.org/10.18414/KSZ.2022.9.989>
- Bivens, J. (2022): *Corporate profits have contributed disproportionately to inflation. How should policymakers respond?* Economic Policy Institute <https://portside.org/2022-04-24/corporate-profits-have-contributed-disproportionately-inflation-how-should-policymakers>
- Czeczeli, V. et al. (2023): *Az infláció nem monetáris kezelése az EU országokban*. Külgazdaság, 67(3-4), pp. 86-128. DOI: <https://doi.org/10.47630/KULG.2023.67.3-4.86>
- De Loecker, J. – Eeckhout, J. – Unger, G. (2020): *The Rise of Market Power and the Macroeconomic Implications*. The Quarterly Journal of Economics, 135(2), pp. 561-644. <https://doi.org/10.1093/qje/qjz041>

- Dögüs, I., 2022. Market power and inflation, Monetary Policy Institute Blog, <https://medium.com/@monetarypolicyinstitute/market-power-and-inflation-ea917ac86f67>
- Hansen, N.-J. – Toscani, F. G. – Zhou, J. (2023): *Euro Area Inflation after the Pandemic and Energy Shock: Import Prices, Profits and Wages*, International Monetary Fund (IMF) Working Paper No. 2023/131 ISBN/ISSN: 9798400245473/1018-5941. <https://www.imf.org/en/Publications/WP/Issues/2023/06/23/Euro-Area-Inflation-after-the-Pandemic-and-Energy-Shock-Import-Prices-Profits-and-Wages-534837>
- Kolozsi, P. – Horváth, G. – Lentner, Cs. (2022): *Interbank liquidity and short-term yields in an emerging market economy – the experience of Hungary in 2016–2020*. Banks and Bank Systems, 17(4), pp. 87-89. [http://dx.doi.org/10.21511/bbs.17\(4\).2022.08](http://dx.doi.org/10.21511/bbs.17(4).2022.08)
- Konczal, M. – Lusiani, N. (2022): *Prices, profits and power: Analysis of 2021 Firm-level markups*, Roosevelt Institute [http://rooseveltinstitute.org/wp-content/uploads/2022/06/RI\\_PricesProfitsPower\\_202206.pdf](http://rooseveltinstitute.org/wp-content/uploads/2022/06/RI_PricesProfitsPower_202206.pdf)
- Lagarde, C. (2022): *Monetary policy in a high inflation environment: commitment and clarity*. Lecture by Christine Lagarde, President of the ECB, organised by Eesti Pank and dedicated to Professor Ragnar Nurkse [https://www.ecb.europa.eu/press/key/date/2022/html/ecb.sp221104\\_1~8be9a4f4c1.en.html](https://www.ecb.europa.eu/press/key/date/2022/html/ecb.sp221104_1~8be9a4f4c1.en.html)
- Magyar Nemzeti Bank (2023): *Inflációs jelentés*, Budapest <https://www.mnb.hu/letoltes/hun-ir-digitalis-21.pdf>
- Matamoros, G. (2023): *Once again on profit inflation*, Monetary Policy Institute Blog <https://medium.com/@monetarypolicyinstitute/once-again-on-profit-inflation-a-follow-up-on-marc-lavoies-blog-78f2986e3a39>
- Matolcsy, Gy. (2022): *Új fenntartható közgazdaság (tézisek)*. In: G. Baksay, Gy. Matolcsy & B. Virág, szerk. *Új közgazdaságtan a fenntarthatóságért*, Magyar Nemzeti Bank, pp. 10-18. ISBN 978-615-5318-51-1 <https://www.mnb.hu/web/sw/static/file/uj-fenntarthato-kozgazdasagtan-single.pdf>
- O'Neill, R. – Ralph, J. – Smith, P. (2017): *Inflation: History and Measurement*. Palgrave Macmillan UK. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-64125-6>
- Portfolio.hu (2023) július 03. <https://www.portfolio.hu/gazdasag/20230703/a-kapzsinflacio-letezik-de-mennyire-kell-felni-tole-625405>
- Smolyansky, M. (2023): *End of an Era: The Coming Long-Run Slowdown in Corporate Profit Growth and Stock Returns*. Finance and Economics Discussion Series (FEDS). <https://doi.org/10.17016/FEDS.2023.041>

The Economist (2023): *“Greedflation” is a nonsense idea. Inflation is the result of economic policy mistakes and war, not corporate avarice* Jul 6th 2023 <https://www.economist.com/leaders/2023/07/06/greedflation-is-a-nonsense-idea>

The World Bank (2023): *Inflation, consumer prices (annual %)*, <https://data.worldbank.org/indicator/FP.CPI.TOTL.ZG>

White, S. (2023): *Fed will keep rates high thanks to inflation fueled by corporate greed, investors say* <https://www.tbsnews.net/bloomberg-special/fed-will-keep-rates-high-thanks-inflation-fueled-corporate-greed-investors-say>



# A KÖLTSÉGVETÉSI KÓRHÁZAK MÉRLEGADATAINAK KAPCSOLATA AZ ELLÁTÁSI FORMÁVAL

**Horváthné Csolák Erika, mesteroktató**

Miskolci Egyetem, Gazdaságtudományi Kar, Gazdálkodástani Intézet

email cím: [erika.hne.csolak@uni-miskolc.hu](mailto:erika.hne.csolak@uni-miskolc.hu)

## **Absztrakt**

A 4/2013 (I.11) Kormányrendelet az államháztartás számviteléről jogszabály beemelte az államháztartási számvitelbe is az eredményszemléletet. A kórházak éves beszámolóinak vizsgálata ebben az új jogszabályi környezetben hiátus. Jelen tanulmányban azt vizsgálom, hogy a költségvetési szervként működő kórházak mérleg szerkezete hogyan változott a vizsgált öt évben a kórházak ellátási formáját csoportosítási szempontnak tekintve. A fősorokra koncentrált aránymutatókat, valamint kapcsolatszorossági mutatókat számolva. Alapfeltevés, hogy Magyarországon az ellátási formák szerint eltérések vannak a költségvetési kórházak között a mérleg összetétele alapján. Ellátási forma alatt értem az aktív, krónikus és egyes ellátási formákat. Ezt egy öt éves adatbázis segítségével vizsgáltam 2016 - 2020 vonatkozásában. A legtöbb mutató, a grafikus ábrák feltételezésem helyességét igazolták, ugyanakkor statisztikai tesztek már csak helyenként támasztották ezt a szignifikáns eltérést alá. A legfontosabb mérleg(fő)csoporthoz arányát vizsgálva nem találtam szignifikáns eltérést a csoportok között a post-hoc tesztek alapján.

## **1. Bevezetés**

Az egészségügyi ellátó rendszerek egyik jellemző mutatója mai napig a fekvőbeteg ellátás, azon belül is elsősorban az aktív ellátás. A fekvőbeteg szakellátás folyamatos kórházi tartózkodás mellett végzett diagnosztikai, gyógyító és/vagy rehabilitációs vagy ápolási tevékenység, vagy ilyen célokkal végzett meghatározott napszakokban egyszeri vagy kúraszerű beavatkozás. A fekvőbeteg ellátáson belül megkülönböztetünk aktív, krónikus, rehabilitációs, illetve ápolási célú ellátásokat. Köztük a különbség az ellátás jellegében és az időtartamában van. Az aktív ellátás gyógyító, megelőző, rehabilitáló tevékenység, melynek időtartama tervezhető, jellemzően rövid időtartamú. Az tevékenység célja az egészségi állapot helyreállítása, vagy ennek hiányában állapotstabilizálás. A rehabilitációs tevékenység során a szükséges utókezeléseket biztosítják, míg krónikus ellátás esetében az egészségi állapot stabilizálása, helyreállítása a cél, de az ellátás időtartama nem tervezhető, inkább hosszú. Az ápolási ellátás esetében nem az orvosi, hanem a gondozási tevékenység áll a középpontban. (NEAK, 2016) Az egészségügyi fekvő

szakellátásnak finanszírozási szempontból két szintje van. Aktív és krónikus ellátás. (Kincses, 2004) A krónikus ellátáshoz sorolják finanszírozás szempontjából jelenleg Magyarországon a különböző rehabilitációs osztályokat, a krónikus osztályokat, az ápolási osztályokat és a hospice ellátást is.

A vizsgált öt évben a kórházak szakmai mutatóit felhasználva elemzéssel bemutatom a kórházak fő jellemvonásait. Azzal a feltételezéssel készítettem a vizsgálatomat, hogy szignifikáns eltérések mutathatók ki a különböző ellátási formájú kórházak eszköz és forrás összetételében.

## 2. Anyag és módszer

Vizsgálatom azon fekvőbeteg ellátó intézményekre terjed ki, melyek az államháztartási törvény szerint működnek. Az elemzés során a kórházak eszköz és forrás összetételét vizsgáltam keresztmetszeti módon és idősíkon is. Kvantitatív elemzésem 5 évre terjed ki, így időbeli változást is van lehetőségem vizsgálni. Az OEP jogutódjával, a Nemzeti Egészségbiztosítási Alapkezelővel (NEAK) (Radics, 2018) szerződött fekvőbeteg ellátó intézmények képezték vizsgálatom tárgyát. Így elemzésemet sokaságként tudtam kezelni.

A szervezetek 2016-2020 közötti időszakra szóló beszámolóinak mérleg és eredménykimutatásai, valamint alapvető kapacitás és forgalmi adatai képezték a kiindulási állapotot. Az adatok forrása nagyobb részt a Crefoport cég adatbázisa, hiányzó beszámolók esetében a kórházak honlapján, a közérdekű adatoknál feltüntetett beszámolók, ezek hiányában a beszámolók a kórházak közvetlen megkereséséből közérdekű adatigénylésből származnak. A kapacitás és forgalmi adatok a NEAK honlapján elérhető éves statisztikákból származnak. (NEAK, 2020)

A rendelkezésre álló információkat rendszerezi az 1. táblázat.

NEAK-kal szerződött fekvőbeteg ellátó szervezetek	2016	2017	2018	2019	2020
Adatokat szolgáltató költségvetési kórházak	97	93	93	93	92
- Alapvetően szociális intézmények néhány szerződött ágygal	3	3	3	3	3
Csak egynapos ellátást nyújtó költségvetési intézmények	13	13	13	13	13
<i>Egyetem</i>	4	4	4	4	4
<i>BVOP</i>	1	1	1	1	1
<i>Egyházi intézmények</i>	6	7	7	7	7
Csak egynapos ellátást nyújtó vállalkozások	15	18	17	17	17
Fekvőbeteg ellátó vállalkozások	31	32	32	30	32
<b>Összesen</b>	<b>167</b>	<b>168</b>	<b>167</b>	<b>165</b>	<b>166</b>

### 1. táblázat: A NEAK-kal szerződött szervezetek 2016-2020 között

Forrás: saját szerkesztés adatbázis alapján

A szerződött intézmények egy része nem rendelkezik kórházi ágygal, csak egynapos ellátásra szerződött, így ezeket az intézményeket jelen elemzésemben figyelmen kívül hagytam. Vizsgálatom tárgyát az államháztartási számvitel hatálya alá tartozó kórházak jelentik a klinikák kivételével.

Későbbi kutatási irányt jelenthet elemzések elvégzése, valamint következtetésem ellenőrzése a klinikáknál, a magánintézményeknél, ideértve az alapítványi és egyesületi fenntartású fekvőbeteg ellátó szervezeteket is, valamint az egyházi intézményeknél, ha az adatok rendelkezésre állnának.

Mindezen adattisztítás után még három költségvetési intézményt kellett kivenni a fekvőbeteg adatbázisból, mivel ezek ugyan rendelkeztek néhány krónikus ágygal, de tevékenységi köreik alapvetően szociális szolgáltatások, melyek beszámolói torzítóan hatottak a többi kórházhoz képest.

Végeredményül 2016-ban 94 intézmény egyedi beszámoló adataival tudtam dolgozni, mely a későbbi években csökkent, miután beolvadtak kórházak más nagyobb intézményekbe.

Az összes szerződött szervezet számához képest kevésnek tűnik. De megvizsgálva az ágyszámokat is hozzá 83 % körül alakult a vizsgált terület az ágyszám arányában. (2. táblázat)

Kórháztypusok	2016	2017	2018	2019	2020
NEAK-kal szerződött fekvőbeteg ellátó vállalkozások átlagos ágyszámai	2452,9	2533,4	2564,1	2584,3	2539,4
Rendelkezésre álló államháztartási számvitel alapján gazdálkodó intézmények átlagos ágyszáma	58025,1	58311,8	58141,4	57798,5	58540,8
-alapvetően szociális intézmények néhány szerződött ágygal	-118	-118	-118	-118	-118
Hiányzó szervezetek ágyszámai					
<i>Klinikák</i>	7353,7	7334,3	7346	7378,7	7923,9
<i>Egyházi költségvetési intézmények ágyszámai</i>	1432	1417	1417	1428,7	1462,8
<i>Igazságügyi Megfigyelő és Elmegyógyító Intézet (BVOP)</i>	311	311	311	311	311
<b>Összes ágyszám</b>	69574,7	69907,5	69779,5	69501,2	70777,9
<b>Használható adatok ágyszáma / Összes ágyszám</b>	83,6%	83,6%	83,5%	83,3%	82,9%

## 2. táblázat: A vizsgált kórházak ágyszáma és aránya 2016-2020 között

Forrás: saját szerkesztés adatbázis alapján

Elemzéseimet SPSS és Excel program segítségével végeztem. Miután sokaság állt rendelkezésemre, vegyes kapcsolati vizsgálatokat és eta (H) kapcsolatszorossági mutatókat számoltam, valamint ehhez kapcsolódóan Bonferroni post-hoc tesztekkel azonosítottam a csoportok vajon szignifikánsan eltérnek-e egymástól. (Sajtos and Mitev, 2007) (Székelyi and Barna, 2002) (Varga et al., 2009)

A kórházak ellátási típusonkénti szakmai mutatóinak rövid bemutatása után az mérleg adatait vizsgáltam.

A kórházak mérlegadatait vizsgálva szembevetendő az eszköz oldalon a befektetett eszközök, míg forrás oldalon a saját tőke és a passzív időbeli elhatárolások aránya, melyet a kötelezettségek aránya követ. (Hegedűs, 2019; Musinszki, 2014)

### 3. Eredmények

A 3. táblázat a kórház ellátási formája alapján mutatja az általam vizsgált kórházak eloszlását. Mindössze három kórház van, mely csak aktív ellátást biztosít. Ezek országos, speciális szakkórházak, nevezetesen a kardiológiai, az onkológiai és idegtudományi intézetek.

<b>Kórházak száma ellátás szerint (db)</b>	<b>2016</b>	<b>2017</b>	<b>2018</b>	<b>2019</b>	<b>2020</b>
krónikus	17	14	15	15	14
aktív	3	3	3	3	3
aktív + krónikus	74	73	72	72	72
Total	94	90	90	90	89

#### **3. táblázat: A kórházak száma ellátási formánként 2016-2020 között**

Forrás: saját szerkesztés adatbázis alapján

A krónikus és vegyes (aktív+krónikus) ellátást nyújtó intézeteknél a csökkenés oka a kórházak számának racionalizálása. Kórházakat összevontak megyei, nagyobb városi intézetekkel vagy beolvasztottak nagyobb intézetekbe, mint a Szegedi Egyetembe vagy a Semmelweis Egyetembe. Ez a folyamat azóta is folytatódott.

#### *3.1. Egészségügyi teljesítmény adatok elemzése*

A kórházak ellátási módja szerint vizsgálva a mutatókat (1. melléklet), az átlagos ágyszám a krónikus ellátású kórházaknál a legalacsonyabb, 163 és 185 ágy között mozog. A csak aktív ellátást nyújtó intézetek átlagos ágyszáma 262-268 ágy, míg a mindkét ellátást nyújtók átlagos ágyszáma 734-ről 766-ra nőtt a vizsgált időszakban. Az egészségügyben a fejlett országokban és Magyarországon is tendencia az 1990-es évektől, hogy csökkenteni kell a kórházak ágyszámát, főleg az aktív ellátás területén, mivel a technika és a gyógyítási eljárások fejlődése alapján csökkennek az átlagos ápolási idők, gyorsabbá vált a betegek forgási sebessége a betegágyon. Ugyanakkor az ápolást nyújtó, vagy krónikus betegek ellátására szakosodott krónikus

osztályok iránt pedig nőtt a kereslet. Ezzel magyarázható a krónikus és vegyes ellátású kórházak átlagos ágyszámnövekedése.

Aktív ágyak arányát csak a vegyes ellátású csoportban érdemes vizsgálni. Abban 58 %-os arány van minden év vonatkozásában.

Az osztályokról elbocsátott betegek átlagos száma is nagy eltérést mutat az egyes ellátások szerint. A számok nagysága összefüggésben van az ágyak számával és a nyújtott ellátás típusával.

Míg a krónikus kórházak átlagosan 2200-2600 beteget bocsátanak el évente 2016-2019 között, az aktív ellátású kórházak ezen értéke 12500 fő körül alakul, a vegyes ellátású kórházaknál ez a szám 24 000 fő körül ingadozik. A 2020-as év, a járványhelyzet minden ellátási formánál csökkentette az elbocsátott betegek számát.

Egynapos ellátási eseteket jellemzően a vegyes ellátású kórházak látják el. 2016-2019 között 2500 főről 3200 főre nőtt, de 2020-ra visszaesett 2300 főre. A krónikus ellátású kórházak között is vannak, melyek még nyújtják ezt a szolgáltatást, részükről átlagosan 400-600 beteget látják el. A 2020-as visszaesést talán ők érezték meg legjobban, mindösszesen 237 ilyen esetük volt átlagosan. A csak aktív ellátást nyújtó kórházakban 2017-ben indult növekedésnek a szám, de még így is csak 300 körül alakult az egynapos ellátású esetek száma. Itt a 2020-as visszaesés is csak átlagosan 250 főt jelentett.

A teljesített ápolási napok száma a krónikus és az aktív ellátású kórházak esetében közel hasonló érték, 55-60 ezer nap körül alakult 2016-2019 között, 2020-ra 44 illetve 50 ezerre csökkent az átlagos érték, ami egy 30 % illetve 12 %-os csökkenést jelent 2019-hez képest. Ezzel szemben a mindkét ellátást nyújtó intézetek teljesített ápolási napjainak átlagos értéke 190 ezer nap körül alakult 2019-ig, mely 141 ezer napra esett vissza 2020-ban, ami 25 %-os csökkenésnek felel meg 2019-hez képest.

Az átlagos ápolási napok, az ellátások jellegéből adódóan is, nagyon nagy eltéréseket mutatnak. A korábban már bemutatott krónikus ellátás fő jellemzője a hosszú ápolási idő, ami 40-60 napot is jelentett a vizsgált időszakban, míg az aktív ellátás esetében 10 nap alatt, a vegyes ellátású kórházaknál pedig 10 nap körül alakul az átlagos érték.

Az ágykihasználtság átlagos értékei a krónikus kórházak esetében 95 % körül alakul, csak 2020-ban esett vissza 71 %-ra a járvány okozta intézkedések miatt. A csak aktív ellátást nyújtó kórházak átlagos ágykihasználtsága 61 % körül van, míg 2020-ra csökkent 52 %-ra. A vegyes ellátású kórházak átlagosan 73 % körül teljesítenek, de 2020-ra ez is csökkent 53 %-ra. Az együttes átlagos ágykihasználtság is körülbelül egybe esik a vegyes ellátású kórházak adataival. Miközben a betegszám, az ápolási nap és az ágykihasználtságok csökkentek 2020-ban, a halálozási arányszámok megugrottak 2019-ről 2020-ra átlagosan 36 %-kal, a krónikus ellátású kórházaknál 46 %-kal, míg az aktív ellátásúaknál

csak 28 %-kal. A krónikus kórházak átlagos halálozási arányszáma 2016-ban még 9 % közelében volt, majd lecsökkent 7 % környékére, de 2020-ban csaknem 11 % volt. A csak aktív ellátású kórházaknál 1,5 %-ról nőtt meg 2020-ra 2 %-ra. A vegyes ellátású kórházaké 4-4,4 % között mozgott, majd 2020-ban ez is 5,8 % volt. A 2020-as magas értékek egyértelműen a COVID-19 járvánnyal van összefüggésben

A szakmai mutatók közepes, vagy erős kapcsolatot mutatnak a kórházak ellátás típusonkénti besorolásával az eta kapcsolatszorossági mutató alapján.

Bonferroni post-hoc teszttel tovább vizsgálva a csoportok közötti szignifikáns eltérést, megállapítható, hogy az átlagos ápolási napnál szignifikánsan eltér a krónikus kórház a vegyes ellátási formától ( $p=0,00$ ), ágykihasználtság esetében szignifikánsan térnek el a krónikus kórházak az aktív ( $p=0,00$ ) és az aktív és krónikus ellátású kórházaktól ( $p=0,00$ ). A halálozási arány is szignifikáns eltérést mutat a krónikus és vegyes (aktív és krónikus) ellátású csoportok között ( $p=0,016$ ). Ezek a szignifikancia szintek a 2016-os év értékei. Az értékek évente kisebb nagyobb elmozdulást mutatnak, de megállapítható, hogy a krónikus és a vegyes ellátású kórházak szakmai mutatói között szignifikáns eltérés tapasztalható. (2. melléklet)

### 3.2.A kórházak mérlegadatainak elemzése

A kórházak ellátási formái szerint megkülönböztetve és vizsgálva az egyes mérleg sorokat, mérlegcsoportokat a mérlegfőösszeghez viszonyítva 2016-ban a 4. táblázat mutatja az értékeket. Láthatók eltérések minden mérlegsornál valamelyik ellátási típus javára.

Ellátás típusa	Bef eszközök aránya (%)	Forgóeszközök aránya (%)	Pénzeszközök aránya (%)	Követelések aránya (%)	Éven belüli követelések aránya (%)	Éven túli követelések aránya (%)	Egyéb sajátos elsz aránya (%)	Aktív időbeli eszköz aránya (%)	Tőkeerősség (%)	Kötelezettségek aránya (%)	Rövidköt/Források (%)	Passzív arány (%)
akt+krón	78,89	1,56	6,34	8,90	4,04	4,71	0,12	4,19	68,02	8,32	5,81	23,67
Aktív	72,61	4,33	11,81	11,03	10,85	0,00	0,19	0,03	76,22	13,46	10,27	10,32
Krónikus	79,60	1,19	7,12	4,83	2,82	1,87	0,22	7,05	73,49	5,59	4,04	20,92
Összesen	78,83	1,58	6,66	8,19	4,02	4,02	0,14	4,60	69,33	7,96	5,62	22,72

### 4. táblázat: Mérlegfősorok mérlegfőösszeghez viszonyított arányai ellátási intézménytípusonként 2016-ban

Forrás: saját szerkesztés adatbázis alapján

A csak aktív ellátást nyújtó intézetek a többi csoporthoz képest alacsonyabb befektetett eszköz arányát kompenzálja a többi csoporthoz képest sokkal magasabb forgóeszközarány, pénzeszközarány és követelésarány. A csak aktív ellátást nyújtó intézmények követeléseire is jellemző, hogy éven belüli követelésként jelennek meg a mérlegben, míg a másik két ellátási csoportban

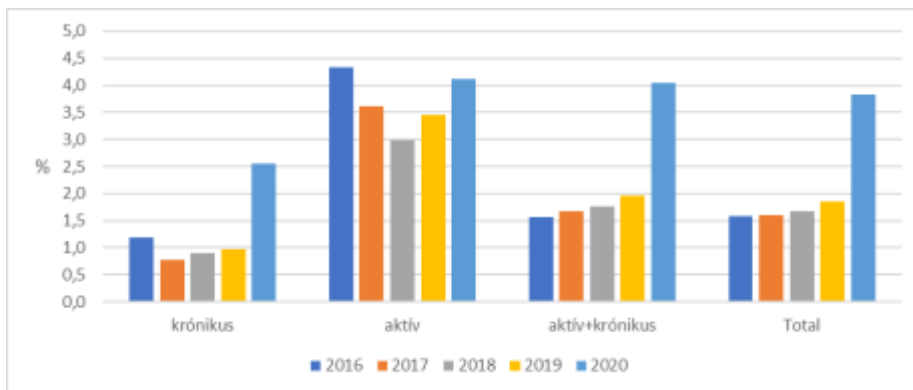
majdnem azonos módon oszlanak meg az éven belüli és éven túli követelések. 2017-es év végén a 2016-ban vázolt jellemzőtől eltérés volt a csak aktív kórházak esetében, amikor is kevésbé volt alacsony a befektetett eszközök aránya a többi csoporthoz képest és a pénzeszközök aránya viszont kisebb volt, mint a többi csoporté.

A befektetett eszközöket tovább vizsgálva (adatok a 3. mellékletben) azt tapasztaltam, hogy az aktív kórházaknak magasabb az eszközigénye, és alacsonyabb ingatlanarányal bírnak. A krónikus kórházak esetében 90 % körül van az ingatlanok aránya a befektetett eszközökön belül, míg a csak aktív ellátást nyújtó intézetek esetében 75 % körül mozog. A krónikus kórházak legnagyobb vagyontárgya az ingatlan. Esetükben nincs szükség nagyértékű diagnosztikai, illetve gyógyító berendezésekre. Ezzel szemben az aktív ellátás sokkal nagyobb és értékesebb gép és eszközparkot igényel a betegek ellátása érdekében.

A befektetett eszközök fedezetét vizsgálva a 3. mellékletben az látható, hogy a 2016-os év végén az aktív és krónikus ellátást nyújtó intézeteknél 100 % felett volt a fedezet, de a többi év esetében már kiegyensúlyozott számokat látunk valamivel 80 % felett.

A vegyes ellátást nyújtó intézetek átlagos fedezettsége a 2016-os évet kivéve teljesen együtt mozog az együttes átlagos értékkel. 2019-2020-ban valamivel magasabb az aktív ellátást nyújtók esetében a fedezettség a többi kórházhoz képest.

A forgóeszközök arányát (1. ábra) tekintve 5 éves intervallumban is hasonló tendencia látható mint 2016-ban. Az aktív ellátást nyújtók többszörös értéket mutatnak. Nem tudható be csak a véletlennek. Az aktív kórházak speciális ellátásokat nyújtanak, esetenként nagyon magas fajlagos költséggel látva el, mondjuk egy szívbeteget. Specialitásuk miatt drágább gyógyszereket használnak. A vegyes ellátást nyújtó kórházak teljesen az együttes, átlagos értéket mutatják. Ugyanakkor 2020 év végén minden ellátási típusnál megemelkedett a forgóeszközök aránya. A csak krónikus ellátású intézeteknél is átlagosan 2,5 %-ra a korábbi 1 %-ról, míg a vegyes ellátó intézeteknél is közel annyi, mint az aktív kórházaknál, 4 % illetve 4,1% az aktív intézeteknél, míg korábbi évben 2 % volt a vegyes ellátású kórházaknak és 3,5 % az aktív intézményeknél.



**1. ábra: A forgóeszközök aránya az eszközökön belül ellátás típusonként**

Forrás: saját szerkesztés adatbázis alapján

Ezen változás mögött a koronavírusjárvány elleni küzdelem állt, mely magasabb készleteket igényelt fertőtlenítőszerekből, gyógyszerekből.

A pénzeszközök arányát vizsgálva nagy hektikusság látható, szabályszerűség nem állapítható meg. 2016 év végén az aktív kórházak esetében kiugró pénzeszközarány látható, mely a többi évben már nem volt tapasztalható. Ennek magyarázata az Országos Onkológiai Intézet adataiban van az analitika alapján. 2016 év végén 5,4 milliárd Ft pénzeszközzel rendelkezett, mely 2017-ben már csak 570 millió volt, ugyanakkor 2017-re megnőtt a tárgyi eszközök értéke valamivel több mint 3 milliárd Ft-tal. Egy nagyobb beruházás fedezete állt a kórház számláján 2016-ban.

2017-ben közel 6 % volt mindegyik ellátási csoportban az átlagos érték, 2018-ban az aktív kórházak esetében 8 % felett, a krónikusoké 4 % felett valamivel, a vegyes ellátású kórházak esetében 6 % alatt kicsivel. 2019-ben a krónikus kórházak kivételével, ahol csak 2 % alatti az arány, a többi kórház típusban 8 % feletti értékeket látunk. 2020-ban megint csak 4,5 % körüli értékek láthatók ezeknél a csoportoknál, és a krónikus is valamivel 2 % felett volt. A számok nem mutatnak kiegyensúlyozott pénzkészletgazdálkodást, nagy hektikusság látható.

A követelések arányát dinamikájában vizsgálva határozottan megállapítható, hogy az aktív ellátás esetében az átlagos arány határozottan eltér a többi csoport átlagos értékétől. Az aktív csoport értéke minden évben körülbelül kétszerese a krónikus csoport átlagos értékének. A mindkét ellátást nyújtó kórházak átlagos értéke pedig közel  $\frac{3}{4}$ -e az aktív csoport értékének. Ebből megállapítható, hogy az aktív kórházak tudnak nagyobb követelésállományt generálni, jellegükből adódóan. Egy kórház számára a követelések a számlázott nyújtott szolgáltatásokból származnak. A krónikus kórházak szolgáltatása jellemzően az ápolási díj hozzájárulásából származik, míg az



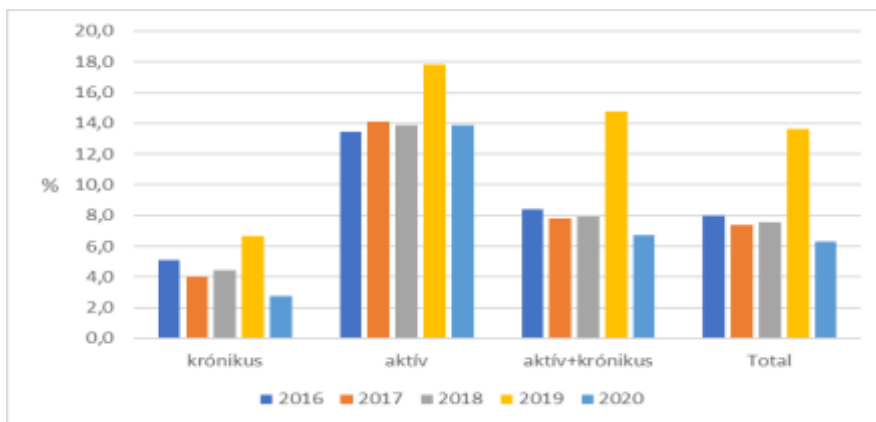
aktív ellátás esetén az extra szolgáltatások díja, mint például különszoba, a számlázott diagnosztikai szolgáltatások, bérleti díjak jelenhetnek meg.

A krónikus kórházaké a legalacsonyabb átlagos érték, 4,5 %-ról 8 %-ra nőtt a vizsgált időszakban. Míg a csak aktív ellátást nyújtó kórházak átlagos értéke 11 %-ról több mint 14 %-ra. A vegyes ellátást nyújtó kórházak átlagos értéke az együttes, átlagos értéknek felelnek meg, 8-10 %. A növekedés egyértelműen mutatja, hogy az intézmények ellátási formától függetlenül igyekeznek növelni bevételeiknek azon részét, melyre nagyobb ráhatásuk van.

Az eszköz oldalon az aktív elhatárolások arányának átlagos értéke mindössze valamivel 5 % alatt mozgott a vizsgált időtartamban. A kórházak esetében határozott arányt a mérlegben a passzív elhatárolás képvisel a forrás oldalon.

A forrás oldalon a tőkeerősséget vizsgálva, mely a saját tőke mérlegfőösszeghez viszonyított arányát mutatja dinamikájában az alábbi megállapítások tehetők (3. melléklet). 2017, 2018 és 2020-as évek szinte azonos értékeket mutatnak ellátási csoportonként. A krónikus kórházak átlagos értéke 70-75 % között van, a másik két csoporté és az együttes, átlagos érték pedig kicsivel 70 % alatt. 2016-ban az aktív ellátású kórházak átlagos értéke ettől eltér, 76 %-kal a legmagasabb érték. 2019-ben pedig mindegyik csoport alacsonyabb tőkeerősséget mutatott, ráadásul a vegyes ellátású kórházak átlagos értéke még kisebbet, mint a többi csoporté, mindössze 60 % volt. A 2019-es alacsony számok, ahogy korábban is rámutattam, a magas évvégi kötelezettségállománnyal vannak összefüggésben.

A kötelezettségek arányában eltérések láthatók csoportonként. (2. ábra)



**2. ábra: Kötelezettségek arányának átlagos értékei ellátási típusonként**

Forrás: saját szerkesztés adatbázis alapján

A csak aktív ellátást nyújtó kórházak átlagos kötelezettség aránya, a 2019-es évet kivéve, jellemzően duplája a vegyes ellátást nyújtó intézeteknek és

sokszorososa a csak krónikus kórházak értékeinek. Ennek magyarázata az aktív ellátást nyújtó kórházak működési sajátosságaiában kereshető. Mint korábban látszott, ezeknek a kórházaknak magasabb a követelésállománya, magasabb gép, alacsonyabb ingatlan aránnyal rendelkeznek. Magasabb forgóeszközaránnyal működnek. Ezek finanszírozási oldala jelenik meg a kötelezettségeknél.

Megvizsgálva, hogy a rövid lejáratú kötelezettségek milyen arányban viszonyulnak a mérlegfőösszeghez, az látható, hogy 2016-2018-ban a kötelezettségek nagy része rövid lejáratú, de a 2019-es adósságkonszolidációs csúszás, azt eredményezte, hogy a kötelezettségek nagy része hosszú lejáratú kötelezettségként lett feltüntetve a mérlegben, melynek eredményeképpen a rövid lejáratú kötelezettségek aránya 1-2 %-ra visszaesett a korábbi 4-14 %-ról. Az adósságkonszolidációból csak a lejárt kötelezettségeket lehet finanszírozni, ezért a kórházak átütemezték hosszú lejáratú kötelezettséggé kötelezettségeik nagyobb részét. (Hegedűs, 2019)

Ez a technikai megoldás 2020-ban is látható. 2019-ben az együttes átlagos érték 3,9 %, míg 2020-ban 0,9 %. Bár csoportonként nézve a krónikus és aktív kórházak esetében jóval nagyobb az eltérés előző évekhez képest. (Krónikus kórházak esetében 3,7 %-ról 0,9 %-ra, aktív kórházak esetében 13,4 %-ról 1,5 %-ra.) Ellenben 2016-2018-ban 6 % körül mozgott az együttes átlagos rövid lejáratú kötelezettség arány.

Passzív elhatárolásként könyvelik le a kórházak azokat a költségeket, melyeket csak a következő évben fizettek ki, de tárgy évet terhelik, illetve azokat a bevételeket, melyeket tárgy évben megkaptak, de a következő évet érintik. Mérlegben három sorként van azonosítva, eredményszemléletű bevételek passzív időbeli elhatárolása, költségek, ráfordítások passzív időbeli elhatárolása, valamint halasztott eredményszemléletű bevételek. A kórházak mérlegei alapján jellemzően az utóbbi két soron jelentek meg az értékek. A passzív elhatárolások aránya lényeges eltérést nem mutat az évek vonatkozásában. Jellemzően az aktív kórházak átlagos aránya a legalacsonyabb, 10-20 % között. A krónikus és vegyes ellátású kórházak átlagos passzív elhatárolási aránya 20-25 % között mozog. A vegyes ellátás elég jól igazodik az együttes átlagos értékhez, mely 23-25 % volt a vizsgált időszakban.

Az egyes mérleg mutatók és az ellátási típusok közötti kapcsolatszorossági mutatók értékeit vizsgálva nem jellemző a kapcsolat, néhány mutató esetében, egy-egy évben kaptam közepes erősségű szorosságot (4. melléklet). A rövid lejáratú kötelezettségek aránya az ellátási formával 2016-2018 között mutatott 0,33-0,43 erősségű kapcsolatot, a befektetett eszközök aránya 2019-2020-ban, a pénzeszközök aránya 2019-ben, éven belüli követelések aránya 2017-2018-ban, kötelezettségek aránya 2017-ben, 2020-ban, gépek aránya a befektetett eszközökön belül 2018-ban, gépek aránya összes eszközökhöz viszonyítva 2017-

2018-ban és az ingatlanok aránya 2019-2020-ban mutat közepes erősségű kapcsolatot az ellátási formával

Bonferroni post-hoc tesztekkel tovább vizsgáltam az egyes ellátási típusok más ellátási típusoktól szignifikánsan különböznek-e. Alig találni szignifikáns kapcsolatot (5 % szignifikancia szintet használtam releváns határnak a döntésnél). 2016-ban a rövid lejáratú kötelezettség mutatójánál látszott, hogy a krónikus ellátási forma szignifikánsan különbözik az aktívtól ( $p=0,012$ ) illetve a krónikus a vegyes ellátási formától ( $p=0,046$ ). Illetve a gépek, eszközök arányánál szintén a krónikus különbözött az aktív ellátási formától ( $p=0,006$ ). A többi években is hasonló eredményeket kaptam. (5. melléklet)

#### **4. Következtetések**

Ellátási forma szerint nézve a csak aktív ellátást nyújtó intézetek a többi csoporthoz képest alacsonyabb befektetett eszköz arányát kompenzálja a többi csoporthoz képest sokkal magasabb forgóeszköz-, pénzeszköz- és követelésarány. A csak aktív kórházak alacsonyabb ingatlanarányal rendelkeznek a gépek berendezések javára. Ellenben a krónikus kórházak legnagyobb vagyontárgya az ingatlan. A befektetett eszközök fedezete alapvetően kiegyensúlyozott képet mutat. A forgóeszközarányok 2020-as értékei szembetűnően megemelkednek. A kórházak COVID helyzet kezelése mérlegben is leképeződött. A követelések arányát vizsgálva határozottan eltér a csak aktív ellátást nyújtó kórházak értéke a másik két csoporttól. Az aktív kórházak, jellegükből adódóan tudnak nagyobb követelésállományt generálni. Tőkeerősség vonatkozásában nincs különösebb eltérés a csoportok között. De nem csak a követelésállományuk magasabb a csak aktív ellátást nyújtó kórházaknak, hanem a kötelezettségállományuk is. A kötelezettségállományon belül is látszik a rövid lejáratú kötelezettségek háttérbe sorolása 2019-től. Kapcsolatszorossági mutatók inkább gyengék, a post-hoc tesztek alapján alig találni szignifikáns eltérést a mutatóknál. Vagyis látszólag van eltérés az egyes ellátási csoportok között, de statisztikai vizsgálatok nem mutatnak szignifikáns eltérést. Kutatásom további iránya, megvizsgálni, hogy miként alakulnak ezek a számok a 2021-2022-es évek adataiban, miután rendeződött a helyzet a vírus után a kórházakban.

*Készült az RRF-2.3.1-21-2022-00013 azonosítószámú "Társadalmi Innovációs Nemzeti Laboratórium" elnevezésű projektben, Magyarország Helyreállítási és Ellenállóképességi Tervének keretében, az Európai Unió Helyreállítási és Ellenállóképességi Eszközének támogatásával.*

## Irodalomjegyzék:

- Hegedűs, M. (2019): Az egészségügyi szektor gazdasági helyzetképe és a hálapénz szerepe. *Gazd. És Társad.* 12, 5–30. <https://doi.org/10.21637/GT.2019.4.01>
- Kincses, G. (Ed., 2004): Magyarország egészségügyi és szociális rendszere.
- Musinszki, Z. (2014): Mit mutat a mérleg? A hányadoselemzés alapjai és buktatói II. rész. *Controll. INFO 2* (1), 42–53.
- NEAK (2020): Kórházi ágyszám- és betegforgalmi kimutatás [WWW Document]. URL [http://neak.gov.hu/felso\\_menu/szakmai\\_oldalok/publikus\\_forgalmi\\_adatok/gyogyito\\_megelőzo\\_forgalmi\\_adat/fekvobeteg\\_szakellatas\\_stat/korhazi\\_agyszam.html](http://neak.gov.hu/felso_menu/szakmai_oldalok/publikus_forgalmi_adatok/gyogyito_megelőzo_forgalmi_adat/fekvobeteg_szakellatas_stat/korhazi_agyszam.html) (accessed 9.10.22).
- NEAK (2016): Fekvőbeteg (kórházi) ellátás [WWW Document]. URL [http://www.neak.gov.hu/felso\\_menu/lakossagnak/ellatas\\_magyarorszagon/egeszsegugyi\\_ellatasok/fekvobeteg\\_korhazi\\_ellatas/fekvobeteg\\_ellatas.html](http://www.neak.gov.hu/felso_menu/lakossagnak/ellatas_magyarorszagon/egeszsegugyi_ellatasok/fekvobeteg_korhazi_ellatas/fekvobeteg_ellatas.html) (accessed 9.11.22).
- Radics, Z. (2018): Milyen tevékenységet lát el az OEP jogutódja, a NEAK? [WWW Document]. *Lex Prax. Orvosi Tudástár.* URL <http://www.orvosivallalkozas.hu/cikk/milyen-tevekenyseget-lat-el-az-oejogutodja-a-neak> (accessed 4.16.22).
- Sajtos, L. – Mitev, A. (2007): SPSS kutatási és adatelemzési kézikönyv. Alinea Kiadó, Budapest.
- Székelyi, M. – Barna, I. (2002): Túlélőkészlet az SPSS-hez Többváltozós elemzési technikákról társadalomkutatók számára. TYPOTEX KIADÓ.
- Varga, B. – Szilágyi, R. – Domán, C. (2009): Statisztikai elemzések alapjai II. Miskolc.

1. melléklet  
Szakmai mutatók számított értékei

Mutatók	Ellátási formák	2016	2017	2018	2019	2020
Kórházi ágyak átlagos száma	krónikus	163,0	172,1	188,0	187,4	174,8
	aktív	262,3	262,3	262,3	265,7	267,9
	aktív+krónikus	734,4	753,3	747,9	743,1	758,0
	Total	616,0	646,5	644,6	640,8	656,3
Osztályokról elbocsátott betegek száma	krónikus	2 178,4	2 327,1	2 683,3	2 591,0	1 446,9
	aktív	12 719,7	12 328,7	12 382,0	12 665,3	10 629,0
	aktív+krónikus	24 641,7	23 960,5	23 722,5	23 592,2	18 244,4
	Total	20 198,7	20 207,5	20 071,7	19 961,1	15 534,2
Egynapos ellátási esetek száma	krónikus	372,1	396,9	663,0	621,3	238,9
	aktív	106,7	296,0	385,3	278,3	249,0
	aktív+krónikus	2 521,8	2 856,6	3 016,7	3 197,6	2 233,7
	Total	2 055,9	2 388,6	2 562,8	2 699,5	1 875,4
Teljesített ápolási napok száma összesen	krónikus	56 368,5	60 491,3	65 451,6	64 309,1	44 412,6
	aktív	60 923,0	56 855,3	56 895,7	56 591,7	49 606,7
	aktív+krónikus	194 395,0	192 934,4	190 018,4	186 762,1	139 770,0
	Total	165 173,0	167 796,2	166 203,9	163 374,9	122 802,2
Átlagos ápolási tartam (nap)	krónikus	47,4	38,6	51,7	58,3	65,5
	aktív	4,9	4,7	4,6	4,5	4,7
	aktív+krónikus	9,3	9,6	9,6	9,5	10,3
	Total	16,1	13,9	16,0	16,9	18,2
Ágykihasználtság (%)	krónikus	95,2	95,7	95,9	94,7	71,0
	aktív	64,4	60,5	60,9	61,1	51,8
	aktív+krónikus	75,1	73,4	72,9	72,0	53,0
	Total	78,4	76,4	76,0	75,2	55,6
Halálozás (%)	krónikus	8,8	6,6	6,5	7,2	10,3
	aktív	1,6	1,5	1,5	1,5	2,0
	aktív+krónikus	4,0	4,3	4,3	4,4	6,0
	Total	4,8	4,5	4,6	4,8	6,5
aktív ágyak aránya az összeshez	krónikus	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	aktív	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0
	aktív+krónikus	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6
	Total	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5

2. melléklet  
 Szakmai mutatókra futtatott kapcsolatszorossági mutatók SPSS outputjai

<b>Kapcsolatszorossági mutató (H=Eta)</b>	<b>2016</b>	<b>2017</b>	<b>2018</b>	<b>2019</b>	<b>2020</b>
Kórházi ágyak átlagos száma * Ellatas_kod	0,421	0,363	0,355	0,356	0,356
Osztályokról elbocsátott betegek száma *	0,429	0,381	0,374	0,375	0,365
Egynapos ellátási esetek száma * Ellatas_kod	0,413	0,370	0,335	0,329	0,363
Teljesített ápolási napok száma összesen *	0,397	0,341	0,328	0,351	0,322
Átlagos ápolási tartam (nap) * Ellatas_kod	0,464	0,447	0,367	0,341	0,398
Ágykihasználtság (%) * Ellatas_kod	0,661	0,645	0,658	0,650	0,585
Halálozás (%) * Ellatas_kod	0,298	0,235	0,222	0,242	0,310
aktív ágyak aránya az összeshez * Ellatas_kod	0,804	0,788	0,785	0,794	0,781

Multiple Comparisons_2016							
Bonferroni							
Dependent Variable			Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
						Lower Bound	Upper Bound
Kórházi ágyak átlagos száma	krónikus	aktív	-99,3039	313,4481	1,000	-863,816	665,209
		aktív+króniku	-571,4111*	134,6220	0,000	-899,760	-243,063
	aktív	krónikus	99,3039	313,4481	1,000	-665,209	863,816
		aktív+króniku	-472,1072	294,7845	0,338	-1191,098	246,884
	aktív+krónikus	krónikus	571,4111*	134,6220	0,000	243,063	899,760
		aktív	472,1072	294,7845	0,338	-246,884	1191,098
Osztályokról elbocsátott betegek száma	krónikus	aktív	-10541,314	11687,433	1,000	-39047,43	17964,80
		aktív+króniku	-22463,323*	5019,606	0,000	-34706,34	-10220,30
	aktív	krónikus	10541,314	11687,433	1,000	-17964,80	39047,43
		aktív+króniku	-11922,009	10991,529	0,843	-38730,79	14886,77
	aktív+krónikus	krónikus	22463,323*	5019,606	0,000	10220,30	34706,34
		aktív	11922,009	10991,529	0,843	-14886,77	38730,79
Egynapos ellátási esetek száma	krónikus	aktív	265,451	1260,422	1,000	-2808,77	3339,67
		aktív+króniku	-2149,666*	541,335	0,000	-3470,00	-829,33
	aktív	krónikus	-265,451	1260,422	1,000	-3339,67	2808,77
		aktív+króniku	-2415,117	1185,372	0,134	-5306,29	476,05
	aktív+krónikus	krónikus	2149,666*	541,335	0,000	829,33	3470,00
		aktív	2415,117	1185,372	0,134	-476,05	5306,29
Teljesített ápolási napok száma összesen	krónikus	aktív	-4554,471	82738,240	1,000	-206356,34	197247,40
		aktív+króniku	-138026,498*	35535,035	0,001	-224697,87	-51355,13
	aktív	krónikus	4554,471	82738,240	1,000	-197247,40	206356,34
		aktív+króniku	-133472,027	77811,761	0,269	-323258,02	56313,97
	aktív+krónikus	krónikus	138026,498*	35535,035	0,001	51355,13	224697,87
		aktív	133472,027	77811,761	0,269	-56313,97	323258,02
Átlagos ápolási tartam (nap)	krónikus	aktív	42,5304	17,9331	0,059	-1,209	86,270
		aktív+króniku	38,1140*	7,7020	0,000	19,328	56,899
	aktív	krónikus	-42,5304	17,9331	0,059	-86,270	1,209
		aktív+króniku	-4,4164	16,8653	1,000	-45,551	36,719
	aktív+krónikus	krónikus	-38,1140*	7,7020	0,000	-56,899	-19,328
		aktív	4,4164	16,8653	1,000	-36,719	45,551
Ágykihasználtság (%)	krónikus	aktív	30,8688*	5,8774	0,000	16,534	45,204
		aktív+króniku	20,1702*	2,5243	0,000	14,013	26,327
	aktív	krónikus	-30,8688*	5,8774	0,000	-45,204	-16,534
		aktív+króniku	-10,6986	5,5274	0,168	-24,180	2,783
	aktív+krónikus	krónikus	-20,1702*	2,5243	0,000	-26,327	-14,013
		aktív	10,6986	5,5274	0,168	-2,783	24,180
Halálozás (%)	krónikus	aktív	7,25588	4,00247	0,219	-2,5063	17,0181
		aktív+króniku	4,89264*	1,71901	0,016	0,6999	9,0854
	aktív	krónikus	-7,25588	4,00247	0,219	-17,0181	2,5063
		aktív+króniku	-2,36324	3,76415	1,000	-11,5442	6,8177
	aktív+krónikus	krónikus	-4,89264*	1,71901	0,016	-9,0854	-0,6999
		aktív	2,36324	3,76415	1,000	-6,8177	11,5442
aktív ágyak aránya az összeshez	krónikus	aktív	-1,00000*	0,11302	0,000	-1,2756	-0,7244
		aktív+króniku	-,57730*	0,04854	0,000	-0,6957	-0,4589
	aktív	krónikus	1,00000*	0,11302	0,000	0,7244	1,2756
		aktív+króniku	,42270*	0,10629	0,000	0,1635	0,6819
	aktív+krónikus	krónikus	,57730*	0,04854	0,000	0,4589	0,6957
		aktív	-,42270*	0,10629	0,000	-0,6819	-0,1635

\*. The mean difference is significant at the 0.05 level.

### 3. melléklet

#### Mérlegből számított mutatók ellátási formák szerint

Mutatók	Ellátási forma	2016	2017	2018	2019	2020
Bef eszközök aránya Bef eszk/Eszközök (%)	krónikus	79,5	82,8	83,3	85,2	83,2
	aktív	72,6	78,5	75,6	72,0	70,8
	aktív+króniku	78,9	77,5	77,8	74,6	74,7
	Total	78,8	78,4	78,6	76,1	75,8
Forgóeszközök aránya Forg/eszk (%)	krónikus	1,2	0,8	0,9	1,0	2,6
	aktív	4,3	3,6	3,0	3,5	4,1
	aktív+króniku	1,6	1,7	1,8	2,0	4,0
	Total	1,6	1,6	1,7	1,9	3,8
Pénzeszk aránya Pénz/Eszközök (%)	krónikus	7,2	6,0	4,6	1,6	2,4
	aktív	11,8	5,3	8,6	8,1	4,8
	aktív+króniku	6,3	6,9	5,9	8,7	4,9
	Total	6,7	6,7	5,8	7,6	4,6
Követelések aránya Köv/Eszközök (%)	krónikus	5,1	5,6	6,0	7,2	8,0
	aktív	11,0	12,5	12,6	13,0	14,2
	aktív+króniku	8,8	8,9	9,8	9,7	10,9
	Total	8,2	8,5	9,3	9,5	10,6
Éven belüli követelések aránya Eszközökön belül (%)	krónikus	2,9	1,5	1,5	1,2	1,3
	aktív	10,8	12,4	12,5	4,3	5,5
	aktív+króniku	4,0	3,0	3,2	2,6	2,5
	Total	4,0	3,1	3,3	2,5	2,4
Éven túli követelések aránya Eszközökön belül (%)	krónikus	2,0	4,0	4,5	5,9	6,5
	aktív	0,0	0,0	0,0	8,4	8,7
	aktív+króniku	4,6	5,7	6,4	6,9	7,9
	Total	4,0	5,2	5,9	6,8	7,7
Egyéb sajátos elsz aránya (%)	krónikus	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
	aktív	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
	aktív+króniku	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2
	Total	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2
Aktív időbeli eszk aránya (%)	krónikus	6,8	4,6	5,0	4,8	3,7
	aktív	0,0	0,0	0,0	3,3	5,9
	aktív+króniku	4,3	4,9	4,7	4,9	5,2
	Total	4,6	4,7	4,6	4,9	5,0
Tőkeerősség ST/Források (%)	krónikus	72,8	74,5	77,3	73,6	75,3
	aktív	76,2	68,5	67,3	65,0	68,4
	aktív+króniku	68,2	67,9	66,0	60,1	68,1
	Total	69,3	69,0	67,8	62,2	69,1



Kötelezettségek aránya Kötelez/Források (%)	krónikus	5,1	4,0	4,6	6,9	2,9
	aktív	13,5	14,1	13,9	17,8	13,9
	aktív+króniku	8,4	7,8	7,9	14,6	6,6
	Total	8,0	7,4	7,6	13,6	6,3
Rövidköt/Források (%)	krónikus	3,5	2,4	3,8	0,9	0,9
	aktív	10,3	13,5	13,4	1,5	2,3
	aktív+króniku	5,9	6,6	6,6	4,5	0,9
	Total	5,6	6,2	6,4	3,9	0,9
Passzív arány passzív/Források (%)	krónikus	22,1	21,5	18,1	19,5	21,8
	aktív	10,3	17,4	18,9	17,1	17,8
	aktív+króniku	23,4	24,3	26,2	25,3	25,3
	Total	22,7	23,6	24,7	24,2	24,5
Tárgyi eszközök aránya Befektetett eszközökön belül (%)	krónikus	99,6	99,7	99,4	99,4	99,5
	aktív	99,9	99,9	99,9	99,4	99,2
	aktív+króniku	99,5	99,6	99,5	99,5	99,6
	Total	99,6	99,6	99,5	99,5	99,6
Ingatlanok aránya Befektetett eszközökön belül (%)	krónikus	87,8	90,3	89,8	89,4	90,0
	aktív	75,6	73,9	75,2	74,4	78,9
	aktív+króniku	80,5	81,7	82,3	84,1	85,4
	Total	81,7	82,8	83,3	84,5	85,8
Gépek aránya befektetett eszközökön belül (%)	krónikus	11,3	8,9	9,2	9,2	9,1
	aktív	23,6	25,9	24,5	22,2	19,9
	aktív+króniku	16,5	15,9	14,2	13,5	12,4
	Total	15,8	15,2	13,8	13,1	12,2
Beruházások aránya Befektetett eszközökön belül (%)	krónikus	0,4	0,6	0,3	0,8	0,4
	aktív	0,6	0,1	0,2	2,8	0,4
	aktív+króniku	2,6	1,9	3,0	2,0	1,9
	Total	2,1	1,6	2,5	1,8	1,6
Befektetett eszközök fedezete ST/Bef eszk (%)	krónikus	106,6	91,3	93,4	86,8	91,0
	aktív	107,1	85,3	87,5	88,9	96,8
	aktív+króniku	86,4	87,6	84,7	80,4	92,4
	Total	90,7	88,1	86,1	81,6	92,4
ST növekedésének mértéke MSZE/ST (%)	krónikus	6,4	-1,1	-1,0	-6,3	3,4
	aktív	14,8	-6,2	0,2	-3,4	8,7
	aktív+króniku	8,5	2,9	-0,7	-7,6	12,1
	Total	8,3	1,9	-0,7	-7,3	10,7
Tőkemultiplikátor Eszközök/ST (%)	krónikus	163,9	155,6	141,0	149,2	142,5
	aktív	144,2	161,3	159,3	188,3	154,2
	aktív+króniku	153,7	171,5	183,7	185,0	165,2
	Total	155,3	168,7	176,2	179,8	161,5
Ingatlanok aránya (Ingatlanok/Össz eszköz) (%)	krónikus	70,7	74,7	74,8	76,1	75,0
	aktív	55,0	58,0	57,0	54,0	55,8
	aktív+króniku	64,1	64,2	64,9	63,3	64,4
	Total	65,0	65,6	66,2	64,9	65,7
Gépek, eszközök aránya (Gépek/Össz Eszköz) (%)	krónikus	8,2	7,5	7,7	7,9	7,5
	aktív	17,2	20,3	18,5	15,8	14,2
	aktív+króniku	12,5	11,7	10,6	9,6	8,7
	Total	11,9	11,3	10,4	9,6	8,7

#### 4. melléklet

#### Mérlegmutatók és az ellátás közötti kapcsolatszorossági mutatók

<b>Kapcsolatszorossági mutató (H=Éta)</b>	<b>2016</b>	<b>2017</b>	<b>2018</b>	<b>2019</b>	<b>2020</b>
Bef eszközök aránya Bef eszk/Eszközök (%) * Ellatas_kod	0,098	0,198	0,228	0,374	0,308
Forgóeszközök aránya Forg/eszk (%) * Ellatas_kod	0,198	0,205	0,202	0,209	0,175
Pénzeszk aránya Pénz/Eszközök (%) * Ellatas_kod	0,169	0,061	0,109	0,307	0,135
Követelések aránya Kőv/Eszközök (%) * Ellatas_kod	0,211	0,176	0,185	0,132	0,139
Éven belüli követelések aránya Eszközökön belül (%) *	0,219	0,307	0,300	0,110	0,122
Éven túli követelések aránya Eszközökön belül (%) *	0,193	0,159	0,174	0,057	0,062
Egyéb sajátos elsz aránya (%) * Ellatas_kod	0,094	0,112	0,095	0,060	0,027
Aktív időbeli eszk aránya (%) * Ellatas_kod	0,163	0,148	0,140	0,048	0,079
Tőkeerősség ST/Források (%) * Ellatas_kod	0,099	0,116	0,203	0,218	0,143
Kötelezettségek aránya Kötelez/Források (%) *	0,279	0,354	0,285	0,252	0,444
Rövidköt/Források (%) * Ellatas_kod	0,329	0,431	0,351	0,233	0,136
Passzív arány passzív/Források (%) * Ellatas_kod	0,116	0,080	0,166	0,140	0,108
Tárgyi eszközök aránya Befektetett eszközökön belül (%) * Ellatas_kod	0,047	0,055	0,073	0,045	0,074
Ingatlanok aránya Befektetett eszközökön belül (%) * Ellatas_kod	0,221	0,263	0,216	0,221	0,173
Gépek aránya befektetett eszközökön belül (%) * Ellatas_kod	0,234	0,283	0,301	0,258	0,191
Beruházások aránya Befektetett eszközökön belül (%) * Ellatas_kod	0,117	0,111	0,113	0,085	0,128
Befektetett eszközök fedezete ST/Bef eszk (%) * Ellatas_kod	0,207	0,058	0,129	0,093	0,038
ST növekedésének mértéke MSZE/ST (%) * Ellatas_kod	0,070	0,084	0,023	0,029	0,161
Tőkemultiplikátor Eszközök/ST (%) * Ellatas_kod	0,038	0,064	0,131	0,062	0,102
Ingatlanok aránya (Ingatlanok/Össz eszköz) (%) * Ellatas_kod	0,206	0,288	0,279	0,362	0,303
Gépek, eszközök aránya (Gépek/Össz Eszköz) (%) *	0,287	0,340	0,310	0,249	0,221

5. melléklet  
Bonferroni post-hoc teszt 2016

Multiple Comparisons_2016							
Bonferroni							
Dependent Variable			Mean			95% Confidence	
			Difference	Std. Error	Sig.	Lower	Upper
Bef eszközök aránya Bef eszk/Eszközök (%)	krónikus	aktív	6,91664	7,42969	1,000	-11,2047	25,0380
		aktív+króni	0,61183	3,19096	1,000	-7,1710	8,3947
	aktív	krónikus	-6,91664	7,42969	1,000	-25,0380	11,2047
		aktív+króni	-6,30481	6,98731	1,000	-23,3471	10,7375
	aktív+króni kus	krónikus	-0,61183	3,19096	1,000	-8,3947	7,1710
		aktív	6,30481	6,98731	1,000	-10,7375	23,3471
Forgóeszközök aránya Forg/eszk (%)	krónikus	aktív	-3,15306	1,63980	0,173	-7,1526	0,8465
		aktív+króni	-0,37996	0,70427	1,000	-2,0977	1,3378
	aktív	krónikus	3,15306	1,63980	0,173	-0,8465	7,1526
		aktív+króni	2,77309	1,54216	0,226	-0,9883	6,5345
	aktív+króni kus	krónikus	0,37996	0,70427	1,000	-1,3378	2,0977
		aktív	-2,77309	1,54216	0,226	-6,5345	0,9883
Pénzeszk aránya Pézn/Eszközök (%)	krónikus	aktív	-4,58902	3,69748	0,653	-13,6073	4,4293
		aktív+króni	0,89880	1,58802	1,000	-2,9744	4,7720
	aktív	krónikus	4,58902	3,69748	0,653	-4,4293	13,6073
		aktív+króni	5,48782	3,47732	0,354	-2,9935	13,9691
	aktív+króni kus	krónikus	-0,89880	1,58802	1,000	-4,7720	2,9744
		aktív	-5,48782	3,47732	0,354	-13,9691	2,9935
Követelések aránya Köv/Eszközök (%)	krónikus	aktív	-5,95437	4,46509	0,557	-16,8449	4,9362
		aktív+króni	-3,71485	1,91770	0,167	-8,3922	0,9625
	aktív	krónikus	5,95437	4,46509	0,557	-4,9362	16,8449
		aktív+króni	2,23952	4,19923	1,000	-8,0026	12,4816
	aktív+króni kus	krónikus	3,71485	1,91770	0,167	-0,9625	8,3922
		aktív	-2,23952	4,19923	1,000	-12,4816	8,0026
Éven belüli követelések aránya Eszközökön belül (%)	krónikus	aktív	-7,89659	3,69240	0,105	-16,9025	1,1093
		aktív+króni	-1,04435	1,58584	1,000	-4,9123	2,8236
	aktív	krónikus	7,89659	3,69240	0,105	-1,1093	16,9025
		aktív+króni	6,85224	3,47254	0,154	-1,6174	15,3219
	aktív+króni kus	krónikus	1,04435	1,58584	1,000	-2,8236	4,9123
		aktív	-6,85224	3,47254	0,154	-15,3219	1,6174
Éven túli követelések aránya Eszközökön belül (%)	krónikus	aktív	1,98126	4,07001	1,000	-7,9457	11,9082
		aktív+króni	-2,66604	1,74802	0,392	-6,9295	1,5974
	aktív	krónikus	-1,98126	4,07001	1,000	-11,9082	7,9457
		aktív+króni	-4,64730	3,82767	0,684	-13,9831	4,6885
	aktív+króni kus	krónikus	2,66604	1,74802	0,392	-1,5974	6,9295
		aktív	4,64730	3,82767	0,684	-4,6885	13,9831
Egyéb sajátos elsz aránya (%)	krónikus	aktív	0,04731	0,29177	1,000	-0,6643	0,7589
		aktív+króni	0,11110	0,12531	1,000	-0,1945	0,4167
	aktív	krónikus	-0,04731	0,29177	1,000	-0,7589	0,6643
		aktív+króni	0,06379	0,27440	1,000	-0,6055	0,7330
	aktív+króni kus	krónikus	-0,11110	0,12531	1,000	-0,4167	0,1945
		aktív	-0,06379	0,27440	1,000	-0,7330	0,6055
Aktív időbeli eszk aránya (%)	krónikus	aktív	6,73249	4,86089	0,508	-5,1234	18,5884
		aktív+króni	2,47309	2,08769	0,718	-2,6189	7,5651
	aktív	krónikus	-6,73249	4,86089	0,508	-18,5884	5,1234
		aktív+króni	-4,25940	4,57146	1,000	-15,4094	6,8906
	aktív+króni kus	krónikus	-2,47309	2,08769	0,718	-7,5651	2,6189
		aktív	4,25940	4,57146	1,000	-6,8906	15,4094

Tőkeösszeg ST/Források (%)	krónikus	aktív	-3,41210	13,77008	1,000	-36,9979	30,1737
		aktív+króni	4,55739	5,91407	1,000	-9,8673	18,9821
	aktív	krónikus	3,41210	13,77008	1,000	-30,1737	36,9979
		aktív+króni	7,96949	12,95016	1,000	-23,6165	39,5555
	aktív+króni kus	krónikus	-4,55739	5,91407	1,000	-18,9821	9,8673
		aktív	-7,96949	12,95016	1,000	-39,5555	23,6165
Kötelezettségek aránya Kötelez/Források (%)	krónikus	aktív	-8,36869	3,53301	0,060	-16,9858	0,2485
		aktív+króni	-3,29679	1,51738	0,097	-6,9977	0,4042
	aktív	krónikus	8,36869	3,53301	0,060	-0,2485	16,9858
		aktív+króni	5,07190	3,32264	0,391	-3,0322	13,1760
	aktív+króni kus	krónikus	3,29679	1,51738	0,097	-0,4042	6,9977
		aktív	-5,07190	3,32264	0,391	-13,1760	3,0322
Rövidköt/Források (%)	krónikus	aktív	-6,80553*	2,31290	0,012	-12,4468	-1,1643
		aktív+króni	-2,45489*	0,99336	0,046	-4,8777	-0,0320
	aktív	krónikus	6,80553*	2,31290	0,012	1,1643	12,4468
		aktív+króni	4,35064	2,17518	0,145	-0,9547	9,6560
	aktív+króni kus	krónikus	2,45489*	0,99336	0,046	0,0320	4,8777
		aktív	-4,35064	2,17518	0,145	-9,6560	0,9547
Passzív arány passzív/Források (%)	krónikus	aktív	11,78079	12,50705	1,000	-18,7244	42,2860
		aktív+króni	-1,26060	5,37162	1,000	-14,3622	11,8410
	aktív	krónikus	-11,78079	12,50705	1,000	-42,2860	18,7244
		aktív+króni	-13,04139	11,76234	0,811	-41,7302	15,6474
	aktív+króni kus	krónikus	1,26060	5,37162	1,000	-11,8410	14,3622
		aktív	13,04139	11,76234	0,811	-15,6474	41,7302
Tárgyi eszközök aránya Befektetett eszközökön belül (%)	krónikus	aktív	-0,30648	0,82441	1,000	-2,3172	1,7043
		aktív+króni	0,03754	0,35407	1,000	-0,8261	0,9011
	aktív	krónikus	0,30648	0,82441	1,000	-1,7043	2,3172
		aktív+króni	0,34402	0,77532	1,000	-1,5470	2,2351
	aktív+króni kus	krónikus	-0,03754	0,35407	1,000	-0,9011	0,8261
		aktív	-0,34402	0,77532	1,000	-2,2351	1,5470
Ingatlanok aránya Befektetett eszközökön belül (%)	krónikus	aktív	12,17680	8,45395	0,460	-8,4427	32,7963
		aktív+króni	7,32407	3,63086	0,140	-1,5318	16,1799
	aktív	krónikus	-12,17680	8,45395	0,460	-32,7963	8,4427
		aktív+króni	-4,85273	7,95058	1,000	-24,2445	14,5390
	aktív+króni kus	krónikus	-7,32407	3,63086	0,140	-16,1799	1,5318
		aktív	4,85273	7,95058	1,000	-14,5390	24,2445
Gépek aránya befektetett eszközökön belül (%)	krónikus	aktív	-12,29700	6,45399	0,180	-28,0385	3,4445
		aktív+króni	-5,16817	2,77191	0,196	-11,9290	1,5926
	aktív	krónikus	12,29700	6,45399	0,180	-3,4445	28,0385
		aktív+króni	7,12883	6,06970	0,730	-7,6754	21,9331
	aktív+króni kus	krónikus	5,16817	2,77191	0,196	-1,5926	11,9290
		aktív	-7,12883	6,06970	0,730	-21,9331	7,6754
Beruházások aránya Befektetett eszközökön belül (%)	krónikus	aktív	-0,18654	4,62762	1,000	-11,4735	11,1004
		aktív+króni	-2,11828	1,98751	0,868	-6,9659	2,7293
	aktív	krónikus	0,18654	4,62762	1,000	-11,1004	11,4735
		aktív+króni	-1,93175	4,35208	1,000	-12,5467	8,6832
	aktív+króni kus	krónikus	2,11828	1,98751	0,868	-2,7293	6,9659
		aktív	1,93175	4,35208	1,000	-8,6832	12,5467

Befektetett eszközök fedezete ST/Bef eszköz (%)	krónikus	aktív	-0,57249	24,98836	1,000	-61,5201	60,3751
		aktív+króni	20,19399	10,73219	0,189	-5,9822	46,3702
	aktív	krónikus	0,57249	24,98836	1,000	-60,3751	61,5201
		aktív+króni	20,76648	23,50048	1,000	-36,5521	78,0851
ST növekedésének mértéke MSZE/ST (%)	krónikus	aktív	-8,39770	12,99038	1,000	-40,0818	23,2864
		aktív+króni	-2,10943	5,57920	1,000	-15,7173	11,4985
	aktív	krónikus	8,39770	12,99038	1,000	-23,2864	40,0818
		aktív+króni	6,28827	12,21689	1,000	-23,5092	36,0858
Tőkemultiplikátor Eszközök/ST (%)	krónikus	aktív	19,62937	73,38920	1,000	-159,3698	198,6286
		aktív+króni	10,11922	31,51974	1,000	-66,7587	86,9971
	aktív	krónikus	-19,62937	73,38920	1,000	-198,6286	159,3698
		aktív+króni	-9,51015	69,01939	1,000	-177,8512	158,8309
Ingatlanok aránya (Ingatlanok/Össz eszköz) (%)	krónikus	aktív	15,72296	9,39094	0,293	-7,1819	38,6278
		aktív+króni	6,53434	4,03329	0,326	-3,3030	16,3717
	aktív	krónikus	-15,72296	9,39094	0,293	-38,6278	7,1819
		aktív+króni	-9,18862	8,83178	0,903	-30,7297	12,3524
Gépek, eszközök aránya (Gépek/Össz Eszköz) (%)	krónikus	aktív	-8,97694	4,03203	0,085	-18,8112	0,8573
		aktív+króni	4,25500*	1,73171	0,048	-8,4787	-0,0313
	aktív	krónikus	8,97694	4,03203	0,085	-0,8573	18,8112
		aktív+króni	4,72194	3,79195	0,649	-4,5268	13,9707
krónikus	krónikus	4,25500*	1,73171	0,048	0,0313	8,4787	
	aktív	-4,72194	3,79195	0,649	-13,9707	4,5268	

\*. The mean difference is significant at the 0.05 level.

# VÁLLALATIRÁNYÍTÁSI RENDSZEREK ALKALMAZÁSA A KONTROLLING TÁRGY OKTATÁSÁBAN

**Dr. Ilyés Csaba, főiskolai docens**

Budapesti Gazdasági Egyetem, Pénzügyi és Számviteli Kar, Számvitel  
Tanszék

email cím: [ilyes.csaba@uni-bge.hu](mailto:ilyes.csaba@uni-bge.hu)

## **Absztrakt**

A felső, gazdasági jellegű képzésben fontos szerepet kell kapnia a vezetői folyamatok ismertetésének és az ahhoz szorosan kapcsolódó a döntéseket, irányítást támogató területeknek. Az üzleti életben eltöltött éveim során viszont számtalan esetben azt éreztem, hogy az egyeteméről kikerült diplomások nem rendelkeznek kellő gyakorlati ismerettel. Előadásomban – a saját tapasztalataim alapján - a controlling oktatására vonatkozóan foglalom össze, hogy miért szükséges egyre intenzívebben bevonni az informatikai eszközöket az oktatásba. Emellett bárhol, bármilyen területen a hatékony vezetői kontroll döntő szerepet játszik. Így a vállalatirányítási eszközök alkalmazása, a controlling tevékenység alapelveinek és az alkalmazható elemzési technikák oktatása, annak bemutatása különböző oktatási eszközökkel, az oktatók számára is kihívás. Mindez nagyon fontos, mivel később ennek ismeretében lesznek képesek a hallgatók megalapozott döntéseket hozni, fejleszteni vagy átalakítani az üzleti folyamatokat, hatékonyan allokálni a vállalkozás erőforrásait, és elősegíteni a folyamatos fejlesztés kultúráját. E cikkben áttekintem a vezetői döntések támogatásának és az ezt támogató vállalatirányítási rendszerek alkalmazásának elméleti hátterét és azok oktatásának jelentőségét.

## **1. Bevezetés**

A vezetői döntéstámogatás magában foglalja azokat a rendszereket, folyamatokat és technikákat, amelyek a szervezeten belüli tevékenységek irányítására, nyomon követésére és szabályozására szolgálnak. (Anthony, 2016) Oktatási kontextusban ez a tevékenység olyan elemeket foglal magában, mint a célok kitűzése, a teljesítménymérés, a visszacsatolási mechanizmusok, az erőforrások elosztása és a döntéshozatali folyamatok. Keretet biztosít az elszámoltathatóság, az átláthatóság és a hatékony irányítás megteremtéséhez.

Egy vállalkozás életében fontos lehet a szervezeti hatékonyság növelése. Ezért a controlling oktatása vagy a vállalatirányítási rendszerek ismertetése esetén szükségesé válik, hogy az oktatók megismertessék a hallgatókkal az üzleti életben lévő folyamatok egyszerűsítéséhez, az erőforrások elosztásának optimalizálásához és a szervezeti hatékonyság növeléséhez szükséges ismereteket és készségeket, hiszen csak ezek segítségével lesznek később

képesek, hogy hatékonyan tudják kezelni egy vállalkozás költségvetését, nyomon tudják követni a kiadásokat, képesek legyenek biztosítani a pénzügyi források hatékony felhasználását, valamint az üzleti életben alkalmazott vállalatirányítási rendszereket használni tudják. Ezen túlmenően, a vezetői folyamatok támogatása elősegítheti a hatékony időgazdálkodást és az ezekhez szükséges eljárások kidolgozását, észszerűsíti a kommunikációs csatornákat és javítja a működési hatékonyságot.

## **2. A kontrolling tevékenység és vállalatirányítási rendszerek oktatásának összetevői**

Ahhoz, hogy a kontrolling és a vezetéssel kapcsolatos tárgyakat megfelelően lehessen oktatni, szükségessé válik az oktatási célok pontos meghatározása (Kiss, 2023):

3. Intézményi célok: Átfogó célkitűzések, amelyek felölelik az intézmény átfogó küldetését, mint például a holisztikus fejlődés elősegítése vagy a tudományos kiválóság elérése.
4. Tanszéki, tantermi célok: Konkrét célok, mint például a gyakorlati feladatok értelmezésének javítása vagy a hallgatók órán kívüli tevékenységének növelése.

Teljesítmény előírások, elvárások pontosítása:

- Benchmarking: Sztenderdek meghatározása az oktatásban alkalmazott legjobb gyakorlat(ok) alapján, akár más oktatási intézményekkel való összehasonlítással, akár a nemzetközi oktatási standardok figyelembevételével.
- Kulcsfontosságú oktatási mutatók (KEI): olyan mérőszámok, mint a hallgatói részvételi arány, a sikeres vizsgák aránya, a tesztértékelések standardizálása stb. Ezek később segíthetik a versenytársakkal való összehasonlítást is.

Monitoring és értékelés:

- Rendszeres értékelések: évközi tesztek és vizsgák a tanulók tudásának és tudásmegtartásának felmérésére.
- Visszacsatolási mechanizmusok: felmérések, ötletdobozok vagy konzultációk, amelyek visszajelzést adnak az alkalmazott módszerekről, a tantervről és a hallgatók évközi teljesítményéről.

Erőforrások felosztása:

- Költségvetési allokáció: Pénzeszközök elosztása különféle tevékenységekre, mint például infrastruktúra-fejlesztés, kutatás, egyéb szakmai rendezvények stb.

Döntéshozatal oktatási kontextusban:

- Mintattantanterv kialakítása, felülvizsgálata: A hallgatói igények és a társadalmi, illetve vállalati igények alapján annak eldöntése, hogy mely kurzusok, milyen tartalommal legyenek meghirdetve vagy milyen új tantárgyakat kellene bevezetni.

Visszajelzés és módosítások:

- Belső visszajelzés: oktatóktól, és diákoktól a tudományos programokról.
- Külső visszajelzés: Vállalatoktól és Alumni diákoktól vagy oktatási szakértőktől, akik szélesebb perspektívát tesznek lehetővé az oktatási intézmény számára.

Interaktív oktatási stratégiák (Mészáros, 2023):

- Esettanulmányok és valós példák készítése.
- Csoportos megbeszélések és viták szervezése.
- Szimulációk és szerepjáték gyakorlatok bevezetése.
- Vendégelőadások és ipari látogatások alkalmazása.

Folyamatos fejlesztés, megújulás:

- Szakmai fejlődés: Az oktatók ösztönzése workshopokon, szemináriumokon vagy tanfolyamokon való részvételre, hogy frissítsék, tovább fejlesszék készségeiket és tudásukat.
- Tanterv átalakítása: A tanterv rendszeres frissítése annak biztosítása érdekében, hogy releváns, átfogó és összhangban legyen a fejlesztésekkel.

Összefoglalva, a kontrolling oktatása segíti, hogy az intézmények következetesen igazodjanak elsődleges küldetésükhöz: olyan ismeretanyag átadásához, amely támogatja kellő gyakorlati tapasztalat elsajátítását. A célmeghatározás, a teljesítménymérés, a visszacsatolási mechanizmusok és a folyamatos fejlesztés keretének megvalósításával az oktatási intézmények



biztosíthatják, hogy következetesen minőségi oktatást nyújtsanak, és megfeleljenek diákjaik változó igényeinek.

### **3. Vállalatirányítási rendszerek oktatása a szervezeti hatékonyság növelése céljából**

Informatikai eszközök oktatása segíti a hallgatókat abban, hogy az üzleti folyamatokat később digitalizálni tudják, bizonyos esetekben egyszerűsítsék és a szervezet hatékonyságát javítani tudják a megszerzett ismeretekkel és készségekkel. Ezen technikák alkalmazásával a vállalkozások hatékonyan tudják kezelni költségvetésüket, nyomon követni a kiadásokat, és biztosítani tudják a pénzügyi források megfontolt felhasználását. Ezen túlmenően, az ilyen informatikai rendszerek segíthetik a vezetői ellenőrzést, a hatékony időgazdálkodást és a szükséges eljárások kidolgozását, észszerűsítik a kommunikációs csatornákat és javítják az általános működési hatékonyságot. Természetesen a kontrolling oktatáshoz elengedhetetlen az oktatási folyamatok korszerűsítése is. Nézzük, hogy ez mit is jelent.

- Oktatási stratégiák felülvizsgálata: Az egységes tanítási módszerek alkalmazása biztosítja a következetes oktatást a tantervekben, minimálisra csökkentve a hallgatók tanulási tapasztalatai közötti eltéréseket.
- Digitális integráció: A tanulásirányítási rendszerek (LMS) és más oktatási technológiák automatizálhatják az adminisztratív feladatokat, interaktív tanulási modulokat kínálnak, és azonnali visszajelzést adnak, csökkentve a manuális munkaterhelést és fokozva a tanulók elkötelezettségét. (Kárpáti, 2009)

A fentiek áttekintése, javítása arra is lehetőséget ad, hogy a redundanciákat minimalizálhassák.

- Tananyagok harmonizálása: A tanterv rendszeres felülvizsgálata segíthet az átfedésben lévő tartalmak kiküszöbölésében vagy az elavult információk frissítésében, biztosítva, hogy mindenki releváns és megfelelő ismereteket kapjon.
- Működési auditok: Az adminisztratív folyamatok rendszeres értékelésével azonosítani és javítani lehet minden felesleges tevékenységet vagy erőforrás-pazarlást.

Ahhoz, hogy ezek működjenek, hatékony kommunikációs csatornák szükségesek.

- Együttműködési platformok: Az olyan eszközök, mint az intranetes fórumok, tanszéki, munkacsoportos értekezletek és a digitális kommunikációs platformok elősegítik az átlátható és hatékony információcserét az oktatók, az oktatás-szervezés és a hallgatók között.

Mint minden területen, folyamatban ebben az esetben is szükséges a folyamatos fejlődés az oktatási szférában is.

- Visszacsatolás-vezérelt innovációk: A diákok és oktatók véleményének összegyűjtése innovatív oktatási stratégiák, eszközök és programok kidolgozásához és megvalósításához vezethet.
- Szakmai fejlesztési kezdeményezések: Az oktatók és alkalmazottak ösztönzése és lehetőségek biztosítása készségeik és ismereteik fejlesztésére biztosítja, hogy az intézmény továbbra is a legjobb oktatási gyakorlatok élvonalában maradjon.

A fejlesztésnek, innovációnak kockázata lehet. Ez itt is a kockázatkezelés megfelelő alkalmazását igényli.

- Tanulmányi kockázatcsökkentés: Támogatási rendszerek megvalósítása a tanulmányi alulteljesítés kockázatának kitett hallgatók számára, például oktatói programok, tanácsadás vagy módosított tanulási tervek.

Lényegében az oktatás szervezeti hatékonyságának növelése magában foglalja az intézmény akadémiai és adminisztratív oldalának optimalizálását. A bevezetett folyamatok, az alkalmazott IT rendszerek által biztosított szisztematikus felügyelet, nyomon követés és kiigazítás biztosítja, hogy később a végzett hallgatók zökkenőmentesen el tudjanak helyezkedni, a munkahelyükön alkalmazott rendszereket működtetni tudják, a lehető legjobban tudják támogatni az erőforrásokat, és következetesen magas színvonalú munkát végezzenek. Természetesen az oktatás oldaláról folyamatosan figyelni kell a hallgatók és a munkahelyek változó igényeire.

#### **4. Teljesítménymérés és értékelés**

A kontrolling oktatásában – mint mindenütt - az egyik alapvető szempont a teljesítménymérési rendszerek kialakítása. A kulcsfontosságú teljesítménymutatók (KPI) alkalmazásával az oktatási intézmények felmérhetik programjaik eredményességét, meghatározhatják a fejlesztendő területeket, és mérhetik a stratégiai célok felé tett előrehaladást. Ez lehetővé teszi az érintett vezetők és oktatók számára, hogy megfelelő és megbízható

információkon alapuló döntéseket hozzanak és folyamatosan figyelemmel kísérik és értékelik kezdeményezéseik hatását a hallgatók tanulási eredményeire.

### 1. A teljesítménymérés lényege:

- Az eredmények számszerűsítése: A teljesítménymérés az absztrakt oktatási eredményeket kézzelfogható, számszerűsíthető mérőszámokká alakítja. Ez magában foglalhatja a tesztek, vizsgák pontszámait vagy a meghatározott kritériumoknak megfelelő diákok számát.
- Döntéshozatal alapja: A teljesítményadatok gyűjtése és elemzése az oktatásban érdekelt felek számára gyakorlati betekintést nyújt, ami megalapozza a megbízható adatokon alapuló döntéshozatalt.

### 2. Eszközök és mérőszámok a teljesítményméréshez:

- Kulcsteljesítménymutatók (KPI-k) az oktatásban: Ezek specifikus, mérhető mérőszámok, amelyeket az intézményi és tanulói teljesítmény mérésére használnak. Ilyenek például a tanulói részvételi arányok, a feladatok elvégzésének arányai és az online tanulási platformokon az elköteleződési mutatók.
- Tesztek és értékelések: Ezek következetes módszert kínálnak a hallgatók tanulási eredményeinek mérésére a különböző típusú tantermekben, megkönnyítve az összehasonlítást, elemzést és a teljesítményértékelést.
- Felmérések és kérdőívek: Eszközök a hallgatók és oktatók visszajelzéseinek összegyűjtésére az oktatási tapasztalatokról, a tanterv hatékonyságáról és az intézményi támogatásról.

### 3. Az értékelés folyamata:

- Adatok elemzése: A teljesítményadatok összegyűjtése után döntő fontosságú a minták, trendek és eltérések elemzése. Ez magában foglalhatja annak megértését, hogy a diákok milyen tantárgyakkal vagy területekkel küzdenek a leggyakrabban, mely tárgyaknál érnek el sikereket vagy meghatározzák, hogy mely tanítási módszerek a leghatékonyabbak.
- Összehasonlító elemzés: A jelenlegi adatok összehasonlítása a múltbeli teljesítménnyel, vagy összehasonlítás más intézményekkel, kontextust biztosít, és segít azonosítani az erős és fejleszthető területeket.

#### 4. Visszacsatolási mechanizmusok:

- Rendszeres felülvizsgálatok: Rendszeres találkozók az oktatók között, hogy megvitassák a teljesítménymutatókat, a kihívásokat és a legjobb gyakorlatokat.
- Visszacsatolási mechanizmusok: Csatornák létrehozása a diákok számára, hogy visszajelzést adhassanak tanulási tapasztalataikról, és első kézből származó betekintést nyújtsanak abba, hogy mi működik és mi nem.

#### 5. Folyamatos fejlesztés értékelésen keresztül:

- Iteratív kiigazítások: A teljesítményadatok felhasználása a tanterv kialakításában, a tanítási módszertanban és az erőforrások elosztásában történő folyamatos változtatásokhoz.
- Célzott beavatkozások: Speciális aggodalomra okot adó területek kezelése, például javítóprogramok végrehajtása olyan tantárgyak esetében, ahol a tanulók alulteljesítenek.

#### 6. Kihívások és megfontolások:

- Holisztikus értékelés: Bár a számszerűsíthető mérőszámok létfontosságúak, alapvető fontosságú annak megértése, hogy az oktatás nem minden aspektusa mérhető könnyen. A puha készségek, a jellemfejlődés és az érzelmi jólét szintén kritikus eredmények. A mennyiségi és minőségi értékelés egyensúlyának figyelembevétele átfogóbb képet tud nyújtani.

Összefoglalva, a teljesítménymérés és értékelés az oktatásban iránytűként szolgál, amelyen keresztül az intézmények az oktatási folyamatokat figyelemmel kísérhetik. Azáltal, hogy szisztematikusan felmérik, milyen jól érik el céljaikat, és megteszik a szükséges kiigazításokat, az oktatási egységek biztosíthatják, hogy folyamatosan értéket biztosítsanak diákjaik és érdekelt felei számára, ami a folyamat folyamatos fejlesztését segíti elő.

### **5. A folyamatos fejlődés kultúrájának ápolása**

A kontrolling oktatás egyik kiemelkedő eredménye a folyamatos fejlesztés kultúrájának ápolása. A rendszeres önértékelés, a visszacsatolás és az adatvezérelt döntéshozatal ösztönzésével a menedzsment-ellenőrzési keretrendszerek támogatják a proaktív megközelítést a kihívások azonosításában, az innovatív megoldások megvalósításában és a változó oktatási igényekhez való alkalmazkodásban. (Kolozsár, 2009) A folyamatos

fejlesztés kultúrája áthatja az egész szervezetet, motiválva az oktatókat a szakmai fejlődésben való részvételre, az új tanítási módszerek elfogadására és a legjobb gyakorlatok átvételére.

A folyamatos fejlesztés kultúrájának kialakítása és ápolása az oktatásban több lépésben hajtható végre. Ezek a következők:

#### 1. A folyamatos fejlesztés feltétele:

- **Adaptív tanulás:** A tudás és technológia változó környezetében az oktatási módszereket és tartalmakat rendszeresen frissíteni kell, hogy relevánsak maradjanak.
- **Versenyképesség megőrzése:** Azok az intézmények, amelyek folyamatosan finomítják a megközelítéseiket, jobb helyzetben vannak ahhoz, hogy magas színvonalú oktatást kínáljanak, vonzzák a hallgatókat és az oktatókat egyaránt.
- **Az érdekelt felek elvárásainak teljesítése:** Mivel az érintettek elvárásai változhatnak, az intézményeknek is alkalmazkodniuk kell ezekhez az igényekhez.

#### 2. A folyamatos fejlesztés elemei:

- **Önértékelés:** Rendszeres önellenőrzés az oktatási folyamatokról, a tanterv hatékonyságáról és az oktatási módszerekről.
- **Visszacsatolás:** Mechanizmusok létrehozása a különböző érdekelt felek visszajelzéseinek összegyűjtésére, elemzésére és az alapján történő cselekvésre.
- **Innovatív gondolkodás:** Az oktatók és az oktatás-szervezők ösztönzése új tanítási módszerekkel, technológiákkal vagy adminisztratív folyamatokkal való kísérletezésre.

#### 3. Eszközök és módszerek a folyamatos fejlesztéshez:

- **Szakmai fejlesztési programok:** Műhelyek, tanfolyamok és szemináriumok kínálata az oktatók számára készségeik és ismereteik fejlesztésére.
- **Benchmarking:** Az intézmény gyakorlatának és eredményeinek összehasonlítása vezető oktatási intézményekkel, módszerekkel vagy eljárásokkal a fejlesztendő területek beazonosítása érdekében.

#### 4. Az érintettek bevonása:

- Együttműködő munkacsoportok: oktatókból, diákokból és más érdekelt felekből álló csapatok kialakítása a fejlesztések ötletelése és a megoldások megvalósítása érdekében.
- Nyílt párbeszéd: Rendszeres megbeszélések az érintettekkel, hogy megértsék elvárásaikat és javaslatokat kapjanak.

#### 5. Kihívások a folyamatos fejlesztés megvalósításában:

- Változásokkal szembeni ellenállás: Az emberi lények természetüknél fogva ellenállnak a változásoknak. Ennek leküzdéséhez hatékony kommunikációra van szükség a javasolt változtatások előnyeiről.
- Erőforrások korlátai: A folyamatos fejlesztés befektetést igényelhet, legyen szó új technológiákról, képzésről vagy anyagokról.
- Az egyensúly megőrzése: Bár a változás elengedhetetlen, a stabilitás biztosításához is elengedhetetlen. Létfontosságú a megfelelő egyensúly megtalálása a jól bevált módszerek fenntartása és újak bevezetése között.

#### 6. A folyamatos fejlesztés jövője:

- Technológia integrálása: A technológia fejlődésével az olyan eszközök integrálása, mint a mesterséges intelligencia a tantervtervezésben, a virtuális valóság a tantermekben, vagy az adatelemzés a hallgatói értékelésekben, újszerű és versenyképes fejlesztések előtt nyithatja meg az utat.
- Globális együttműködések: Tanulás a világ legjobb oktatási gyakorlataiból, és azok adaptálása a helyi környezethez. Ehhez nemzetközi kitekintés is szükséges!

Összefoglalva, a folyamatos fejlesztés kultúrája az oktatásban nem csupán az időszakos változtatásokról szól, hanem egy olyan ethosz előmozdításáról is, amelyben mindenki következetesen jobb módszereket keres az oktatási célok eléréséhez. Ez azt jelenti, hogy legyünk introspektívek, nyitottak a visszajelzésekre, és proaktívak a fejlesztések bevezetésében. Ha jól építik fel a folyamatot, ez a háttér biztosítja, hogy az oktatási intézmények dinamikusak, relevánsak és hatékonyak maradjanak a lehető legjobb eredmények elérésében diákjaik számára.

## 6. Következtetés

Az oktatás dinamikus világában kulcsfontosságú az erőforrások, oktatási eredmények optimalizálása. A megfelelő módszertan, alapelvek, technikák és keretrendszerek átgondolt beépítésével az oktatási intézmények fokozhatják az oktatás hatékonyságot, mérhetik és értékelhetik a teljesítményt, elősegíthetik az elszámoltathatóságot, bevonhatják az érdekelt feleket, és ápolhatják a folyamatos fejlesztés kultúráját. A kontrolling oktatása, az alkalmazott vállalatirányítási rendszerek oktatásába való bevonása lehetővé teszi az oktatók számára, hogy eligazodjanak a modern oktatás összetettségei között, elősegítsék az innovációt, és magas színvonalú tanulási tapasztalatokat biztosítsanak a diákok számára, végső soron megnyitva az utat egy szebb jövő felé.

Minden sikeres oktatási intézmény középpontjában a hatékony oktatási rendszernek kell állnia. Ez alapvető jelentőségű, működésével biztosítani lehet, hogy minden tevékenység, minden erőforrás és minden döntés összhangban legyen az intézmény átfogó küldetésével: holisztikus, releváns és minőségi oktatást nyújtson hallgatói számára.

Összefoglalva a legfontosabb alapelemeket:

1. A kontrolling oktatás alapvető szerepe: Amint azt az anyagban feltártam, hogy az oktatásban a vezetési és kontrolling ismeretek oktatása magában foglalja a célok kitűzését, a teljesítmény mérését, a visszacsatolási mechanizmusokat, az erőforrások elosztását és a oktatási módszertani folyamatokat. Ezek az összetevők együttesen biztosítják az optimális szervezeti hatékonyságot, a teljesítményértékelést, az elszámoltathatóságot és az érintettek bevonását.
2. A folyamatos fejlesztés kulcsszerepe: A gyorsan fejlődő oktatási környezetben az alkalmazkodás és a fejlődés képessége felbecsülhetetlen értékű. A folyamatos fejlesztés kultúráját beágyazó intézmények jobban felkészültek a hallgatók, oktatók és a szélesebb közösség dinamikus igényeinek kielégítésére.
3. Az érintettek bevonása, mint sarokkő: A diákokkal, oktatókkal, és a támogató oktatás-szervezőkkel való kapcsolattartás biztosítja, hogy az intézmény továbbra is igazodjon szükségleteikhez és elvárásaikhoz, elősegítve a bizalmat, az együttműködést és a kollektív növekedést.

Tágabb értelemben a kontrolling oktatása és az oktatás során alkalmazott vállalatirányítási rendszerek bevezetése nem csupán az oktatási intézmény stratégiájának egyik fő kérdése. A jövő alakításáról szól. Ha egy oktatási

intézmény szabályozza, alakítja az oktatott tárgyak tartalmát, az oktatást segítő technikákat, akkor ezek az innováció hajtóműveivé válnak, olyan környezetet hozva létre, ahol a diákok jobban boldogulhatnak, az oktatók újíthatnak, és az üzleti életben hatékonyabb folyamatokat lehet kialakítani. Ebben az oktatóknak az a feladata, hogy megértsék, elfogadják és alkalmazzák a kontrolling alapelveit, valamint a tudás átadása során megfelelő vállalatirányítási rendszereket alkalmazzanak. Ezáltal nemcsak intézményeik színvonalát tudják emelni, hanem a diákok világosabb, tájékozottabb és az üzleti életre felkészültebb nemzedékének alapját is megteremtik.

Végül, ki lehet jelenteni, hogy a kontrolling oktatása és különböző vállalatirányítási rendszerek beépítése az oktatásba hozzájárulhat a folyamatosan fejlődéshez, hiszen a kontrolling rendszerek ismerete eredményesen tudja segíteni a hallgatókat abban, hogy később a kontrolling ténylegesen irányítúként szolgáljon a vezetők számára, biztosítva, hogy a vállalkozások helyes úton maradjanak.

### **Irodalomjegyzék**

Anthony, R. N. – Govindarajan, V. (2016): Management Control Systems, UK Higher Education Business Accounting.

Kárpáti T. – Sárkány, Zs. (2009): Az integrált vállalatirányítási információs rendszerek szerepe a vállalatirányítás hatékonyságának növelésében, Debreceni Egyetem.

Kiss, F. – Vass, V. (2023): Projekt-alapú tehetséggondozás a felsőoktatásban az egész életen át tartó tanulás támogatására, Pécs.

Koloszár L. (2009): Információrendszer fejlesztése, bevezetése és sajátosságai a vállalati gyakorlatban, különös tekintettel a kis- és középvállalkozásokra c. Doktori értekezés, NYME, Sopron. ([http://www.nyme.hu/fileadmin/dokumentumok/ktk/Kepzes\\_doktori/2009/2009\\_KoloszarLaszlo\\_d.pdf](http://www.nyme.hu/fileadmin/dokumentumok/ktk/Kepzes_doktori/2009/2009_KoloszarLaszlo_d.pdf), Letöltés: 2023.07.01)

Mészáros, T. – Vass, V. (2023): Az élménypedagógia jelentősége és lehetőségei az oktatásban, Katedra.



# A VEZETŐI CONTROLLING SZEREPE A MAGYAR TELEKOM ZÖLD ÁTMENETÉBEN

**Kálmán Botond Géza, egyetemi adjunktus**

Kodolányi János Egyetem, Gazdálkodási és Menedzsment Tanszék  
Fenntartható Gazdaság Intézet,  
email cím: [kalman.botond.geza@kodolanyi.hu](mailto:kalman.botond.geza@kodolanyi.hu)

**Malatyinszki Szilárd intézetigazgató, tanszékvezető, egyetemi docens**

Kodolányi János Egyetem, Gazdálkodási és Menedzsment Tanszék  
Fenntartható Gazdaság Intézet,  
email cím: [mszilard@kodolanyi.hu](mailto:mszilard@kodolanyi.hu)

## **Absztrakt**

A kontrolling fő feladata, hogy a vezetés alrendszeréként segítse azon döntések meghozatalát, amelyek lehetővé teszik a szervezeti célok elérését. Napjainkban az egyre fogyó erőforrások miatt a fenntarthatóság kérdése globális fókuszba került. A Magyar Telekom Csoport 2004 óta évente jelentésekben teszi közzé fenntarthatósági teljesítményéről szóló beszámolóját, melyek – az összehasonlíthatóság és elemezhetőség érdekében – szigorú nemzetközi szabályoknak megfelelően készülnek. A jelentések számos területet ölelnek fel. Ezek közül a gépjárműparkkal és járműhasználattal kapcsolatos döntéseket és azok pénzügyi, környezeti hatásait vizsgálja ez a tanulmány. Célja azoknak a vezetői döntéseknek az elemzése, amelyek a zöldebb és fenntarthatóbb működést szolgálják ezen a területen. Az eredmények azt mutatják, hogy a járműpark évről-évre egyre zöldebb és korszerűbb. Ennek alapján a levonható legfőbb következtetés, hogy a zöld gondolkodásmód és a megalapozott társadalmi felelősség-szemlélet alkalmazása a vezetői döntéshozatalban pozitív hatású a multinacionális vállalat közvetlen és globális környezetére egyaránt.

## **1. Bevezetés**

Az Egyesült Nemzetek Szervezete 2015-ben tette közzé fenntarthatósági keretrendszerét (UNDP, 2015). A fenntarthatóság fogalmát azonban ennél jóval korábban a Brundtland-jelentés (1987) vezette be a tudományos gondolkodásba. Sőt tulajdonképpen az emberi élet egyik kulcsfogalmaként mindig is alkalmazta a gyakorlatban az emberiség. Gondoljunk csak a nomád állattenyésztőkre, vagy a két- és háromnyomásos gazdálkodás bevezetésére. A fenntarthatóság szorosan kapcsolódik egy másik fogalomhoz a vállalati társadalmi felelősségvállaláshoz (angolul Corporate Social Responsibility, rövidítve: CSR). Ennek kezdetei 1953-ig nyúlnak vissza, amikor Boven

amerikai közgazdász először használta a fogalmat (Rao, 2020). A CSR korszerű modelljei az 1990-es évekre datálódnak (Carroll, 1991; Wood, 1991). Harminc évvel később, napjainkban a világ többféle, egymással összefüggő fenyegetéssel néz szembe, a kérdéses visszafordíthatóságú éghajlatváltozástól a társadalmi egyenlőtlenségig. A fogyasztók és a befektetők vállalatokat egyre inkább annak alapján ítélik meg, hogy hogyan járulnak hozzá ezeknek a fenyegetéseknek a mérsékléséhez. Minden érdekelt és a széles közvélemény részéről nagy igény mutatkozik olyan értelmes, összehasonlító adatok iránt, amelyek arra vonatkoznak, hogy a szervezeti CSR és a környezetgazdálkodás hogyan kezeli az olyan kérdéseket, mint a klímaváltozás.

## **2. Szakirodalmi áttekintés**

A környezeti CSR olyan cselekvési program, amelyet egy vállalat a bolygó ökoszisztémájára gyakorolt hatásának csökkentése és környezeti fenntarthatóságának növelése érdekében hajt végre (Hopper, 2021). Tipikus környezeti CSR tevékenység például a hulladékcsökkentés, az energiafelhasználás és az üvegházgázok kibocsátásának csökkentése, a megújuló energiaforrások használata vagy a fenntartható közlekedési politika. A környezeti CSR főbb előnyei az alacsonyabb költségek, a hírnév, a munkavállalói elkötelezettség, a befektetők érdeklődése, és az értékesítési lehetőségek bővülése. Az üzleti környezet fenntarthatóságával kapcsolatos jogszabályok mennyisége és összetettsége folyamatosan nő. A megfeleléssel és a jelentésekkel foglalkozó stratégia csökkenti a kockázatot, és segít nyomon követni a tágabb célokra felhasználható kulcsfontosságú adatokat (Rathod, 2021).

Ezen előnyök mellett a fenntarthatóság stratégiai megközelítése segít a vállalatoknak a horizonton túlra tekinteni az éghajlattal kapcsolatos kockázatok és lehetőségek azonosításában. Ez elengedhetetlen a hatékony hosszú távú döntéshozatalhoz és az üzleti rugalmasság tervezéséhez.

A vezetői döntéshozatal vezérelve (NHS, 2021) az 5R: Reduce, Reuse, Reprocessed, Renewable, Recycle (azaz: csökkentés, újrafelhasználás, újrafeldolgozás, megújulás, újrahasznosítás). Az előrehaladás mérőszámokkal való nyomon követése megfelelő mutatók kidolgozását igényli. A mutatók összhangban vannak a fenntartható fejlesztési célokkal, és lefedik az ÜHG-kibocsátás és a vízfogyasztás csökkentésének szempontjait a munkavállalók sokszínűségén és befogadásán, a vezetőség összetételén és a jövőre vonatkozó készségek fejlesztésén keresztül. Együtt elismerik az üzleti élet, az emberek és a környezet kölcsönösen függő természetét, és hangsúlyozzák az erős irányítás és a szervezeti cél fontosságát.

Az 5R kiterjed az energia-, erőforrás- és eszközhasználat csökkentésére egyaránt. Ennek a csökkentésnek az egyik fontos területe az üzleti utak, az

üzleti célú járműhasználat csökkentése. Becslések szerint az üzleti utazások a globális utazások 15-20 százalékát teszik ki (Borko et al., 2020). A légi közlekedés a globális kibocsátás jelentős forrása, és a légi ez a kibocsátás 70 százalékkal gyorsabban nő, mint azt az Éghajlatváltozási Kormányközi Testület (IPCC) eredetileg várta. Gyakoribb azonban a gépjárművek használata. Ezek esetében a benzin és a gázolaj szén-dioxid - kibocsátása körülbelül 2,4 kg/liter (HM Government, 2019). Az elektromos autók kibocsátását általában 0 emissziós értékkel szokták jellemezni. Nem szabad azonban elfeledkezni arról, hogy az elektromos áramot erőművek termelik, amelyek jelentős hányada még ma is fosszilis tüzelőanyaggal működik. Ezért a járműhasználat korlátozása és az alacsonyabb kibocsátású típusokra történő váltás jelentős mértékben hozzájárulhat egy vállalat környezetterhelésének csökkentéséhez. Ennek a csökkenésnek a mértékét vizsgálja ez a tanulmány a Magyar Telekom Csoport példáján.

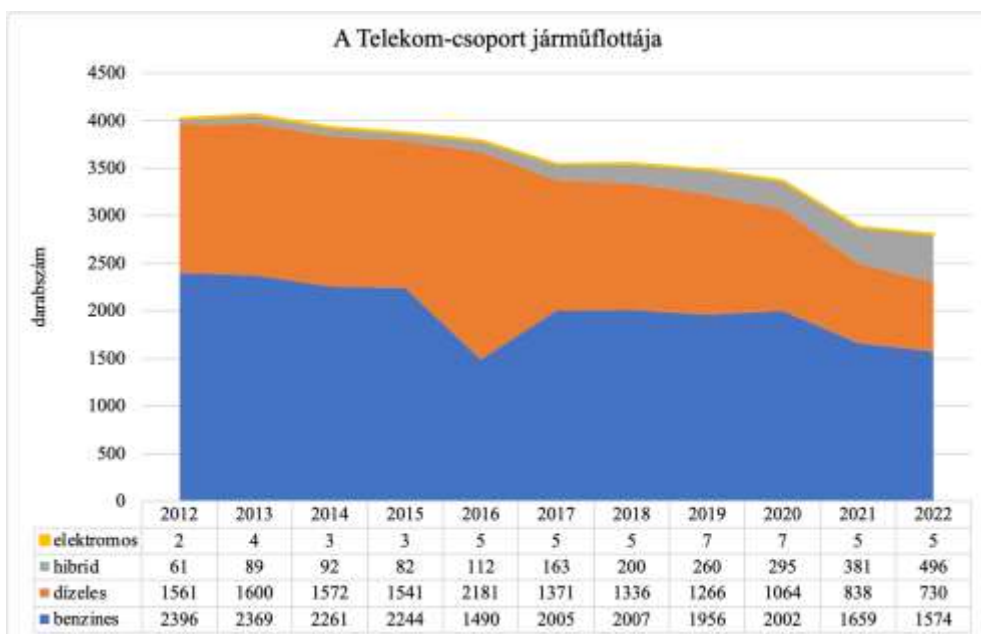
### **3. Adatok és módszer**

A szerzők a kutatás során a Magyar Telekom évente megjelenő Fenntarthatósági jelentéseinek adatait használták. A vállalat 2004 óta készíti el és hozza nyilvánosságra ezeket a beszámolókat. Ezt megelőzően még jogelődje, a Matáv Csoport is közzétett környezetvédelmi jelentést 2002-ben és 2003-ban. A vállalatcsoport elsősorban magyar cégekből áll, de külföldi leányvállalatai is vannak. A jelentések konszolidált szerkezetűek. Ez azt jelenti, hogy valamennyi vállalat adatait bevonják a beszámoló elkészítésébe. Így a közölt adatok időben összehasonlíthatók lesznek, követve a vállalatcsoport összetételének alakulását és változásait. Az elkészült jelentéseket minden évben egy független szakértői csoport, a Pricewaterhouse Coopers Könyvvizsgáló Kft ellenőrzi és minősíti. A jelentésben szereplő információk megbízhatóságáról kiadott nyilatkozat is a beszámoló részét képezi. Ez az eljárás biztosítja a közölt adatok hitelességét és megbízhatóságát. A jelentésekben szereplő adatok a cégcsoport éves jelentéséből, IFRS szerinti beszámolójából, felelős vállalatirányítási jelentéséből és külső felmérésekből származnak. A társadalmi vonatkozású adatok a vállalatcsoporton belüli adatszolgáltatással, a környezetvédelmi adatok egy nyomon követhető, online adatszolgáltatási rendszerből kerültek összegyűjtésre. Az adatok közül a szerzők a jelenlegi kutatáshoz a gépjárműflotta számának és összetételének alakulását és a járművek éves futásteljesítményét vizsgálták. Felhasználtak további adatokat is, amelyekből megállapítható, hogy a megfelelő környezettudatos vezetői döntéshozatal eredményeképpen milyen éves futásteljesítményt és üzemanyagmennyiséget takarít meg a vállalatcsoport – csökkentve ezzel a működésével okozott környezeti terhelést. A szerzők az adatokat jelen kutatás terjedelmi és időbeli korlátaihoz alkalmazkodva leíró

statisztikai módszerekkel dolgozták fel a MS-Excel 16.74 verziójának használatával. Tekintettel arra, hogy az éves jelentésekben közölt adatok nem minden évben teljesen azonos struktúrájúak, a jelen vizsgálat a 2012-2022 közötti időszakra terjed ki.

#### 4. Az eredmények ismertetése

Az első vizsgált kérdés a Telekom vállalatcsoport gépjárműflottájának összetétele volt. Ez elsősorban benzin- és dízelüzemű gépkocsikból áll, de már a vizsgált időszak elején is voltak hibrid és elektromos autók is (5. ábra).



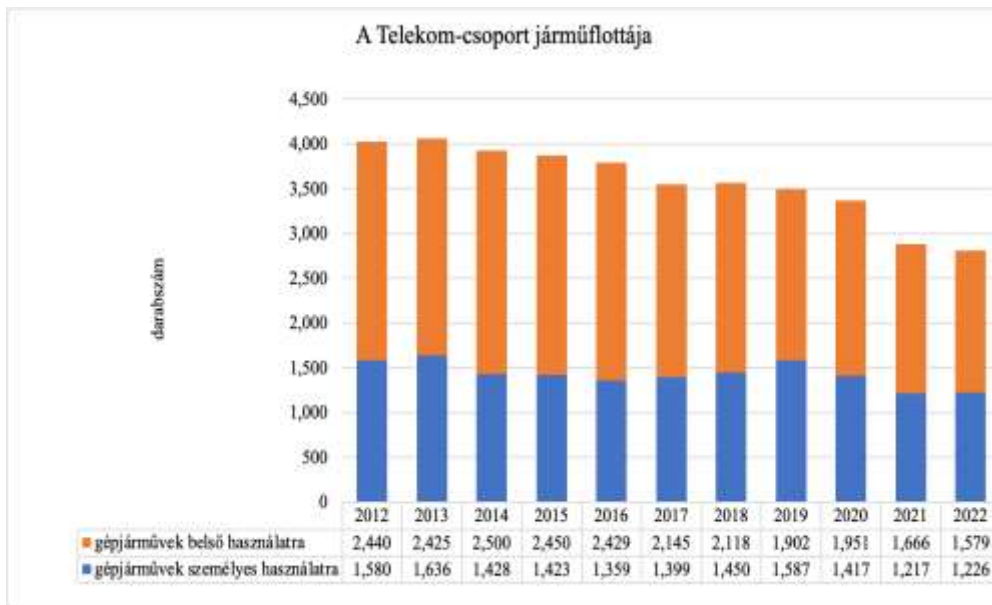
**5. ábra A gépjárműflotta összetétele üzemanyagtípus alapján**

Forrás: Saját szerkesztés

Az idősoros adatok alapján elmondható, hogy a járműpark alakulásában több módon is szerepet játszanak a környezeti szempontok. Egyrészt évről-évre folyamatosan, a vizsgált időszak alatt összesen 30%-kal csökkent a gépjárművek összes száma, másrészt 1,5%-ról 18%-ra nőtt a hibrid és elektromos autók aránya a teljes flottán belül. Mindkét változás kedvező hatását a környezetterhelés szempontjából. Kérdésként merülhet fel, hogy miért csökkent az elektromos autók száma a 2020-as 7 darabról 2021-re 5 darabra. A 2021-es éves jelentésben megtaláljuk a magyarázatot: a töltőhálózat lassú fejlődése miatt a tisztán elektromos gépkocsik helyett inkább a hibrid meghajtású járművek kerültek előtérbe. (Megjegyzés: bár a statisztikai adatok jellege miatt korrektebb az oszlopdiagram használata, a 5. ábra diagramtípusa

jobban szemlélteti a trendet, ezért döntöttek a szerzők ennek használata mellett. Ugyanez a gondolatmenet érvényes a későbbiekben szereplő vonaldiagramok esetére is.)

További szempont egy járműflotta esetén, hogy az autókat milyen célra használják (**6. ábra**). Bár az összes gépkocsi száma csökkent, a csökkenés nem volt egyenletes. Különösen a személyes használatú gépkocsik száma ingadozott: 2013-2016 között csökkent, majd 2017-től ismét növekedésnek indult a személyes használatra szolgáló járművek száma és 2019-re ismét elérte az időszak elején kimutatott darabszámot.

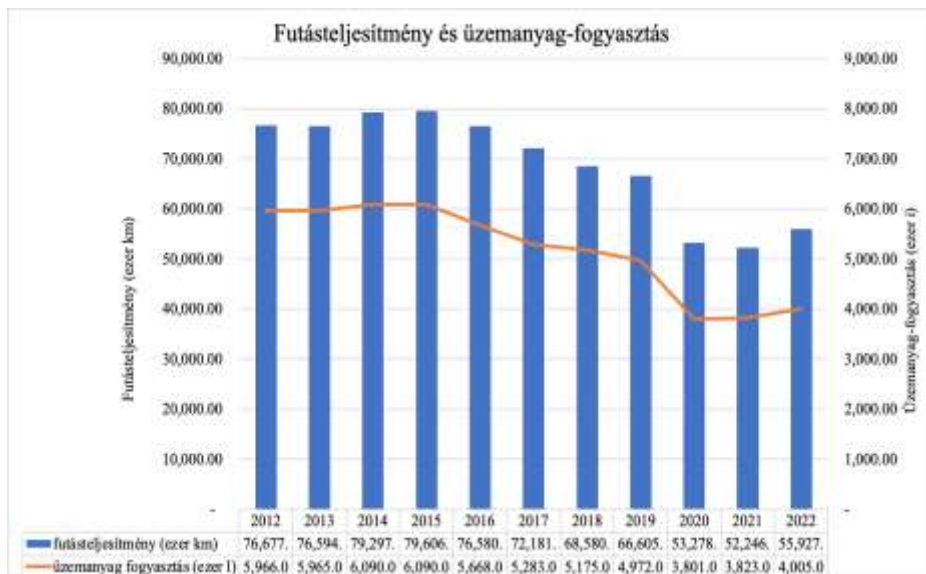


**6. ábra A járműflotta megoszlása használat szerint**

Forrás: Saját szerkesztés

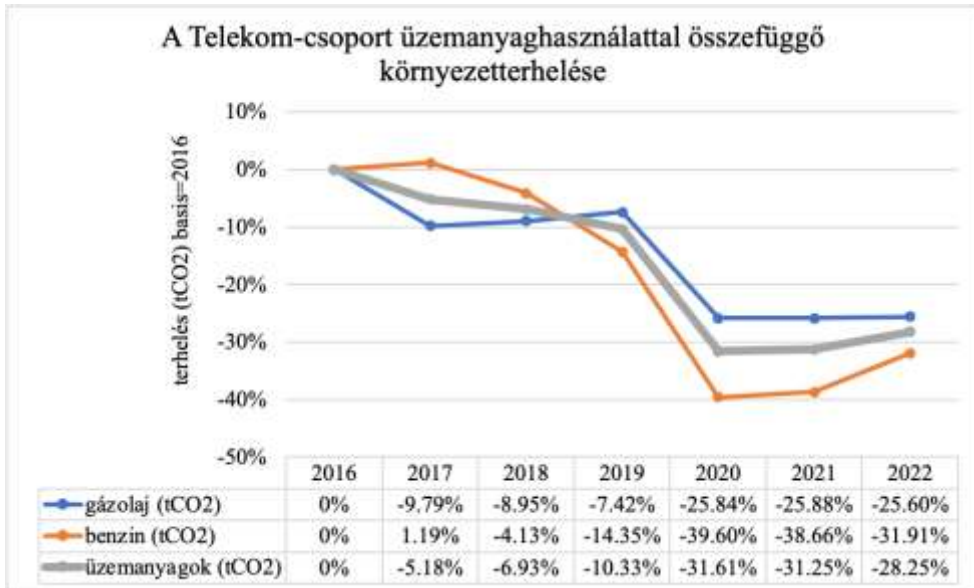
Az éves jelentésből azonban kiderül, hogy ez a növekedés elsősorban a hibrid autók vásárlását jelentette. Bár ebben az esetben is csökken a környezet nominális terhelése, ez egyben azzal járt, hogy nőtt a gépkocsik száma. Azaz a Jevons (1865) által leírt paradoxon érvényesül. Eszerint a hatékonyság növekedése (átállás a fosszilis üzemanyagról az elektromosra) olcsóbbá teszi az autók üzemeltetését, de emiatt nő az autók száma, hiszen ugyanakkora költséggel most több autó üzemeltethető.

Nemcsak a gépjárművek száma határozza meg a környezetre kifejtett terhelést. Fontos a futott kilométerek száma és az elfogyasztott üzemanyag mennyisége is (**7. ábra**).



**7. ábra A Telekom Csoport járműveinek futásteljesítménye és üzemanyag-fogyasztása**  
 Forrás: Saját szerkesztés

A vizsgált időszakban összességében 27%-kal csökkent a futásteljesítmény és 33%-kal az üzemanyagfogyasztás. A közölt adatok azt mutatják, hogy különösen az ólommentes benzin használata csökkent, a dízel-fogyasztás csökkenése kisebb mértékű volt. Mindkét üzemanyag-fogyasztásának csökkenése 2016-tól kezdődik, a megelőző négy vizsgált év fogyasztási trendjét a stagnálás jellemzi. A megtakarítás mértéke 2016-2022 között a benzinfogyasztásban 39,4% a dízel-fogyasztásban 27,9% volt. Ezzel a gázolajhasználat okozta környezetterhelés 26%-kal, a benzinfogyasztás miatti terhelés 32%-kal csökkent 2016-hoz képest. A teljes üzemanyagmegtakarítás következtében összesen 28%-kal csökkent a Telekom csoport okozta, a gépjárműflottához kapcsolódó CO<sub>2</sub>-terhelés (**8. ábra**).



**8. ábra A Telekom csoport autóhasználatával összefüggő CO<sub>2</sub>-kibocsátása (bázisérték: 2016)**

Forrás: Saját szerkesztés

Ez a csökkenés több ok következménye. Elsősorban az úgynevezett utazáscsökkentő megoldások szerepével hozható kapcsolatba. A környezettudatosság jegyében már a Magyar Telekom jogelődje, a Matáv csoport is hozott olyan vezetői döntéseket, amelyek egyszerre kímélték a környezetet és a humán erőforrást. Ezen intézkedések közül az egyik a képzések és konferenciák online térbe költöztetése (Telepresence videokonferencia-rendszer). Az első évben, amikor a cégcsoport környezetvédelmi jelentést adott ki, 2002-ben negyedmillió kilométer utazást váltottak ki az utazáscsökkentő megoldások. Ez 24,5 ezer liter üzemanyag megtakarítását jelentette és 61 tonna CO<sub>2</sub>-dal egyenértékű kibocsátáscsökkenést. Hasonló hatású a rendszeresített távoktatás és online vizsga is. Ezek szintén jelentős számú kilométerfutást és üzemanyag-fogyasztást takarítanak meg a cégnek.

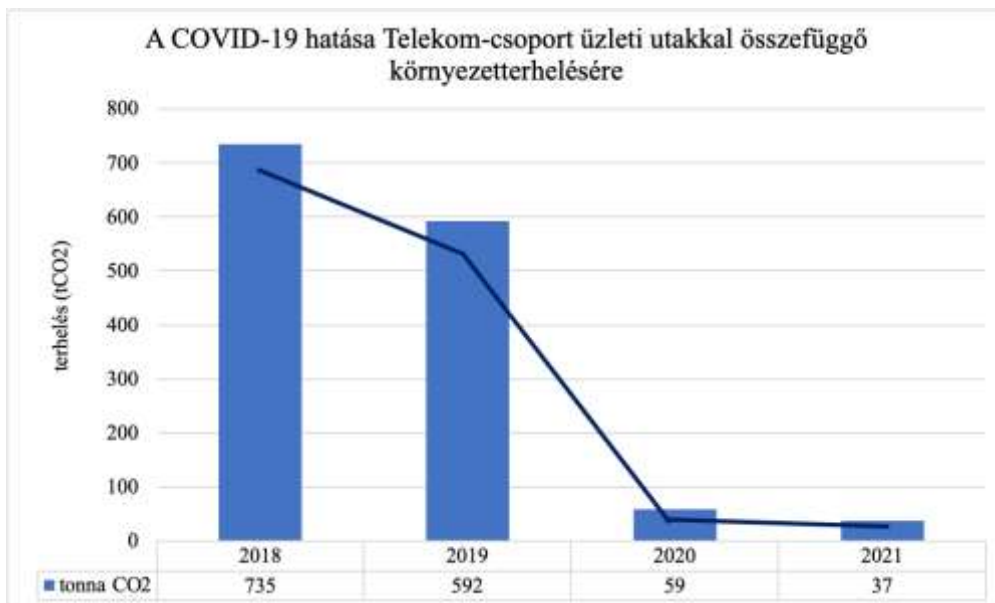
A másik jellegzetes megoldás a távmunka, a cégnek egyre több az ilyen formában dolgozó alkalmazottja, akik heti 1-4 napot nem munkahelyükön töltve dolgoznak. A távmunka környezeti hatásainak felmérésére 2014-ben külön vizsgálatot is készített a Magyar Telekom. Ehhez cégen belüli adatokat gyűjtöttek a dolgozók utazási szokásairól. Ennek eredményei szerint a dolgozók 31%-a jár autóval munkába, fejenként átlagosan napi 84 km utat megtéve. Ezen eredmény alapján a cégvezetés a távmunka formában történő munkavégzést népszerűsítő és annak lehetőségét kiszélesítő döntést hozott. Ennek eredményeképpen 2017-re jelentős változást tudtak regisztrálni. Bár a

gépkocsival munkába járó dolgozók aránya változatlan maradt, az a tény, hogy heti több napot sokan otthonról tudtak dolgozni, napi 40 km-re csökkentette az egy dolgozó által átlagosan megtett utazást. Az utazást kiváltó megoldások megtakarítását a cégcsoport 2005-ben az egy dolgozóra jutó megtakarított kilométerek számával fejezte ki. Ebben az évben a megtakarítás 37 km/dolgozó volt. Tekintettel a dolgozók számára ez jelentős megtakarításokat jelent. A 2020-as éves adatok alapján a távmunkának köszönhetően cégszinten 20 millió km utat (és jelentős, 108 év utazási időt) sikerült megtakarítani.

A kontrolling és a folyamatos monitorozás szerepét jól mutatja, hogy miután a 2003-as évet követően a megtakarított kilométerek száma folyamatosan csökkent, 2006-ban a cégvezetés változtatott a helyzeten. Kampányt indítottak az oktatás és kommunikáció intranetre terelése érdekében és az utazásokat kiváltó megoldások népszerűsítésére. A kampány hatásos volt. Az első évi mérsékelt növekedést követően 2008-ra ugrásszerűen, csaknem duplájára nőtt a megtakarított utazási kilométerek száma, illetve 4,5-szeresére a ki nem bocsátott CO<sub>2</sub> mennyisége. Az utazásokkal megtakarított kilométerek fele autós, fele repülő utak kiváltásából származott. Két új megoldást is bevezetett a cégcsoport 2010-ben. Az egyik a kerékpáros futárszolgálat igénybevétele olyan eszközök szállításához, amelyeket korábban gépkocsival juttattak célba. Miután 2018-ban a cég az új székházba költözött, továbbá évente egyre nagyobb arányú lett a távmunka, a kerékpáros futárok igénybevétele minimálisra csökkent. A másik a Telekocsi, amelyben az egy irányba utazó kollégák egy közös kocsival utaznak. Ezekkel a megoldásokkal 2011-ben közel 4.000 km utazást (3.000 km Telekocsi és 1.000 km kerékpáros futár) takarított meg a cég. Ezután 2012-ben újabb alternatív közlekedési megoldásról döntöttek. Ez a dolgozók számára kialakított belső működésű kerékpárbérlő rendszer, a Telebike. Ezt a rendszert minden évben tavasszal indították és ősszel zárták, tekintettel arra, hogy a biztonságos kerékpározás az időjárástól is függ. A következő év (2013) jelentős innovációja volt az Office Communicator bevezetése, jellemzően a cégen belüli kommunikációra. Ez lehetővé teszi a konferenciabeszélgetések mellett munkadokumentumok megosztását is.

További külső hatást jelentett a megtakarításban a Covid19 pandémia 2020-ban. A lezárások miatt jelentős mértékben visszaestek az üzleti utak, ahogyan ezt a trendvonal is jól érzékelteti (9. ábra).





**9. ábra A COVID-19 hatása a megtakarításokra**

Forrás: Saját szerkesztés

Mivel a cég adatai szerint ezek 90%-a repülővel történt, a CO<sub>2</sub>-kibocsátás csökkenése jelentős volt, a járványintézkedések hatására egy év alatt egytizedére csökkent. A csökkenés 2021-ben is folytatódott, majd 2022-ben a járvány lecsengése után ismét ugrásszerű növekedésről számolt be a cégcsoport. Tehát a külső kényszerre történő környezetterhelés-csökkentés hatása csak annak fennállásáig tart. Ebben tér el a controllinggal támogatott és belátáson alapuló tudatos vezetői döntéshozataltól.

## 5. Következtetések

Jelen tanulmány a controlling tudományos elveire alapozott tudatos és motivált vezetői döntéshozatal szerepét mutatja a környezet terhelésének csökkentésében egy magyar vegyesvállalat, a Magyar Telekom Csoport példáján. A vállalat húsz éve ad ki konszolidált környezetvédelmi teljesítményjelentést, amely a nemzetközi szabványoknak megfelelően készül, lehetővé téve ezzel az összehasonlíthatóságot. A jelentést minden évben külső szakértő cég validálja. A széleskörű beszámolóból ez a tanulmány a járműhasználatból okozott környezetterhelést vizsgálta. Célja annak megállapítása volt, hogy a controllinggal támogatott vezetői döntések hogyan járulnak hozzá a cég okozta negatív környezeti hatások csökkentéséhez. Az adatok alapján egyértelműen igazolódott, hogy a tudományosan megalapozott, szakértői háttér segítségével meghozott vezetői döntések hatékonyan járulnak hozzá a környezeti fenntarthatósághoz. Fontos eleme a hatékonyságnak a

motiváció és az elkötelezettség, amelynek köszönhetően az elért eredmény tartós marad. Ezt igazolja a pandémia példája, amely csak a külső kényszer fennállása alatt eredményezte például az üzleti utak jelentős arányú csökkenését. A motivált és megalapozott vezetői döntéshozatalnak és az azt támogató controllingnak tehát megkerülhetetlen szerepe van a cég társadalmi felelősségében és az ennek kapcsán kialakuló vállalati kép létrehozásában.

## Irodalomjegyzék

- Borko, S. – Geerts, W. – Wang, H. (2020): *The Travel Industry Turned Upside Down* (p. 92). Skift Research.  
<https://www.mckinsey.com/~media/mckinsey/industries/travel%20transport%20and%20logistics/our%20insights/the%20travel%20industry%20turned%20upside%20down%20insights%20analysis%20and%20actions%20for%20travel%20executives/the-travel-industry-turned-upside-down-insights-analysis-and-actions-for-travel-executives.pdf>
- Brundtland, G. H. (1987): *Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future*. UN World Commission on Environment and Development.  
<https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/5987our-common-future.pdf>
- Carroll, A. B. (1991): The Pyramid of Corporate Social Responsibility: Toward the Morai Management of Organizational Stakeholders. *Business Horizons*, 1991(4), 38–48.
- HM Government. (2019): *Environmental Reporting Guidelines* (p. 152). HM Government.  
[https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment\\_data/file/850130/Env-reporting-guidance\\_inc\\_SECR\\_31March.pdf](https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/850130/Env-reporting-guidance_inc_SECR_31March.pdf)
- Hopper H. (2021, April 1): Evolving Environmental CSR for the 21st Century. *Diligent - English UK*. <https://www.diligent.com/en-gb/blog/environmental-csr/>
- Jevons, W. S. (1865): *The coal question; an inquiry concerning the progress of the Nation, and the probable exhaustion of our coal-mines* (1st ed.). MacMillan and Co. <http://archive.org/details/coalquestionani00jevogoog>
- NHS. (2021): *Reducing the environmental impact of equipment, medicines and resources*. <https://www.england.nhs.uk/ahp/greener-ahp-hub/specific-areas-for-consideration/reducing-the-environmental-impact-of-equipment-medicines-and-resources/>
- Rao, S. (2020): *A brief history: How CSR came into existence?*  
<https://thecsr universe.com/articles/a-brief-history-how-csr-came-into-existence>

- Rathod, L. (2021, November 24): Business Environmental Sustainability 101 Diligent. *Diligent - English UK*. <https://www.diligent.com/en-gb/blog/business-environmental-sustainability/>
- UNDP. (2015): *Sustainable Development Goals | United Nations Development Programme*. UNDP. <https://www.undp.org/sustainable-development-goals>
- Wood, D. J. (1991): Corporate Social Performance Revisited. *The Academy of Management Review*, 16(4), 691. <https://doi.org/10.2307/258977>

# MIKROGAZDÁLKODÓI BESZÁMOLÓK

**Dr. Kardos Barbara, egyetemi docens**

Budapesti Gazdasági Egyetem, Pénzügyi és Számviteli Kar, Számvitel  
Tanszék

email cím: [kardos.barbara@uni-bge.hu](mailto:kardos.barbara@uni-bge.hu)

**Balázsiné Dr. Farkas Katalin, egyetemi docens**

Budapesti Gazdasági Egyetem, Pénzügyi és Számviteli Kar, Számvitel  
Tanszék

email cím: [balazsinefarkas.katalin@uni-bge.hu](mailto:balazsinefarkas.katalin@uni-bge.hu)

**Dr. Török Martina Zsófia, főiskolai docens**

Budapesti Gazdasági Egyetem, Pénzügyi és Számviteli Kar, Számvitel  
Tanszék

email cím: [torok.martinazsofia@uni-bge.hu](mailto:torok.martinazsofia@uni-bge.hu)

## **Absztrakt**

A mikrogazdálkodói beszámoló készítésére közel egy évtizede lehetősége van a magyarországi mikrogazdálkodóknak. A szabályozás az EU-s szabályozással összhangban a legkisebb gazdálkodóegységek adminisztráció-csökkentését célozva, az adóelőírásokat szem előtt tartó szabályok alkalmazása mellett várja el a beszámolóképzési kötelezettséget a célcsoporttól. A mikrogazdálkodói beszámolóképzése során alkalmazandó szabályrendszer kialakítása a gyakorlatban alkalmazott, megfigyelt megoldásokon alapult szakértők, szakmai szervezetek véleményének kikérésével. Az alkalmazás lehetőségének megnyílását követően növekvő arányban választották a vállalkozások ezt a beszámolási formát, azonban több esetben megfigyelhető, hogy az alkalmazás nem teljeskörű, illetve nem pontos. A tanulmányban kitérünk a szabályrendszer tartalmára, kritikus pontjaira, adatszolgáltatási kötelezettségekre majd megosztjuk az empirikus kutatásunk eredményeit, amely alapján képet kaphatunk az alkalmazási gyakorlat.

## **1. Szabályozási háttér - elterjedés**

A Mikrogazdálkodói beszámoló készítésének lehetősége 2013. üzleti évtől adott a vállalkozások számára. Az Igazságügyi Minisztérium (továbbiakban: IM) Céginformációs szolgálatának adatai szerint évről-évre egyre több vállalkozás készít ténylegesen mikrogazdálkodói beszámolót, jóllehet az ilyen típusú beszámolót készítők száma messze elmarad a lehetségestől.

Az 1. számú táblázat tartalmazza összefoglalva a 2014-2020. években évente benyújtott mikrogazdálkodói egyszerűsített éves, egyszerűsített éves és éves beszámoló darabszámát a céginformációs szolgálat közlése alapján.

Az egyszerűsített éves beszámoló és éves beszámoló darabszáma azokat a beszámolókat tartalmazza, ahol kizárólag a számviteli törvény került megadásra, és nem egyéb jogszabály (pl. a *hitelintézetek és a pénzügyi vállalkozások éves beszámoló készítési és könyvvezetési kötelezettségének sajátosságairól* szóló 250/2000. (XII. 24.) Korm. rendelet vagy a *számviteli törvény szerinti egyes egyéb szervezetek beszámoló készítési és könyvvezetési kötelezettségének sajátosságairól* szóló 479/2016. (XII. 28.) Korm. rendelet) alapján készítették a beszámolókat.

Beszámoló típus	Mikrogazdálkodói egyszerűsített éves beszámoló	Arány	Egyszerűsített éves beszámoló	Arány	Éves beszámoló	Arány	Összesen
Év							
<b>2014</b>	60 340	13%	366 195	81%	25 638	6%	<b>454 187</b>
<b>2015</b>	70 839	16%	349 190	78%	24 304	5%	<b>446 348</b>
<b>2016</b>	82 079	18%	338 374	76%	23 284	5%	<b>445 753</b>
<b>2017</b>	90 613	20%	332 454	75%	18 623	4%	<b>443 707</b>
<b>2018</b>	95 062	22%	319 168	74%	17 215	4%	<b>433 463</b>
<b>2019</b>	103 841	24%	316 499	72%	16 875	4%	<b>439 234</b>
<b>2020</b>	106 772	25%	303 698	71%	16 629	4%	<b>429 119</b>
<b>2021</b>	123 613	28%	301 815	68%	16 837	4%	<b>444 285</b>
<b>2022</b>	130 102	30%	282 608	65%	16 007	4%	<b>433 6</b>

**1. táblázat: Beszámoló típusok megoszlása 2014-2022. üzleti években,**

Forrás: IM Céginformációs szolgálat (Adatközlés 2022.02.02 és 2023.07.31.)

**2. A beszámoló formájának megválasztása**

A vállalkozások a beszámoló formájának megválasztásánál a beszámolóadatait (árbevétel, mérlegfőösszeg, létszám) kell, hogy figyelembe vegyék. A nyilvánosságra hozott beszámolók vizsgálata alapján jóval nagyobb arányban lenne lehetőség a mikrogazdálkodói beszámoló választásának.

Mikrogazdálkodói egyszerűsített éves beszámolót készíthet az a könyvvizsgálatra nem kötelezett vállalkozó, amely esetében két egymást

követő üzleti évben a mérleg fordulónapján a következő, a nagyságot jelző három mutatóérték közül bármelyik kettő nem haladja meg az alábbi határértéket:

- a) a mérlegfőösszeg a 100 millió forintot,
- b) az éves nettó árbevétel a 200 millió forintot,
- c) az üzleti évben átlagosan foglalkoztatottak száma a 10 főt.

Az ORBIS adatszolgáltatónál elérhető adatok (lekérdezés 2022.02.25) alapján a 2020 és a 2021 üzleti évekre számviteli beszámolót készítő társas vállalkozások közül

- a mérlegfőösszege 308.581 db,
- az árbevétele 235.931 db,
- a foglalkoztatottak létszáma 119.321 db

vállalkozásnak alacsonyabb az értékhatárnál két egymást követő évben.

A számokból arra lehet következtetni a lekérdezés alapján, hogy a mérlegfőösszeg és árbevétel kritériumnak 235.931 db vállalkozás felel meg, amelyekben belül a létszám kritériumnak 119.321 db vállalkozás felel meg. Mivel az Sztv szerint két kritérium teljesítése elegendő a választáshoz összesen a 2020-as és a 2021-es beszámoló adatai alapján 2022-re 235.931 db vállalkozás választhatta volna a mikrogazdálkodói beszámolót, azaz a 2021-ben beszámolót közzétett vállalkozások 53,1%-a lett volna jogosult mikrogazdálkodói beszámoló készítésére. Filyó (2017) tanulmánya szerint a 2015-ös társasági bevallási adatok alapján 421 ezer vállalkozásból közel 389 ezer felel meg a mikrogazdálkodói egyszerűsített éves beszámoló készítési lehetőségének, azaz a társasági adóalanyok több mint 92%-a készíthetett volna akkor mikrogazdálkodói egyszerűsített éves beszámolót. Az évek múlásával a határértékek változatlanok maradtak, ami magyarázata lehet annak, hogy már csak a mikrovállalkozások alig több mint fele készíthetne mikrogazdálkodói egyszerűsített éves beszámolót.

### **3. Mikrogazdálkodói beszámoló eltérései**

A **beszámoló formájára** vonatkozó döntést az üzleti év megkezdése előtt, legkésőbb az üzleti év első napján a **vezető tisztségviselő** jogosult meghozni és ezt írásban rögzíteni. A vezető tisztségviselő erre vonatkozó **nyilatkozatát** bizonylatok megőrzésére vonatkozó határidőig meg kell őrizni. Azaz nyolcéves megőrzési idő érvényes a nyilatkozatra is.

A vezető tisztségviselőt tájékoztatni kell a lehetőségről és vizsgálni szükséges a jogszabályi előírásoknak való megfelelést. Ha azonban megvan a szándék és az előírásoknak való megfelelés, akkor célszerű lehet az adminisztrációs terhek csökkentése érdekében megalkotott beszámoló típus választása, melynek előnye, hogy nem szükséges részeként elkészíteni a kiegészítő mellékletet, illetve mellé az üzleti jelentést, valamint az összevont mérleg és eredménykimutatás soroknak köszönhetően, jóval alacsonyabb a nem megfelelő besorolás kockázata, továbbá a mikrogazdálkodói beszámoló választása esetén **nincs a vállalkozásnak Számviteli politika, illetve kapcsolódó belső szabályzatokra vonatkozó készítési kötelezettsége**. Ezzel együtt a beszámolót felhasználóként azt is látjuk, hogy a mikrogazdálkodói beszámoló információtartalma (pontosan az összevonások okán) nehezen, – mondhatni alig – értékelhető.

#### 4. Értékelési szabályok

Az adminisztrációs csökkentési cél mellett a mögöttes alapelvek is eltérnek a mikrogazdálkodói beszámoló készítésekor, e beszámoló típus esetében a szabályosság kerül előtérbe. Az értékelési eljárások között nincs választási lehetősége a mikrogazdálkodói beszámolót választóknak, hanem a rendeletben meghatározottak szerint kell eljárniuk.

- ✓ **Bekerülési értékben** nem kell figyelembe venni a kapcsolódó és járulékos költségeket.
- ✓ **Saját termelésű készletek** értékelhetőek a még felmerülő költségekkel és várható haszonnal csökkentett eladási áron.
- ✓ Tárgyi eszközöknél és immateriális javaknál a társasági adó törvény szerinti **értékcsökkenési leírási kulcsok** alkalmazandók.
- ✓ **Terven felüli értékcsökkenés** elszámolása csak a könyv szerinti érték legalább 30%-os csökkenése esetén szükséges (Bt, Kkt, egyéni cég nem kell, hogy alkalmazza a kötelező leértékelési szabályt).
- ✓ **Értékvesztés** elszámolása készletek, befektetett pénzügyi eszközök, értékpapírok esetében csak a könyv szerinti érték legalább 30%-os csökkenése esetén szükséges (Bt, Kkt, egyéni cég nem kell, hogy alkalmazza a kötelező leértékelési szabályt).
- ✓ **Követelések** értékelése során a 200 ezer forint feletti tételek esetében kell értékvesztést elszámolni a **mérlegkészítés időpontjában**

**meghatározott hátralékos napok száma alapján** (180 napon túl 30%, 270 napon túl 50% és 365 napon túl 100%).

- ✓ **Behajthatatlan követelésnek minősíthető** külön bizonyítás nélkül a 200 ezer forintot meg nem haladó bekerülési értékű, 180 napja lejárt esedékességű követelés is. (Ez csak lehetőség!)
- ✓ **A devizás tételeket a fordulónapon átértékelni nem kell**, nem lehet.

## 5. Számviteli törvény előírásaitól eltérő szabályok

Az értékelési területen kívül vannak más területeken is eltérő szabályok a kormányrendeletben.

- ✓ Az ellenőrzés megállapításai **nem jelentős összegű hibának** minősülnek. Azaz soha nem készül mikrogazdálkodói beszámoló három oszlopos formában.
- ✓ A bruttó érték 2%-át, vagy a 200 ezer forintot meg nem haladó összegű tevékenységek nem minősülnek felújításnak, azok **karbantartásnak** minősülnek (ha nem beruházások).
- ✓ Alapítás-átszervezés értéke, és kísérleti fejlesztés értéke nem mutatható ki, azaz ezek a költségek nem aktiválhatók.
- ✓ Céltartalék nem képezhető a jövőbeli költségekre.
- ✓ Hitelviszonyt megtestesítő értékpapír eladásakor, beváltásakor nem kell a kamatot elkülöníteni az ügylet eredményhatásától.
- ✓ A szerződés elszámolási egységére vonatkozó előírások nem alkalmazhatók.
- ✓ Az időbeli elhatárolások elve sajátosan érvényesül és csak nagyon ritka esetekben a mikrogazdálkodóknál.
  - ✓ Járó kamat aktív időbeli elhatárolása csak akkor kerül kimutatásra, ha éven túli a kamatperiódus, vagy ha kettő vagy több év múlva esedékes, de a tárgyévhez kapcsolódik.
  - ✓ A fordulónapot követő kettő, vagy annál több évhez kapcsolódó tárgyévben felmerült költségeket kell csak aktív időbeli elhatárolni.
  - ✓ Az 1 millió forint feletti átvállalt, pénzügyileg még nem rendezett kötelezettség lesz csak halasztott ráfordítás, azaz aktív időbeli elhatárolás.
  - ✓ Fizetendő kamat passzív időbeli elhatárolása csak akkor kerül kimutatásra, ha éven túli a kamatperiódus, vagy ha kettő vagy több év múlva esedékes, de a tárgyévhez kapcsolódik.



- ✓ A fordulónapot követő kettő, vagy annál több évhez kapcsolódó tárgyévben felmerült bevételeket kell csak passzív időbeli elhatárolni.
- ✓ Csak az 1 millió forint feletti Sztv szerinti halasztott bevételek kerülnek elszámolásra passzív időbeli elhatárolásként.

## 6. Adatközlési kötelezettség

A mikrogazdálkodói beszámoló választásának tényét **a társasági adóbevalláson is jelölni kell**, és a jelölés mellett a mérleg és eredménykimutatáshoz kapcsolódó munkalapok kitöltése nem kell, hogy teljeskörűen megtörténjen.

Beszámolóhoz kapcsolódó adatközlési kötelezettségek:

### **Mérleghez kapcsolódó adatközlési kötelezettségek:**

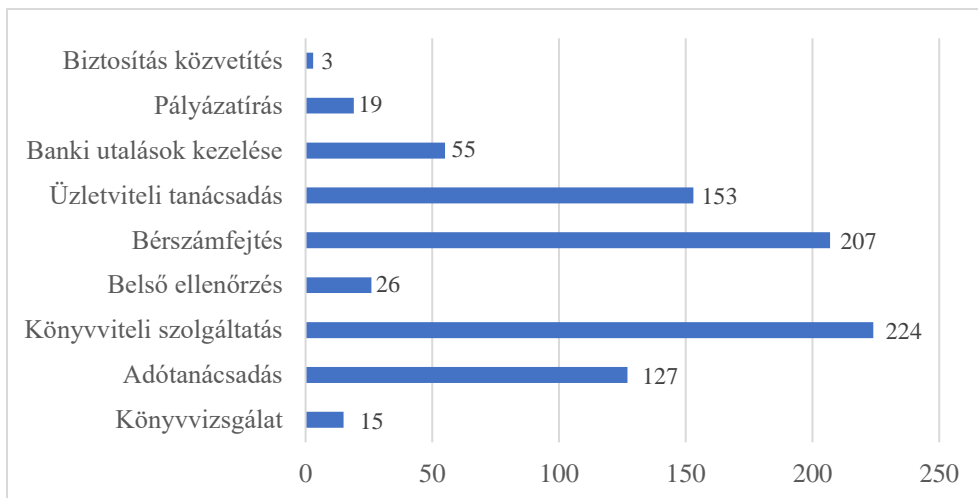
- A mérlegen fel kell tüntetni a **mérlegkészítés időpontját**. A mérlegkészítés időpontja az a fordulónapot követő a közzétételt megelőző nap, amely időpontig figyelembe kell venni az adott üzleti évhez kapcsolódó gazdasági események eredmény és/vagy vagyonhatását.
- A **beszámolót készítő személy** kilétét jelölni kell, illetve annak tényét, hogy **Ő** szerepel-e a regisztrált mérlegképes könyvelők nyilvántartásában. (10 millió forintos árbevétel felett a vállalkozás jogszabály alapú kötelezettsége regisztrált mérlegképes könyvelőt megbízni a beszámoló készítéssel, ennek elmulasztása Art. alapján szankcionálható.)
- **Kapcsolt felekkel bonyolított ügyleteket**, amennyiben azok nem a piaci körülményeknek megfelelően kerültek megkötésre, ilyen ügylet hiányában ennek tényét. Itt a kapcsolt fél fogalmába a magánszemélyek és a vállalkozások is beletartozhatnak!
- **Kisértékű tárgyi eszközök értékhatárt, ha az 200 ezer forint alatti.**
- Készletekről vezetett évközi értékbeli nyilvántartás tényét vagy annak hiányát.
- Bt, Kkt és egyéni cég dönthet úgy, hogy nem alkalmazza a rendelet szerinti terven felüli értékcsökkenés, értékvesztés, céltartalék képzés szabályait, erről nyilatkoznia kell csupán. Fontos, hogy ez a szabály csak a jelölt társasági formákra vonatkozik, azaz a rendelet szerinti értékelési szabályokat a Kft-nek mindenképpen alkalmazniuk kell.

## 7. Empirikus kutatás eredményei

Az előzőekben összefoglalt szabályrendszer áttekintésében látható, hogy jelentősebb és apróbb eltérések is vannak a számviteli törvény előírásaihoz képest, ha a számviteli szolgáltató a mikrogazdálkodói egyszerűsített éves beszámoló (továbbiakban: MEÉB) formát választja.

2022. novemberében a több mint ezer fő részvételével megtartott Adónavigátor Konferencián -amely hagyományosan a mikro és kisvállalkozások könyvelőinek szóló, adóváltozások témakörét feldolgozó konferencia- arról kérdeztük a gyakorló szakembereket, hogy mi a véleményük a mikrogazdálkodói beszámolóról, mennyire ismerik annak szabályrendszerét és az adminisztrációs csökkentési cél véleményük szerint mennyire érvényesül ennek a beszámoló típusnak az alkalmazása esetén. A résztvevők élő és online formában is becsatlakozhattak. A résztvevők közül *297 fő külső számviteli szolgáltató* töltötte ki a kérdőívet. A téma szempontjából az ő válaszaikat tartjuk relevánsnak, mivel jellemzően a mikrogazdálkodók külső számviteli szakembert bíznak meg a könyvelési, adóbevallási és egyéb számvittel kapcsolatos szolgáltatási feladattal.

A számviteli szakemberek által nyújtott szolgáltatások vizsgálata alapján elmondható (1. ábra), hogy a könyvviteli szolgáltatás, és a bérszámfejtés a leggyakoribb, kéz a kézben jár, azonban ez a két szolgáltatás típus nem feltétlen kapcsolódik össze. Az adótanácsadás és az üzletviteli tanácsadás következik a nyújtott szolgáltatások rangsorában és meglepő módon a banki utalások is megjelennek a kitöltők negyedénél. A könyvelőkkel szemben nagymértékben megjelenik a kapcsolódó szolgáltatások nyújtása, ami mellett többlet terhet jelenthet a MEÉB eltérő szabályrendszerének alkalmazása az elterjedtebb éves, egyszerűsített éves beszámoló mellett.



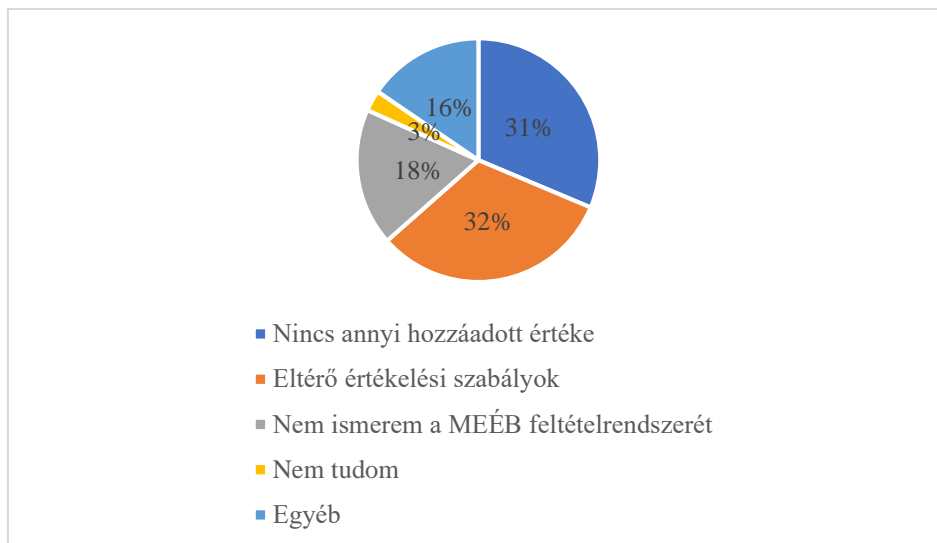
**1. ábra: Számviteli szolgáltatók különböző szolgáltatásai**

Forrás: saját szerkesztés

A válaszadók átlagosan 32 cég részére könyvelnek kettős könyvviteli rendszerben és 22 vállalkozás részére vezetnek bevételi nyilvántartást, valamint 21 egyéb számviteli szolgáltatást nyújtanak.

A válaszadók átlagosan 2 db Éves beszámolót, 19 db Egyszerűsített éves beszámolót és 7 db Mikrogazdálkodói egyszerűsített éves beszámolót készítettek 2021. üzleti évre az átlag 3 egyéb (civil szervezeti) beszámoló mellett.

A 2. ábra választ ad arra, hogy miért nem népszerű a MEÉB a könyvelők körében. A válaszadók több mint fele esetében igaz az, hogy bár lenne lehetőség ügyfeleik esetében mikrogazdálkodói beszámoló készítésére, de nem vagy nem minden esetben választják a mikrogazdálkodói beszámolót. A válaszok szerint a számviteli szolgáltatók 63,5%-a nem értékeli pozitívan a MEÉB készítésének lehetőségét. A válaszadók 32,1%-a ódzkodik az eltérő szabályozás alkalmazása miatt, vagyis a válaszadók véleménye szerint a MEÉB egyszerűsítéseinek alkalmazásával megvalósuló idő nyeresége nem ér annyit, amit az eltérő szabályrendszer elsajátításának és nyomon követésének ráfordítása lenne. 18,3% beismerten nem ismeri a MEÉB feltételrendszerét. Érdekes, hogy a válaszadók 60%-a inkább kedvezőnek ítéli meg a MEÉB kapcsán megjelenő egyszerűsítéseket és szűkített választási lehetőségeket, hisz a jogalkotó jószándékában, de mégsem alkalmazza. A nem feltétlen konzisztens válaszadásokból arra lehet következtetni, hogy sokaknak még hiányosak az ismereteik a MEÉB feltételeiről és szabályairól.



**2. ábra: Miért nem választják a könyvelők a MEÉB-et?**

Forrás: saját szerkesztés

A MEÉB alkalmazók körében is kritikusán értékelik a kormányrendelet egyes előírásait. A MEÉB-et készítő vállalkozások többsége (60%) a kormányrendelet szerinti számlatükröt használja, bár 40% véleménye szerint ez nehézséget okoz, de 28% azt mondja, hogy ez nem visszatartó erő.

Az értékelési részletszabályokra vonatkozóan feltett kérdések kapcsán a tárgyi eszköz bekerülési érték eltérő szabályairól a válaszadók harmadának (36,6%) nincs ismerete, a terv szerinti értékcsökkenés vonatkozásában pedig egyszerűsített éves beszámoló készítése mellett is a Tao leírási kulcsokat alkalmazzák (49%). A válaszadók 76,8%-a szerint nem okoz nehézséget, hogy a készletek esetében csak az átlagáras értékelési eljárás alkalmazható. 71,2% szerint a követelések értékelése inkább nem befolyásolja az eredmény alakulását. A válaszadók harmada (35,6%) él csak a 200 eFt-nál alacsonyabb összegű 180 napja lejárt követelések behajthatatlanként történő leírásával. Az időbeli elhatárolások és az összemérés elvének korlátozott érvényesülése a MEÉB-et készítők 31,5%-át nem zavarja, hiszen a normál szabályok szerint kezelik az elhatárolásokat a MEÉB készítése során is, míg 32% egyértelműen hátrányként éli meg, így ez a terület azonosítható leginkább „érzékenynek”. Mindezek mellett a számviteli szakemberek 58,8%-a úgy ítéli meg, hogy a MEÉB megbízható és valós képet ad a vállalkozás vagyoni-, pénzügyi-, és jövedelmi helyzetéről. A megbízhatóság kérdése szubjektív és számos cikk foglalkozik a minőség (Budai et al., 2021, Budai-Denich, 2022) és a csalások (Hegedűs, 2014) kérdésével, de a téma kifejtése túlmutat jelenlegi tanulmányunk keretein. A fenti információkból levonható az a következtetés, hogy azok a válaszadók, akik a MEÉB-et választják is sokszor hibrid módon

alkalmazzák az értékelési, elszámolási módokat. A kutatás során kiemelésre került egy kritikus terület, az időbeli elhatárolások szabályainak alkalmazása visszatérő témakör a mikrogazdálkodók körében. A konkrét szakmai kérdés vonatkozásban, mely szerint a 2023. januárban kiszámlázott 2022. decemberi igénybe vett szolgáltatás hogyan kell elszámolásra kerüljön MEÉB alkalmazása mellett a válaszadók mindössze 42,5%-a válaszolt helyesen, mely szerint 2022-ben kell költségként és szállítói kötelezettségként elszámolni. Azaz a válaszadók több mint fele helytelen megoldást választott, azaz nem értelmezi, alkalmazza megfelelően az időbeli elhatárolásokra vonatkozó szabályt.

## 8. Összegzés

A mikrogazdálkodói beszámoló készítés lehetősége kommunikáltan az adminisztráció csökkentés érdekében, a gyakorlatban alkalmazott megoldások elfogadásával került megnyitásra, azonban az alkalmazás elmúlt évtizede még kevésnek bizonyult a szabályrendszer teljes elsajátításához, illetve a szabályrendszer ismerete mellett csak akkor kerül alkalmazásra, ha az pozitívan tudja befolyásolni az adófizetési kötelezettséget, azaz az elszámolásoknak köszönhetően csökkenteni tudja azt, illetve, ha a számviteli szakembernek valódi tehercsökkentés jelent (pl. hiba besorolás miatt). Ameddig nincs rákényszerítve a váltásra a számviteli szakember, addig a mikrogazdálkodói beszámoló lehetőségét várhatóan továbbra is csak az arra jogosult vállalkozások töredéke fogja választani. Mert bár a választás a vezető tisztségviselő feladata és felelőssége, de biztosak lehetünk benne, hogy ezt a döntést meg fogja vitatni a számviteli szakemberrel. Véleményünk szerint a könnyebbséget nem a minimális adattartalmú kiegészítő melléklet el nem készítése, hanem a szabályzatok nélkülözhetősége jelenti. A számviteli szakemberek az eltérő szabályozás megismerésének időigényével állítják szembe a beszámoló elkészítése során megspórolható kiegészítő melléklet időigényét. Mivel ez utóbbi jellemzően nem jelentős az egyszerűsített éves beszámoló esetén, így nem jelent értékelhető könnyebbséget annak elhagyása. Javasoljuk a kötelező továbbképzések során a MEÉB által biztosított lehetőségek és nem kötelezettségek nyomatékosítását. A számviteli szakembereknek fel kellene ismerni, hogy a MEÉB választása további előnyökkel járhat: csökkenti az adminisztrációs terhet és ezzel a bírság kockázatát (pl. szabályzatok elhagyhatósága miatt). A potenciális alkalmazók nagyságrendjének és a közzétételi arányok ismeretében továbbra is indokoltnak, szükségesnek tartjuk a témakör oktatását a felsőoktatásban kiemelten a pénzügy és számvitel alapszakon. A gyakorló számviteli szakemberek számára a szakmai továbbképzéseken szükséges lenne kiemelni a MEÉB alkalmazásának előnyeit.

## Irodalomjegyzék

2000. évi C. törvény a számvitelről  
398/2012. (XII. 20.) Kormányrendelet a mikrogazdálkodói egyszerűsített éves beszámolóról
- Budai, E. – Denich, E. – Hajdú, D. (2021): Financial Reporting quality at SMEs – a theoretical approach. *Annales Universitatis Apulensis Series Oeconomica* 23:1, pp. 109-121.
- Budai, E. – Denich, E. (2022): Financial reports quality from a student perspective. *Acta Academiae Beregsasiensis-Economics* 2:2, pp. 220-231.
- Filyó, J. (2017): Kis- és középvállalkozások számviteli beszámolási rendszerének elemzése a szabályozás és az alkalmazott gyakorlat tükrében, [http://phd.lib.uni-corvinus.hu/971/25/Filyo\\_Janka\\_dhu.pdf](http://phd.lib.uni-corvinus.hu/971/25/Filyo_Janka_dhu.pdf), letöltés: 2023.02.25.
- Hegedűs, M. (2014): A család motivációi és hatása a kis- és középvállalkozói szektorban. Taylor: *Gazdálkodás- és Szervezéstudományi Folyóirat: A Virtuális Intézet Közép-Európa Kutatására Közleményei* 2064-4361 6 (1-2 No. 14-15). pp. 562-571.
- Igazságügyi Minisztérium (2023): *Benyújtott számviteli beszámoló darabszáma kapott tájékoztatás alapján*

# A HOLDINGSTRUKTÚRA PÉNZÜGYI ELŐNYEI - TAPASZTALATOK A SIKERES HAZAI VÁLLALATOK VIZSGÁLATA ALAPJÁN

**Dr. Kucséber László Zoltán, főiskolai docens**  
Budapesti Gazdasági Egyetem, Pénzügyi és Számviteli Kar,  
Pénzügy Tanszék

email cím: [kucseber.laszlo@uni-bge.hu](mailto:kucseber.laszlo@uni-bge.hu)

## **Absztrakt**

Kutatásomban a legnagyobb hazai társaságokat veszem górcső alá, amelyek számos tulajdonságukban eltérnek egymástól, azonban ezen társaságok többségének egyik közös jellemzője az, hogy holdingstruktúrában működnek. A holdingban történő működésnek számos előnye létezik: Jogi szempontból előnyt jelenthet az operatív tevékenységet végző cég(ek) közötti kockázatok és felelősségi körök jól elkülöníthetősége. Adózási szempontból megemlíthető előny az, hogy az 'operatív cég' által megtermelt nyereség osztalék formájában adómentesen fizethető ki a holding társaság felé. A holdingstruktúra lehetőséget ad az egyes funkciók központosítására is. Szervezetátalakítási-értékesítési szempontból szintén előnyökkel járhat ez a forma. Kutatásom ez utóbbi előny kihasználását kívánja vizsgálni az elemzett cégek körében, a holdingstruktúrákon belüli átalakulási folyamatok megfigyelésével az elmúlt 5 év távlatában.

## **1. Bevezetés**

Munkámban a holding működés hazai elterjedtségét vizsgálom, a legsikeresebb cégek körében. A holding nem hazai 'találmány', az ilyen típusú működésre évtizedek óta találhatunk példákat. Az egyik legérdekesebb kivitelezés Japánhoz kapcsolódik. Völgyi (2015) a „Japán gazdaságtörténete” c. könyvének 1955 és 1973 közötti időszakával foglalkozó fejezetében hosszasan mutatja be az ún. keirecukat, amelyek leírása alapján felismerhetjük a mai tulajdonképpeni holdingokat: „Piramisszerűen felépülő vállalati hálózat, amely jellemzően egy iparághoz (például autóipar, fogyasztói elektronika) köthető. Szinte minden japán nagyvállalat alatt kiépült a „piramis”, amely a leányvállalatok és egyéb beszállítók által alkotott több szintből áll.” (Völgyi, 2015, 62.- 63.o.). Ezek a keirecuk, mint például a Toyota, Toshiba, Sony, Hitachi stb., a 2000-es évekre világszinten sikeres cégekké váltak ebben a szervezeti formában.

A holding struktúra bevezetéséhez szükséges, hogy a társaság növekedjen, és elérjen egy bizonyos fokú érettséget, illetve méretet. A növekedés egy jól leírható ívet jelent (Farkas, 2016). Ezt az ívet írja le Greiner- modelljének öt szakasza: A kreativitás, az irányítás, az átruházás, a koordináció, és a kollaboráció. Ezek közül a holding struktúrára való áttérés a koordináció szakaszához kapcsolható. Farkas (2016, 123.) ehhez a szakaszhoz a következő intézkedések meghozatalát kapcsolja: „A hatékonyabb együttműködés érdekében új rendszerek bevezetése és működtetése áll. A vállalati központokban számos alkalmazottat vesznek igénybe az egész céget érintő ellenőrzési programok működése és a vezetők vizsgálata érdekében. Bizonyos technikai funkciók, mint az informatika, a központban maradnak, de a napi működéssel kapcsolatos döntések decentralizáltak lesznek.”

Ahogy tehát a szakirodalom is mutatja, a holdingra történő átállás elsősorban az érett vállalati életciklusban lévő vállalkozásoknak jelent lehetőséget. Egy korábbi társszerzős munkámban a fúziók és felvásárlások létrejöttével kapcsolatban megvizsgáltuk az értékesítés nettó árbevétele alapján a hazai TOP 100 vállalat 2007 és 2014 közötti szervezeti átalakulásait (Katits–Kucséber, 2015).

<b>Megnevezés</b>	2012. évi lista	2013. évi lista
<b><i>Leányvállalat alapítás</i></b>	36	35
<b><i>Konzern</i></b>	30	31
<b><i>Integráció</i></b>	9	11
<b><i>Horizontális</i></b>	24	25
<b><i>Tőkeleszállítás</i></b>	19	19
<b><i>Tőkeemelés</i></b>	33	34
<b><i>Kartell</i></b>	3	3
<b><i>Megszűnés</i></b>	4	4
<b><i>Felszámolás</i></b>	1	1
<b><i>Végelszámolás</i></b>	1	1
<b><i>Csődeljárás</i></b>	0	0

**1. táblázat: A hazai TOP 100 szervezeti formaváltásai**

Forrás: Katits–Kucséber (2015)

Az eredményeink szerint a leányvállalat alapítás volt a leggyakrabban előforduló szervezeti fejlődés, bővülés, amelynek hátterében az áll, hogy a vizsgált vállalatok a belső növekedési lehetőségeik kihasználásához új szervezeti egységet alapítottak. Az 1. táblázat alapján szintén gyakori szervezeti változás volt a konglomerátum típusú (konzern) felvásárlás is, amely során a befektetők olyan cégeket vásároltak fel, amelyek fő tevékenységi köre teljes mértékben eltért a felvásárló fő tevékenységi körétől (Katits–Kucséber, 2015). Ennek a cikknek a fókuszában is a hazai – magyar



tulajdonú legsikeresebb társaságok, azonban a jelen cikkben a Forbes által összeállított 2022. évi TOP 100 cég, cégérték alapján, valamint kizárólag a holding működésre fókuszálva.

## 2. A holding fogalma, típusai a jogszabályi háttér tükrében

Ebben a fejezetben az egyes jogszabályokra, statisztika – TEÁOR útmutatókra támaszkodva a holding terminológiája kerül a fókuszba.

Elsőként a gazdasági tevékenységek egységes ágazati osztályozási rendszere (TEÁOR'08) által elérhető definíciót hivatkozom, amely alapján a holding a 64-es kódú „Pénzügyi közvetítés (kivéve biztosítási, nyugdíjpénztári tevékenység)” kategóriába tartozik. A legmélyebb, négy számjegyből álló kategória a 6420 - Vagyonkezelés (holding). A leírás alapján ide sorolandók, a vagyonkezelő társaságok tulajdonában álló gazdasági szervezetek csoportja fölött gyakorolt irányító és ellenőrző szolgáltatások: „A vagyonkezelő társaságok a tulajdonukban lévő szervezetek részvényeinek, ellenőrzésre jogot biztosító többségét birtokolják. Az ebbe a szakágazatba tartozó vagyonkezelő (holding) szervezet nem nyújt semmilyen egyéb szolgáltatást azoknak az üzleti vállalkozásoknak, amelyekben tőkebefektetéssel rendelkezik, pl. nem igazgat, vagy vezet más gazdasági egységeket” (teaorszamok.hu, 2023).

A gyakorlatban léteznek olyan holdingok, amelyek létezése, céljai túlmutatnak az irányítási és ellenőrzési feladatokon. Ezek a társaságok a 7010 – Üzletvezetés szakágazatot is kötelesek feltüntetni, bejelenteni. A KSH útmutatója alapján idetartozik ugyanazon gazdasági szervezet gazdasági egységei feletti felügyeleti és irányító tevékenység: „pl. üzletvezetés; a szervezetre vonatkozó stratégiai vagy szervezeti tervezés és döntéshozó szerep; a hozzájuk tartozó egységek operatív ellenőrzése és a mindennapi működés irányítása. Ez a szakágazat tartalmazza:

- a központi irodai tevékenységét
- az adminisztrációs irodai tevékenységét,
- a területi irodai tevékenységét
- a területi és regionális iroda tevékenységét” (KSH, teaorszamok.hu, 2023).

A terminológiai kutatómunka következő lépésében a „2000. évi C. törvény a számvitelről” vettem górcső alá. Ez a törvény kevés, de annál fontosabb követelményeket ír elő a holdingcégek számára, még hozzá az éves beszámoló készítésével kapcsolatban: „(6a)\* Nem készíthet mikrogazdálkodói egyszerűsített éves beszámolót:

a) a 2013/34/EU európai parlamenti és tanácsi irányelv 2. cikk 14. pontja szerinti befektetési vállalkozás,

b) a 2013/34/EU európai parlamenti és tanácsi irányelv 2. cikk 15. pontja szerinti pénzügyi holdingvállalkozás.” (2000. évi C. törvény a számvitelről.). Mivel a b) bekezdés pénzügyi holdingokat nevesít, ezért szükségesnek tartom

a megnevezett irányelvből hivatkozni a „pénzügyi holdingvállalkozás” fogalmát is: „olyan vállalkozás, amelynek egyetlen célja más vállalkozásokban tulajdoni részesedések megszerzése, kezelése és azokból nyereség szerzése anélkül, hogy e vállalkozások vezetésében közvetlenül vagy közvetetten részt venne, a pénzügyi holdingvállalkozást részvényesként megillető jogok sérelme nélkül;” Ez a definíció tartalmi átfedésben van a 6420-as TEÁOR szám leírásával.

Azokat a cégcsoportokat, és holdingokat, amelyek megfelelnek a Ptk speciális vállalatirányítási és felelősségi szabályainak, vállalatcsoportnak tekinthetjük (Lendvai, Horváth, 2023):

- Összevont, konszolidált éves beszámoló készítésére kötelezett,
- Legalább egy uralkodó tag és legalább három, az uralkodó tag által ellenőrzött tag által kötött uralmi szerződésben meghatározott, egységes üzletpolitikán alapuló együttműködés.
- Tagként kizárólag részvénytársaság, korlátolt felelősségű társaság, egyesülés és szövetkezet vehet részt. (2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről Ptk. 3:49. §).

### **3. A holding struktúra pénzügyi előnyei**

Ebben a fejezetben a szakmai, szakértői nyilatkozatok, állásfoglalások alapján áttekintem a holding struktúra kialakításának lehetséges előnyeit.

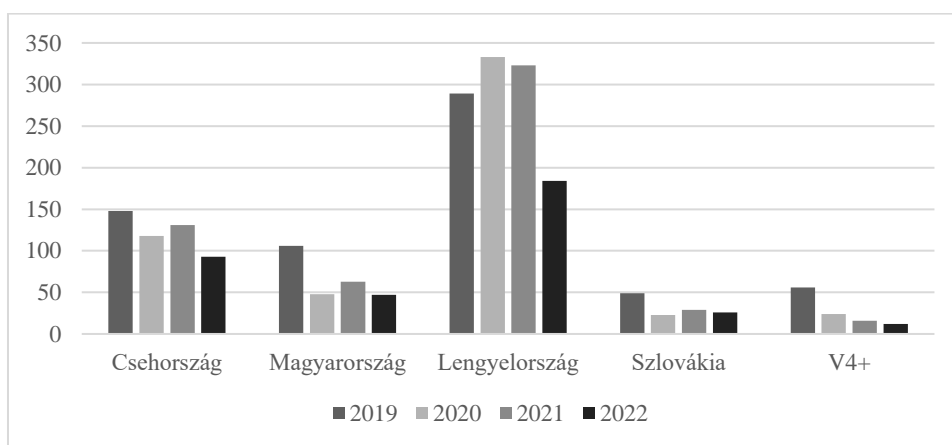
Az előző fejezetben közölt definíciók szerint, egy holdingnak a vagyionkezelés és a központosított feladatellátás lehet a két funkciója. Ezen vagyionkezelő szervezetek tehát az irányító és ellenőrző szolgáltatásokon kívül nem végeznek egyéb szolgáltatást azoknak az üzleti vállalkozásoknak, amelyekben tőkebefektetéssel rendelkeznek (Hold Lexikon, 2023). A holding előnye abban jelentkezik, hogy könnyebb összegyűjteni és átlátni a központi irányításhoz szükséges összes információt, valamint kialakítani az egységes elszámolási és riportolási rendszert (Lakatos, 2017).

Egy (másik) jogi szakértő, Udvardy Károly (2023) a holdingok két típusát különbözteti meg: „Tiszta vagy passzív holding: ebben az esetben a holding társaság „csak” tulajdonosi, központi irányítási funkciókat tölt be. Vegyes vagy aktív holding: az a társaság, mely a tulajdonosi funkciók ellátása mellett önálló tevékenységet (tipikusan menedzsmentszolgáltatást) is végez.”. Az aktív holding tehát különféle központosított feladatokat, szolgáltatásokat is ellát, amelyek minden tagvállalat esetén felmerülnek, mint például könyvelés, controlling, adózási feladatok, biztosítás, IT, adminisztráció, számlázás, marketing, HR, stb. szolgáltatások (Lakatos, 2017). A szakértő megjegyzi, hogy ha ezeket a feladatokat külső szolgáltatón keresztül veszik igénybe, akkor

is sokkal kifizetődőbb és költséghatékonyabb lehet, ha a holding cég szerződik ezekkel a szolgáltatókkal (Lakatos, 2017).

Egy cég operatív tevékenységhez kapcsolódó felelősség, illetve a jogi kötelezettségek (pl. kártérítési, garanciális, stb.) az operatív társaság valamennyi vagyoneleméből, azaz a korábban felhalmozott vagyon, pénzeszközök terhére is végrehajthatók. Udvardy (2023) szerint egyrészt a holding létrehozásával az operatív cégek egymás közötti felelőssége megoszlik, másrészt a társaságok kizárólag a saját vagyonukkal felelnek: „A cégcsoportba való integrálásával az operatív cég kockázatától, felelősségi körétől elkülöníthetők a jelentős vagyonelemek és az általuk megtermelt, felhalmozott eredmény is.”

A Piac&Profit (2022) cikkében megjegyzi, hogy a holdingoknak (az eddig felsorolt) üzleti előnyeinek túl, azok létrehozását (és bejegyzési helyét) elsősorban adózási indokok generálják (Munkám célkitűzése, valamint területi korlátok miatt, az adózási vonatkozásokkal részletesebben nem foglalkozom).



**1. ábra: Az M&A ügyletek alakulása a V4 országokban 2019 és 2022 között (esetszám)**

Forrás: Kucséber–Kása (2023)

Ahogy az 1. ábrán is láthatjuk, az elmúlt években a COVID járvány és a háború okozta volatilis gazdasági helyzet ellenére a régiós M&A piacok bár visszaesést mutattak, azonban a kilábalást követően újabb felvásárlási hullám várható. A kutatási eredményeink azt mutatják, hogy számos felvásárló társaság működött holding formában. A holding szervezeti forma megkönnyítheti a társaság egészének, illetve egyes részeinek elidegenítését – felvásárlását, de újabbak integrálását egyaránt. Némethy László (2023) befektetési szakember ezt a következő példával szemlélteti: „Tegyük fel, hogy befektető öt különböző társaságban, amelyek egy közös tulajdonban

vannak, szándékozik x%-ot vásárolni. Ha a tulajdonosok holdingtársaságot hoznának létre az öt gazdálkodó egység számára, akkor a befektető ugyanazt az eredményt érheti el egy tranzakcióval, tehát x% -os részesedés megvásárlásával a holdingtársaságban.”.

Végül, egy nem pénzügyi, hanem HR szempontú előnyt is szeretnék hivatkozni: Papp, Rudner (2023) a Concorde elemzői, megemlítik, hogy „a holding-struktúra arra is lehetőséget ad, hogy az egyes tagvállalatok egyéni kultúrája és karaktere megmaradjon – a versenyhelyzet, munkavállalók megtartása, vagy más szempontok miatt.” . Ezen összefoglaló alapján láthatjuk, hogy a holding kialakítása kedvező hatással lehet a társaság pénzügyi helyzete mellett, jogi és HR területekre egyaránt.

#### **4. Holdingok a TOP 100 magyar tulajdonú cég körében**

Az empirikus elemzéshez a Forbes 2022. évi TOP100 100%-ban magyar tulajdonú cégeket tartalmazó listáját használtam fel. A lista összeállítói alapján (Bánáti, Gólya, Oberfrank, 2022) az építőipari, az ingatlanfejlesztő, az élelmiszeripari, és a K+F orientált gyártócégek mutattak szembetűnő növekedést.

A kutatás első fázisában az első 50 cég közül azokat vettem 'górcső alá', amelyek nevei tartalmazták a "holding" és a "csoport" kifejezéseket. Az 50 cégből 11 volt, amely a nevében hordozta a holding kifejezést, vagy pedig a lista szerkesztője a "csoport" kifejezéssel utalt erre.

Azt, hogy ténylegesen holdig társaságról van-e szó, a tevékenységi kör ellenőrzésével validáltam. A kiválasztott cégek TEÁOR számai bár visszaigazolták az előzetes várakozásokat - tehát a többségnél megtalálhatjuk a 6420-as kódot. Bizonyos társaságoknál ez a kód bár nem volt fellelhető, de a holdingszerű működést tükrözték vissza a 7010 és 7022-es kódok (Üzletviteli, egyéb vezetési tanácsadás) egyaránt. Több cégnél előfordult a 6820 - *Saját tulajdonú, bérelt ingatlan bérbeadása, üzemeltetése* kód is, amely beleillik az előző fejezetben említett aktív holding kategóriába. Az esetek közel felében a holding működésre való utalás mellett, a társaság főtevékenységei is feltüntetésre kerültek.

A holdingok működéséről további információval szolgálhat az alkalmazottak létszáma. Három cég alkalmazott 20 főnél több munkavállalót, a többség átlagosan hét főt foglalkoztatott, amelyből arra lehet következtetni, hogy 'csak' a legszűkebb tevékenységeket menedzselték központilag. A holding lét szükségességét a leányvállalatok száma is visszatükrözheti. A nagyobb számú leányvállalattal rendelkező cégek a 6420-as TEÁOR kód mellett, további kódokat is tartalmaztak, ebből eredően, tehát a minta nagyobb része tekinthető aktív holdingnak.

Kigyűjtésre kerültek a cégek székhelyei is: A mintából öt cég székhelye található Budapesten, a többi hat társaságé pedig vidéken, amelyből arra lehet következtetni, hogy nincsenek földrajzi sajátosságai ennek a 'működési formának'. A holding keretében történő működés ahogyan azt a hivatkozott szakirodalom is mutatta, a vállalati életciklus érettebb szakaszában élő cégekre jellemző. Ezt a várakozást a minta is alátámasztotta, ugyanis egy kivétellel az összes cég 1992 és 2010 közötti időszak óta holding szerkezetben működik.

## 5. Összefoglalás

Az eredmények a hazai legsikeresebb cégek szervezeti kereteire adnak bepillantást. A minta közel negyedére jellemző, hogy holding formájában, vagy ahhoz hasonló TEÁOR kódokkal jellemezhető tevékenységeket végeznek. Mivel ezek a cégek ebben a formában működnek immáron 10-15 éve, ez arra utal, hogy ez a szervezeti forma kedvező döntés volt. A jövőbeli tendenciákat nehéz előrejelezni, mivel a holding létet befolyásolják a közösségi és a nemzeti szabályozások egyaránt. Például, a Piac&Profit (2022) cikke felhívja a figyelmet egy EU-s irányelv tervezetre, miszerint a holdingok kedvező adózási feltételei szigorodni fognak 2024-től.

A kutatás egyik korlátját az jelenti, hogy külső szemlélő szemszögéből végezve az elemzést, a holding választását, indoklását nem, vagy nehezen lehet feltárni, különösen adatbázis jellegű kutatómunka esetén. A másik korlátozó tényező, hogy a közölt eredmények nem reprezentatívak. A munka folytatásának lehetőségét jelenti a teljes – további 50 cég átvizsgálása, valamint korábbi listák feldolgozása. A kapott eredmények nem csupán a holdingokkal kapcsolatos tudományos ismereteinkhez kíván újabb információkkal hozzájárulni, hanem a növekedésre törekvő, különösen a nemzetközi piacra lépni szándékozó társaságok számára jelenthet egy 'kipróbált' koncepciót.

## Irodalomjegyzék

- Bánáti, A. – Gólya, Á. – Oberfrank, B. (összeáll.): Magyar 100. In: Forbes Magyarország 9. évf. (2022), 11. szám. <https://forbes.hu/uzlet/magyar-100-2022/>
- Farkas, F (2016): A változásmenedzsment elmélete és gyakorlata. Akadémiai Kiadó, 364.o.
- Hold Lexikon: Holding társaság. HOLD Alapforgalmazó Zrt. <https://hold.hu/lexikon/holding-tarsasag/> letöltve: 2023.07. 21
- Katits, E. – Kucséber, L. Z. (2015): Az M&A döntések a vállalati életszakaszokban. In: Székely, Csaba; Kulcsár, László (szerk.) Strukturális

- kihívások – reálgazdasági ciklusok: Innovatív lehetőségek a valós és virtuális világokban : Nemzetközi tudományos konferencia a Magyar Tudomány Ünnepe alkalmából: Tanulmánykötet. Sopron, Magyarország: Nyugat-magyarországi Egyetem Kiadó (2015)
- KSH:[https://www.ksh.hu/docs/osztalyozasok/teor/teor08\\_tartalom\\_2021\\_06\\_01.pdf](https://www.ksh.hu/docs/osztalyozasok/teor/teor08_tartalom_2021_06_01.pdf) letöltve: 2023.07. 21
- Kucséber, L. – Kása, R. (2023): Szervezeti átalakulások a 2020-as évek válságainak árnyékában a közép-európai régióban. *Statisztikai Szemle*, Vol. 101, No. 7, pp. 590-617.
- Lakatos Zs. (2017): Holding a cégcsoportban. Adó Online. Cégvilág. <https://ado.hu/cegvilag/holding-a-cegcsoportban/> letöltve: 2023.07. 21
- Lendvai, A. – Horváth, G.: Holdingtársaságok szabályozása a társasági jogban. <https://cmbp.hu/holdingtrsasagok-szablyozsa-a-trsasgi-jogban/> letöltve: 2023.07. 21
- Némethy, L.: Érdemes-e holdingtársaságot létrehozni? Blog. <https://europhoenix.com/hu/blog-hu/erdemes-e-holdingtarsasagot-letrehozni-irta-nemethy-laszlo/> letöltve: 2023.07. 21
- Papp, L. – Rudner, R.: Akvizíciózárás után: Holdingszervezet kialakítása. <https://cmbp.hu/akviziczrs-utn-holdingszervezet-kialaktsa/> letöltve: 2023.07. 21
- TEÁOR Számok. <https://www.teorszamok.hu/6420/> letöltve: 2023.07. 21
- Piac&Profit (2022): Ezúttal tényleg lőttek a holdingtársaságoknak? Cikk. [https://piacesprofit.hu/cikkek/kkv\\_cegblog/ezuttal-tenyleg-lottek-a-holdingtarsasagoknak.html](https://piacesprofit.hu/cikkek/kkv_cegblog/ezuttal-tenyleg-lottek-a-holdingtarsasagoknak.html) letöltve: 2023.07. 21
- Udvardy, K. (2023): Mikor jó a holdingstruktúra? Blog. <https://www.rsm.hu/blog/2023/holdingstruktura/mikor-jo-a-holdingstruktura> letöltve: 2023.07. 21
- Völgyi, K. (2015): Japán Gazdaságtörténete. [http://real.mtak.hu/34170/1/Japn\\_gazdasgrtnete\\_u.pdf](http://real.mtak.hu/34170/1/Japn_gazdasgrtnete_u.pdf) letöltve: 2023.07. 21
2000. évi C. törvény a számvitelről. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a0000100.tv> letöltve: 2023.07. 21
2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1300005.tv> letöltve: 2023.07. 21
- Az Európai Parlament és a Tanács 2013/34/EU irányelve. <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/HU/TXT/?uri=celex%3A32013L0034>

# AZONOS KONTROLL ALATT ÁLLÓ GAZDÁLKODÓ EGYSÉGEK AKVIZÍCIÓJÁNAK SZÁMVITELI KEZELÉSE AZ IFRS-EKBEN

Dr. Lakatos László Péter, intézetvezető, egyetemi docens  
Budapesti Corvinus Egyetem, Számviteli és Jogi Intézet  
email cím: [lakatos@uni-corvinus.hu](mailto:lakatos@uni-corvinus.hu)

## Absztrakt

Az azonos kontroll alatt álló gazdálkodó egységek akvizíciójának számviteli kezelése több évtizede szabályozatlan területe az IFRS-eknek. Az IASB közelmúltban megjelent munkanyaga e helyzetet változtat. E tanulmány a szabályozás tervezett tartalmát mutatja be, kitérve az egyes megoldások elméleti alapjára, illetve példákon keresztül is végigvezeti az olvasót a területen.

## 1. Az akvizíciók típusai és ennek jelentősége

Egy vállalkozás – IFRS-ek szerinti – első konszolidálásának tárgyalása során méltatlanul kevés szó esik a kezdeti alapvető kérdésről: arról, hogy **az akvizíció mely típusba sorolható** (Lakatos, 2018). Akvizíció alatt e tanulmányban azt a helyzetet értjük, amikor egy vállalkozás egy másik vállalkozás fölötti kontrollt megszerzi<sup>3</sup> (IASB, 2011). Nem mindegy azonban, hogy

- milyen **céllal** szerezte meg a felvásárló a célpontot;
- és az sem, hogy a felvásárlás előtt **milyen kapcsolat volt a felvásárló és a felvásárolt között**, akár közvetlenül vagy közvetett módon.

Az alapvető kérdés, hogy a megszerzett entitás (amely lehet egy jogi személy, de ez nem feltétlenül szükséges) **üzletet (business) alkot-e**. Ha a válasz igenlő, akkor ott az akvizíciós számvitelt kell alkalmazni, amely során a következő lépések végrehajtása szükséges:

- azonosítani kell a *felvásárlót*;
- azonosítani kell a *felvásárlás napját*;
- meg kell határozni és értékelni kell a felvásárolt *azonosítható* eszközeit a létező kötelezettségeit, valamint a nem kontrolláló érdekeltséget;
- azokat kezdetben *értékelni kell valós értékükön*<sup>4</sup>;

---

<sup>3</sup> Részletesen lásd IFRS 10-et a témáról.

<sup>4</sup> Kivéve a nem kontrolláló érdekeltséget. Ott a valós értékelés nem követelmény (csak lehetőség). Azt – praktikus okokból – általában a megszerzett nettó eszközök [eszközök a

- el kell számolni a *goodwillt* vagy *negatív goodwillt* (IASB, 2009)(IFRS 3.5).

Abban a helyzetben, ha **üzletet nem sikerült azonosítani**, az entitás megszerzésére azért került sor, hogy a cég eszközeit megszerezzék, akkor **eszköz vételről van szó** (asset acquisition), amely számviteli elszámolásával kapcsolatosan igencsak szűkszavú a szabályozás, de az legalább létezik. Ekkor

- *azonosítani* kell és fel kell venni az egyes eszközöket és kötelezettségeket (azokat is, amelyeket az akvizíció során azonosítottak);
- majd az akvizíció költségét (magyarul: *vételárat*, továbbiakban ezt a terminológiát használjuk) az egyes eszközök és kötelezettsége között a *relatív valós értékük* alapján kell megosztani (IASB, 2009) (IFRS 3.2b).

Az eszköz vételnél nem keletkezhet goodwill vagy negatív goodwill, hisz nem áll rá a módszer az egyes tételek valós értékére.

Látható, hogy a két IFRS-ekben szabályozott akvizíció típus számviteli kezelése gyökeresen eltér: előbbinél az értékelés valós értéken történik az akvizíció napjával<sup>5</sup> és goodwill keletkezhet, míg a másik esetben a valós értékelés igen korlátozottan valósul meg (a vételár korlátot szab), goodwill<sup>6</sup> nem keletkezhet.

Van azonban egy **másik aspektus** is, amely kezelésével adós maradt az IFRS<sup>7</sup>: ez az azonos kontroll alatt álló entitások akvizíciójával kapcsolatos ügyletek számviteli kezelése. **Azonos kontroll alatt áll két vállalkozás, ha kontrollal bíró a két entitás fölött azonos**<sup>8</sup>. Az alábbi ábra egy azonos kontroll helyzetet mutat be.

---

kötelezettségekkel csökkentve] arányában veszik számításba. Bár a nettó eszközök valós értéken szerepelnek, a nem kontrolláló érdekeltségre jutó goodwill nem jelenik meg. Ha úgy döntenek, hogy a nem kontrolláló érdekeltség is valós értéken szerepeljen, akkor a nem kontrolláló érdekeltségre jutó goodwill is megjelenik.

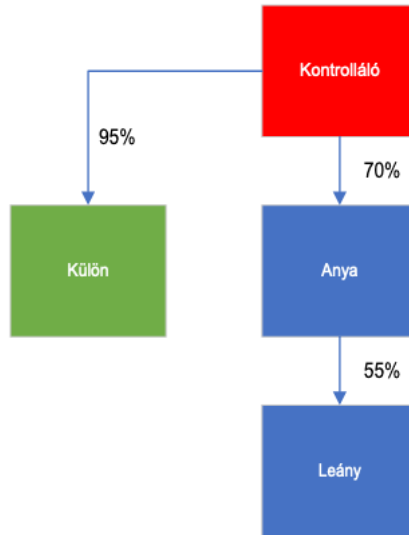
<sup>5</sup> Szokták ezt a lépést – igen találóan – fresh start accountingnak is nevezni.

<sup>6</sup> Ideértve a negatív goodwillt is. A továbbiakban a goodwill alatt annak negatív verzióját is értjük.

<sup>7</sup> Érdeklőségként: közel húsz éve tervben volt az, hogy szabályt alkossanak.

<sup>8</sup> Nem feltétlenül kell a kontrollálónak közvetlen kontrollal bírnia a két entitás fölött, lehet, hogy a csoport struktúrában „jóval följebb” található az azonos kontrolláló.

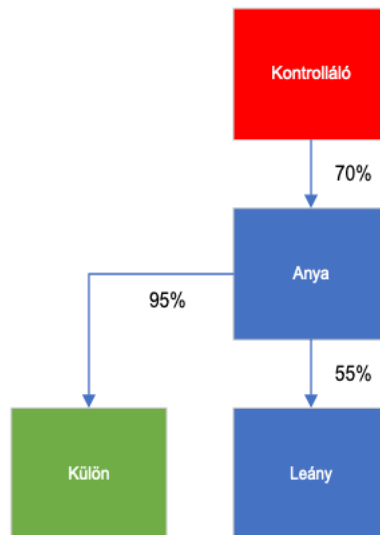




**10. ábra: Azonos kontroll illusztráció – változás előtt**

Forrás: Saját szerkesztés

A fenti helyzetben pl. „Külön”, illetve „Anya” és „Leány” azonos kontroll alatt állnak. Mozcassuk át „Külön”-t az alábbi módon:



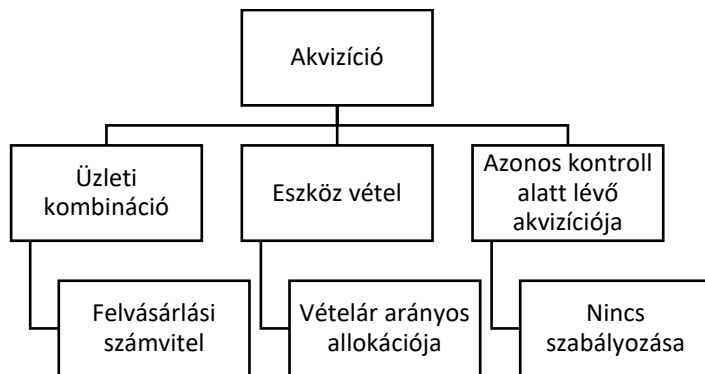
**11. ábra: Azonos kontroll illusztráció – változás után**

Forrás: Saját szerkesztés

Abban a helyzetben tehát, ha a csoportszerkezet így alakulna át, bár **látszólag** „Anya” akvirálta „Külön”-t, de az IFRS 3 felvásárlási számvétel szabályai

**nem alkalmazhatóak**, mivel azonos kontroll alatt állók között ment végbe az ügylet, így arra az IFRS 3 nem vonatkozhat.

Összefoglalva tehát a következő akvizíció típusokat lehet megkülönböztetni az IFRS logikájában és a jelenlegi szabályozás a következő tartalommal bír.



**12. ábra: Akvizíciók csoportosítása és számviteli szabályozása**

Forrás: Saját szerkesztés

## 2. Az azonos kontroll alatt állók akvizíciójával kapcsolatos javaslat

Az IFRS-ek megalkotója az IASB, évtizedes munkájának végéhez közeledik, hamarosan megjelenik az a szabályrendszer, amely – végre – az azonos kontroll alatt lévők akvizícióját rendezi. A standardalkotók – tudva, hogy **a terület szabályozatlan**, illetve látva, hogy a **gyakorlat több módszert is használ ezekre a helyzetre**, a következő kulcsfontosságú döntési pontokat azonosította:

- a konszolidálás *módszertanának* meghatározása (módszertan);
- annak meghatározása, hogy *mely helyzetekben szükséges komplex szabályokat összeállítani*, tekintettel a valós információ igényre (csoportképzés);
- a megoldás a *költség-haszon elvet* messzemenőig vegye figyelembe (ne legyen indokolatlanul drága) (Tarca, 2021) (Bradbury, 2021).

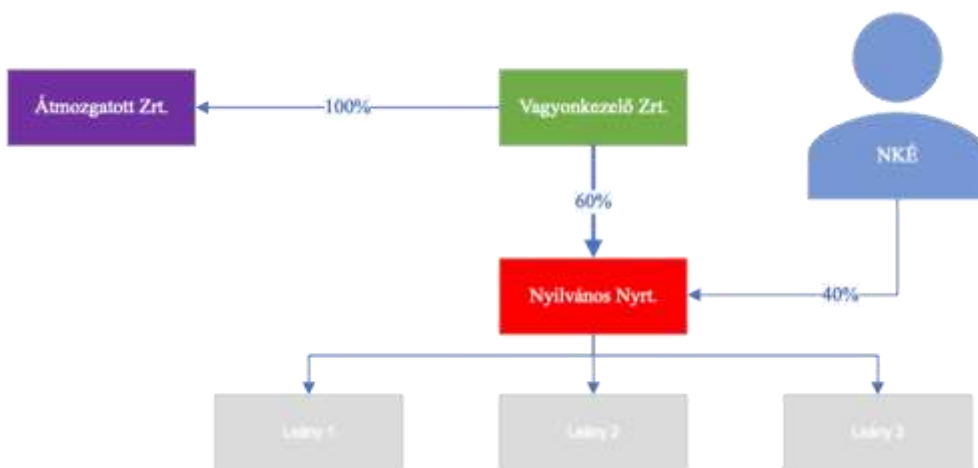
### 2.1. A konszolidálás módszertana, érvek és ellenérvek

A gyakorlat jelenleg két módszert használ az azonos kontroll alatt állók konszolidálására. Az egyik megközelítés a szokásos **felvásárlási módszer**, vagyis ugyanaz, mint az üzleti kombinációk esetén alkalmazott megoldás. A másik megoldás az úgynevezett **könyv szerinti érték módszer**. Utóbbi megoldás lényege az, hogy

- a konszolidált pénzügyi kimutatásokban az **akvirált társaság értékei nem változnak**, vagyis az akvizíciót megelőző értékeket megtartják<sup>9</sup>;
- a vételár és a fenti módon értékelt nettó eszközök **különbözetét közvetlenül a saját tőke terhére/javára** számolják el (vagyis goodwill nem keletkezhet).

A könyv szerinti érték módszer logikus választásnak tűnik, hiszen a kontrolláló szempontjából felvásárlás nem történt, hiszen korábban is ő kontrollálta az entitást, mindössze átmozgatta azt érdekeltségi körében. Ennek következtében goodwill nem keletkezhetett (nem volt olyan üzlet, amit meg tudott volna szerzeni a kontrolláló, hiszen az elve is „nála volt”). Másfelől a vételár kapcsán is kétségtelenül lehet úgy érvelni, hogy egy saját „holdudvaron” belüli mozgatás esetén az nem feltétlenül piaci alapon meghatározott. Így a gyakorlat szempontjából elintézhető lenne a helyzet a könyv szerinti érték elfogadásával.

A probléma akkor jelentkezik látványosan, ha **független nem kontrolláló érdekeltség** „kerül képbe”. Vegyük szemügyre a következő helyzetet. Tegyük fel, hogy egy vagyongazdálkodó cég 60%-os részesedéssel bír egy tőzsdéi cégben (Nyilvános Nyrt.), és azt kontrollálja is. Ekkor a nem kontrolláló érdekeltség 40%. A vagyongazdálkodónak van egy kizárólagos tulajdonában álló Zrt-je (Átmozgatott Zrt.), amely egy sikeres kutatócég. Ábrázolva a helyzet a következő:

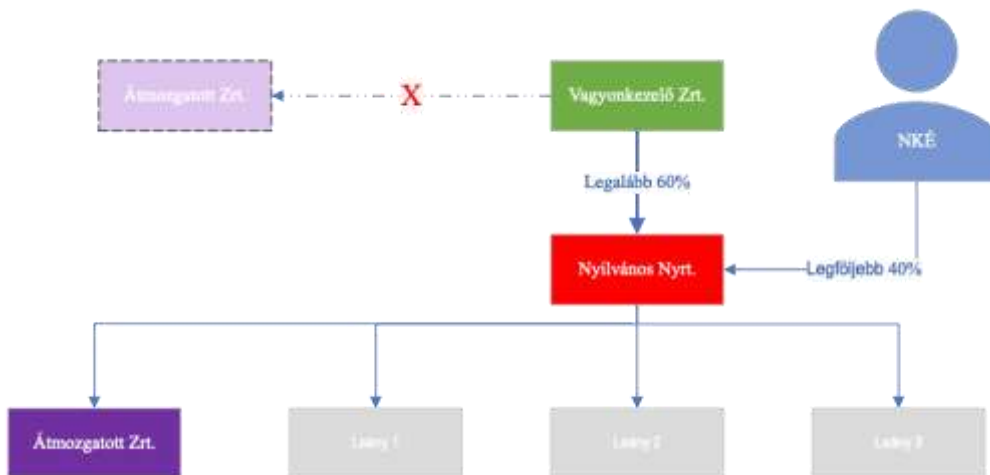


**13. ábra: Átmozgatás példa (előtte helyzet)**

Forrás: Saját szerkesztés

<sup>9</sup> Az „új” könyvekben minden ugyanazon az értéken marad, mint a „rég” könyvekben volt.

Vagyonkezelő úgy dönt, hogy a kutatáshoz további forrásokat vonna be és úgy látja, hogy ezt legegyszerűbben a cég Nyilvános Nyrt. alá „szervezésével” teheti meg. Ezért úgy dönt, hogy a Zrt-t átmozgatja, létrehozva a következő szituációt<sup>10</sup>:



**14. ábra: Átmozgatás példa (utána helyzet)**

Forrás: Saját szerkesztés

Ha Vagyonkezelő Zrt. 100%-ban tulajdonolta volna Nyilvános Nyrt-t, akkor a mozzgatással kapcsolatosan **nincs olyan igazi tulajdonosi érdek, ami megkövetelné, hogy riportáljuk az Átmozgatott Zrt. vagyoni elemeinek valós értékét**, illetve goodwill megjelenítése sem lehetséges, hiszen **új üzletet a Vagyonkezelő nem szerzett**, csak átszervezte az egyébként már nála lévő tevékenységeket.

Ha bekapcsoljuk a nem kontrolláló érdekeltséget is (mint ahogy a fenti példában is szerepel), gyökeresen más a helyzet. **A nem kontrolláló érdekeltség szempontjából új üzlet került be a nyilvános részvénytársaságba, illetve – főleg egy kutatást végző cégnél – a vagyoni elemek könyv szerinti értéke, további, belső információk hiányában nem biztos, hogy elégségesnek bizonyulnak a döntéshozatalhoz.** Ebben a helyzetben tehát megfontolandó az, hogy mégis a felvásárlási számvitelt (vagy valami egészen más megoldást) alkalmazzunk.

<sup>10</sup> Attól most az egyszerűsítés kedvéért tekintünk el, hogy vélhetően a részesedés apportért elvár valamit vagyonkezelő cég, így vélhetően vagy a nem kontrolláló érdekeltség is tőkét emel vagy eltolódnak a tulajdoni arányok. A példa szempontjából csak az kulcsmomentum, hogy mind előtte mind utána Nyilvános Nyrt. volt a kontrolláló fél.

Mint említettük a könyv szerinti érték megoldás könnyen véghezvihető, azonban jó néhány információ rejtve marad a pénzügyi kimutatásokat olvasó elől. Másfelől azonban érdemes végiggondolni, hogy megéri-e a gazdagabb információtartalmat biztosító akvizíciós számvitelt vállalni, figyelembe véve annak igen jelentős költségvonzatát, illetve egy harmadik megoldás is elképzelhető lehet, az azonban nagyon alapos tesztelést és további hatáselemzéseket igényelne<sup>11</sup>.

Az IASB nem mozdult el abba az irányba, hogy egy teljesen más módszert dolgozzon ki ezeknek a helyzeteknek a kezelésre, hanem **a két módszer közötti választást szabályozza**: megmondja, hogy **mikor, melyik megoldás alkalmazása szükséges**. A szabályozás – mivel a konszolidálás módszertanát rögzíti – az átmozgatott entitást **fogadó entitásra (a felvásárlóra) fogalmaz meg követelményeket**.

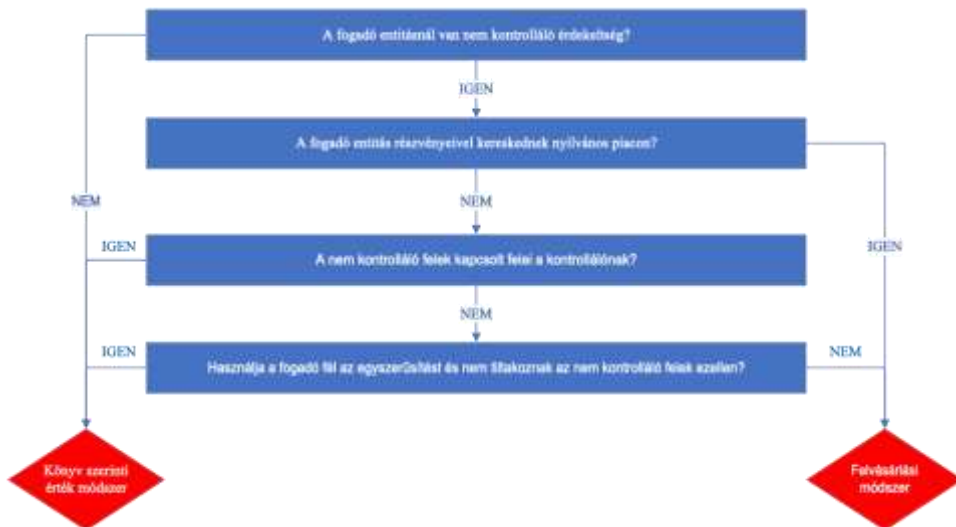
A vizsgálódások eredményeképpen a szabályozás **tervezett** tartalma a következő:

- Ha a fogadó entitásnál **nincs nem kontrolláló érdekelttség, a könyv szerinti módszer alkalmazandó**, mivel nincs indok felvásárlási számvitel alkalmazására, nincs olyan információigény, amely szolgáltatását szabályozás útján kell kikényszeríteni (de választani sem lehet a másik módszert).
- Ha a fogadó entitásnál **van nem kontrolláló érdekelttség és részvényei nyilvános piacon forognak**, akkor – tekintettel arra, hogy az információigénye létezik akár a jelenlegi, akár jövőbeli tulajdonosok tekintetében – **mindenképpen a felvásárlási módszer alkalmazandó**.
- Ha a fogadó entitásánál **van nem kontrolláló érdekelttség, de részvényei nem forognak nyilvános piacon**, akkor vizsgálni kell, hogy a nem kontrolláló érdekeltséget megtestesítő tulajdonosok kapcsolt felek-e. Ha mind **kapcsolt felek**, akkor a **könyv szerinti érték módszer** használandó.
- Akkor is használható a **könyv szerinti érték módszer**, ha a **nem kontrolláló érdekelttség nem kapcsolt fél, de nem tiltakoztak** azellen, hogy az egyszerűbb módszert használja a felvásárló.

A logikát a 6. ábra foglalja össze:

---

<sup>11</sup> Amire már nincs idő, figyelembe véve mióta húzódik a kérdés megnyugtató rendezése.

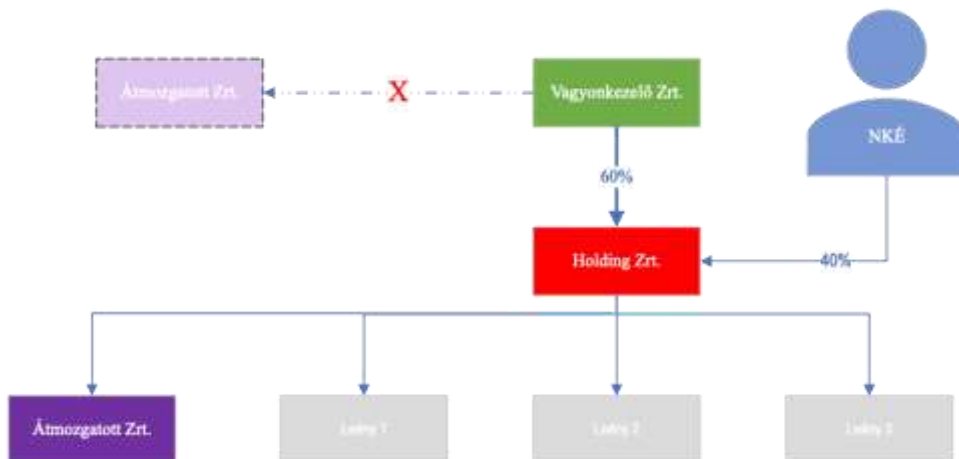


**15. ábra: Döntési fa**  
 Forrás: IASB (2021), fordítás

### 3. Példa a módszer alkalmazására

#### 3.1. A példa

Egy példán keresztül érdemes szemléltetni miként működik a két módszer. Vegyük az előbb bemutatott helyzetet, azzal az eltéréssel, hogy Nyilvános Nyrt. helyébe Holding Zrt-t tesszük, tehát nem egy nem nyilvános piacon forgó részvénytársaságról, hanem egy zártkörű társaságról van szó. Egyebekben a helyzet legyen változatlan:



Emellett a következő adatokkal egészítsük ki a helyzetet:

- a Vagyonkezelő Zrt. mérlegében az Átmozgatott Zrt. részesedés értéke 400 MFt.
- az Átmozgatott Zrt. mérlege – a tranzakció előtt – a következő (MFt):

<b>Eszközök</b>		<b>Saját tőke és kötelezettségek</b>	
Tárgyi eszközök	300	Saját tőke	500
Fejlesztések	100	Kötelezettségek	100
Forgóeszközök	200		
<b>Összesen:</b>	<b><u>600</u></b>	<b>Összesen:</b>	<b><u>600</u></b>

- Vagyonkezelő Zrt. a 100%-os részesedés átruházásáért 900 MFt-ot kért.
- Átmozgatott Zrt. vagyoni elemeinek valós értéke megegyezik a könyv szerinti értékkel, leszámítva a következő tételeket:
  - rendelkezik egy jól bejáratott, belső előállítású márkanévvel, amely valós értéke kb. 90 MFt és ami az egyedi pénzügyi kimutatásokban helyesen nem szerepelt;
  - a folyamatban lévő fejlesztések valós értéke 250 MFt;
  - ezen felül sinergiákat azonosítottak az átruházással összefüggésben.

*Vizsgáljuk meg, hogy milyen konszolidációs tételek szükségesek, ha*

- *a nem kontrolláló érdekeltség megtestesítői kapcsolt felek, ezért a könyv szerinti módszert alkalmazzák;*
- *a nem kontrolláló érdekeltség megtestesítői nem kapcsolt felek, nem lehet alkalmazni az opcionális szabályt, így a felvásárlási módszert kell alkalmazni.*

### 3.2. Könyv szerinti érték módszer kidolgozása

Ebben a helyzetben a fogadó társaság konszolidált pénzügyi kimutatásaiban:

- az érkező vállalkozás vagyoni elemei azon az értéken kell szerepeljenek, mint a korábbi pénzügyi kimutatásokban, tehát nincs lehetőség átértékelésre;
- a részesedés eliminálásakor keletkező különbözet a tőkét érinti.

*Könyvelési tételekkel:*

Átmozgatott Zrt. bevonása (könyv szerinti érték módszer)		
T Tárgyi eszközök	300	
T Fejlesztések	100	
T Forgóeszközök	200	
		K Kötelezettségek 100
		K Részesedések <sup>12</sup> 900
T Saját tőke (eredménytartalék) <sup>13</sup>	400	
Nem kontrolláló érdekeltség rendezése [ $500^{14} * 40\%$ ]		
T Saját tőke (anyavállalat)	200	
		K Nem kontrolláló érdekeltség 200

*3.3. Felvásárlási módszer kidolgozása*

Ebben a helyzetben a fogadó társaság konszolidált pénzügyi kimutatásaiban:

- azonosítani kell azokat az eszközöket és kötelezettségeket, amelyek – helyesen – az egyedi pénzügyi kimutatásokban nem szerepelhettek, de az akvizíciós számvitel megköveteli megjelenítésüket (pl. belső előállítású immateriális eszközök);
- az érkező vállalkozás vagyoni elemei valós értéken szerepelnek (fresh-start accounting);
- a részesedés eliminálásakor keletkező különbözetet goodwillként kell értelmezni.

*Könyvelési tételekkel:*

Átmozgatott Zrt. bevonása (felvásárlási módszer)		
T Márkanév	90	
T Tárgyi eszközök	300	
T Fejlesztések	250	
T Forgóeszközök	200	
		K Kötelezettségek 100
		K Nem kontrolláló érdekeltség <sup>15</sup> 296
		K Részesedések 900
T Goodwill	456	

<sup>12</sup> Holding Zrt. egyedi pénzügyi kimutatásaiban Átmozgatott Zrt. 900 MFt értéken szerepelt.

<sup>13</sup> Ez az érték különbözetként alakult.

<sup>14</sup> Bevont nettó eszközök értéke

<sup>15</sup> Megszerzett nettó eszközök arányában, amely 40%.



### 3.4. A két módszer összevetése

**Látható, hogy a két módszer eltérő végeredményre jut.** A könyv szerinti érték módszer **pusztá átrendezést** valósít meg és a tőkekonszolidációs különbözetet tulajdonosi tranzakcióként kezeli: kivesz a csoportból erőforrásokat a végső kontrolláló fél vagy a csoport rendelkezésre bocsát erőforrásokat, mindezt a saját tőkén keresztül prezentálva. Az másiknál – mivel van külső érdekhordozói igény – **valós értéken értékel** és a megszerzett vállalkozásért fizetett többletet a feltételezések teljesülése esetén **goodwillként értelmezi**.

Érdemes a két módszer szerinti eredményt táblázatosan is összevetni<sup>16</sup>:

	<b>Könyv szerinti érték módszer</b>	<b>Felvásárlási módszer</b>
Márkanév	<i>nem lehet</i>	90
Tárgyi eszközök	300	300
Fejlesztés	100	250
Forgóeszközök	200	200
Kötelezettségek	- 100	- 100
Saját tőke	- 400	<i>nincs változás</i>
Goodwill	<i>nem lehet</i>	456

**16. táblázat: Konzolidációs módszerek összevetése**

Forrás: Saját szerkesztés

## 4. Összefoglalás

Az azonos kontroll alatt álló entitások konszolidálása régóta megoldásra váró probléma. Mind gyakorisága, mind az érintett vagyont régóta indokolta, hogy az IFRS-ek e területet közvetlenül szabályozza. Az IASB két konszolidálási módszert javasol a helyzet megoldására, azzal, hogy az alkalmazott megoldást nem a gazdálkodó választja ki, hanem attól függően, hogy melyik megoldás indokolható kell majd az egyik vagy a másik megoldást követni. A megoldás a helyzet átfogó elemzését igényli, azonban meggyőződésünk, hogy a javaslat helyes alkalmazása jobb minőségű pénzügyi kimutatásokat eredményez majd.

---

<sup>16</sup> A nem kontrolláló érdekeltség bontást nem tüntettük fel az áttekinthetőség kedvéért.

## **Irodalomjegyzék**

- Bradbury, M. E. (2021). Business Combinations under Common Control: Further Considerations. *Australian Accounting Review*, Vol. 31, No. 4, pp. 332-335.
- IASB. (2009). *IFRS 3 - Business combinations*. London: IFRS Foundation.
- IASB. (2011). *IFRS 10 - Consolidated financial statements*. London: IFRS Foundation.
- IASB. (2020). *Business Combinations under Common Control - Discussion Paper*. London: IFRS Foundation.
- Lakatos, L. P. (2018). *Nemzetközi Beszámolási Standardok elmélete és gyakorlata 2018*. Budapest: Magyar Könyvvizsgálói Kamara.
- Tarca, A. (2021). Business Combinations under Common Control: Filling a Gap in IFRS Standards. *Australian Accounting Review*. Vol. 31, No. 4, pp. 321-327.

# ÚJDONTSÁGOK ÉS KIHÍVÁSOK A SZÁMVITEL VILÁGÁBAN

**Madarasiné Dr. Szirmai Andrea, egyetemi docens**  
Budapesti Gazdasági Egyetem, Pénzügyi és Számviteli Kar,  
Számvitel Tanszék  
email cím: [szirmai.andrea@uni-bge.hu](mailto:szirmai.andrea@uni-bge.hu)

## **Absztrakt**

Örökérvényű héraikleitoszi igazság, hogy az egyetlen állandó, maga változás. Nem csak mindennapi életünk, hanem szakmánk és annak számos területe folyamatos átalakuláson megy keresztül. Ezek naprakész követése és az új irányoknak, avagy szabályoknak való megfelelés szakmai nyitottságot és rugalmasságot követel meg, akár egyéni, akár szervezeti szinten.

Jelen cikkben a nemzetközi és hazai számviteli „világ” újdonságai és kihívásai közül emelném ki a tudományos és szakmai vizsgálódásaim alapján legrelevánsabbnak ítélt irányokat.

A fenntarthatóság témája és a pénzügyi kimutatásokban való megjelenítése már évek óta egyre erőteljesebben kopogtat, ám az EU CSRD (Corporate Sustainability Reporting Directive) és az IFRS ISSB (International Reporting Standards, FRS International Sustainability Standard Board, Nemzetközi Fenntarthatósági Standard Bizottság) standardjaival tényleges feladatokat jelent a vállalatok menedzsmentjének, a számviteli szakembereknek és az egyetemi oktatóknak is. A könyvvizsgálat területén a minőség-ellenőrzés új szabványai a könyvvizsgálókat szemléletváltásra és egy eddig ilyen komplexen nem alkalmazott rendszer kialakítására kényszerítik. A mesterséges intelligencia megjelenése pedig felveti azt a kérdést, hogy a könyvvizsgálatban milyen lehetőségeket rejt.

Jelen publikáció keretében ezen három aktualitást, avagy kihívást tekintem át, ismertetve a jogszabályi vagy alkalmazási környezetet és a várható hatásokat.

## **1. Bevezetés**

A számvitel egy közös nyelvezet és meghatározott szabályrendszer mentén végzett olyan tevékenység, amelynek elsődleges célja az objektív tájékoztatás, legyen az információk és adatok publikálása a pénzügyi kimutatások, beszámolók külső felhasználói felé vagy a vezetői döntéshozatalhoz szükséges adatok előállítására. Mindezt teszi úgy, hogy figyeli, méri és rögzíti a vagyon mozgását, változását és az eredmény alakulását, amely így egy információs rendszer kialakulását eredményezi (Sztanó, 2022). Ugyanakkor ez nem azt jelenti, hogy ez az információs rendszer állandó; sőt ellenkezőleg, folyamatosan módosítani szükséges a számviteli szabályozások és a vállalati folyamatok változásaiból eredendően is.

Gondoljuk végig, mekkora előrelépést és változást eredményezhetett Luca Pacioli velencei szerzetes 1494-ben „Summa de Arithmetica, Geometria,

Proportioni et Proportionalita” megjelent kettős könyvvezetést ismertető könyve. Megjelentek az első mérlegek és megkezdődött a számvitel szabályozása. Ezt követően az újkor generált jelentős fejlődést; az ipari forradalom és iparosodás eredményeként a gazdasági események egyre összetettebbek lettek, a tulajdonosi és menedzsment réteg egymástól elkezdett elkülönülni, megjelentek az első részvénytársaságok (Kómár, 2017). Ezek maguktól értetődően követelték meg, hogy a számvitel, mint kommunikációs eszköz is fejlődjön; 1887-ben Hügli kétszámlasoros elmélete mellett, ezen időszakban jelent meg a könyvvizsgálat iránti igény is, majd 1927-ben Schmalenbach nevéhez kötődik a négyszámlasoros elmélet és az erre épülő számlakeret kidolgozása (Borbély-Lukács, 2018). A világháborúk hozzájárultak az erőteljesebb globalizációhoz, növekvő és terjeszkedő vállalatokat teremtve, amelyek komplex gazdasági eseményeikkel és egyre szélesebbkörű érdekhordozóikkal ismét a számvitel megújulását indukálták. Tulajdonképpen ezek vezettek a mai számviteli pénzügyi beszámolók kialakulásához.

A nemzetköziesedés kiváltotta a számviteli beszámolók, megjelenítés és értékelés egységesítésének igényét, ennek eredményeképpen 1973-ban megalakult az IASC (International Accounting Standard Committee), valamint az FASB (Financial Accounting Standard Board), az IFRS és az USA standardalkotó bizottsága.

A 21. században számos nagyon jelentős politikai, gazdasági, társadalmi esemény és hatás éri a világot, amelyek befolyásolták az érdekhordozói csoportokat és információs igényeiket, valamint közvetve elvárásokat támasztottak a számvitel felé.

2002-ben készpénzforgalomba került az EURO, bővült az Európai Unió, 2004-ben Magyarország is tag lett és megjelent a Facebook. Több nemzetközi jelentőségű esemény megemlíthető, amelyek a vagyon értékelésre és a prezentálás jelentőségére irányították a figyelmet, mint a 2008-as gazdasági válság, a Brexit, közvetve a Covid járvány (Hegedűs, 2020), majd az emelkedő energiaárak és alapanyaghiányok, és a globális klímaválság. Emellett nagyon erőteljes és gyors a digitalizáció és annak eredményei, amely révén már rengeteg adat és információ áll rendelkezésre. Ebből adódóan nem az információ elérhetősége a kérdés, hanem azok megbízhatósága.

A számvitel az ipari paradigma közgazdasági megközelítéséből, mikor a GDP jelentős részét az ipari termelés adta, átlépett az információs paradigmába. „A számviteli gondolkodás forradalmi változásokon megy keresztül, mely okai a gazdasági gondolkodás megváltozása, a globalizáció, az adatok elérhetőségének és az adatfeldolgozási kapacitás ugrásszerű megnövekedése” (Shortridge – Smith, 2009; Lakatos, 2009).

A globalizáció egyik hatása a számviteli rendszerekre, hogy 2005-től IFRS alkalmazása egyre elterjedtebb, sőt az Európai Unióban meg is követelt; az EU-ban tőzsdén jegyzett és konszolidált pénzügyi kimutatásokat készítő cégeknek már kötelező az IFRS alkalmazása. A következő években pedig az egyedi pénzügyi kimutatásokra is választható, sőt sok esetben kötelező Európa szerte az IFRS-sel összhangban készített beszámoló (1606/2022 EK rendelet).

A fenntarthatósági és vállalati felelősségvállalási kérdések beépülnek a gazdálkodó egységek pénzügyi beszámolójába (2014/96 EU irányelv), elsősorban nagyvállalatok szintjén, de az ellátási láncok és finanszírozási kérdések miatt a KKV felső rétegét is érinti.

A számvitel Magyarországon is évszázadok óta kiszolgálja és követi a szabályozói és piaci elvárásokat és igényeket oly módon, hogy az azok által diktált szabályokat, elvárt prezentálásokat és értékeléseket vagy éppen az alkalmazott gyakorlatot leképezze és információs rendszerébe beépítse (Borbély, 2015; Borbély, 2017; Borbély, 2019; Fogarasi, 2011; Kómár, 2017). Az 1723 L/III. törvénycikk rendelkezett arról, hogy a kereskedők a könyveiket szabályszerűen tartoznak vezetni és abban hitelezéseiket pontosan nyilvántartani. Ez a számviteli feljegyzésekre, nyilvántartásokra, kereskedelmi könyvek vezetésére vonatkozó feljegyzés tekinthető a magyar számviteli szabályozás kezdetének. Az 1875. évi kereskedelmi törvényben már a könyvvezetés módjára, a leltár- és mérlegkészítési kötelezettségre, a vagyontárgyak értékelésének módjára vonatkozóan is találunk előírásokat. A német mintára készült törvény stabil, keretjellelű volt, kereskedelmi szokványok, bírói gyakorlat és szokásjog egészítették ki.

Ezt követően az 1884-es ipari és az adótörvény a vagyontárgyak értékelési módját mélyítette és rendezte a vagyommérleg és az adómérleg kapcsolatát. Ugyan az első világháború utáni politikai és gazdasági környezet nem volt kedvező, hiszen a terület elvesztésével megváltozott a gazdaság szerkezete és az azt kiszolgáló infrastruktúra, de az ország külkereskedelem orientált lett, és az 1929-es gazdasági világválságig gazdasági fejlődés indult el. Az ipari termelés miatt a Schmalenbach számviteli elmélete és az önköltség kalkuláció előtérbe került.

1945-1989 között a kommunizmus és szocializmus időszakában a magyar számviteli szabályozás visszalépett, hiszen a piaci érdekhordozói igényekre nem reagált, hanem a tervgazdaság igényeit kiszolgáló, szovjet mintára épülő, a kormányzati szervek felé történő adatszolgáltatás válik a számvitel fő feladatává.

1956 után a szocialista rendű gazdaságirányítás alatt nőtt a vállalatok önállósága és így a számvitel szerepe is jelentősebb lett; ennek eredménye az 1968. évi 33. törvényerejű rendelet a számvitel rendjéről.

Az 1980-as évektől a magyar gazdaság egy átmeneti időszakban volt a piacgazdaság felé, kapitalista gazdasághoz illeszkedő jogszabályok születtek, létrejött a kétszintű bankrendszer, privatizációs tranzakciók zajlottak és számos mikro-, kis- és középvállalat jött létre. Erre reagált kissé megkésve az 1991. évi számviteli törvény, amely jelentősen meghaladta a korábbi számviteli szabályozás törvényi előírásait és el is tért tőle. Nem teljesen váltotta be a hozzáfűzött reményeket, mert az átmeneti gazdaság és a privatizáció folyamata nem volt előrelátható. A törvény többször módosításra került, a világos szerkezetét és a keretjellegét megszüntette és létrehozott egy meglehetősen aszimmetrikus szabályozást (Borbély, 2015).

A 2000. évi C. törvényt a számvitelről egyrészt nemzetközi harmonizációs hatások, az EU csatlakozásra való felkészülés és értékelési elvek felülvizsgálata hívta életre. A törvény enyhén eltolódott a tulajdonosi, befektetői információigény javára, de új érdekhordozói csoportot a 2000. évi jogszabály nem azonosított, nem kívánt kiszolgálni (Borbély, 2015). Azóta a hivatkozott törvény rendszeresen módosításra kerül, figyelembe véve a nemzetközi számviteli szabályozás változásait, a piaci igényeket és jó gyakorlatokat, de alapvetően indokolt lenne a teljes felülvizsgálata és újrakodifikálása.

Miután röviden áttekintettük, hogy az elmúlt évtizedekben nemzetközi és hazai politikai, gazdasági és társadalmi hatások milyen irányokba terelték a számviteli szabályozás irányát, térjünk át olyan témákra, amelyek napjainkban jelenthetnek kihívásokat a számviteli szakembereknek.

## **2. Fenntarthatósági témák a számvitelben**

A pénzügyi beszámolás szintjén, a többi fenntarthatósági kezdeményezéshez és szabályozáshoz képest megkésve, az első nem pénzügyi közzétételi követelmények a 2010-es évek elején jelentek meg. 2014-ben az Európai Unió módosította az egyes nagyvállalatok és csoportok által a nem pénzügyi és sokszínűséggel kapcsolatos információk közzétételéről szóló 2013/34/EU irányelvet. A 2014/96/EU rendelet az 500 főnél több alkalmazottat foglalkoztató nyilvános vállalatokra vonatkozik, amelyeknek környezeti, társadalmi és munkavállalói, emberi jogi, korrupcióellenes és vesztegetési ügyekről kell jelentést tenniük. Ezen túlmenően e nagyvállalatoknak ismertetniük kell üzleti modelljüket, a fenti témákra vonatkozó politikák eredményeit és kockázatait, valamint a vezető és felügyelő testületek esetében alkalmazott sokszínűségi politikát.

Az SFDR (fenntartható pénzügyi közzétételi rendelet) (2019/2088 EP SFDR) 2021 márciusában lépett hatályba, amely kötelező ESG (Environmental, Social, Governmental, Környezeti, Társadalmi, Irányítási) közzétételi kötelezettségeket ír elő az eszközkezelők és más pénzügyi piaci szereplők

számára. Célja az átláthatóság megteremtése a fenntarthatósági kockázatokkal kapcsolatban, a kedvezőtlen fenntarthatósági hatások figyelembevétele a befektetési folyamatokban, valamint a fenntarthatósággal kapcsolatos információk nyújtása a pénzügyi termékekkel kapcsolatban.

2022. november 28-án az Európai Parlament elfogadta a 2022/2464/EU direktívát (Corporate Sustainability Reporting Directive, CSRD), amely alapján 2025-től valamennyi nagyvállalatnak kötelező lesz nem-pénzügyi jelentést tenni. Emellett a CSRD jelentős lépéseket tesz az egységes európai fenntarthatósági jelentéstételi szabvány (ESRS) létrehozása felé, amely alapján 2024-től az eddiginél jelentősen több fenntarthatósági információt kell megosztaniuk a vállalatoknak az érintettekkel.

Az Európai Parlamenten, az EU-n túl az IFRS is reagált a fenntarthatóság megjelenítésével kapcsolatos kihívásokra. Az IFRS Alapítvány alá tartozó, 2021. év végén felállított International Sustainability Standard Board (ISSB) a SASB-standardokra (Sustainability Accounting Standard Board), a TCFD (Task Force on Climate-Related Financial Disclosures) ajánlásaira, a Climate Disclosure Standards Board iránymutatásaira és az IIRC (International Integrated Reporting Council) Integrált Beszámolási Keretrendszerére épít, hogy létrehozza a fenntarthatósági közzétételi standardok átfogó globális alapját a pénzügyi piacok számára. Ezen ISSB standardok a fenntarthatósági információkat az üzleti és befektetői döntéshozatal középpontjába helyezi. Az ISSB 2023. június 26-án tette közzé az addig tervezet formájában elérhető közzétételekre vonatkozó két – IFRS S1 Általános közzétételi követelmények a fenntarthatósággal kapcsolatos pénzügyi információkról és IFRS S2 Éghajlattal kapcsolatos közzétételek - standardot.

Az IFRS S1 olyan információk bemutatását követeli meg, amelyek betekintést nyújtanak a fenntarthatósággal kapcsolatos, a vállalati értéket befolyásoló kockázatokba és lehetőségekbe, és amelyek elegendő alapot nyújtanak az általános célú pénzügyi beszámolás felhasználói számára ahhoz, hogy felmérjék azokat az erőforrásokat és kapcsolatokat, amelyeken a gazdálkodó egység üzleti modellje és a modell fenntartására és fejlesztésére irányuló stratégiája alapul.

A pénzügyi beszámolók eddig is tartalmaztak kvalitatív és leíró magyarázatokat és becsléseket. Jelen standard kifejezetten vállalati érték fókuszú; azok az információk, amelyek várhatóan nincsenek hatással a vállalati értékre, nem tartoznak a standard hatálya alá. Ezzel, valamint a stratégia, üzleti modell, a kockázatok és megoldások ismertetésének igényével a nem pénzügyi információk az eddigieknél sokkal erőteljesebben jelennek meg az IFRS pénzügyi kimutatásokban.

Az ISSB a fenntarthatósági információk digitalizálását is támogatni kívánja, 2023. július 27-én publikálta az ún. Javasolt IFRS Fenntarthatósági Közzétételi Taxonómiát (Proposed IFRS Sustainability Disclosure Taxonomy). Ennek célja, hogy megkönnyítse az általános célú pénzügyi beszámolók felhasználóinak a fenntarthatósággal kapcsolatos pénzügyi információk digitális fogyasztását, a szabályozóknak a fenntarthatósággal kapcsolatos pénzügyi információk digitális jelentésének előírását, valamint a készítőknak a fenntarthatósággal kapcsolatos pénzügyi információk digitális jelentésének megvalósítását, lehetővé téve a címkézést indokolatlan költségek nélkül (ifrs.org).

Nyilvánvalóan az EU jogszabályok és IFRS standardok a Magyarországon bejegyzett vállalkozásokat is érintik. Mivel a fenntarthatósági közzétételek első szintjét a tőzsdén jegyzett cégek jelentik, a Budapesti Értéktőzsde a Deloitte Zrt-vel közösen publikált egy ESG Jelentéstételi Útmutatót, amelyben kibocsátóknak szóló ajánlásként megfogalmazásra kerül, hogy minden BÉT kibocsátónak javasolt 2022. évtől kezdődően (a 2022. évre vonatkozóan) legalább évente ESG jelentés nyilvános közzététele. Az útmutatóban felvázolt ESG felkészülési folyamat egy belépő, kezdő szintről induló vállalkozásnál akár 6 év is lehet mire eljut a korlátozott bizonyosságú külső tanúsításig (BÉT-Deloitte, 2022).

A fentiekből egyértelműen tükröződik, hogy fenntarthatóság témája igen határozottan jelenik meg a pénzügyi kimutatásokban. Érvelhetnénk úgy, hogy ezek a szabályok csak a nagy, multinacionális vállalatokat érintik. Valóban, a nagyvállalatoknak azonnal reagálniuk kell az új szabályoknak és befektetői elvárásoknak megfelelően. Emellett azonban a kis- és középvállalatokat az értékláncukban működő nagyvállalatok, a bankok és a közigazgatás kéri majd fenntarthatósági adatszolgáltatásra. A European Banking Federation (EBF) és az SMEunited közös levélben kérte az EFRAG-ot, hogy mielőbb indítson nyilvános konzultációt a kkv-knak szóló önkéntes fenntarthatósági jelentéstételi standardtervezetekről<sup>17</sup> (smeunited.eu).

Felvetődhet az is, hogy ezen információk ugyan szerepelnek a pénzügyi kimutatásokban, de elkészítésük nem elsődlegesen a számvevői (pénzügyes) feladata. Ez önmagában helytálló felvetés, de több tényező mutat abba az irányba, hogy a számviteli szakemberek bevonódnak a fenntarthatósági témába. Egyrészt a fenntarthatósági információk bemutatás az IFRS pénzügyi kimutatások része, másrészt a CSRD előírja, hogy a jog szerinti

---

<sup>17</sup> <https://www.smeunited.eu/admin/storage/smeunited/20230503-vw-wim-mijs-ebf-mcguinness-efrag-sme-standards.pdf>



könyvvizsgálónak, korlátozott bizonyossággal ugyan, de véleményt kell nyilvánítani a fenntarthatósági jelentésről. A könyvvizsgálatot a piacon elismert és iparágakra specializálódott könyvvizsgálói társaságok fogják ellátni (Manetti-Becatti, 2009), amelyek fenntarthatósági audit csoportját a számviteles/könyvvizsgáló szakembereken kívül mérnökök, fenntarthatósági szakemberek, iparági specialisták alkotják. Mindezekon túl a jelenlegi gyakorlat azt mutatja, hogy a fenntarthatósági jelentéseket készítő vállalatoknál vagy közvetlenül a pénzügy/számvitel osztályra terhelik a jelentés készítéssel járó feladatokat, vagy ahol már külön fenntarthatósági csoport működik, ott bevonásra kerül a pénzügy/számviteli osztály.

A számvitelben maga a téma is kihívást okoz, hiszen a fenntarthatósági jelentésben olyan iparág-specifikus témákat kell bemutatni, amelyekben a számviteli szakember nem feltétlenül jártas. Emellett a vállalati érték, a stratégia és üzleti modell bemutatása során olyan adatokat és információkat kell mérni és közzétenni, amelyek jövőre néző jellegüknél fogva nagyobb bizonytalanságot rejtenek magukba. Ezekből adódóan az új prezentálási elvárások mellett, a becslések tovább növekvő súlya, a becslési bizonytalanságok kezelése, a fenntarthatósági KPI-ok értelmezése, azok elemeinek mérése és értékelése, a mögöttük lévő adatok, adatbázisok megbízhatósága mind olyan lényeges kérdések, amelyek megoldásában a számviteli munkatárs is érintetté válik, bevonásra kerül.

### **3. Könyvvizsgálat – új minőségellenőrzési - minőségirányítási szabályok**

2024. január 1-jétől kötelező hazánkban alkalmazni az IAASB által 2020. végén közzétett minőségellenőrzési standardokat. A jelenleg hatályos könyvvizsgálói minőségellenőrzési standardot két új standard váltja fel – ISQM 1 és ISQM 2 (International Standards on Quality Management) -, valamint az ISA (International Auditing Standards) 220 standard a pénzügyi kimutatások könyvvizsgálatának minőségellenőrzéséről pedig felülvizsgálatra került. Az új és felülvizsgált szabványok erősítik és korszerűsítik a könyvvizsgáló cégek minőségirányítási megközelítését.

Míg a még 2023-ban alkalmazott standard (ISQC 1, International Standards on Quality Control) a minőségellenőrzési rendszer kialakítását és alkalmazását írta elő, addig az új ISQM 1 standard minőségirányítási rendszerrel kapcsolatos elvárásokat fogalmaz meg. A standardok célja, hogy a könyvvizsgáló cégek fejlesszék minőségellenőrzési folyamataikat és tevékenységeiket, és azok hatékonyságát, építsék be a magas szintű minőséget a vállalati kultúrájukba, valamint javítsák a megbízások minőségellenőrzésének hatékonyságát. Az új szabvány proaktívabb megközelítést ír elő a "minőségi kockázatok" azonosítására és kezelésére. Ennek elérése érdekében a cégeknek olyan minőségirányítási rendszert kell létrehozniuk és nyomon követniük, amely

átfogóbb, mint a meglévő ellenőrzési eljárások dokumentációja. A kockázatalapú hiányosságokat feltáró elemzés segít azonosítani azokat a területeket, ahol a könyvvizsgáló cégeknek további válaszlépéseket kell kidolgozniuk és végrehajtaniuk.

Az ISQM 1 standard 6. bekezdése alkalmazásában egy minőségirányítási rendszer a következő nyolc komponenssel foglalkozik:

- „1. A társaság kockázatfelmérési folyamata;
2. Irányítás és vezetőség;
3. Releváns etikai követelmények;
4. Ügyfélkapcsolatok és konkrét megbízások elfogadása és megtartása;
5. Megbízás végrehajtása;
6. Erőforrások;
7. Információk és kommunikáció;
8. A fegyellemmel kíséresi és helyrehozási folyamat.”

A kockázatalapú megközelítés alkalmazása során minőségcélokat kell megfogalmazni, a minőségcélok elérése szempontjából fennálló kockázatokat azonosítani kell és fel kell mérni a kockázat szintjét és várható hatásait. Ez fogja eredményezni azt, hogy a könyvvizsgáló társaság válaszokat, azaz megoldásokat tud kialakítani és bevezetni a minőségi kockázatok kezelésére (Kömüves-Tolnai-Zsoldos, 2022).

Az ISQM 2 standard a megbízás minőségének áttekintését végző személy kijelölésével és alkalmasságával, valamint kapcsolódóan a végrehajtásra és dokumentálásra vonatkozó felelősséggel foglalkozik. A standard alkalmazása során kialakított politikák és eljárások tulajdonképpen válaszokat, tevékenységeket és így megoldásokat adnak az ISQM 1 standard által definiált minőségi célokra és kockázatokra annak érdekében, hogy a társaság elérje a standard által definiált célkitűzéseket, amelyek végső üzenete, hogy „A köz érdekét a minőségi megbízások következetes végrehajtása szolgálja (ISQM1 15. bek).”

Az alapvető felülvizsgálatokat nem kötelező külső felülvizsgálóval végeztetni, egyéni könyvvizsgálóknál és kisebb társaságoknál valószínűbb a külső felülvizsgálat. Nagyobb cégeknél lehetséges, hogy a munkában részt nem vevő partnereket bíznak meg más partnerek munkájának felülvizsgálatával. A külső felülvizsgálat általában több értéket ad, bár értékelni kell, hogy ki végzi a felülvizsgálatokat.

A megbízás minőségirányítási felülvizsgálathoz a felülvizsgálatot végző személyt be kell vonni a tervezési szakaszba, ami több időt és többletköltséget is jelent.

Az ISQM 1 standard szabályozza a dokumentációs követelményeket is. Dokumentációt kell készíteni a minőségirányítási rendszerről, amelynek elegendőnek kell lennie ahhoz, hogy támogassa a minőségirányítási rendszer munkatársak általi következetes megértését, a válaszok következetes bevezetését és működését és bizonyítékot nyújtson a válaszok kialakítására, bevezetésére és működésére. A kockázatértékelésről feljegyzést kell készíteni, amely részletesen tartalmazza a célokat, a kockázatot és annak értékelését, hogy a kockázat minőségi kockázatnak minősül-e vagy sem, majd a kockázatra adott válaszokat. Ezeket a válaszlépéseket ismét össze kell kapcsolni az érvényben lévő tényleges szabályzatokkal és eljárásokkal, amely megtörténhet egy dokumentumban vagy kézikönyvben is. A dokumentáció kiterjedhet bármilyen más információra is - például a képzési nyilvántartásokra, az e-mail kommunikációra, a vállalat vezetése által a munkavállalóknak küldött figyelmeztetésekre, valamint az intraneten vagy a weboldalon található információkra és módszertani kérdésekre.

Az új standardok szemléletbeli változást kell, hogy eredményezzenek a könyvvizsgálóknál, könyvvizsgáló társaságoknál. Tulajdonképpen menedzsment folyamatok és feladatok irányába történt elmozdulás. Időt kell szánni arra, hogy szisztematikusan áttekintsék saját folyamataikat, amely nem kizárólag a könyvvizsgálati területet fogja érinteni, hanem az azt kiszolgáló egyéb működési folyamatokat is, például a HR vagy informatika. A belső működés és megbízások végrehajtásának kockázatelemzését is el kell végezni, majd felmérni a kockázat szintjét és megfelelő „javító intézkedéseket” hozni a folyamatokra és tevékenységekre. Mindezt dokumentálni és kommunikálni szükséges. Ezen túlmenően a megbízás végrehajtásának minőségellenőrzésére belső vagy külső személy által végrehajtott ellenőrzést is el kell végezni, annak rendjét szabályozni és felelős személyét meghatározni.

A magyar könyvvizsgáló cégek közül a legnagyobbak és talán a közepes méretűek felkészültek az új standardok elvárásaira, folyamataik áttekintésre és szabályozásra, sőt publikálásra kerültek. Ugyanez a kisebb audit cégek vagy egyéni könyvvizsgálók szintjén nem elmondható. Nekik jelentős kihívást és sürgető feladatot jelent az új minőségirányítási rendszer kidolgozása; mindeddig ilyen mélységig és tematikusan nem gondolták át folyamataikat, sőt sok esetben a méretük miatt számos téma nehezebben értelmezhető. Standardizálni is nehéz a minőségirányítási rendszert, hiszen eltérő a könyvvizsgáló társaságok mérete, szervezeti felépítése, annak mélysége, a működési folyamatai és feladat felosztásai és a kockázatok is mutatnak minőségbeli és hangsúlybeli eltéréseket. Az új szabályokra való felkészülés időigényes, egyeztetéseket és új megoldásokat igényel, valamint a megbízás ellenőrzésének követelménye többletköltséget fog okozni, amelynek az ügyfélre átháríthatósága kétséges.

#### 4. Könyvvizsgálat és mesterséges intelligencia

Digitalizáció, automatizáció, mesterséges intelligencia – minden egyes nap halljuk ezeket a fogalmakat, különbözően értelmezett tartalmakkal. A mesterséges intelligencia (AI) technológiájának technikai aspektusa nem tartozik a hagyományos üzleti diszciplínák hatáskörébe (Hasan, 2022), ugyanakkor alkalmazása számos üzleti funkcióban megtalálható, például a termelés, a forgalmazás, a beszerzés, az értékesítés, a marketing, és számos egyéb, így a számvitel és pénzügy területén. Általánosságban elmondható, hogy az üzleti folyamatok automatizálását, az adatelemzést, valamint a fogyasztókkal és a munkavállalókkal való kapcsolattartást segítheti elő.

A mesterséges intelligencia alkalmazásának lehetőségei a számvitelben és a könyvvizsgálatban az alábbiak (Hasan,2022):

- Szakértői – tudásalapú- rendszerek, amelyek szakértők ismereteit tárolják és képesek szimulálni az érvelési folyamatokat, és könyvvizsgálatban pl. a lényegesség megítélésben, ellenőrzési kockázatok értékelésében, stb. alkalmazható. Alkalmazásának korlátja a rendszerek és az azokat felhasználók semlegességének hiánya.
- Folyamatos ellenőrzés, amely papírmentes és valós idejű adatok alapján dolgozik, gyorsabb és hatékonyabb könyvvizsgálatot biztosítva.
- Döntéstámogató rendszerek: támogatja egy nem strukturált vezetői vagy éppen számviteli probléma megoldását a döntéshozatal javítása érdekében.
- Neurális hálózat: olyan gépi tanulási rendszer, amely az emberi agy szerkezetét és működését utánozza, és képes a szerkezetét úgy alakítani, hogy a megtanult feladatot jobban teljesítse. Könyvvizsgálatban analitikus felülvizsgálati eljárásban (Baldwin et al., 2006) és kockázatértékelésben alkalmazható (Chiu&Scott, 1994).
- Mélytanulás és gépi tanulás: az adatokban lévő minták felismerésére és az ezekből tanulni képes rendszerek létrehozására összpontosít és az ügyletek osztályozásában segíthet az ellenőrző funkció hatókörével (Zhang et al., 2020).
- Természetes nyelvi feldolgozás: olyan tudományterület, amely arra összpontosít, hogy mesterséges modelleket tanítson meg az emberi beszéd megértésére és feldolgozására. Könyvvizsgálatban strukturálatlan szöveges információk feldolgozásában, dokumentumok szisztematikus és automatikus visszakeresésében és áttekintésében, a célfeltételektől eltérő, magas kockázatú esetek azonosításában alkalmazható (Zhang et al., 2020).
- Fuzzy logika: olyan érvelési, amely hasonlít az emberi gondolkodásra, ahol a változók igazságértéke bármely 0 és 1 közötti valós szám lehet, így ez egyfajta sokértékű logika. Könyvvizsgálatban lényegességi döntéseknél, a vezetői csalás kockázatának felmérésénél és más minőségi kérdésben lehet hasznos (Baldwin et al., 2006).

- Genetikus algoritmus: egy keresési módszertan, amely a természetes szelekciót utánozza. Alkalmas a számla és tranzakció osztályozási problémák megoldására, a családi döntésekkel kapcsolatos könyvvizsgálói magatartás modellezésére vagy a csődjöslásra (Baldwin et al., 2006).

Nyilvánvalóan a mesterséges intelligencia különböző formáinak alkalmazása a könyvvizsgálatban rengeteg lehetőséget rejt, számtalan előnnyel és számos kockázattal jár. Előnyként említhető többek között a hatékonyság, eredményesség, következetesség, a könyvvizsgálati feladatok strukturálása, a döntéshozatal és a kommunikáció javítása, a személyzet képzésének javítása vagy a csalás lehetőségének csökkentése. Hosszú távon csökkentheti a számviteli költségeket és előmozdíthatja, hogy a számviteli szakemberek értékteremtő feladatokat végezzenek. Ugyanakkor a rendszerek kiépítése és karbantartása igen költséges, megtérülése ehhez képest lassú, és ronthatja a szakmai ítélőképességet (Omoteso, 2012). A mesterséges intelligenciát a könyvvizsgálatban ma még alapvetően a nagy könyvvizsgáló cégek használják, így széleskörű tapasztalat és tudás még nem áll rendelkezésre, valamint a jogszabályok folyamatos változása a rendszerek állandó aktualizálását követelné meg.

Az AI-alapú technológia, mint például az intelligens robotok, az automatizált funkcióeszközök és az üzleti intelligencia (BI) eszközök lesznek a legnagyobb hatással a számviteli alkalmazottak szerepeire és feladataira (Leitner-Hanetseder, 2021). Ugyanakkor ennek megvalósulási üteme nehezen előrelátható; Magyarország a DESI (Digitális Gazdaság és Társadalom Index) index 2021-es, AI alkalmazók adata alapján (55. oldal, 53. ábra) az Európai Unión belül jelentős lemaradást mutat, lényegesen az EU átlag alatt teljesítünk és az EU országai között a 25. helyen áll.

Összességében ez is alátámasztja, hogy az AI a számvitelen és könyvvizsgálaton túl sem elterjedt még hazánkban, így nagyon jelentős IT fejlesztéseket, képzést-tanulást és befektetett tőkét és időt igényel széleskörű megismerése és biztonságos alkalmazása.

## **5. Összefoglalás**

„A számvitel egy olyan módszertan, amelyet eltérő politikai, gazdasági és társadalmi környezetben gyakorolnak” (Nobes-Parker, 2008). Ezek az egymástól - nemzetközi és hazai szinten is - gyökeresen eltérő környezetek folyamatosan változnak, így ezek indukálják a számvitel felé támasztott igények változását is, és végül a számvitel, a hozzá kötődő információs rendszer és a pénzügyi beszámolás átalakulását is előidézik. Mindezek pedig eredményezik, hogy a könyvvizsgálati tevékenység szabályai, folyamatai, feladatai is folyamatosan változnak. A legfontosabb azonban az, hogy a

számviteli szakmát reprezentáló szakemberek nyitottak legyenek a változásokra, az állandó változásokhoz rugalmasan alkalmazkodjanak, fejlesszék tudásukat és készségeiket, annak érdekében, hogy egyéni, mikro-és makro szinten is értéket teremtsenek.

### **Irodalomjegyzék:**

- Hasan, A. R. (2022): Artificial Intelligence (AI) in Accounting & Auditing: A Literature Review. *Open Journal of Business and Management*. Vol. 10, No. 1, pp. 440-465
- Baldwin, A. A. – Brown, C. E. – Trinkle, B. S. (2006): Opportunities for Artificial Intelligence Development in the Accounting Domain: The Case for Auditing. *Intelligent Systems in Accounting, Finance and Management*. Vol. 14, pp. 77-86.
- Borbély, K. (2019): Korszerűség és időszerűség – a magyar számvitel legfontosabb kérdései a XX. század első felében. *Pénzügyi Szemle*. Vol. 64, No. 3, pp. 437-448
- Borbély, K.– Lukász, L. I. (2018): Schmalenbach munkássága és hatása a magyar számvitelre. *Controller Info*. Vol. 6, No. 1 pp. 21-26
- Borbély, K. (2017): Számvitel a kiegyezés és a rendszerváltozás idején. *Pénzügyi Szemle*. Vol. 61, No. 1, pp. 84-95
- Borbély, K. (2015): Számvitel és jogalkotás Magyarországon a rendszerváltozás után. *Gazdaság és Társadalom*. Vol. 7, pp. 33-45
- Budapesti Értéktőzsde – Deloitte (2022): ESG jelentéstételi útmutató.
- Burak C. (2023): *ChatGPT in Audit: 5 Use cases, Benefits & Challenges in 2023*. <https://research.aimultiple.com/chatgpt-in-audit/>
- Chiu, C. T. – Scott, R. (1994): An Intelligent Forecasting Support System in Auditing: Expert System and Neural Network Approach, In Proceedings of the Twenty-Seventh Hawaii International Conference on System Sciences HICSS-94 (3, 272-280). IEEE.
- Fogarasi, E (2011): *A számvitel szabályozásának változásai Magyarországon: jelenlegi helyzet, lehetséges jövőképek*. Üzleti Információgazdálkodási és Módszertani Intézet.
- Manetti, G. – Becatti, L (2009): Assurance Services for Sustainability Reports: Standards and Empirical Evidence. *Journal of Business Ethics*, Vol. 87, pp. 289- 298
- Hegedűs, M. (2019): A digitalizáció hatásai a számviteli és adózási rendszerekre. In Csanádi-Bognár, Sz. – Fata, I. (eds.): *Tudományos Mozaik* 16. kötet. Határtalan tudomány Tanulmány. 82-94. Tomori Pál Főiskola
- Hegedűs, M. (2020): A COVID-19 járvány okozta hatások a számvitelre és a beszámolóképzésre, XIV. Soproni Pénzügyi Napok: „Gazdaságvédelem és pénzügyi kiutak” pénzügyi, adózási és számviteli szakmai és tudományos konferenciakötet. pp. 90-97

- Kómár, A. (2017): A számvitelről dióhéjban. *Hitelintézeti Szemle*. Vol. 16, No. 2, pp. 180-185
- Kömüves, K. – Tolnai, K. – Zsoldos-Horváth, A. (2022): ISQM1 és ISQM2, MKVK, Könyvvizsgálói kötelező szakmai továbbképzés anyaga, III-IV. fejezetek, 2022.
- Lakatos, L. P. (2009): *A számvitel szabályozása, és a pénzügyi kimutatások hasznosságának megítélése*, PhD dolgozat.
- Leitner-Hanetseder, S. – Lehner, O. M. – Eisl, C. – Forstenlechner, C. (2021): A profession in transition: actors, tasks and roles in AI-based accounting. *Journal of Applied Accountingm Research*. Vol. 22, No. 3, pp. 539-556
- Nobes, C. – Parker, R. (2008): *Comparative international accounting*, Tenth edition, FT/Prentice Hall, Harlow.
- Omoteso, K. (2012). The Application of Artificial Intelligence in Auditing: Looking Back to the Future. *Expert Systems with Applications*. Vol. 39, No. 9, pp. 8490-8495.
- Shortridge, R. T. – Smith, P. A. (2009): Understanding the changes in accounting thought. *Research in Accounting Regulation*, Vol. 21, No.1, pp. 11-18
- Sztanó, I. (2022): Számvitel alapjai, Perfekt.
- Zhang, Y. – Xiong, F. – Xie, Y. – Fan, X. – Gu, H. (2020). The Impact of Artificial Intelligence and Blockchain on the Accounting Profession. *IEEE Access*. Vol. 8, pp. 110461-110477.

### **Weblapok:**

ifrs.org  
 smeunited.eu  
 efrag.org  
 mkvk.hu

### **Jogszabályok:**

EU CSRD:  
 IMMC.COM%282021%29189%20final.ENG.xhtml.1\_EN\_ACT\_part1\_v  
 9.docx (europa.eu)

EU SFDR: 2019/2088 EP, EUR-Lex - 32019R2088 - EN - EUR-Lex  
 (europa.eu)

IFRS S1 IFRS S1 General Requirements for Disclosure of Sustainability-  
 related Financial Information,

ICQM 1. Minőségirányítás pénzügyi kimutatások könyvvizsgálatát vagy  
 átvilágítását, vagy egyéb bizonyosságot nyújtó szolgáltatásokra szóló vagy  
 kapcsolódó szolgáltatási megbízásokat végrehajtó társaságok számára

ICQM 2: Megbízás minőségének áttekintései

# VÁLSÁGOK ÉS CSOMAGOK

## **Dr. Musinszki Zoltán, egyetemi docens**

Miskolci Egyetem, Gazdaságtudományi Kar, Gazdálkodástani Intézet

email cím: [zoltan.musinszki@uni-miskolc.hu](mailto:zoltan.musinszki@uni-miskolc.hu)

## **Dr. Lipták Katalin, egyetemi docens**

Miskolci Egyetem, Gazdaságtudományi Kar, Világ- és Regionális

Gazdaságtan Intézet

email cím: [katalin.liptak@uni-miskolc.hu](mailto:katalin.liptak@uni-miskolc.hu)

## **Szűcsné Dr. Markovics Klára, egyetemi docens**

Miskolci Egyetem, Gazdaságtudományi Kar, Gazdálkodástani Intézet

email cím: [klara.markovics@uni-miskolc.hu](mailto:klara.markovics@uni-miskolc.hu)

### **Absztrakt**

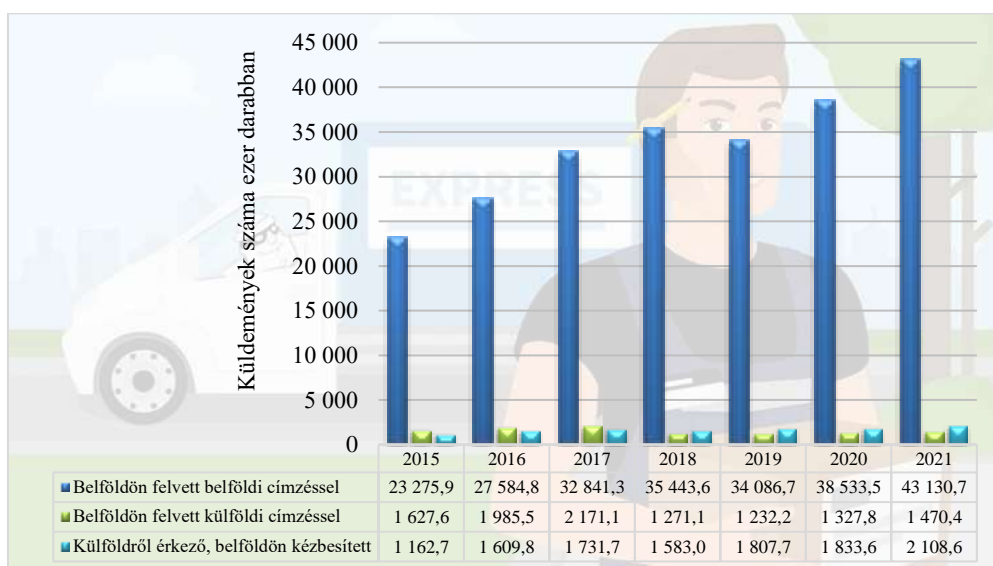
Az e-kereskedelem megjelenése, folyamatos növekedése és annak hatásai a magyar gazdaság számos szektorában kiemelt jelentőséggel bírnak. Ilyen szektor a futár, expressz és csomagküldő (Courier, Express, Parcel, CEP) szektor is. A CEP is azon ritka ágazatok egyike, amelyekre a COVID-19 miatt hozott intézkedések pozitív hatással voltak. Kutatásunk során arra keressük a választ, hogy három vezető magyarországi, ám nemzetközi hátterű vállalat bevételeire és költségszerkezetére az elmúlt évek környezeti változásai milyen hatást gyakoroltak. Munkánk során nyilvánosan elérhető pénzügyi adatokkal dolgoztunk. A CEP piacra jellemző, hogy a cégek szolgáltatásaitak kiszervezik más cégeknek. Ezt támasztotta alá a költségek szerkezete. A nagymértékű kiszervezés miatt a világpiacon bekövetkező változások (például az üzemanyag ár növekedés vagy az EU által 2019-ben hozott gépjármű rendelet) inkább csak közvetetten érintették a vizsgált három cég ráfordításait. Megállapítható volt továbbá, hogy a cégek viszonylag rugalmasan tudták alakítani áraikat a költségeikhez képest.

### **1. A CEP ágazat a nemzetközi és a magyar gazdaságban**

A futár, expressz és csomagküldő (Courier, Express, Parcel, CEP) szolgáltatások fogalmi meghatározása nem egyszerű feladat, részterületei nem mindig egyértelműen szétválaszthatóak. Leggyakrabban használt fogalom szerint azon logisztikai csatornák, amelyek a viszonylag kisméretű és nem nagy tömegű küldeményeknek pontos, megbízható továbbítására alkalmasak, a futár-, az expressz és a csomagszolgáltatók működtetik, amelyekre jellemző, hogy a szolgáltató a küldemény feladója felé arra vállal kötelezettséget, hogy a küldeményt meghatározott időtartamon belül, vagy meghatározott időpontban kézbesíti. (Okholm et al., 2013; Kawa és Rózycki, 2018; World Economic Forum, 2018)



2015-2021 között globálisan háromszorosára növekedett a kézbesített csomagok száma, mely azt jelenti, hogy 2021-ben 159 milliárd, vagyis minden másodpercben 5042 darab csomag került kézbesítésre. A küldemények számának dinamikus növekedése értelemszerűen a piac méretének értékbeni bővülését is magával hozta. A piac legnagyobb szereplői között globálisan az elsők között szerepel a UPS 162,7 milliárdnyi tőkeértékkel, azt követi a németországi székhelyű DHL közel feleannyi tőkeértékkel, majd a FedEx és a kínai SF Express. Európa legtöbb országában a globális szereplők egy vagy két nagy hazai szereplővel versenyeznek. Például a Post NL (Hollandia), a Le Groupe La Poste (Franciaország), a Royal Mail (Egyesült Királyság). (Kiss et al., 2014) A hazai piacon is jelentős növekedés figyelhető meg a futár és expressz küldemények számában, melyet az 1. ábra szemléltet.



**1. ábra: A futár és expressz küldemények számának alakulása hazánkban (2015-2021)**

Forrás: [https://www.ksh.hu/stadat\\_files/sza/hu/sza0015.html](https://www.ksh.hu/stadat_files/sza/hu/sza0015.html) alapján saját szerkesztés

Magyarországon a '90-es évek közepéig a Magyar Posta uralta a csomagszállítási- és futárszolgáltatási piacot, majd a piacnyitást követően sorra jelentek meg ezen a területen új szolgáltatók. Először a TNT, UPS, DHL, FedEx erősödtek meg, majd a 2000-es évek után a GLS, DPD, Trans-o-flex. Végül pedig megérkeztek azon kifejezetten a B2B szektorra specializált magyar tulajdonú cégek, akik csak a belföldi megrendelésekből dolgoztak. (Diófási-Kovács – Szilágyi, 2019)

## 2. Bevételek és költségek

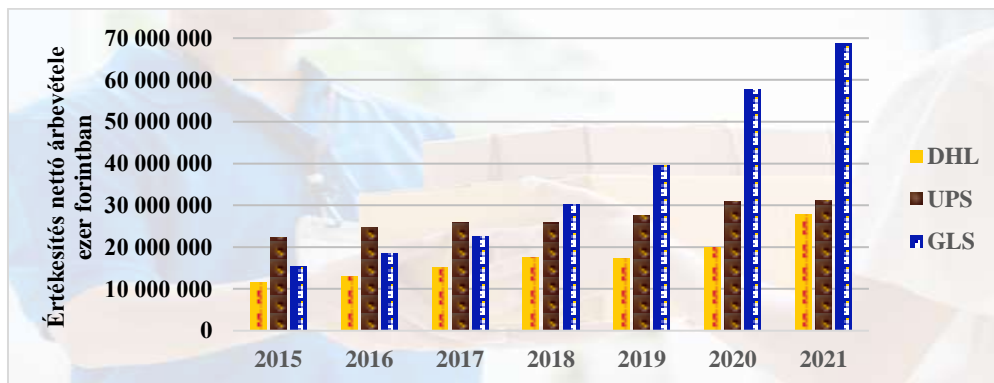
Tanulmányunkban a magyar piac három meghatározó szereplőjével foglalkozunk. A DHL, a UPS és a GLS működésének főbb adatait az 1. táblázatban foglaltuk össze.

Megnevezés	DHL	UPS	GLS
Alapítás ideje (Magyarország)	1987 december	2010 június	1998 április
Tulajdonosi szerkezet	német anyavállalat	belga anyavállalat	német anyavállalat
Székhely	Budapest	Vecses	Budapest
Cégforma	Kft.	Kft.	Kft.
Repülőgépes szállítás lehetősége a budapesti repülőtérrel (cégcsoport)	van	van	nincs
Alaptőke (e Ft)	4 000	4 510	30 000
Létszám (fő)	425	155	603
Mérlegfőösszeg (e Ft)	5 444 809	6 827 945	50 382 713
Árbevétel (e Ft)	27 694 736	31 102 115	68 749 587
Adózott eredmény (e Ft)	421 123	291 277	18 717 810

**1. táblázat: A vállalkozások főbb adatai (2021)**

Forrás: DHL Express, UPS és GLS éves beszámolóit alapján saját szerkesztés

Az értékesítés nettó árbevételének alakulásánál mindhárom cég esetében tapasztalható bizonyos mértékű növekedés 2015-2021 között. (Lásd 2. ábra.)



**2. ábra: Az értékesítés nettó árbevételének alakulása a három cégnél**

Forrás: DHL Express, UPS és GLS éves beszámolóit alapján saját szerkesztés

A legnagyobb hazai nyertese a három cég közül az e-kereskedelem és csomagpiacnak mindenképp a GLS, amely a vizsgált 7 év alatt négy és félszeresére tudta növelni az árbevételét. A DHL-nél szintén igen nagymértékű, mintegy két és félszeres emelkedés figyelhető meg. A UPS szintén tudta növelni árbevételét a vizsgált évek alatt, ám itt a növekedés mértéke sokkal szerényebb, mintegy 1,4-szeres. A cégek árbevételében tapasztalt növekedés főként a hazai futár és expressz csomagot számának

növekedésével magyarázható, mely 2015-2021 között mintegy 1,8-szeresére emelkedett.

Továbbiakban megvizsgáltuk az értékesítések nettó árbevételének összetételét. (Lásd 2. táblázat.) A DHL esetében mondhatni elég stabil ez az összetétel aránya, minden évben a belföldi értékesítés nettó árbevétele 84-88% között változik. Ez azt is jelentheti például, hogy olyan hazai partnerei vannak nagyobb arányban, akik főként magánszemélyeknek végeznek csomagküldést, illetőleg cégeknek, külföldi cégnek végeznek hazánkban csomagszállítást. A UPS esetében ez az összetétel stabilitás már kevésbé mondható el, úgy mind a DHL-nél. Az első legfontosabb észrevétel, hogy a magyarországi UPS esetében 2018-ig meghatározó volt az export árbevétel (2015-ben 52%-ot, 2018-ban 45%-ot tett ki), ám ez az arány 2019-ben 31%-ra, 2020-ban pedig 26%-ra csökkent. 2021-ben ismét növekedés figyelhető meg az exportárbevételben (32%) Az árbevétel növekedése a belföldi értékesítés növekedésének volt elsősorban köszönhető, vagyis sikerülhetett esetleg újabb üzleti kapcsolatokra itthon szert tenni.

A GLS-nél, mint a DHL esetében is a legnagyobb arányban a belföldi értékesítés a főszerep, 2015-ben 70%-ot, majd folyamatosan növekvő tendenciát mutatva 2021-ben már 82%-os tett ki az értékesítés nettó árbevételén belül. Itt viszont a DHL-hez képest már más tényezők dominálhatnak. Mint már láttuk korábban, az értékesítés bevételei egyenes arányosan növekedtek a magyarországi csomagvolumen növekedéssel, illetve rengeteg hazai csomagponttal is rendelkezik. Ebből az következhet, hogy partnerei olyan hazai üzleti partnerek, akik magánszemélyek részére végeznek csomagszállítást (tehát a B2C szektor jelenik meg). Másik nagyobb üzleti csoportja pedig olyan hazai cégek, akik a Slovakiaexpress szolgáltatás keretein belül Szlovákiába küldhetnek csomagot.

Cég	Megnevezés	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
DHL	Belföldi ért. nettó árbev.	86%	84%	86%	87%	87%	87%	88%
DHL	Exportért. nettó árbev.	14%	16%	14%	13%	13%	13%	12%
UPS	Belföldi ért. nettó árbev.	48%	57%	54%	55%	69%	74%	68%
UPS	Exportért. nettó árbev.	52%	43%	46%	45%	31%	26%	32%
GLS	Belföldi ért. nettó árbev.	70%	71%	73%	74%	78%	81%	82%
GLS	Exportért. nettó árbev.	30%	29%	27%	26%	22%	19%	18%

## 2. táblázat: Az árbevétel szerkezete a három cégnél (2015-2021)

Forrás: DHL Express, UPS és GLS éves beszámolóí alapján saját szerkesztés

A bevétel szerkezete mellett a költségstruktúrát is vizsgálat tárgyává tettük. A CEP piac egy szolgáltatás típusú piac, ahol kiemelten jellemző az alvállalkozói rendszer jelenléte, a szolgáltatás kiközvetítése. Ez alapján, ha megvizsgáljuk a 3. táblázatot, a következőt tapasztaljuk: mindhárom vállalat esetében a legnagyobb arányt az anyagjellegű ráfordítások teszik ki, bár annak összetétele

eltér a ráfordításokon belül: a DHL-nél 82% az anyagjellegű ráfordítások és 13% a személyjellegű ráfordítások aránya, a GLS-nél is hasonlóan 84% és 10 % körüli ez az arány, addig a UPS-nél az anyagjellegű ráfordítások 96% körül alakultak átlagosan az évek során. Az, hogy a UPS-nél ez magasabb, és mindemelett az értékcsökkenési leírás (0% körüli) és a személyi jellegű ráfordítások aránya átlagosan 3% körül alakult, arra is engedhet következtetni, hogy a másik két céghez képest nagyobb szerepet kap az egyes munkák kiszervezése.

Cég	Megnevezés	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
DHL	Anyagjellegű ráfordítások	80%	83%	82%	83%	82%	82%	83%
	Személyi jellegű ráfordítások	15%	13%	12%	11%	13%	12%	12%
	Értékcsökkenési leírás	1%	1%	1%	2%	2%	2%	1%
	Egyéb ráfordítások	4%	3%	4%	4%	3%	3%	3%
UPS	Anyagjellegű ráfordítások	96%	96%	96%	95%	96%	96%	95%
	Személyi jellegű ráfordítások	3%	3%	3%	3%	3%	3%	4%
	Értékcsökkenési leírás	0%	0%	0%	1%	1%	0%	0%
	Egyéb ráfordítások	1%	1%	1%	1%	1%	1%	1%
GLS	Anyagjellegű ráfordítások	85%	84%	84%	84%	83%	83%	82%
	Személyi jellegű ráfordítások	10%	10%	11%	10%	11%	10%	11%
	Értékcsökkenési leírás	2%	3%	3%	3%	3%	4%	5%
	Egyéb ráfordítások	3%	2%	3%	2%	3%	3%	3%

**3. táblázat: A ráfordítások szerkezete a három cégnél (2015-2021)**

Forrás: DHL Express, UPS és GLS éves beszámolóí alapján saját szerkesztés

Mindezek alapján érdemes tovább vizsgálni az anyagjellegű ráfordításoknál, amelynek összetétele szintén megerősíti azt a tényt, hogy a három vállalat elsősorban nem saját flotta és saját futárok segítségével végzi tevékenységét. Ugyanis amennyiben ez így lenne, az anyagköltség lenne jóval magasabb, hiszen például közvetlenül az üzemanyag költség elszámolása itt jelenne meg. Így viszont, mint ahogy a 4. táblázat is mutatja, a legtöbb költséget a DHL esetében az igénybe vett szolgáltatások között számolták el átlagosan 98-99%-ban, a UPS-nél (96-97%) az eladott (közvetített) szolgáltatásokban, és a GLS-nél kicsit megosztva a két szolgáltatás típus között, 85%-12% arányban. Ez azt jelenti, hogy a szektorra ható környezeti tényezők hatásait (például üzemanyagárak alakulása) az eredménykimutatásokban nem közvetlen, hanem közvetett befolyásoló tényezőként lehet azonosítani.

Kutatásunk során megfogalmazódtak bennünk azok a kérdések, hogy miként tudjuk megállapítani, vagy mennyire mutathatók ki a különböző környezeti tényezők változásának hatásai az adott vállalat eredményére? Hogyan hasonlíthatóak össze a vállalatok, ha arányaiban jóval eltérő árbevétel és ráfordítás struktúrával rendelkeznek? A kérdések megválaszolása érdekében a három cég esetében összehasonlítottuk az előző évi árbevétel változását a legjellemzőbb ráfordítástípus változásához képest (vagyis a DHL esetében az

igénybe vett szolgáltatások, míg a UPS és GLS esetében az eladott közvetített szolgáltatások változásához képest).

Cég	Megnevezés	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
DHL	Anyagköltség	1%	1%	1%	1%	1%	1%	1%
	Igénybe vett szolg. értéke	98%	98%	99%	99%	98%	98%	99%
	Egyéb szolgáltatások értéke	1%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
UPS	Anyagköltség	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
	Igénybe vett szolg. értéke	2%	2%	4%	3%	4%	3%	4%
	Egyéb szolgáltatások értéke	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
	Eladott (közvetített) szolg. értéke	97%	97%	96%	96%	96%	96%	96%
GLS	Anyagköltség	2%	2%	2%	2%	2%	2%	1%
	Igénybe vett szolg. értéke	12%	13%	13%	13%	12%	12%	13%
	Egyéb szolgáltatások értéke	1%	1%	1%	0%	0%	0%	0%
	Eladott (közvetített) szolg. értéke	85%	84%	85%	85%	85%	85%	85%

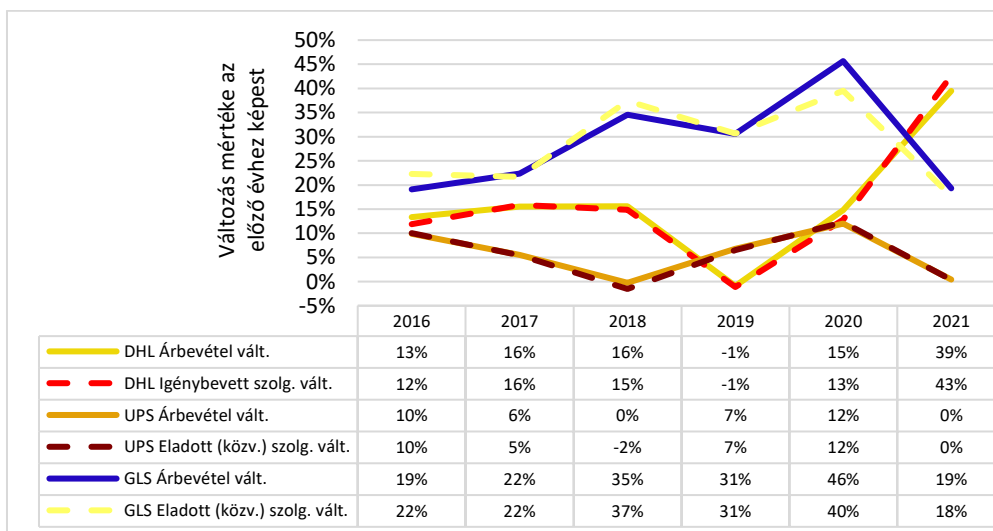
#### 4. táblázat: Az anyagjellegű ráfordítások szerkezete a három cégnél

Forrás: DHL Express, UPS és GLS éves beszámolóit alapján saját szerkesztés

Ha megvizsgáljuk a 3. ábrát, látható, hogy a három vállalat költségeit rugalmasan tudja alakítani a forgalmához képest. Ugyanis alig térnek el (0% vagy 1-2 %-os eltérés tapasztalható) az árbevételek százalékos változásai a ráfordítások százalékos változásaihoz képest. A második legszembevetőbb pont, hogy először a UPS-nél 2017-ről 2018-ra, majd a DHL-nél 2018-ról 2019-re történt egy nagy „beszakadás”. Itt vélhetően közvetett hatások miatti forgalom csökkenés jelenhetett meg, elsősorban az autópálya beszállítások, gyártások csökkenése miatt. 2015-ről 2016-ra mindhárom vállalat esetében elmondható, hogy nem nőtt túl nagy mértékben az árbevétel, miközben az üzemanyagárak csökkentek. A GLS esetében ráadásul a ráfordítások még 3%-kal magasabbak is voltak. Az egyik valószínűsíthető hatás akár lehetett az új EKÁER rendszer bevezetésével jelentkező „többletendők” és ezáltal többlet ráfordítások. 2017-2018 között a DHL esetében az árbevétel ugyanúgy „csak 16%-kal” emelkedik, a UPS-nél stagnál. Illetve a GLS-nél további 2%-kal nagyobb mértékben nőttek a ráfordítások, mint a bevételek. Ezekben az években volt jellemző az üzemanyagárak nagymértékű emelkedése, ami ezekben az arányokban talán tetten érhető.

Emellett látványos növekedésnek indultak a munkabér költségek is. A UPS számainak alakulásában közrejátszott az a tény is, hogy 2016-tól elkezdtek egy nagyobb beruházást, egy új logisztikai központ megépítését Vecsésen, melynek lényege, hogy a UPS Magyarország kiscsomag-üzletág és a teheráru-üzletág központjai egyetlen létesítményben legyen. Ezt 2019-re adták át. Ennek egyik pozitív hozadéka lehet a 2019-re való 7%-os árbevétel emelkedés. 2019-es év szintén egy „gyengébb” év lehetett, elsősorban a DHL esetében, ahol az árbevétel 1%-kal csökkent az előző évhez képest, illetve a GLS esetében „csak” 31%-os bővülése volt tapasztalható. Ebben az évben szigorították a gépjárművek környezetvédelmi besorolását, illetve határozták

meg, hogy egy gépjárműnek milyen széndioxid kibocsátással kell rendelkezni, amely a gépjárművek drágulását hozhatta magával. 2020-ra a DHL és a GLS esetében egyrészt szintén árbevétel bővülése jellemző és ami érdekes, hogy mindezt a ráfordítások jóval kisebb mértékben követik. (Igaz, a UPS-nél is volt „árbevétel növekedés”, de az inkább az értékesített eszközökből származott, nem pedig az értékesített csomagszámból). Ez két erőteljes hatás ellentéte lehet, ugyanis amit tudunk, hogy erre az évre a postai szolgáltatások árai 9%-kal emelkedtek, illetve az átlagos üzemanyagárak is alacsonyabb szinten voltak előző évhez képest. 2021-re a három cég közül a DHL-nél figyelhető meg a legnagyobb mértékű emelkedés 2020-hoz képest mind az árbevétel, mind az igénybe vett szolgáltatások költségeit illetően. A UPS esetében mind az árbevétel, mind az eladott (közvetített) szolgáltatások költsége közel azonos összegű volt 2021-ben is, mint 2020-ban. Ami a GLS-t illeti, az árbevétel és az eladott szolgáltatások költségei is közel azonos arányban (19, illetve 18%-kal) emelkedtek.

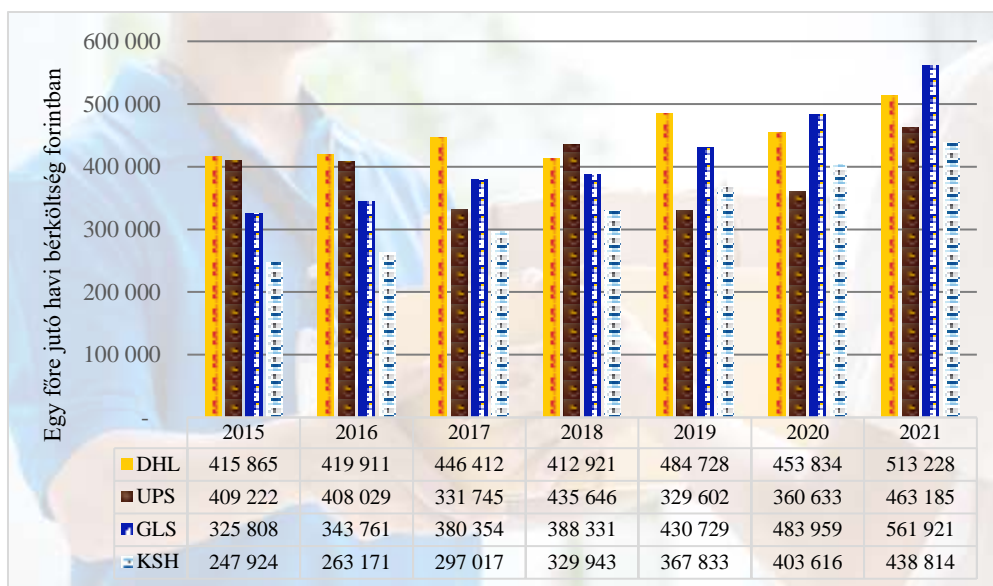


**3. ábra: Az értékesítés nettó árbevétele és a szolgáltatás jellegű ráfordítások változása előző évhez képest**

Forrás: DHL Express, UPS és GLS éves beszámolóinak alapján saját szerkesztés

Természetesen a bérnövekedés is hozzájárulhatott a szolgáltatások drágulásának mértékéhez közvetett módon, viszont a közvetlen formáját azért tartottuk érdekesnek külön elemezni, mert a személyi jellegű ráfordítások a második legnagyobb ráfordítás tényező, amely az értékesítés árbevételét terheli. Bár a tevékenységét legnagyobb részt kiszervezi a három cég, nem mehetünk el amellett a tény mellett például, hogy akár saját futárjaik is lehetnek, illetve a szolgáltatás biztosításáért megfelelő humán tőkének is rendelkezésre kell állnia, hogy a folyamatok magas minőségben működjenek.

Mindhárom vállalat esetén elmondható, hogy a bérhányad alacsony, 10% alatti, illetve a legalacsonyabb a UPS esetében, ahol ez mindössze csak 2-3% minden évben. Az adatok elég stabilak, nincsenek igazán kiugró értékek egyik évben sem. Mindez azt jelentheti, hogy a CEP szolgáltatóknál a saját munkaerő alkalmazása alacsony arányban járul hozzá az árbevétel keletkezéséhez. Mivel az iparágon belül is évről évre nőttek a havi átlagbérek, így a különböző létszám adatok és bérköltséggel kapcsolatos információk alapján kiszámoltuk minden évre a három cégnél az átlagos egy főre jutó havi béreket. (Lásd 4. ábra.)



**4. ábra: Egy főre jutó havi bruttó átlagbér alakulása (2015-2021)**

Forrás: DHL Express, UPS és GLS éves beszámolóit, valamint a KSH adatait alapján saját szerkesztés

2015-2017 között a DHL alkalmazottai kerestek a legjobban a három vizsgált cég közül, ám 2018-ban visszaesett a fizetés összege ennél a vállalatnál, ezzel egyidőben viszont a UPS-nél jelentős emelkedés figyelhető meg, ennek köszönhetően 2018-ban a UPS-nél kerestek a legjobban. 2019-ben ismét a DHL-nél kaptak a legtöbbet a munkavállalók, ám 2020-tól kezdve a GLS-nél dinamikusan emelkedni kezdett az egy főre jutó havi átlagkereset, így a két utolsó vizsgált évben már a UPS dolgozói voltak a legjobban fizetettek a három cég közül. Az ábrán a KSH adatbázisában szereplő bruttó havi átlagkereseteket is feltüntettük összehasonlításképpen. 2018-ig mindhárom vállalatnál magasabb volt a bér, mint a KSH szerinti átlagkereset, ám 2019-ben és 2020-ban a UPS alkalmazottai kevesebbet kerestek az átlagbérnél.



### 3. Következtetések

A hazai csomagküldő cégek elsősorban valamilyen globális csomagküldő cég leányvállalatai, így biztosítva a nemzetközi és hazai csomagforgalmat is. Így a követeléseik és kötelezettségeik között nagy szerepe van a kapcsolt vállalkozásaikkal szembenieknek, és a fizetési képességük nagyban függ ezen cégek teljesítéseitől. Mindemelett ez jelenthet stabilitást, cégen belül megoldhatóak a tartozások rendezései, ami egyfajta rugalmasságot is ad ezen vállalatoknak.

A CEP piacra jellemző, hogy szolgáltatásaikat közvetítik más cégeknek, és elsősorban nem saját flottával dolgoznak, hanem alvállalkozó rendszerben működnek, erre az eredménykimutatások ráfordítás szerkezete és (a jelen tanulmányban nem elemzett) mérleg eszköz oldalának összetétele is bizonyítékul szolgált, mindhárom vállalat esetében. Így a világpiacon bekövetkező változások (például az üzemanyag ár növekedés vagy az EU által 2019-ben hozott gépjármű rendelet) nem közvetlenül jelennek meg, hanem közvetetten befolyásolják a vállalatok költségstruktúráját. Emellett viszont az is megállapítható volt, hogy nagyon rugalmasan tudták alakítani áraikat a költségeikhez képest, ugyanis az árbevételek és ráfordítások, mindhárom cég esetében szorosan együtt mozogtak.

A CEP piac esetén kiemelt jelentősége van a piacra való gyors reagálásnak, ezáltal egy megfelelő beruházás időzítésének. Az éves beszámolók szerint a GLS már 2015-ben, a DHL és a UPS pedig 2016-ban belekezdett egy nagyobb beruházásba, melyet a GLS tovább folytatott 2018-ban. Ezeknek a célja leginkább a hatékonyságnövelés főként a költségcsökkentés által, vagy a további terjeszkedés, például a csomagpontok számának bővítésével.

A három cég bár ugyanazt a tevékenységet folytatja, ráfordításaik szerkezete arányait tekintve valamelyest eltér egymástól. Azaz az eltérő ügyfélkör, ügyfélösszetétel, szolgáltatásmix, szállítás típusok hatást gyakorolnak a költségek szerkezetére. A DHL és a UPS esetében magasabb arányban terhelték a ráfordítások a bevételeket, amelyek egyúttal a jövedelmezőségi szintjeiket is alacsonyabban tartják, mint a DHL esetében. Ennek okai között valószínűsítjük, hogy a DHL és a UPS esetében nagyobb lehet a repülőgépes küldeményszállítások aránya, amelyek magasabb költségekkel járnak, illetve a UPS esetében tovább rontja a Freight szolgáltatások megléte, mert a teherrakományok kamionos szállítási költsége magasabb, mint például több csomagé, főleg nemzetközileg, ahol a fuvardíjak még magasabbak lehetnek a távolságok, vagy különböző nemzetközi jogszabályoknak való megfelelés miatt.

A munkabérrel kapcsolatos trendek elsősorban közvetett módon vannak hatással a három cég életére. Maga a szolgáltatás jellege munkaerőigényes ugyan, ám a szolgáltatások kiszervezése miatt viszonylag alacsony dolgozói



létszámok figyelhetők meg a vizsgált vállalatoknál. Az iparágon belül történő bérnövekedés megfigyelhető mindhárom vállalat közvetlen módon a bérrel kapcsolatos ráfordítások esetén, illetve nyilvánvalóan benne lehetett a közvetített /egyéb szolgáltatások alakulásában is.

## Irodalomjegyzék

- Diófási-Kovács, O. – Szilágyi, S. (2019): A Magyarországon működő CEP szolgáltatók széndioxid kibocsátásának komparatív elemzése. *Műhelytanulmány (176.)*. Budapest: Budapest Corvinus Egyetem Vállalatgazdaságtan Intézet. [http://unipub.lib.uni-corvinus.hu/4157/1/Diofasi\\_Szilagyi\\_176.pdf](http://unipub.lib.uni-corvinus.hu/4157/1/Diofasi_Szilagyi_176.pdf)
- Kawa, A. – Rózycki M. (2018): *CEP market in Poland*. [https://www.researchgate.net/publication/329519151\\_CEP\\_market\\_in\\_Poland](https://www.researchgate.net/publication/329519151_CEP_market_in_Poland)
- KSH (2023): *A teljes munkaidőben alkalmazásban állók havi bruttó átlagkeresete nemzetgazdasági áganként*; [https://www.ksh.hu/stadat\\_files/mun/hu/mun0054.html](https://www.ksh.hu/stadat_files/mun/hu/mun0054.html)
- KSH (2023): *Postai és futárpostai küldemények*; [https://www.ksh.hu/stadat\\_files/sza/hu/sza0015.html](https://www.ksh.hu/stadat_files/sza/hu/sza0015.html)
- Kiss, K. M. et al. (2014): *Piacnyitás, piaci verseny és piaci stratégiák – Az inkumbens postai szolgáltatók stratégiaiválaszai az egyetemes postai szolgáltatások liberalizációjára*. Budapest: MTA KRTK KTI Kutatási jelentés. [https://www.gvh.hu/data/cms1029375/Vkk\\_palyazat\\_2013\\_6\\_tanulmany.pdf](https://www.gvh.hu/data/cms1029375/Vkk_palyazat_2013_6_tanulmany.pdf)
- Okholm, H. B. et al. (2013): *E-commerce and delivery - A study of the state of play of EU parcel markets with particular emphasis on e-commerce*. <https://www.copenhageneconomics.com/dyn/resources/Publication/publicationPDF/8/238/0/E-commerce-and-delivery.pdf>
- World Economic Forum (2018): *Delivering the Goods: E commerce Logistics Transformation*. [http://www3.weforum.org/docs/WEF\\_Delivering\\_Goods\\_E\\_commerce\\_logistics\\_transformation\\_report\\_2018.pdf](http://www3.weforum.org/docs/WEF_Delivering_Goods_E_commerce_logistics_transformation_report_2018.pdf)

# KIHÍVÁSOK ÉS LEHETSÉGES VÁLASZOK A KULISSZÁK MÖGÖTT, AVAGY A SZÍNHÁZAK SAJÁTOS STRATÉGIAI ÉS OPERATÍV CONTROLLING MEGOLDÁSAI

**Dr. Németh Krisztina, főiskolai docens**

Budapesti Gazdasági Egyetem, Pénzügyi és Számviteli Kar, Számvitel  
Tanszék

email cím: [nemeth.krisztina2@uni-bge.hu](mailto:nemeth.krisztina2@uni-bge.hu)

**Dr. Németh Szilárd, főiskolai docens**

Budapesti Gazdasági Egyetem, Pénzügyi és Számviteli Kar, Menedzsment  
Tanszék

email cím: [nemeth.szilard@uni-bge.hu](mailto:nemeth.szilard@uni-bge.hu)

## **Absztrakt**

Jelen tanulmányunkban a stratégiai és operatív döntéstámogatási és menedzsment technikák előadóművészeti szektorban – különös tekintettel a színházakban – való alkalmazására vonatkozó nemzetközi szakirodalmak szintetizálására vállalkozik, mellyel célunk, hogy felhívjuk a controlling szakma figyelmét a színházak világában zajló kihívásokra, amelyekre újszerű megoldásokkal hatásos válaszokat lehet adni a meglévő eszköztár újragondolásával.

A tanulmány elméleti fejezetét az alábbi gondolati-logikai egységek mentén építettük fel:

- (1) Az első egység a téma elméleti felvezetése, az alapfogalmi keretek megrajzolása, amelyben egyrészt a controlling, menedzsment kontroll fogalom és funkció tisztázására kerül sor.
- (2) A következő fejezet részben a színházak hazai működésével, finanszírozásával kapcsolatos szekunder adatok bemutatása történik.
- (3) A tanulmány harmadik egységét a színházakban felmerülő kihívásokra adható, módszertanilag jól megalapozható vezetési gyakorlatával kapcsolatos nemzetközi módszertani ajánlásokról szóló áttekintés képezi.

## **1. Bevezetés, avagy a színházak és a controlling közös metszete**

A controlling terület meglehetősen izgalmas időszakát éli az elmúlt években, mi sem bizonyítja ezt jobban, minthogy sorra jelennek meg a controlling jövőjét, illetve jövőbeni kihívásait prognosztizálni igyekvő cikkek, előadások, kutatási eredmények.

A jövőkeresés egyik iránya a controlling folyamatokra vonatkozik, ezen a téren 2019-ben történt érdemi teljesítmény az IGC (International Group of Controlling) részéről ekkor került megkonstruálásra a controlling folyamatmodell megújított változata. A controlling jövőképeinek meghatározó

eleme a controller szerep, amely kapcsán Grunwald-Delitz–Schaffer–Weber (2021) modellje mindenképpen kiemelésre érdemes, ez ugyanis áttekinti azt a 9 szerepkört (Data engineer/Adatmérnök, Scorekeeper/Pontozó, Guardian/Védő, Data scientist/Adattudós, Decision scientist/Döntéstudós, Business partner/Üzleti partner, Functional expert/Funkcionális szakértő, Change agent/Változás ügynöke, Service expert/Szolgáltatási szakértő), amelyet a WHU Otto Beisheim School of Management Delphi módszerrel végzett szakértői megkérdezése alapján a jövőbeni controller magfunkciók, illetve támogató szerepkörei közé sorolnak a szakértők. Természetesen a controllerek által betöltendő szerepeket mindig csak az adott szervezet igényeinek megfelelően kell és lehet kialakítani, mely merőben eltérő vállalati életciklusonként, tevékenységi körönként, illetve vállalatméretenként. Tanulmányunkban a színházak menedzsment és controlling sajátosságaival, a controllerek esetleges színházakban betöltendő funkcióival, stratégiai és operatív feladataival, a jelenkor kihívásai kapcsán (ügymint átalakuló kultúra finanszírozás, digitalizációs folyamatok, fenntarthatósági követelmények) foglalkozunk a feldolgozott szakirodalmi bázisra építve.

### *1.1.A controlling fogalmi keretei*

A controlling fogalmát illetően jelentős szakirodalmi bázis áll rendelkezésre. Az ICV (Internationaler Controller Verein) és az IGC (International Group of Controlling) definíciójának alapját Albrecht Dehyle controlling definíciója képezi, miszerint a controlling a célorientált irányítás, a controller és a vállalatvezető folyamatos együttműködése, valamint az analitikus módszerek és az ún. puha tényezők együttes alkalmazása. (icv.org) A controlling ebben a megközelítésben irányító tevékenységet jelent, melyben a döntések meghozatalakor a célok jelentik a kiindulópontot, amelyeket a lehetséges következmények, kimenetek figyelembevételével határoznak meg. A controlling folyamat lényegét a tervezési, a kalkulációs, az ellenőrzési, valamint az irányítási tevékenységek képezik. (igc.com)

A controlling egy olyan alrendszerként működik a szervezetben, amely az irányítási funkciók közül a tervezéssel, illetve a tervmegvalósulások nyomon követésén, és a terv-tény ellenőrzéseken keresztül az eltérések elemzésével foglalkozik. Ezen feladatok koordinálását saját rendszerén keresztül végzi, így jelentős döntéstámogató szerepet tölt be a vezetés részére. Fontos kiemelni, hogy csak abban az esetben beszélhetünk controlling rendszerről, amennyiben a controlling funkciók mindegyike beépül a tevékenységekbe operatív és stratégiai szinten is. (Körmendi - Tóth, 2016)

A controlling a vezetés alrendszeréeként egy olyan funkciókon átívelő irányítási eszköz, amelynek fő feladata összehangolni a tervezést, az ellenőrzést, valamint az információáramlást a kitűzött célok realizálása érdekében. A

controlling feladatkört jelent, amelyet több különböző személy, vagy éppen maguk a vezetők is elláthatnak anélkül, hogy egy személyt jelöljenek ki controllernek. (Horváth, 2015)

A controlling fenti definíciói a felfogás német (kontinentális) irányzatának szemléletét tükrözik. A német irányzat a controllingra olyan eszközrendszerként tekint, amely a vezetői döntéshozatalhoz szükséges információk előállítását segíti, a tervezés, az ellenőrzés és kontroll tevékenységek által. A német felfogás a controlling tevékenységet a vezetéstől független külön szervezeti egység felelősségébe utalja. A másik, ezzel párhuzamosan létező ún. angolszász felfogás szerint a menedzsment kontroll a vezetés szerves része, mely szerint a vezetők feladatai közé tartozik az erőforrások hatékony allokálása, a tervezés és az ellenőrzési feladatok egyidejű ellátása. (Sütő, 2017) A menedzsment kontroll az a folyamat, amelynek során a vezetők annak érdekében befolyásolják a szervezet tagjainak magatartását, hogy megvalósítsák a szervezet stratégiáját.” (Anthony – Govindarajan, 2009, p. 7.)

### *1.2. Kulcsfogalmak a színházak világában*

Ahogy a controlling területén, úgy a színházgazdaságban is léteznek meghatározó fogalmi keretek. Az egyik ilyen meghatározó kifejezés az előadó-művészeti szervezetek értelmezéséhez kapcsolódik, mely fogalmat a 2008. évi XCIX. törvény nevesít a 44. paragrafusban a következők szerint:

„Előadó-művészeti szervezet: az önálló jogi személyiségű színház, balett- és táncegyüttes ..., amely létesítő okirata szerint céljaként, vagy alap-, illetve főtevékenységként előadó-művészeti színház-, tánc- vagy zeneművészeti tevékenységet lát el.”

A másik alapfogalom az előadó-művészeti alkotás:

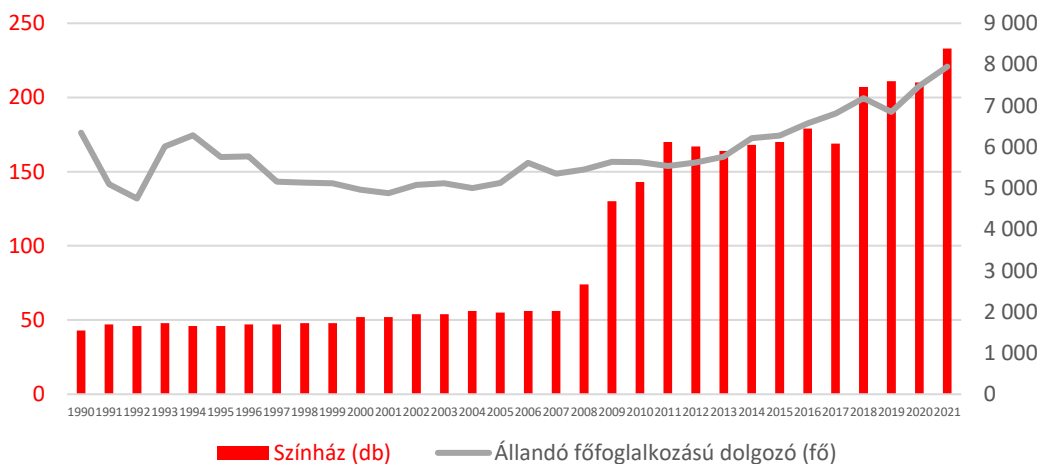
„Az élő, jelen idejű előadó-művészeti alkotás olyan, semmi mással nem helyettesíthető társadalmi tevékenység, amely ápolja és fejleszti a társadalom kulturális, szellemi állapotát, az anyanyelvi kultúrát, a társadalmi önismeretet és szolidaritást, elősegíti az európai és ezen belül a magyar kulturális emlékezet fenntartását.”

A színházak nemzeti minősítésűek, azon belül állami fenntartásúak (5 szervezet) vagy a magyar állammal közszolgáltatási szerződést kötött nemzeti színházművészeti szervezetek lehetnek (6 szervezet), vagy kiemelt minősítésű kategóriába sorolhatók, amely kategórián belül megkülönböztethetőek az önkormányzati fenntartású kiemelt színházművészeti szervezetek (35 szervezet) és az önkormányzattal közszolgáltatási szerződést kötött kiemelt színházművészeti szervezetek (7 szervezet), melyek listáját az 5/2012.EMMI rendelet tartalmazza.

A következő fejezetben áttekintjük szekunder adatforrások alapján a színházak hazai helyzetét.

## 2. A színházak helyzete Magyarországon

A színházakkal kapcsolatos KSH adatbázisok elemzése alapján megállapítható, hogy az előad-művészeti tevékenységben meghatározó szerepét betöltő színházak száma és a főfoglalkozású dolgozók száma folyamatosan gyarapodott az elmúlt évtizedben. A kulturális statisztika fogalomtára szerint a színház „Pénzügyileg önállóan gazdálkodó, részben állami, részben más forrásokból finanszírozott, állandó épülettel vagy játszóhellyel állandó vagy ideiglenes társulattal rendelkező intézmény, amely rendszeresen opera, zenés, prózai, mozgásművészeti vagy bábjáték előadásokat tart a nagyközönség számára. A statisztikai megfigyelésben az állandó épülettel rendelkező kamaraszínházak, valamint az Operaház Erkel Színháza önálló színházként kerül számbavételre. A stúdioszínházak, valamint az 15 egyéb előadások tartására alkalmas helyek nem jelennek meg önálló színházként, de mint színházi játszóhely számbavételre kerülnek.” (Bárdosi – Lakatos, 2005, p. 14.) A statisztikai számbavétel során megkülönböztetett kategória az alternatív színház, amely államilag nem finanszírozott, pályázatokból, támogatásokból gazdálkodó társulat.



**17. ábra: A színházak számának és az állandó főfoglalkozású dolgozók számának alakulása**

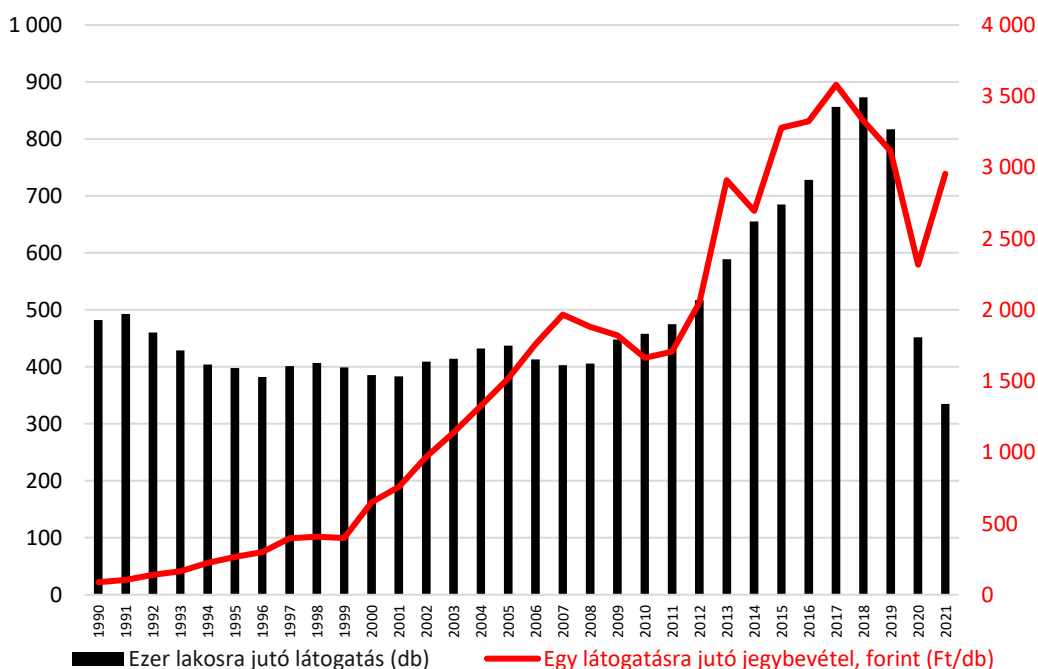
Forrás: KSH alapján saját számítás

Hazánkban a Kormányhivatal Oktatási és Kulturális Osztálya 2023. júniusi adatai alapján 527 előadó-művészeti szervezetet tartanak nyilván, melyből 325 színház, amelyek között befogadó színházak, független színházak, produkciós

színházak, továbbá szabadtéri színházak és nemzetiségi színházak szerepelnek.

A Központi Statisztikai Hivatal adataiból kiolvasható, hogy a színházlátogatások száma 2008-tól folyamatos emelkedést mutat, abban megtorpanást a COVID-19 világjárvány idézett elő 2020-ban és 2021-ben a színházak bezárása okán elmaradó előadások miatt. 2021 júliusától a fokozatos nyitás mellett a korlátozott helykihasználtságra vonatkozó előírások és a nézők óvatos jegyvásárlási magatartása miatt a látogatás messze elmaradt a korábbi évekre jellemző nagyságrendtől.

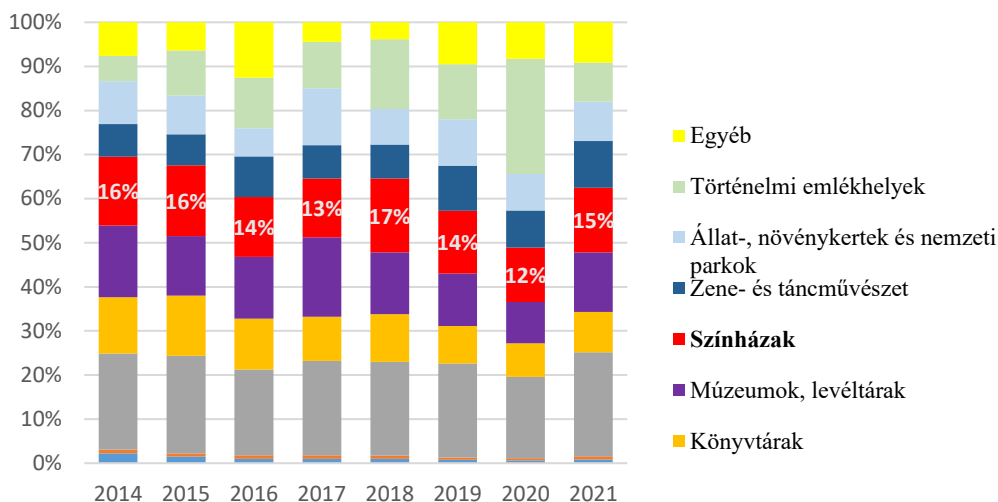
A KSH színházstatisztikai fogalomhasználatában „Színházlátogató az a személy, aki a színházak által tartott előadásokon bérlettel vagy közönségszervezőtől, illetve a pénztáraktól alkalmanként vásárolt jeggyel vesz részt, továbbá az a személy is, aki az előadásokat ingyenes és/vagy szabad jeggyel látogatja. A színházlátogatások számának megállapításánál minden látogatót annyiszor vesznek figyelembe, ahány előadáson részt vett.” (Bárdosi – Lakatos, 2005, p. 14.)



**18. ábra: Ezer lakosra jutó színházlátogatások száma és az átlagos jegybevétel alakulása**

Forrás: KSH alapján saját számítás

A kultúra-finanszírozás szerkezetét mutatja be a 3. ábra, mely alapján megállapítható, hogy a színházakra fordított folyóáron számított kiadás arányaiban nem csökkent, körülbelül a kultúrára fordított keret 15%-a segíti a színházak működését.



**19. ábra: A költségvetés kulturális kiadásainak megoszlása**

Forrás: KSH alapján saját számítás

Amennyiben az 1000 férőhelyre és egy színházi főfoglalkoztatottra vetítjük a költségvetési támogatás nagyságrendjét, akkor egyértelműen látszik a folyóáron számított támogatás jelentős csökkenése akkor, amikor a színházak egyébként is nehéz helyzetbe kerültek a vírushelyzet következtében.



**20. ábra: A költségvetési támogatás alakulása 1000 férőhelyre és egy színházi főfoglalkoztatottra vetítve (MFt-ban)**

Forrás: KSH alapján saját számítás

A jelenkori színházi életet Venczel (2022) szerint az alábbi jellemzőkkel lehet leginkább leírni:

- erőteljes bizonytalanság – éves költségvetés fedezete, színházvezetők kiválasztása, fizetőképes vásárlóerő alakulása, infláció vonatkozásában;
- koncepció hiánya – állam és a kultúráért felelős minisztérium állásfoglalása a hazai színházi struktúráról, korszerűsítéséről;
- támogatási rendszer bizonytalansága;
- vállalkozási skizofrénia – költségvetési színházak kényszerű vállalkozása az állami támogatások szűkössége és a kulturális piac éretlensége okán;
- önálló gazdasági igazgató helyett sokhelyütt a főkönyvelők irányítják a színházi gazdálkodást.

Természetesen egyetértünk Venczel (2022) azon gondolatával, hogy a színházak, mint művészeti célokat megvalósító sajátos szervezetek gazdálkodása a hagyományos fogalmakkal nem jellemezhető, nem értelmezhető a termelékenység, az eszközigényesség, a nullszéria, az optimális készletszint, mégis úgy gondoljuk és a szakirodalmi kutatásunk is ebben erősített meg bennünket, hogy vannak olyan eszközök a stratégiai és operatív controlling eszköztárában, amelyeket érdemes lehet adaptálni az előadó-művészeti tevékenységet folytatók esetében is. A következő fejezetben ezekből emelünk ki néhány eszközt.

### **3. A színházi controlling lehetséges fókuszterületei**

A controlling időbeliségét tekintve megkülönböztethető a stratégiai és az operatív controlling. A stratégiai controlling célja a stratégiai folyamat koordinálása, a stratégiai döntésekhez szükséges információk szolgáltatása, stratégiai elemzések lefolytatása, stratégiai lehetőségek és alternatívák értékelése, stratégiai mutatószámok mérése és nyomon követése. (Horváth, 2015)

Az operatív controlling az éves és éven belüli időszakra vonatkozó vezetői döntések előkészítését, célkitűzési folyamatot, tervezést támogatja és a tervtény eltérések feltárásával, előrejelzések készítésével teszi naprakésszé a vezetőket az üzletmenetét illetően. A módszerek elsősorban a működési folyamatok gazdaságosságát célozzák, a nyereséges, jövedelmező gazdálkodást támogatják. (Horváth, 2015)

A stratégiai controlling egyik központi fogalmává nőtte ki magát az üzleti modell kifejezés, amelynek legfontosabb elméleti kereteit az 1. táblázatban foglaltuk össze.

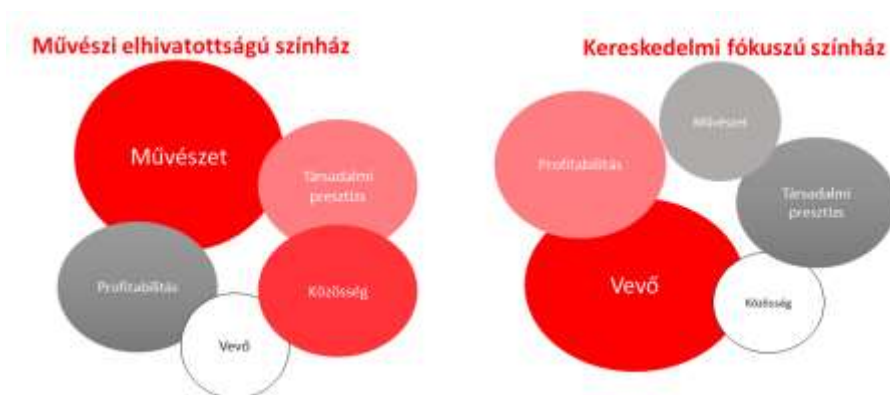


Szerző	Meghatározás
Timmers (1998)	A termékek, szolgáltatások és információáramlás architektúrája, beleértve a különböző üzleti szereplők és szerepeik leírását; a lehetséges előnyök leírását a különböző üzleti szereplők számára; és a bevételi források leírását.
Rappa (2001)	Az üzleti modell az az üzletviteli módszer, amellyel a vállalat fenn tudja tartani magát, azaz bevételt termel. Az üzleti modell leírja, hogy egy vállalat hogyan keres pénzt azáltal, hogy meghatározza, hol helyezkedik el az értékláncban.
Linder – Cantrell (2000)	A szervezet alapvető értékteremtési logikája. A profitorientált vállalkozás üzleti modellje elmagyarázza, hogyan lehet pénzt keresni.
Bouwman (2002)	Egy vállalat, ügyfelei, partnerei és beszállítói szerepeinek és kapcsolatainak leírása, valamint az áruk, információk és pénz áramlásának leírása e felek között, valamint az érintetteknek, különösen, de nem kizárólagosan a vásárlóknak nyújtott főbb előnyök leírása.
Rajala – Westerland (2005)	Az ügyfelek számára történő értékteremtés módjai és az, ahogyan a szervezet a piaci lehetőségeket nyereséggé alakítja a szereplők, tevékenységek és együttműködések halmazán keresztül.

#### 4. táblázat: Az üzleti modellek fogalmi sokszínűsége

Forrás: saját készítés

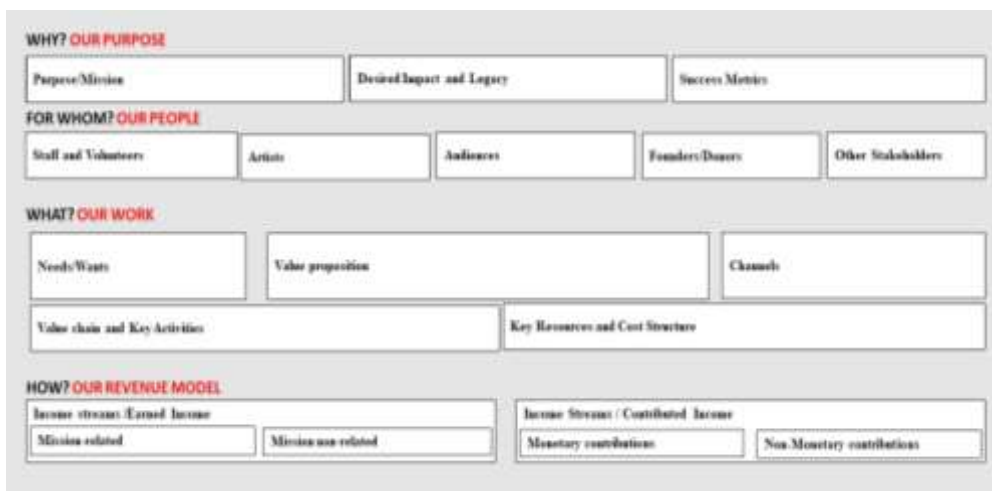
A színházi stratégiai controlling egyik kiinduló feladata lehet a színházi archetípus alapján, attól függően, hogy művészi elhivatottságú vagy kereskedelmi fókuszú színház – lásd 5. ábra – kidolgozni az üzleti modell koncepcióját, kiemelni az értékteremtési logikát, bemutatni azt, miként kíván a színház a vagyonával (dologi és nem tárgyasult, szellemi javaival) az érintettjei számára értéket, illetve nyereséget generálni.



#### 21. ábra: Színház archetípusok

Forrás: Bonet és Schargorodsky 2018 alapján saját készítés

Rodríguez (2016) a Business Model Canvas kulturális szektorra adaptált verziójával egy eszközt is biztosít ehhez a tevékenységhez az értéknnyilatkozat, az érintettek, az üzleti és művészeti tevékenység, továbbá a bevételi modell kategóriákon belül található 17 alkategória definiálására épülő keretrendszerével.



**22. ábra: Üzleti modell vászon a kulturális szektorban**

Forrás: Rodríguez, 2016 alapján saját szerkesztés

Az üzleti modell megkonstruálását követő kihívást jelentő controlling feladat a célok operacionalizálása, amelyhez a Kaplan-Norton (1990) szerzőpáros BSC rendszerének elméleti bázisán kialakított színházi Balanced Scorecard nyújthat rugalmas keretet. Az eredeti kiegyensúlyozott mutatószámrendszer pénzügyi, vevői, működési és tanulás-fejlődés nézőpontja helyett ebben a színházakra adaptált változatban a pénzügyi nézőpont mellett közönség, teljesítmény és alkalmazottak/PR menedzsment nézőpontok lettek nevesítve illeszkedve a színházak érintettalapú és művészeti jellegű tevékenységéhez. (AKS-Lab, 2009)



**23. ábra: Színházi Balanced Scorecard**  
Forrás: AKS-Labs 2009 alapján saját szerkesztés

Az operatív controlling egyik fontos feladata az erőforrás-controlling. A színházak sajátos erőforrásokkal gazdálkodó szervezetek. Legfőbb erőforrásaik a nem-tárgyasult tényezők, úgymint a jogdíj-jellegű javak, a társulat, a repertoár, a szellemi javak, illetve a színházi vezetés társulat-teremtési képességei. Emellett természetesen a működés elengedhetetlen feltételeit jelentő tárgyi eszközök is részét képezik az erőforrás-controllingnak, azaz az épületek, járművek, gépek, berendezések, díszletek, jelmezek, bútorok, kellékek, színházi effektek, hangszerek, kották hasznosításának lehetőségeinek, a kapacitás-kihasználás, kapacitás-megújításhoz kapcsolódó feladatok. A gazdálkodásnak azonban vannak specifikumai (Venczel, 2022), amelyeket figyelembe kell venni az operatív controlling során:

- eredménykapacitás korlátozott: bizonyos előadásszámnál és nézőszámnál többet nem lehetséges létrehozni;
- a színház művészi minősége független a dologi javak mennyiségétől és minőségétől;
- a színházi haszon nem írható le tisztán mennyiségi, csak minőségi ismérvekkel.

A fedezet- és nyereségcontrolling színházi berkekben alkalmazható metódusairól Venczel (2019) munkájában találunk összefoglalást, amely szerint mind a fedezeti pont számítás, mind a fedezeti hányad kategória értelmezhető.

A fedezeti pont azt mutatja meg, hogy adott produkció, meghatározott férőhely és kihasználtság, továbbá átlagos jegyárak mellett, figyelembe véve a bekerülési költséget, a kapott támogatást, a reklámbevételeket és a változó költségeket, hányadik előadásnál térül meg. A bekerülési költség elemei között többek között az alkotók és a szereplők díjazása jelenik meg a próbafolyamatra vonatkozóan, valamint a díszletek, a jelmezek, a kellékek, a marketing, valamint az egyéb költségek.

Az egy-egy előadás kvázi fajlagos költségei között a fellépők díja, a jogdíj, a pirotechnika, a fogyókellékek, technika bérleti díja, a műszaki személyzet költsége, a szállítási költségek jelenhetnek meg többnyire.

Az átlagos jegyár a nettó jegybevétel és az előadászám hányadosa, melyet még elosztunk a férőhelyek számával.

Az operatív controlling tevékenység része a teljesítménycontrolling. A színházak teljesítményének mérésére a nemzetközi forrásmunkák eltérő indikátorszettet javasolnak. Vavrek – Becica (2020) cseh szerzőpáros az alábbi technikai és pénzügyi mutatószámokat tartja alkalmasnak a színházak teljesítményének összevetésére:

- Jelenetek száma
- Ülőhelyek száma
- Előadások száma
- Premierek száma
- Nézőszám
- Főtevékenység energiafogyasztása
- Teljes bevétel
- Teljes költség
- Saját bevételek
- Támogatások
- Munkaerőköltségek

A Turbide-Laurin (2009) kanadai szerzőpáros szintén többszemponú mérést tart célszerűnek a színházak és általában véve a kreatív szervezetek esetében. Modelljük 7 kategóriát és 20 teljesítménymutatót tartalmaz az alábbiak szerint:

Kategóriák	Indikátorok
Művészeti teljesítmény	1. Művészeti teljesítmény megvalósítása
Közönség elégedettsége	2. Elégedettség a programokkal 3. Elégedettség a nyújtott szolgáltatásokkal 4. Közönség bővülése
A finanszírozók elégedettsége	5. A finanszírozó szervezetek elégedettsége 6. Az adományozók elégedettsége 7. Szponzoráció és adományozás növekedése
A személyzet elégedettsége	8. Projektmenedzsmentre fordított idő 9. A teljes munkaidőben foglalkoztatottak elégedettsége 10. A részmunkaidős alkalmazottak elégedettsége 11. A művészek elégedettsége 12. Az önkéntesek elégedettsége
Pénzügyi menedzsment	13. A produkciók költségellenőrzése 14. Bevételek és kiadások alakulása 15. Költségvetési bevételek
Növekedés és versenyképesség	16. Piaci részesedés 17. Premierek, új típusú programok 18. Reklámköltségek megtérülése
Imázs és hírnév	19. Kialakult kép a művészi közösségen belül 20. Kép a közösségben általában véve

### 5. táblázat: Színházi teljesítmény indikátorok

Forrás: Turbide és Laurin 2009. p. 65 alapján saját szerkesztés

Természetesen a színház típusától, irányultságától függően kell azt a mutatószám-szettet megválasztani, amely alkalmas lehet a célok hatékony visszamérésére, egy, univerzális indikátorlista nem képes leképezni a színházak heterogén világát és sokszínű cél- és értékrendszerét.

## 4. Összegzés

Tanulmányunkban rövid kis ízelítő segítségével kívántuk ráirányítani a controlling szakma figyelmét a kreatív szervezetekre, különös tekintettel a színházakban megjelenő sajátos kihívásokra, amelyekre a menedzsment kontroll elvek és eszközök részleges választ adhatnak. A színházak gazdasági vezetése ugyanakkor nem képzelhető el vegytisztán gazdasági szemüvegen keresztül, ezen szervezetek sajátos erőforrás-adottságai és a művészeti tevékenységből fakadó specifikus jellemzők miatt. A cikkünkben kiemelt bizonytalansági tényezők miatt ezen szervezeti kör kutatásokkal való megsegítése szép küldetés lehet gazdasági és művészeti szakembereknek egyaránt, melyhez a fenntarthatósági kihívások további lendületet adhatnak és újszerű eredményekhez vezethetnek.

## Irodalomjegyzék

- AKS Labs (2009): *Balanced Scorecard Designer Manual*, Raleigh, NC 27607
- Anthony, R. N. – Govindarajan, V. (2009): *Menedzsmentkontroll-rendszerek*. Panem, Budapest
- Bárdosi, M. – Lakatos Gyuláné (2005): A kulturális statisztika módszertana és fogalmai. *Statisztikai Módszertani Füzetek*, 45., KSH, Budapest
- Bonet, L. – Schargorodsky, H. (2018): *Theatre management: models and strategies for cultural venues*. Kunnskapsverket, Elverum.
- Bouwman, H. (2002): The sense and nonsense of Business Models, International Workshop on Business Models, HEC Lausanne.
- Grunwald-Delitz, S. – Schaffer, U. – Weber, J. (2021): Controller: Geht die Erfolgsstory weiter? *Controller Magazin*, 46(2), p. 6-10.
- Horváth, P. (2015): *Controlling, út egy hatékony controllingrendszerhez*. Complex Kiadó, Budapest.
- Kaplan, R. – Norton, D. (2000): *Balanced Scorecard*. KJKKerszöv Kiadó, Budapest
- Körmendi, L. – Tóth, A. (2016): *A controlling alapjai*. Saldo, Budapest
- Központi Statisztikai Hivatal adatállományai Letöltés ideje 2023. június 30.  
[https://www.ksh.hu/stadat\\_files/ksp/hu/ksp0001.html](https://www.ksh.hu/stadat_files/ksp/hu/ksp0001.html)  
[https://www.ksh.hu/stadat\\_files/ksp/hu/ksp0003.html](https://www.ksh.hu/stadat_files/ksp/hu/ksp0003.html);  
[https://www.ksh.hu/stadat\\_files/ksp/hu/ksp0013.html](https://www.ksh.hu/stadat_files/ksp/hu/ksp0013.html)
- Linder, J. – Cantrell, S. (2000): Changing Business Models: Surveying the Landscape. Letöltés ideje: 2023. május 10.  
[www.businessmodels.eu/images/banners/Articles/Linder\\_Cantrell.pdf](http://www.businessmodels.eu/images/banners/Articles/Linder_Cantrell.pdf)

- Rajala, R. – Westerlund, M. (2005): Business Models: A New Perspective on Knowledge-Intensive Services in the Software Industry. *BLED Proceedings*. 10. p. 1-15.
- Rappa, M. (2001): Business Models on the Web, Letöltés ideje: 2023. május 5. [http://ecommerce.ncsu.edu/business\\_models.html](http://ecommerce.ncsu.edu/business_models.html)
- Rodríguez, J. (2016): To Sell or Not To Sell? An Introduction to Business Models (Innovation) for Arts and Culture Organisations. IETM Toolkit Letöltés ideje: 2023. június 30. [https://www.ietm.org/system/files/publications/ietm\\_business-models\\_2016.pdf](https://www.ietm.org/system/files/publications/ietm_business-models_2016.pdf)
- Timmers, P. (1998): Business Models for Electronic Markets. *Electronic Markets*, 8, p. 3-8.
- Turbide, J. – Laurin, C. (2009): Performance Measurement in the Arts Sector: The Case of the Performing Arts. *International Journal of Arts Management*, 11 (2), p. 56-70.
- Vavrek, R. – Becica, J. (2020): Efficiency Evaluation of Cultural Services in the Czech Republic via Multi-Criteria Decision Analysis. *Sustainability*. 12 (1) p. 1-17.
- Venczel, S. (2019): A színházi árazásról Letöltés dátuma: 2023. június 29. <https://szinigazdasag.hu/tanulmanyok/a-szinhazi-arazasrol-a-foszerkeszto-uj-cikke/>
- Venczel, S. (2022): A színigazdaságról általában (2. előadás) Letöltés dátuma: 2023. június 4. <https://szinigazdasag.hu/category/paholypotszek/>
2008. évi XCIX. törvény

## A SZÁMVITELI ÉRTÉKELÉS A NEM PÉNZÜGYI JELENTÉSEK TÜKRÉBEN

**Dr. Siklósi Ágnes, egyetemi docens**

Budapesti Gazdasági Egyetem, Pénzügyi és Számviteli Kar, Számvitel  
Tanszék

email cím: [siklosi.agnes@uni-bge.hu](mailto:siklosi.agnes@uni-bge.hu)

**Dr. Denich Ervin, egyetemi adjunktus**

Budapesti Gazdasági Egyetem, Pénzügyi és Számviteli Kar, Számvitel  
Tanszék

email cím: [denich.ervin@uni-bge.hu](mailto:denich.ervin@uni-bge.hu)

**Dr. Veress Attila, egyetemi docens**

Budapesti Gazdasági Egyetem, Pénzügyi és Számviteli Kar, Számvitel  
Tanszék

email cím: [veress.attila@uni-bge.hu](mailto:veress.attila@uni-bge.hu)

**Dr. Sisa Krisztina A., főiskolai docens**

Budapesti Gazdasági Egyetem, Pénzügyi és Számviteli Kar, Számvitel  
Tanszék

email cím: [sis.krisztina@uni-bge.hu](mailto:sis.krisztina@uni-bge.hu)

### **Absztrakt**

A vállalkozások versenyképessége és fenntarthatósága nagymértékben függ attól, hogy megfelelő-e az információs és döntési rendszerük. Fókuszban van az olyan számviteli rendszer kialakítása, amely a számviteli törvényben foglaltakon túl biztosítja a megalapozottabb döntéshozatalhoz szükséges pénzügyi és nem pénzügyi jellegű információkat. A tanulmány az értékeléssel, a számvitel egyik leglényegesebb területével foglalkozik, áttekintve az aktuális trendeket. A szekunder kutatás módszerével igyekszünk feltárni a fenntarthatóság és a számviteli értékelés közötti összefüggéseket. A vagyonelemek értékelése, beszámolóban való megjelenítése alapvetően meghatározza a beszámoló információ tartalmának hasznosíthatóságát, hiszen az értékelés keretszabályai a vagyontárgyak mérlegértékén túl a vállalkozás jövedelemtermelő képességéről alkotott képet is befolyásolják. A jövedelemtermelő képesség bemutatása mellett a fenntarthatóság kérdése az utóbbi időben előtérbe került. Nem véletlen tehát, hogy a magyar számviteli rendszer szabályai ezen a téren folyamatosan változnak, alkalmazkodva a változó gazdasági és jogszabályi környezethez. A számviteli értékelési rendszer időbeli változásával összefüggésben vizsgáljuk a fenntartóság, a fenntarthatósággal kapcsolatban felmerült vállalati költségek számviteli kezelésének dilemmáit, lehetséges megoldásait.



## 1. Bevezetés

Napjainkban fokozott igény jelentkezik az alapadatok olyan jellegű feldolgozására, amely elméletileg megfelelően alátámasztottan, egységes elvek szerint értékelt, ezáltal összehasonlítható információkat eredményez a gazdaság szereplői számára, lehetővé téve az azonos értelmezést. A pénzügyi befektetói érték számításához döntően gazdasági információk szükségesek, amelyek forrása a vállalkozás számviteli információs rendszere. A számviteli rendszer csúcsát az évközi és éves beszámolókból nyerhető információk alkotják. (Babkin et al., 2022)

A pénzügyi beszámolókból származó adatok elemzése, értékelése mellett egyre fontosabb szerepet töltenek be a befektetői döntéshozatalban a nem pénzügyi adatok, az ESG teljesítmény, amelyek a fenntarthatósági jelentésekből ismerhetők meg. (Giner & Luque-Vílchez, 2022) A vállalati működés minősítése a megtérülési mutatókon és a jövedelmezőségi, hatékonysági mutatókon túl a fenntarthatósági teljesítmények alapján is meghatározásra kerül. Míg a pénzügyi beszámolás rendszere jól szabályozott, hiszen a számvitel több évszázados múltra tekinthet vissza, addig a fenntarthatósági jelentések készítése alig 40 éves, így azok harmonizációja még kezdeti fázisban van. (Larrinaga & Bebbington, 2021) (Fortanier et al., 2011) Bár vannak nemzetközileg is elfogadott standardok, de azok még nincsenek teljesen kikristályosodva, hogy megfelelőképpen biztosítsák a fenntarthatósági jelentések összehasonlíthatóságát. (Dasanayaka et al., 2021) Tanulmányunkban a pénzügyi számviteli értékelés és fenntarthatóság összefüggéseit vizsgáljuk a téma elméleti megközelítésével.

## 2. A pénzügyi számviteli értékelés és a fenntarthatóság

A pénzügyi beszámoló és a számvitel alapvető feladata, hogy valós képet adjon a gazdálkodók vagyoni, pénzügyi és jövedelmi helyzetéről, amihez meg kell állapítani, hogy mi tekinthető vagyonelemnek, miként értékeljük a vagyonelemeket, és ezen értékelésnek milyen hatása lesz a mérlegre és az eredménykimutatásra.

Az elmúlt időszak társadalmi-gazdasági változásai, a globalizáció, az információtechnológia felgyorsult fejlődése komoly kihívások elé állítja pénzügyi beszámoló készítést.

Az egyes vagyontárgyak értékelésével kapcsolatos számviteli szabályozás alapvetően meghatározza a beszámolókból nyerhető információk hasznosíthatóságát. A magyar számviteli rendszer szabályai az Európai Unió sztenderdjeihez való harmonizáció jegyében az 1992-es hatálybalépés óta folyamatosan változnak. Az óvatosság elvének mindenek fölé helyezésével

induló hazai szabályozás mára a valós értéken alapuló értékelés felé fordult, de még mindig messze áll a jövedelemalapú szemlélettől (Ormos, 2018).

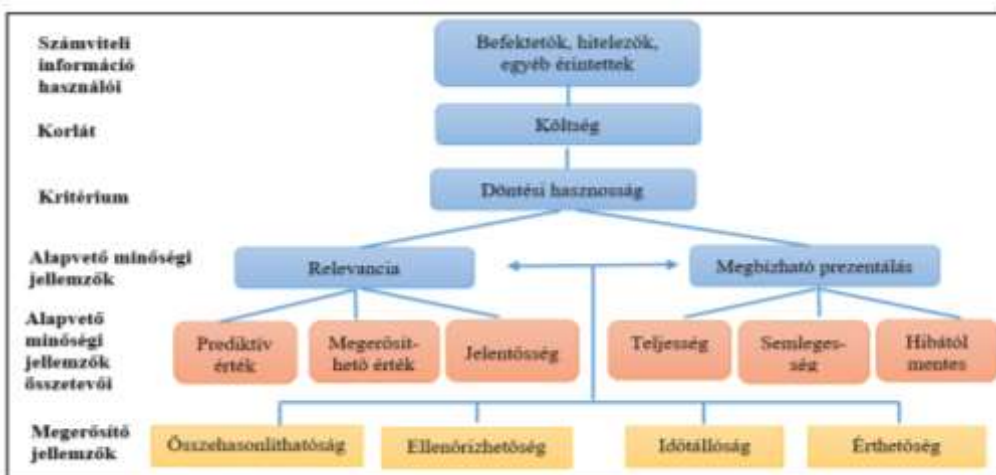
Az értékelés hazai szabályozása alapvetően négy jól elkülöníthető időszakra bontható:

- 1992–1995, óvatosság elve mindenek felett  
Az első időszak értékelésének alapszabálya a „Leértékelni kötelező, de felértékelni tilos!” volt. Ebben az időszakban az elszámolt leértékelések (értékvesztések, terven felüli értékcsökkenések) visszairására még nem volt lehetőség, a számviteli törvény a piaci érték és a könyv szerinti érték közötti pozitív különbséget semmilyen megjelenítését sem engedte.
- 1996–2000, közelítés a valódiság elve felé  
Az 1996-os törvénymódosítás eredményeképpen a „Leértékelni kötelező, felértékelni tilos, de a befektetett eszközök egy részének esetében a piaci érték és a könyv szerinti érték pozitív különbsége kimutatható!” szabálya alapján történt az értékelés. A valódiság elvére támaszkodva a befektetett eszközök egy részének esetében már a piaci érték és a könyv szerinti érték pozitív különbsége is megjeleníthető volt a hazai beszámolóknak. A pozitív különbséget a saját tőkét a realizációs elvnek megfelelően nem az eredményen, hanem az értékelési tartalékon keresztül növelte. A korábban elszámolt értékvesztés, valamint a terven felüli értékcsökkenés visszairására azonban nem volt még lehetőség.
- 2001–2003, az ellentmondások feloldása  
Életbe lépett a „Leértékelni kötelező, felértékelni tilos, de a korábban elszámolt leértékeléseket bizonyos esetekben kötelezően vissza kell írni, illetve a befektetett eszközök egy részének esetében a piaci érték és a könyv szerinti érték pozitív különbsége kimutatható!” szabálya. Ebben az időszakban már a korábban elszámolt értékvesztést és a terven felüli értékcsökkenést kötelezően vissza kellett írni. Az értékhelyesbítés lehetősége természetesen tovább élt, de értékhelyesbítés elszámolására akkor volt lehetőség, ha a korábban elszámolt leértékelések visszairását követően is magasabb volt a piaci érték a könyv szerinti értéknél.
- 2004-től napjainkig, a valódiság elvének további térnyerése  
Az Európai Parlament és a Tanács 1606/2002 EK rendeletével harmonizálva a számviteli törvény alapján a pénzügyi instrumentumok esetében lehetőség nyílt a valós értéken történő értékelésre. A pénzügyi instrumentumok egy részénél a felértékelést már nem az értékelési tartalékon, hanem a bevételeken keresztül lehet elszámolni.

Tekintve, hogy a Számviteli törvény (Sztv.) előírja a számviteli alapelveknek a betartását, azok alkalmazását, és az általunk vizsgált értékelések hazai szabályozása pontosan ezen alapelvekből emel ki néhányat, ezért kutatásunk során a minőséget a Sztv-ben meghatározott számviteli alapelveknek való

megfelelés/meg nem felelés irányából közelítettük meg. Hazánkban törvényi kötelezettség a számviteli beszámolók összeállítása és közzététele, ebből kifolyólag ezek minősége leginkább ahhoz kapcsolható, hogy mennyiben felelnek meg a velük szemben támasztott törvényi követelményeknek. A törvényi kötelezettségen belül a számvitel alapelveknek való megfelelés vizsgálatát a számviteli alapelvek minőségi keretrendszereként való funicionálása alapozta meg. Tehát a jogszabályi előírásoknak való megfelelés jelenti a megfelelő minőséget és nem a felhasználók, vagy azok egy részének elvárásai.

Ezek a jogszabályi előírásoknak való megfelelésből származó pontos számviteli adatok döntő fontosságúak a tőkebefektetések, az előrejelzések és a piaci hatékonyság befolyásolása szempontjából. A jobb minőségű számviteli információkat nemcsak a befektetők, de az összes számviteli információt felhasználó érdekelt előnyben részesíti. A „számviteli információ minősége” kifejezés a pénzügyi jelentésekben szereplő pénzügyi adatok általánosíthatóságára, összehasonlíthatóságára utal. A számviteli adatok minőségére vonatkozó értékelési megközelítésekre is nagy az igény világszerte. Az információk minősége nemcsak a pénzügyi beszámolásban, de a nem pénzügyi beszámolásban is elengedhetetlen. Azon vállalkozások esetében, ahol a nem pénzügyi beszámolásban bemutatásra, alkalmazásra kerülnek fenntarthatósági (ESG, CSR) irányelvek a számviteli információk minőségének javulásához vezet. E jelenség mögött rejlő indok az irányelvekben megjelenő etikai pillér, amely szerint nem etikus viselkedéshez kapcsolható az információk befolyásolása és elrejtése sajátos vezetői érdek javára (Sousa, 2020), ezáltal hatást gyakorol a számviteli beszámolóban szereplő adatokra egyaránt.



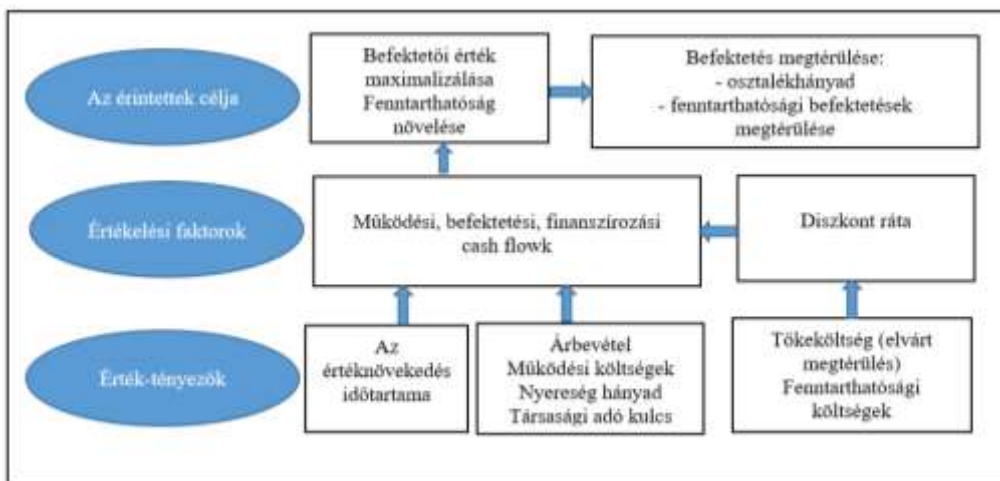
**1. ábra: A számviteli minőség hierarchiája**

Forrás: (Kieso et al., 2019)

A csoportosítástól függetlenül a pénzügyi beszámoló minőségi információkat kell, hogy tartalmazzon, megalapozva a döntéshozatalt. A pénzügyi és nem pénzügyi beszámolók minőségi információinak előállítására költséges és korlátot is jelenthet a cég számára, de fontos, hogy a költségek ne haladják meg az információk hasznát.

## 2.1. A pénzügyi számviteli értékelés

Az értéknövelés függ a működés eredményességétől, eredménytermelő képességétől, a működéshez szükséges forgó és befektetett eszköz lekötésektől, a kockázattól, az elvárt hozamtól, a tőkeköltségtől, a fenntarthatósági feltételek teljesülésétől, aminek a mérése komoly kihívást jelent. (Rappaport, 1997) Az értékelési rendszer egyik legkritikusabb tényezőjének az időtényező tekinthető. Az időtényező a különböző időpontokban keletkező pénzáramok diszkontálása szempontjából lényeges.



**2. ábra: A vállalati érték mérésének általános rendszere**

Forrás: Saját szerkesztés Rappaport alapján

A vállalati érték számításához döntően gazdasági információk szükségesek, amelyek forrása a vállalkozás számviteli információs rendszere. A számviteli rendszer csúcsát az évközi és éves beszámolókból nyerhető információk alkotják. (Babkin et al., 2022) Az éves beszámolóban megjelenő dokumentumok közül a témánk szempontjából a mérleg és az eredménykimutatás információi relevánsak. Ezért ezen két kimutatás felhasználásának lehetőségeit és korlátait járjuk körbe.

Az eredménykimutatásból nyerhető információk az időszakban realizált eredményről és az eredményt befolyásoló tényezők (bevételek és ráfordítások) időbeli alakulásáról nyújtanak információt. Az eredmény nagyságát

befolyásolhatják, torzíthatják a különféle, megválasztható értékelési döntések (például készletértékelés, készletnyilvántartás módja, értékcsökkenési leírás módszerei, választott devizaárfolyam stb.), jelentős értékhatárok, közvetett (általános) költségek felosztásának elvei, az önköltség kalkuláció módszere, kalkulációs tételek számítási logikája stb. Ebből eredően az eredmény nagysága befolyásolható. További nehézséget jelent a számviteli információk múlt orientáltsága, hiszen az eredménykimutatásban is az elmúlt időszak üzleti teljesítménye jelenik meg, ugyanakkor a működési pénzáramok meghatározása során elengedhetetlen a jövőre vonatkozó, előrejelzett információk előállítás is becslések alapján. Kockázatot jelent befektetett eszközök költségeinek növekvő tendenciája és a helytelenül kialakított amortizációs politika. Az amortizáció, mint fix, az eszköz hasznos élettartama alatt folyamatosan elszámolt költség jelentősen korrigálhatja az üzleti eredményt, akár a nem valós nyereség, akár az irreális veszteség irányába. Hasonló gondokat okozhatnak az általános költségek felosztása körüli dilemmák is. Az elmúlt évtizedekben megfigyelhető jelenség a vállalati általános költségek növekvő aránya a közvetlen termékhez (szolgáltatáshoz) kapcsolódó közvetlen költségekhez viszonyítva. Ugyanakkor minél magasabb a költségszerkezetben a fel nem osztott, termékhez, szolgáltatáshoz hozzá nem rendelt közvetett költség, annál alacsonyabb vállalati eredmény realizálható, feltételezve azt, hogy marad az üzleti év (kalkulációs időszak) végén raktárkészlet, ki nem számlázott szolgáltatás a vállalkozásnál. A közvetett költségek felosztásának elvei, rendszere, módszertana szintén befolyásolják a közvetlen-közvetett költségek nagyságát és ezen keresztül a vállalati eredmény értékét, végső soron a szabad cash flow nagyságát. Egy logikusan kialakított költségszámítási rendszerrel, ok-okozati összefüggésre építő, modernebb közvetett költség felosztási módszerrel (lásd a tevékenység alapú költségfelosztási modell előnyeit a pótlékoló kalkulációval szemben) kiküszöbölhetők, vagy legalább csökkenthetők a költségkalkulációs rendszer és alkalmazott közvetett költség felosztás torzító hatásai.

A mérleg egy időpontra vonatkozóan mutatja a vállalkozás pillanatnyi vagyonát, a vagyon megjelenési formája (eszközök) és azok forrása (saját és idegen források) tekintetében. Ebből adódóan a mérleg egy múltorientált, statikus kimutatás a vagyonról. Az eredménykimutatáshoz hasonlóan a mérlegben megjelenő problémák között is megemlíthető a múltbeli bekerülési érték alapú vagyonértékelés, az amortizációs problémából adódó irreális könyv szerinti értéken történő értékelés, a piaci átértékelés korlátozott lehetősége, az inflációs hatások figyelmen kívül hagyása. A mérleg eszközoldali értékelési problémái (pl. torzított eszközhatékonysági, eszközjövödelmezőségi mutatók) mellett a másik nehézséget a vállalatba fektetett tőke nagyságának meghatározása jelenti. A tőke nagyságának meghatározása során különbséget kell tenni a források között aszerint, hogy megjelenik-e hozamelvárás a

forrással kapcsolatban vagy sem. A folyó (rövid lejáratú) források (pl. szállítók, egyéb kötelezettségek) rendszerint nem rendelkeznek hozamelvárással, azok ugyanis be vannak építve az árba. A források közül hozamelvárással a hosszú lejáratú idegen források (hitelek, kölcsönök és kötvénykibocsátásból eredő tartozások) és a saját tőke rendelkeznek. (Boursicot et al., 2019) Amikor a vállalkozásba fektetett tőkéről van szó, akkor a hozamelvárással rendelkező saját tőkét és a kamatfizetési kötelezettséggel terhelt hosszú lejáratú idegen forrásokat kell ideérteni. A tőke értékét a mérleg könyv szerinti értéken mutatja, annak piaci átértékelését a jogszabályok nem teszik lehetővé, kizárólag devizaátértékeléssel történhet értékcorrekció a külföldi fizetőeszközben meghatározott források esetén. A saját tőkével szemben megfogalmazott befektetői hozamelvárás a piacon elérhető, hasonló kockázatú, alternatív befektetések által elérhető hozamhoz igazodik, amely érték eltér a saját tőke mérlegben kimutatott könyv szerinti értékétől. A többletérték forrását olyan eszközök is képezik, amelyek nem jelennek meg a mérlegben, ilyenek például a munkavállalók szakmai tapasztalata, tudása, motivációja, a vállalati kultúra, hírnév, fogyasztói hűség, földrajzi elhelyezkedés, fenntartható szemlélet, társadalmi felelősségvállalás stb., ugyanakkor ezekkel a „láthatatlan” vagyonelemekkel is kalkulálni kell a tulajdonosi érték meghatározása során.

A pénzügyi jelentésekben a cégeknek valós és fair képet kell adniuk, amelynél a jelentőség kérdése alapvető, hiszen ez határozza meg az egyes beszámolóelemek fontosságát az információt felhasználók körében. De miként mérhető a jelentőség a fenntarthatósági jelentésekben? (Jørgensen et al., 2022) (Khan et al., 2016) A jelentős információ segít az érintetteknek a megalapozott döntéshozatalban. A fenntarthatósági jelentésekben is található példát a jelentőségre vonatkozóan, többek között a cég víz és energia felhasználása a beszámolási időszakban, a CO2 kibocsátás stb. (Edgley et al., 2015)

Egy profitorientált vállalatnál evidens módon az általános alapvető cél – kivétel nélkül – az elérhető nyereség maximalizálása a fogyasztói igények, elvárások minél magasabb szintű és színvonalú kielégítése mellett. Ezek az alapvető célok a bevételek növelésével illetve a működési költségek csökkentésével, optimális szinten tartásával realizálhatók. Nyilvánvalóan ennek az alapvető cél teljesítésnek számos más üzleti tényezője is van, úgymint például piaci részesedés növelése, versenyelőny, brand, stratégiai gondolkodás, fenntarthatóság, értékteremtés, innovatív szemlélet érvényesülése a mindennapi működés során stb.

A társadalmi felelősségvállalás a fenntartható vállalat létrejöttéhez, illetve ennek a vállalatnak hosszútávon fenntartható fejlődéséhez is elengedhetetlen. A CSR (Corporate Social Responsibility-Társadalmi Felelősségvállalás)

szemléletet érvényesítő vállalkozásnál ez a tevékenység a versenyelőny egyik reális tényezője lehet, feltételezve, hogy a vállalat fogyasztói egyre nagyobb számban tekinthetők tudatos vásárlóknak, akik szintén azonosulnak a társadalmi kérdésekkel, problémákkal, fenntarthatósági szempontokkal egy-egy termék, szolgáltatás megvásárlása során. Sőt a vásárlási döntéseik előtt tájékozódnak, hogy mely vállalkozások kínálnak fenntartható termékeket illetve figyelnek oda már a gyártás során is a fenntarthatósági szempontokra vagy vállalnak szerepet egy-egy „nemes ügy” érdekében. Egy társadalmi szempontokat is előtérbe helyező, tudatos vállalat hiteles üzleti és piaci magatartásával és kommunikációjával képes meggyőzni a fogyasztókat arról, hogy számára valóban fontos a társadalmi felelősségvállalás.

A társadalom részéről tanúsított kedvező vállalati megítélés legnagyobb nyertesei a befektetők, hiszen a fogyasztói bizalom növekedés pozitív hatással bírhat a fogyasztás volumenére is és ezen keresztül árbevétel és nyereség növekedésben realizálódhat. A befektetők általános elvárása a befektetett tőke minél gyorsabb megtérülésében definiálható. Természetesen a társadalmi felelősségvállalás nyertesei nemcsak a befektetők, hanem maga a társadalom érintett tagjai is, a képviselt ügy vállalati támogatása hatásaként.

A gazdasági hatások számszerűsíthető objektív indikátorai pénzügyi jellegű adatok, melyeket a szervezet számviteli információs rendszeréből nyerhetünk ki. Míg a pénzügyi beszámolók adatainak elemzésére számos nemzetközileg is elterjedt mutató létezik, mint a jövedelmezőségi helyzet mérésének mutatói a ROI (Return on Investment), ROE (Return on Equity) és ROA (Return on Assets) mutatók. A fenntarthatósággal kapcsolatos hatásvizsgálatokhoz elemezni kell, hogy a társadalmi felelősségvállalással kapcsolatban felmerült költségek megtérültek-e illetve a CSR tevékenységet követően változik-e a vállalkozás jövedelmezőségi helyzete, melyet a jövedelmezőségi mutatók számításán keresztül lehet értékelni. Üzleti felfogásban oksági kapcsolatot feltételezünk a társadalmi felelősségvállalás és a vállalkozás által realizált eredmény között. Konkrétabban a vállalkozás által támogatott (felkarolt) társadalmi kérdés nyilvánosság előtti képviselete és elköteleződése növelheti a vállalkozás termékeit (szolgáltatásait) már fogyasztók vagy potenciális fogyasztók körét, amely megnövekedett fogyasztás (vásárlás) bevételnövekedést és ezen keresztül nyereség növekedést generál(hat). A nyereség másik – bevételen kívüli – objektív tényezője a költségoldal. Érdeemes lehet megvizsgálni a szervezet költség szerkezetét, a társadalmi felelősségvállalás költségeinek az összes működési költségnek belüli arányát is.

## 2.2. A fenntarthatósági jelentés

1987-ben az Egyesült Nemzetek Brundtland Bizottsága úgy határozta meg a fenntarthatóságot, mint „a jelen szükségleteinek kielégítését anélkül, hogy az veszélyeztetné a jövő generációinak lehetőségét saját szükségleteik kielégítésére”. (*Our Common Future (The Brundtland Report)*, 1987) Ez felveti a kérdést, hogy miként tud mindez megvalósulni a vállalatok esetében és hogyan mérhető a fenntarthatóság.

Az ENSZ 2015-ben bevezetett „Világunk átalakítása: a Fenntartható Fejlődés 2030-as Agendája” 17 Fenntartható Fejlődési Célt (SDG) fogadott el, amelyek arra irányulnak, hogy „az elkövetkező 15 évben az emberiség és a bolygó számára kritikus fontosságú területeken cselekvést ösztönözzenek”.

(*Transforming Our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development*, 2015) (Bebbington & Unerman, 2018)

Az uniós taxonómia az (EU) 2020/852 rendeletben meghatározott osztályozási rendszer, mely az éghajlati és környezetvédelmi célkitűzések megvalósításának kritériumrendszerét mutatja be és meghatározza a környezeti szempontból fenntartható gazdasági tevékenységek jegyzékét. A rendelet nem határozza meg a társadalmi szempontból fenntartható gazdasági tevékenységek listáját. A környezeti célkitűzéssel rendelkező fenntartható befektetések vagy megfelelnek a taxonómiának vagy nem. A környezetileg fenntartható vállalat megfelel a minimális szociális és társadalmi biztosítékoknak, az EU célkitűzéseinek. (Johansen, 2016) A fenntarthatóság méréséhez, értékeléséhez meg kell határozni a fenntarthatósági teljesítmény, mely az ESG keretrendszerével történhet.

A fenntarthatósági teljesítmény mérésének eredményeit az ESG szempontok alapján a Fenntarthatósági jelentésben adják meg a vállalatok. (Christensen et al., 2021) A vállalati érték iránt érdeklődő minden érintettet egyre inkább érdekelnek a fenntarthatósági információk, ezért a fenntarthatósági jelentések megfelelő minőségben való elkészítése és publikálása ugyanolyan fontos, mint a pénzügyi beszámolók közzététele.

A 2014/95/EU direktíva bizonyos nagyvállalatokat kötelez a lényeges, nem pénzügyi információk közzétételére, illetve a különböző kockázatok kezelésének megadására melynek alapvető célja, hogy az érintettek teljesebb képet kapjanak a vállalat fejlődéséről, helyzetéről és a tevékenységeinek környezeti hatásairól. Az EU tagországok ez alapján saját szabályozást hoznak létre.

Magyarországon a számviteli törvény alapján kell a nem pénzügyi adatokról beszámolni az érintett vállalatoknak, de természetesen a jelentéskészítés minden gazdálkodó szervezet számára lehetséges, a feltételek teljesülése nélkül is.



A 2000. évi C. tv. 95/C. § (1) szerint:

„Az a közérdeklődésre számot tartó gazdálkodónak minősülő vállalkozás, amelynél

- a) az üzleti évet megelőző két – egymást követő – üzleti évben a mérleg fordulónapján a következő három mutatóérték közül bármelyik kettő meghaladta az alábbi határértéket:
  - aa) a mérlegfőösszeg a 6000 millió forintot,
  - ab) az éves nettó árbevétel a 12000 millió forintot,
  - ac) az üzleti évben átlagosan foglalkoztatottak száma a 250 főt, és
- b) az adott üzleti évben átlagosan foglalkoztatottak száma meghaladja az 500 főt, – a környezetvédelmi, a szociális és foglalkoztatási kérdésekre, az emberi jogok tiszteletben tartására, a korrupció elleni küzdelemre és a megvesztegetésre vonatkozó információkat tartalmazó nem pénzügyi kimutatást tesz közzé.”

Nehézséget okoz a magyar jogszabályok értelmezése a közérdeklődésre számot tartó gazdálkodók köréről, ami elengedhetetlen, hogy pontosan meg tudjuk határozni, hogy a nem pénzügyi beszámolás mely vállalkozásokra vonatkozik, és melyekre nem.

A közérdeklődésre számot tartó gazdálkodó fogalma a magyar jogszabályokban több helyen is megjelenik.

A 2007. évi LXXV. törvény a Magyar Könyvvizsgálói Kamaráról, a könyvvizsgálói tevékenységről, valamint a könyvvizsgálói közfelügyeletről szerint:

„2. § 19. Közérdeklődésre számot tartó gazdálkodó:

- a) az a gazdálkodó, amelynek átruházható értékpapírjait az Európai Gazdasági Térség valamely államának szabályozott piacán kereskedésre befogadták,
- b) minden olyan, az a) pont hatálya alá nem tartozó gazdálkodó, amelyet jogszabály közérdeklődésre számot tartónak minősít.”

A 2013. évi CCXXXVII. törvény a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról szerint: „6. § 62. közérdeklődésre számot tartó hitelintézet: az e törvény szerinti hitelintézet, kivéve az MNB, az MFB Magyar Fejlesztési Bank Zártkörűen Működő Részvénytársaság és a Magyar Export-Import Bank Zrt.”

A 2014. évi LXXXVIII. törvény a biztosítási tevékenységről szerint: „4.§ (1) bek. 65. közérdeklődésre számot tartó biztosító és viszontbiztosító: az e törvény szerinti biztosító és viszontbiztosító, kivéve a hatodik rész hatálya alá tartozó kisbiztosító és a kölcsönös biztosító egyesület „

A 2001. évi CXX. törvény a tőkepiacról szerint: „62. § (1) Közérdeklődésre számot tartó kibocsátónak minősül a szabályozott piacra bevezetett értékpapír kibocsátója.”

A 2007. évi CXXXVIII. törvény a befektetési vállalkozásokról és az árutőzsdei szolgáltatókról, valamint az általuk végezhető tevékenységek szabályairól szerint: „4.§. (2) bek. 100. közérdeklődésre számot tartó befektetési vállalkozás: az e törvény hatálya alá tartozó befektetési vállalkozás, ide nem értve a 3. §-ban meghatározottakat ... 3. § (1) A 8. §, a 13. §, a 17. § (3)-(5) bekezdése, a 20/A-20/B. §, a 22. §, a 24-24/G. §, a 26/A. §, a 27-31. §, a 37-39. §, a 97-107. §, a 110/A-110/Q. §, a 121. §, a 123. § (8)-(9) bekezdése, a 123/A. §, a 124-141. §, a 155-170. § és a 172-175. § kivételével a befektetési vállalkozásra előírt rendelkezéseket kell alkalmazni a Magyar Nemzeti Banknak (a továbbiakban: MNB) az MNB tv.- ben meghatározott alapvető feladatain kívül végzett befektetési szolgáltatási tevékenységére és kiegészítő szolgáltatás nyújtására.”

A Magyar Könyvvizsgáló Kamara álláspontja szerint: „A MFB Magyar Fejlesztési Bank Zártkörűen Működő Részvénytársaság és a Magyar Export-Import Bank Zártkörűen Működő Részvénytársaság a Hpt. és a Hitelintézetek Felügyelete Irányelv alapján ... nem minősül közérdeklődésre számot tartó hitelintézetnek ... ugyanakkor ezen intézmények tőzsdén jegyzett volta miatt közérdeklődésre számot tartó gazdálkodónak minősülnek.”

Összefoglalva a nem pénzügyi beszámolásra kötelezett esetében 2024-ig 3 feltételnek kell együttesen teljesülni:

- Közérdeklődésre számot tartó (2007. évi LXXV. Tv) tőzsdei cégek, értékhatártól függetlenül a hitelintézetek (MNB, MFB, EXIM kivételével), a befektetési vállalkozások, valamint a kisbiztosítók és a kölcsönös biztosítóegyesületek kivételével a biztosítók.
- Az üzleti évet megelőző két egymást követő üzleti évben a mérleg fordulónapján a következő három mutatóérték közül bármelyik kettő meghaladja az alábbi határértéket:
  - mérlegfőösszeg 6000 millió Ft-ot,
  - éves nettó átbevétel a 12000 millió Ft-ot,
  - az üzleti évben foglalkoztatottak száma a 250 főt,
- Adott üzleti évben az átlagosan foglalkoztatottak száma meghaladja az 500 főt. (Számviteli Tv. III. fejezet, 95/C §)

### **2.3. Új szabályok az EU-ban: a vállalati fenntarthatósági jelentésekről szóló irányelv (CSRD)**

Az EU jogrendszere megköveteli a nagyvállalatoktól és a tőzsdén jegyzett vállalatoktól, hogy tegyenek közzé információt arról, hogy miként látják a szociális és környezeti hatásokból származó kockázatokat, lehetőségeket, valamint a gazdasági tevékenységük hatását az emberekre és a környezetre. Ez

a közzététel segíti az érintetteket a gazdálkodók fenntarthatósági teljesítményeinek értékelésében, az European green deal részeként. (*Directive (EU) 2022/2464 of the European Parliament and of the Council of 14 December 2022 Amending Regulation (EU) No 537/2014, Directive 2004/109/EC, Directive 2006/43/EC and Directive 2013/34/EU, as Regards Corporate Sustainability Reporting, 2022*)

2023-ban hatályba lépett a Vállalati fenntarthatósági jelentésekről szóló irányelv (the Corporate Sustainability Reporting Directive, CSRD), ami egységesíti és erősíti a szociális és környezeti információk riportálásának szabályait. Ez az új szabályozás várhatóan 50 000 céget fog kötelezően érinteni, akiknek kötelező lesz a fenntarthatósági jelentésüket közzétenni. Ez a szabályozás hiánypótló abban a tekintetben, hogy segíti a befektetőket és más érintetteket a döntéshozatalban azzal, hogy a klímaváltozással és egyéb fenntarthatósági kérdésekkel kapcsolatos információk közzétételével értékelhetővé teszi a befektetési kockázatokat. Ezzel megerősítődtek a feltételek az átláthatóbb fenntarthatósági jelentések elkészítéséhez. És végül, a riportálási költséget is csökkentheti közép-, hosszútávon ezen direktíva szerinti fenntarthatósági jelentés készítés és publikálás.

Az új szabályokat a cégeknek elsőként a 2024 pénzügyi évben kell alkalmazniuk, amiről a jelentést 2025-ben fogják közzétenni. Azoknak a cégeknek, akik a CSRD hatálya alá tartoznak, az európai fenntarthatósági beszámolási standardok (European Sustainability Reporting Standards, ESRS) szerint kell riportálniuk.

A CSRD kötelezővé teszi a cégek számára a közzétételre kerülő fenntarthatósági információk auditálását, valamint rendelkezik a fenntarthatósági információk digitalizációjáról is.

A nem pénzügyi beszámolási irányelv (the Non-Financial Reporting Directive, NFRD) által bevezetett szabályok mindaddig érvényben maradnak, amíg a vállalatoknak alkalmazniuk kell a CSRD új szabályait. Az NFRD értelmében a nagyvállalatoknak közzé kell tenniük olyan információkat, amelyek

- környezetvédelmi ügyek
  - szociális ügyek és az alkalmazottakkal való bánásmód
  - az emberi jogok tiszteletben tartása
  - korrupcióellenes és vesztegetés
  - sokszínűség a vállalati vezetésben (életkor, nem, végzettség és szakmai háttér tekintetében)
- témakörökhöz kapcsolódnak.

Ezek a jelentéstételi szabályok az 500 főnél több alkalmazottat foglalkoztató nagy, közérdekű vállalatokra vonatkoznak. Ez körülbelül 11 700 nagyvállalatot és csoportot fed le EU-szerte, beleértve

- a tőzsdén jegyzett cégeket
- bankokat
- biztosító társaságokat
- a nemzeti hatóságok által közérdekű jogalanyként kijelölt egyéb társaságokat.

### 3. Következtetések

Összességében elmondható, hogy ahhoz, hogy a pénzügyi információk hasznosak legyenek a döntéshozatal során relevánsnak kell lenniük, és hűen kell képviselniük azt, amit bemutatni kívánnak. A pénzügyi információk hasznosságát növeli, ha azok összehasonlíthatóak, ellenőrizhetőek, időszerűek és érthetőek. A pénzügyi jelentések mellett felértékelődött a nem pénzügyi jelentések iránti igény is. A fenntarthatósággal kapcsolatos kérdések az üzleti életben egyaránt fontossá váltak befektetői és egyéb érdekelt felek oldaláról azonos mértékben. A befektetések során a döntéshozók már figyelembe veszik a megjelenő ESG alapú stratégia készítését és annak gyakorlati implementálását a vállalati stratégiában, illetve a fenntarthatósági/nem pénzügyi jelentésekben közzétett lehetőségek és kockázatok értékelése is jelentősé szerepet játszik. Valamint ismert az ESG teljesítmény befolyásoló hatása a vállalat pénzügyi teljesítményére, tőke költségeire, részvényeinek árfolyamára és a cégértékre egyaránt. Az ESG közzétételének hatására mérséklődik az információs aszimmetria a vállalat és az érdekelt felek között. Ugyanakkor nem szabad megfeledkezni arról sem, hogy a vállalatok a kedvezőbb külső szemléletmód érdekében használhatják az úgynevezett „greenwashing“ jelenséget, amivel vállalatuk fenntarthatósági mutatóit és értékeit javítják, amellyel hamis képet nyújtanak a valóságban megmutatkozó teljesítményről. Mindezek alapján fontos lehet a szakma számára, hogy a fenntarthatóságon és az értékelésen túl megvizsgálja a számviteli minőség és az ESG teljesítmény változásának kapcsolatát az ESG pontszám és a számviteli beszámolók minőségén keresztül.

### Irodalomjegyzék

Babkin, A. – Kvasha, N. – Demidenko, D. – Malevskaia-Malevich, E., – Voroshin, E. (2022). Methodology for Economic Analysis of Highly Uncertain Innovative Projects of Improbability Type. *Risks*, 11(1), 3. <https://doi.org/10.3390/risks11010003>

- Bebbington, J. – Unerman, J. (2018). Achieving the United Nations Sustainable Development Goals: An enabling role for accounting research. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 31(1), 2–24. <https://doi.org/10.1108/AAAJ-05-2017-2929>
- Boursicot, D. – Gauthier, G. – Pourkalbassi, F. (2019). Contingent Convertible Debt: The Impact on Equity Holders. *Risks*, 7(2), 47. <https://doi.org/10.3390/risks7020047>
- Christensen, H. B. – Hail, L. – Leuz, C. (2021). Mandatory CSR and sustainability reporting: Economic analysis and literature review. *Review of Accounting Studies*, 26(3), 1176–1248. <https://doi.org/10.1007/s11142-021-09609-5>
- Dasanayaka, C. H. – Murphy, D. F. – Nagirikandalage, P. – Abeykoon, C. (2021). The application of management accounting practices towards the sustainable development of family businesses: A critical review. *Cleaner Environmental Systems*, 3, 100064. <https://doi.org/10.1016/j.cesys.2021.100064>
- Directive (EU) 2022/2464 of the European Parliament and of the Council of 14 December 2022 amending Regulation (EU) No 537/2014, Directive 2004/109/EC, Directive 2006/43/EC and Directive 2013/34/EU, as regards corporate sustainability reporting.* (2022).
- Edgley, C. – Jones, M. J. – Atkins, J. (2015). The adoption of the materiality concept in social and environmental reporting assurance: A field study approach. *The British Accounting Review*, 47(1), 1–18. <https://doi.org/10.1016/j.bar.2014.11.001>
- Fortanier, F. – Kolk, A. – Pinkse, J. (2011). Harmonization in CSR Reporting: MNEs and Global CSR Standards. *Management International Review*, 51(5), 665–696. <https://doi.org/10.1007/s11575-011-0089-9>
- Giner, B. – Luque-Vílchez, M. (2022). A commentary on the “new” institutional actors in sustainability reporting standard-setting: A European perspective. *Sustainability Accounting, Management and Policy Journal*, 13(6), 1284–1309. <https://doi.org/10.1108/SAMPJ-06-2021-0222>
- Johansen, T. R. (2016). EU Regulation of Corporate Social and Environmental Reporting. *Social and Environmental Accountability Journal*, 36(1), 1–9. <https://doi.org/10.1080/0969160X.2016.1148948>
- Jørgensen, S. – Mjøs, A. – Pedersen, L. J. T. (2022). Sustainability reporting and approaches to materiality: Tensions and potential resolutions. *Sustainability Accounting, Management and Policy Journal*, 13(2), 341–361. <https://doi.org/10.1108/SAMPJ-01-2021-0009>
- Khan, M. – Serafeim, G. – Yoon, A. (2016). Corporate Sustainability: First Evidence on Materiality. *The Accounting Review*, 91(6), 1697–1724. <https://doi.org/10.2308/accr-51383>

- Kieso, D. E. – Weygandt, J. J. – Warfield, T. D. – Wiecek, I. M. – McConomy, B. J. (2019). *Intermediate accounting* (Twelfth Canadian edition). John Wiley & Sons Canada, Ltd.
- Larrinaga, C. – Bebbington, J. (2021). The pre-history of sustainability reporting: A constructivist reading. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 34(9), 162–181. <https://doi.org/10.1108/AAAJ-03-2017-2872>
- Ormos M. (2018). *Számvitel*. Akadémiai Kiadó. <https://doi.org/10.1556/9789630599276>
- Our Common Future (The Brundtland Report)*. (1987). Oxford University Press.
- Rappaport, A. (1997). *Creating Shareholder Value: A Guide for Managers and Investors*. Free Press.
- Sousa, M. V. V. (2020): Corporate Social Responsibility and Earnings Management: European Evidence, MSc diplomadolgozat, Universidade de Lisboa, <https://www.repository.utl.pt/handle/10400.5/21021>
- Transforming our world: The 2030 Agenda for Sustainable Development*. (2015). <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N15/291/89/PDF/N1529189.pdf?OpenElement>

# ADAT, MINT NÉLKÜLÖZHETETLEN ERŐFORRÁS. A KÖNYVVIZSGÁLÓ CÉGEK ERP RENDSZEREIBŐL KINYERHETŐ ADATOK FELTÉRKÉPZÉSE KUTATÓI SZEMMEL

**Dr. Tóth Gábor, könyvvizsgáló, óraadó**  
Molnár & Partners Könyvvizsgáló Kft.,  
Budapesti Gazdasági Egyetem, Pénzügyi és Számviteli Kar, Számvitel  
Tanszék  
email cím: [toth.gabor.17@gmail.com](mailto:toth.gabor.17@gmail.com)

## **Absztrakt**

A megfelelő minőségű kutatások végrehajtásának alapfeltétele, hogy a kutatók képesek legyenek olyan adatbázisokat használni, melyek mind mennyiségi mind minőségi szempontból megfelelő alapot nyújtanak a felvételeik tesztelésére. Jelen tanulmány célja egy olyan komplex adatstruktúra felülvizsgálata, mely előzetes várakozásaim szerint viszonylag alacsony energiaráfordítással kutatói adatbázissá alakítható. A kutatási területem a számviteli minőség és annak alakító tényezői. Ebből kifolyólag az adatok használhatóságát is erre a területre vonatkozóan vizsgálom. A tanulmány első felében röviden bemutatom a vonatkozó szakirodalmat (számviteli minőség vizsgálatára alkalmazott statisztikai modellek, a számviteli minőséget alakító tényezők), majd áttekintem mely rendszerekből milyen típusú adatok és hogyan használhatók fel ezen a kutatási területen. Mindezt a lehető legáltalánosabban, hogy az információkat bármely ERP rendszerrel és könyvvizsgáló szoftverrel kapcsolatban hasznosítani lehessen. Véleményem szerint a tanulmány rávilágít a könyvvizsgálók mindennapi munkája során generált adatok értékére, alternatív felhasználási módjára. A kutatók számára könnyen felhasználható, nagy méretű, megfelelő minőségű adatbázist, a könyvvizsgáló cégek számára pedig a könyvvizsgálati minőség alakulására ható tényezők tényleges hatásáról adhat információt.

## **1. Bevezetés**

A számviteli minőség, annak alakító tényezői rendkívül népszerű kutatási terület, ha nemzetközi szinten vizsgáljuk. Azonban, amikor a hazai kutatásokat, publikációkat, doktori témakiírásokat tekintjük át, azt láthatjuk, hogy Magyarországon nem csupán kevesebb ilyen jellegű kutatást hajtanak végre, hanem azt, hogy a számviteli beszámolók adatain alapuló, számviteli minőséget statisztikai modellek segítségével vizsgáló tanulmányok száma elenyésző. Mi lehet ennek az oka? Hogy lehet az, hogy egy nemzetközi viszonylatban népszerű területet itthon nem kutatnak? Ezekre a kérdésekre nem lehet egyértelmű választ adni, de vannak olyan tényezők melyek részben hozzájárulnak, hogy ez a terület nem annyira kutatott, mint amennyire a

nemzetközi tanulmányok volumene alapján számíthatnánk rá. Ilyen tényező a kutatás végrehajtásához szükséges adatbázisok hozzáférhetősége. Rendelkezésre állnak-e olyan adatbázisok, melyek tartalmazzák mindazokat az információkat, melyekkel újszerű vagy akár új kutatási eredményeket is felmutathatunk? Hozzáférhetőek-e olyan áron, hogy a kutató azt használni tudja, megfelelő struktúrában, formátumban tartalmazza-e az adatokat, hogy azokkal minimális energiárfordítással, a lehető legkisebb hibalehetőséggel dolgozni lehessen?

Jelen tanulmány célja bemutatni egy olyan alternatív adatforrást, mely segítségével a számviteli minőség és annak alakító tényezői vizsgálhatóvá válnak.

A téma bemutatásához elengedhetetlen, hogy a számviteli minőség, a számviteli minőség vizsgálatához használt modellek és a számviteli minőséget alakító tényezők röviden áttekintésre kerüljenek. A tanulmány első felében ezek kerülnek bemutatásra.

Miután bemutatásra kerültek a használt modellek és a számviteli minőséget alakító tényezők, látni fogjuk, hogy az egyes modellek milyen változók segítségével ragadják meg a különböző befolyásoló tényezőket. Ezt követően bemutatásra kerülnek a könyvvizsgáló cégek rendszereiből kinyerhető adatok, mellyel egyidőben az egyes modellekben való felhasználhatóságuk is egyértelművé válik.

A tanulmány során nem egy-egy konkrét vállalatirányítási vagy könyvvizsgáló szoftver paraméterei kerülnek vizsgálatra. A vizsgálat során a legalapvetőbb, minden szoftvertől minimálisan elvárható adattartalmat tekintetem át.

A tanulmány nem titkolt célja, hogy felhívja a figyelmet a mindkét fél számára előnyös együttműködés lehetőségére és közös munkára ösztönözze az üzleti és a tudományos élet szereplőit.

## **2. A számviteli minőség, a számviteli minőség vizsgálatára alkalmazott statisztikai modellek**

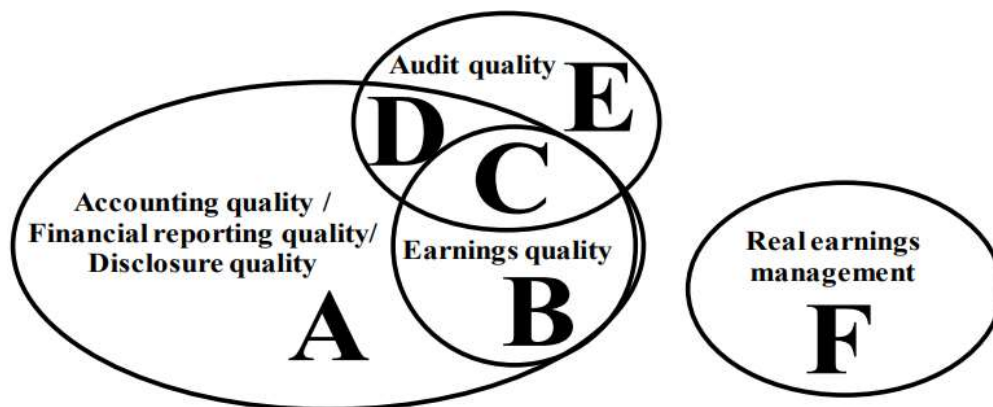
A számviteli minőség nem része a hétköznapi társalgásoknak. Általában akkor lesz a közbeszéd tárgya, amikor valamilyen súlyosabb vállalati botrány, visszaélés közvetlen és súlyos károkat okoz az érdekhordozók egy nagyobb vagy jól képviselt csoportjának. Természetes módon ekkor kerül jobban előtérbe mind a szabályozói, mind a kutatói térben egyaránt. Ettől függetlenül úgy gondolom, hogy a téma kutatása ezektől az eseményektől függetlenül folyamatosan kell, hogy folyjék.

A számviteli minőség nem konkrét megfigyelhető tulajdonság, méréséhez becslésekre, absztrakcióra van szükség. Számos megközelítés létezik, de egy közös pont azonosítható mindegyikben. Minden meghatározás igyekszik az érdekhordozók, a pénzügyi kimutatások felhasználói szemszögéből



megközelíteni a kérdést és meghatározni azt, hogy melyek azok a tulajdonságok, melyek mérhetőek, ezek mellett megfelelően megragadják a számviteli beszámolók minőségét.

A tisztánlátáshoz, a téma megfelelő lehatárolásához bemutatom a kutatásokban használt leggyakoribb elnevezéseket és azok egymáshoz való viszonyát a következő Venn diagrammon.



**1. ábra: A számviteli beszámolók minőségével foglalkozó nemzetközi kutatások terminológiája**

Forrás: Tóth (2021)

Az általam vizsgált területet az A halmaz fedi le, mely magába foglalja a B, C és D részhalmazokat is. Az E halmaz csak részben tartozik a számviteli minőség területéhez, hisz a könyvvizsgálati minőség vizsgálatánál találkozhatunk olyan megközelítésekkel is, melyek nem esnek egybe a számviteli minőség mérésére is használt modellekkel. Az F halmaz teljesen különálló terület, mely nem a pénzügyi kimutatások manipulálását, hanem az alapul szolgáló események tudatos tervezését és irányítását jelenti. A két terület annyiban kapcsolódik Zang (2012) szerint, hogy a real earnings management és az earnings management egymás alternatívái, a menedzsment döntése a két technika között azok költségétől függ.

A számviteli minőség mérésére az alábbi modellek a legelterjedtebbek:

- Diszkrecionális elhatárolások (használta többek között: Altarawneh et al (2022), Hong, et al (2022), Watrin et al (2012),
- Eredmény menedzsment. (eredmény volatilitás, nagy összegű veszteségek, alacsony összegű nyereségek) (használta többek között: Paananen és Lin (2009), Liu et al. (2011), Ames (2013) és Christensen et al. (2015)).
- Egyéb módszerek (pl. Benford eloszlás vizsgálata, értékrelevancia, csődelőrejelző modellek, cash flow elemzés (használta többek

között: Paananen és Lin (2009), Barth et al. (2007, 2008), Liu et al. (2011) Paglietti, P. (2010)).

Az egyik leggyakrabban használt modell a diszkrecionális elhatárolások vizsgálata. Jelen tanulmányban, figyelembe véve a terjedelmi korlátokat ezen a modellen keresztül mutatom be a számviteli minőséghez kapcsolódó adatokkal kapcsolatos kérdéseket. Az egyes modellek információszükséglete közel azonos.

A diszkrecionális elhatárolások olyan elhatárolások, melyek nem rendelkeznek gazdasági tartalommal. A diszkrecionális elhatárolások vizsgálatához meg kell határozni a könyvekben lévő elhatárolások és a becsült (elvárt) elhatárolások értékét, a kettő különbsége adja ki a diszkrecionális elhatárolások értékét. Elhatárolások alatt ezek a modellek a pénzforgalmi és az elhatárolás alapú számvitel közötti különbséget értik.

A teljes elhatárolások értékét a területen meghatározónak számító Jones (1991) az alábbiak szerint kalkulálta:

$$TACC_t = \Delta CASS_t - \Delta CASH_t - \Delta CLIAB_t - DEPR\&AMOREXP_t$$

A fenti egyenletben a  $\Delta CASS_t$  a forgóeszközök, a  $\Delta CASH_t$  a pénzeszközök,  $\Delta CLIAB_t$  a rövid lejáratú kötelezettségek tárgyévi változását, a  $DEPR\&AMOREXP_t$  pedig a tárgyévi értékcsökkenés összegét jelöli.

A várt elhatárolások számításához segítséget nyújtó első modellt Jones (1991) írta fel, a következő egyenlet formájában.

$$TA_{it}/A_{it-1} = \alpha_i \left[ 1/A_{it-1} \right] + \beta_{1i} \left[ \Delta REV_{it}/A_{it-1} \right] + \beta_{2i} \left[ PPE_{it}/A_{it-1} \right] + \varepsilon_{it}$$

Ahol, TA a tárgyévi elhatárolások, A az eszközérték, REV a bevételek, PPE a tárgyi eszközök értékét jelöli i cégre és t időszakra vonatkozóan.

A koefficiensek kiszámítása után az egyenletbe behelyettesítve megkapjuk a nem diszkrecionális elhatárolások értékét az adott számviteli beszámolóra vonatkozóan.

A fenti tény és elvárt elhatárolások különbsége adja az diszkrecionális elhatárolások értékét.

$$DACC_{it} = TACC_{it} - NDACC_{it}$$

Ahol, a DACC a diszkrecionális elhatárolások, TACC a teljes elhatárolások, NDACC pedig a nem diszkrecionális elhatárolások értéke  $i$  cégre és  $t$  időszakra vonatkozóan.

Ha megkaptuk a diszkrecionális elhatárolások értékét akkor annak alakító tényezői kerülnek a vizsgálat tárgyává. Erről a számviteli minőséget alakító tényezőkről szóló fejezetben olvashatnak részletesebben.

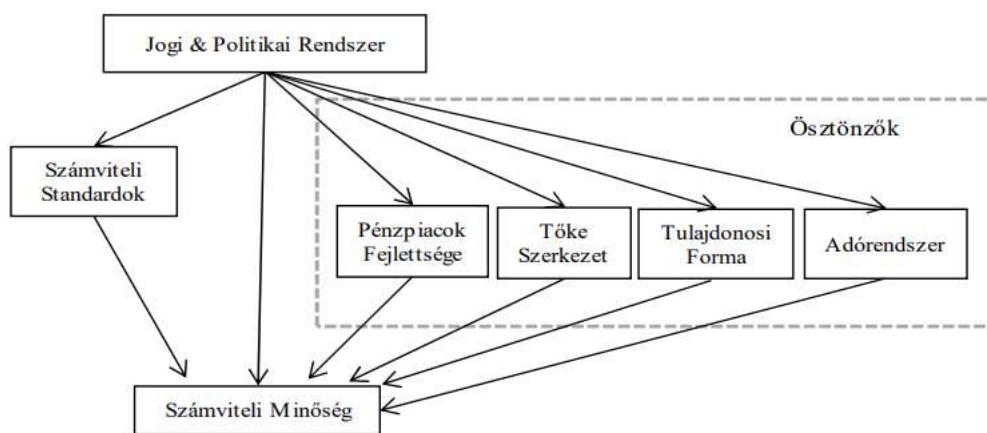
Fontos megjegyezni, hogy a diszkrecionális elhatárolások vizsgálata során soha sem egyedi beszámolókról lehet véleményt alkotni. Hanem beszámolók egyes csoportjainak összehasonlítására alkalmazható. A módszertant számos kritika érte (pl.: Christodoulou et al. (2018)), de használata jelenleg is elterjedt.

A fenti rövid áttekintés úgy gondolom megfelelő képet ad arról, hogy mi a modell logikája és milyen adatokra van szükség a vizsgálatok végrehajtásához.

### 3. A számviteli minőséget alakító tényezők

#### 3.1. Általános tényezők

A számviteli minőséget alakító tényezőket remekül szemlélteti Soderstorm és Sun (2007) következő ábrája.



**2. ábra: A számviteli minőség befolyásoló tényezői**

Forrás: Soderstorm és Sun (2007)

A 2. ábra jól mutatja a számviteli minőség komplexitását. A számviteli beszámolók minősége nem csupán attól függ, hogy milyen szabályozás alatt készültek. Ahogy azt Soderstorm és Sun (2007) prezentálja, az adott jogi politikai környezet az alap, ami meghatározza mind a használandó számviteli

keretrendszer, mind azokat az úgynevezett ösztönzőket, melyek a számviteli beszámolók minőségét alakítják. Nem csak az ábrán lévő ösztönzők léteznek, azok csupán a szerzőpáros által kiemelt, általuk fontosnak tartott tényezők. A következőkben azokat a nem könyvvizsgálathoz kapcsolódó tényezőket mutatom be, melyek véleményem szerint a magyarországi környezetben végzett kutatások során mindenképp figyelembe veendők. Minden tényezőhöz megjelölök egy a modellekbe integrálható változót, amihez kapcsolódóan majd az adatforrást beazonosíthatjuk.

Az első és az IFRS-ek robbanásszerű terjedésekor leginkább kutatott a számviteli szabályozás számviteli minőségre gyakorolt hatása. Ez a tényező csak abban az esetben vizsgálható, ha a kutatásba különböző keretelvek alapján elkészített beszámolók kerülnek (pl.: IFRS, Számviteli törvény). Ezt egy bináris változóval lehet jelölni (mint pl.: Ames (2013)).

A vizsgálatba bevont társaság mérete minden általam feldolgozott tanulmányban szerepelt, mint kontrollváltozó. Többek között Cheng és Warfield (2005) is alkalmazta.

Az eladósodottság, a pénzügyi helyzet legtöbb esetben szintén megjelenik a kontrollváltozók között, lásd Lang et al. (2003).

A pénzügyi helyzeten felül több olyan standard kontrollváltozó<sup>18</sup> is van, melyek a vállalkozás teljesítményét (ROA), jövedelmezőségét (PROF), a cash flow-t (CF) vagy az árbevétel alakulását (TURN, GROWTH) veszik figyelembe a számviteli minőség vizsgálata során.

A fentiekén kívül fontos befolyásoló tényező a társaság tulajdonosi helyzete. Más prioritásai vannak egy állami vállalatnak, mint egy tőzsdei vagy egy privát KKV vállalatnak.

Magyarországi vizsgálat esetén nem tekinthetünk el az adózáshoz kapcsolódó számviteli manipulációtól. A számviteli minőséget fenyegeti, ha:

- túl magas az adóterhelés, igazságtalanság (pl.: Laffer 2004),
- túl bonyolultak az adószabályok, nagy az átláthatatlanság (pl.: Cloyd et al.1996),
- jelentős adószabály változások vannak (pl.: Watrin et al. 2012).

Ezek szűrésére is szükséges kontrollváltozót használni.

---

<sup>18</sup> E kontrollváltozók számítását és forrását lásd az 1.sz táblázatban

### 3.2. Könyvvizsgálathoz kapcsolódó tényezők

Ebben a fejezetben a könyvvizsgálathoz kapcsolódó tényezők kerülnek bemutatásra. Ehhez először a DeAngelo (1981) féle kétkomponensű könyvvizsgálati minőség definíciót mutatom be, mely alapján a hatótényezők is rendszerezhetőek lesznek.



**3. ábra: A könyvvizgálat kétkomponensű definíciója**

Forrás: DeAngelo (1981)

A magas minőségű könyvvizgálat javíthatja a számviteli beszámolók minőségét. A könyvvizgálat minősége pedig attól függ, hogy a könyvvizsgáló képes-e detektálni a hibás állítást és hajlandó-e azt jelezni.

Először is nézzük meg, milyen tényezők hatnak a könyvvizsgálók képességére. Ilyenek a képzés, a minősítések, a bejegyzés feltételei.

A legtöbb tényező mind a képességre, mind a függetlenségre hatással van, mint pl.: könyvvizsgálati díj, egyéb szolgáltatások, rotáció, megbízatás hossza.

A könyvvizsgálói díjjal kapcsolatos felvetések az alábbiak:

- ha túl alacsony, akkor nem lehet elvégezni a szükséges munkát, így a képesség csökken
- ha túl magas, sérül a függetlenség.

Az egyéb szolgáltatásokkal kapcsolatos felvetések az alábbiak:

- segít megismerni a vállalkozást, képességet erősítheti
- sértheti a függetlenséget

A rotációval kapcsolatos felvetések az alábbiak:

- megtöri a vállalkozás megismerését, képességet csökkenti
- függetlenséget erősítheti

A megbízás hosszával kapcsolatos felvetések az alábbiak:

- a hosszabb megbízás segít megismerni a vállalkozást, képességet erősítheti
- sértheti a függetlenséget

A konkrét változókat a 2.sz. táblázat tartalmazza.

#### 4. A könyvvizsgálati rendszerekből kinyerhető, hasznosítható adatok

A korábbi fejezetekben bemutatásra került, hogy mire van szükség ezeknél a kutatásoknál. Jelen fejezetben pedig áttekintjük, hogy ezek az igények miként teljesíthetők.

A könyvvizsgáló társaságoknak is van saját vállalatirányítási rendszerük, ahol a saját működésükkel kapcsolatos adatok kerülnek rögzítésre. Ezen felül rendelkeznek egy kifejezetten könyvvizsgálatot támogató, úgynevezett könyvvizsgálati szoftverrel is.

A könyvvizsgálóknak a saját vállalatirányítási rendszereiből ki kell tudnia nyernie minden, a megbízással kapcsolatos információt. Ilyenek például:

- Kiszámlázott könyvvizsgálati díj megbízásonként
- Kiszámlázott egyéb szolgáltatások díja ügyfelenként
- Egyéb szolgáltatások jellege
- Új vagy folytatólagos megbízásról van-e szó
- Folytatólagos megbízás esetén hány éve nyújt számukra könyvvizsgálatot
- Függetést okoz-e a könyvvizsgálati díj
- Mekkora ráfordítást igényelt az adott megbízás
- A ráfordítások hogyan oszlanak meg
  - o időben (tervezés, elővizsgálat, fővizsgálat)
  - o kollégák között (asszisztens, vezető, aláíró)
  - o külső szakértő díja

A könyvvizsgáló szoftver adatai legtöbb esetben szintén tartalmazhatják az előbb bemutatott az információkat, de ezek mellett legfőbb funkciójuk az adott vizsgálathoz kapcsolódó feladatok és dokumentációs kötelezettségeknek való megfelelés támogatása. Így adatokat találhatunk a következőkkel kapcsolatban:

- o Vizsgált vállalkozások pénzügyi információi
  - mérleg,
  - eredménykimutatás,
  - főkönyvi adatok
- o A könyvvizsgálati munka során végrehajtott eljárások eredményei, adatai, pl.:
  - kovenánsok
  - külső vagy belső ellenőrzések megállapításai
  - csalás kockázatai
  - egyes területek kockázati besorolása
- o feltárt helyesbített és nem helyesbített hibák

Természetesen a hatályos jogszabályokat, adatvédelmi előírásokat minden esetben szem előtt kell tartani. Pontosán emiatt kerültek olyan változók kialakításra, melyekhez a szükséges információk, ha lassabban is, de nyilvánosan is elérhetőek.

Az 1. és 2. számú táblázatban összefoglaltam, hogy a korábban azonosított változók mely rendszerből nyerhetőek ki. Az 1. táblázat az általános változókat, a 2. táblázat a könyvvizsgálathoz kapcsolódó változókat tartalmazza.

srsz.	Megnevezés	Változó	Adatforrás	Forrás
1.	Számviteli szabályozás	Bináris változó pl.: IFRS igen/nem	Könyvvizsgáló szoftver	Ames (2013)*
2.	Méret	SIZE= ln(Eszközök összesen)	Könyvvizsgáló szoftver	Cheng és Warfield (2005)*
3.	Eladósodottság	LEV= Kötelezettségek/Saját tőke	Könyvvizsgáló szoftver	Lang et al. (2003)*
4.	Kötelezettségek változása	DISSUE=Kötelezettségek változása	Könyvvizsgáló szoftver	Christensen et al.(2015)*
5.	Árbevétel változás	GROWTH=Árbevétel változás	Könyvvizsgáló szoftver	Ames (2013)*
6.	Eszközarányos árbevétel	TURN=Árbevétel/mérlegfőösszeg	Könyvvizsgáló szoftver	Paglietti (2010)*
7.	Cash flow	OCF=operatív cash flow/mérlegfőösszeg	Könyvvizsgáló szoftver	Liu et al.(2011)*
8.	Return on assets	ROA=Adózott eredmény/mérlegfőösszeg	Könyvvizsgáló szoftver	Kothari et al. (2005)**
9.	Nyereségesség	Bináris változó pl.: nyereséges igen/nem	Könyvvizsgáló szoftver	Lebert et.al (2019)*
10.	Tulajdonosi struktúra	Bináris változó pl.: állami igen/nem	Könyvvizsgáló szoftver	Chafen és Zhiwen (2008)**
11.	Jelentős adóváltozás	Bináris változó pl.: adóváltozás utáni igen/nem	Dátumvezérelt	Watrin et al. 2012*
* A forrás irodalom a változóhoz hasonló változót használt kontrollváltozóként vagy csoportok képzéséhez				
** A forrás irodalom a változó elméleti megalapozottságát jelenti				

### 1. táblázat: Az általános változók számítása és forrásai

Forrás: Saját szerkesztés

Látható, hogy az általános változók legtöbb esetben a könyvvizsgáló szoftverből nyerhetőek ki. Kivéve az adózáshoz kapcsolódó változót, ami dátumvezérelt.

srsz.	Megnevezés	Adatforrás	Forrás
1.	Rotáció	ERP rendszer/könyvvizsgáló szoftver	Krishnan (2003)
2.	Könyvvizsgálati díj	ERP rendszer/könyvvizsgáló szoftver	Martinez - Moraes (2017)
3.	Megbízás hossza	ERP rendszer/könyvvizsgáló szoftver	Jackson et al. (2008)
4.	Egyéb szolgáltatások	ERP rendszer/könyvvizsgáló szoftver	Choi et al. (2010)
5.	Big4 vagy sem	ERP rendszer/könyvvizsgáló szoftver	Bouchareb et al. (2014)

## 2. táblázat: A könyvvizsgálathoz kapcsolódó változók és forrásaik

Forrás: Saját szerkesztés

A könyvvizsgálathoz kapcsolódó változókhoz szükséges adatok mind az ERP mind a könyvvizsgáló szoftverekből kinyerhetők. Itt azt kell megvizsgálni, hogy melyik rendszerrel lehet hatékonyabb munkát végezni.

## 5. Összegzés

A tanulmány során röviden áttekintettük a számviteli minőség vizsgálatára használt statisztikai modelleket. Látható, hogy nincs egységes megközelítés számos modellt és módszertant használnak jelenleg is. Részletesebben bemutatásra került a terület legnépszerűbb módszerének, a diszkrecionális elhatárolások vizsgálatának elméleti alapja, logikája.

A számviteli minőséget alakító tényezők két fejezetben kerültek bemutatásra, általános és könyvvizsgálathoz kapcsolódó minőséget befolyásoló tényezők. Mind a számviteli minőség méréséről mind annak alakító tényezőiről szóló elméleti áttekintés során törekedtem a kapcsolódó adatigény megfogalmazására, bemutatására. (modellekben használt cél- és kontrollváltozók)

A tanulmány utolsó szakaszában bemutatásra került, hogy a könyvvizsgáló szoftverek és a könyvvizsgáló cégek ERP rendszereiben tárolt adatok miképp elégíthetik ki a korábban feltárt igényeket.

Összeségében megállapítható, hogy a számviteli minőség mérésével kapcsolatos kutatásokat, főképp a könyvvizsgálathoz kapcsolódó számviteli minőséget befolyásoló tényezők kutatását hatékonyan lehet támogatni a fent vizsgált adatbázisok segítségével.



## Irodalomjegyzék

- Altarawneh, M. – Shafie, R. – Ishak, R. – Ghaleb, B. A. A. (2022): Chief executive officer characteristics and discretionary accruals in an emerging economy. *Cogent Business & Management*, Vol. 9, No. 1,
- Ames, D. (2013): IFRS adoption and accounting quality: The case of South Africa. *Journal of Applied Economics and Business Research*, Vol. 3, No. 3, pp. 154–165.
- Barth, M. E. – Landsman, W. R. – Lang, M. H. (2008): International accounting standards and accounting quality. *Journal of Accounting Research*, Vol. 46, No. 3, pp 467–498.
- Barth, M. E. – Landsman, W. R. – Lang, M. – Williams, C. (2007): Accounting quality: International accounting standards and US GAAP. <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.461.2429&rep=rep1&type=pdf> , letöltve: 2023.07.29.
- Bouchareb, M. – Aymen, A. - Slim, S. (2014): Does the Adoption of IAS/IFRS with a Strong Governance Mechanism Can Deter Earnings Management?. *International Journal of Academic Research in Economics and Management Sciences*, Vol. 3, No. 1, pp. 264-282.
- Chafen, Z. – Zhiwen, L. (2008): State Ownership and Accounting Conservatism . *Accounting Research*, Vol. 5, No. 1, pp. 38-45.
- Cheng, Q. – Warfield, T. D. (2005): Equity incentives and earnings management. *The Accounting Review*, Vol. 80, No. 2, pp. 441–476.
- Christensen, H. B. – Lee, E. – Walker, M. - Zeng, C. (2015): Incentives or standards: What determines accounting quality changes around IFRS adoption? *European Accounting Review*, Vol. 24, No. 1, pp. 31–61.
- Christodoulou, D. – Ma, L. – Vasnev, A. (2018): Inference-in-residuals as an Estimation Method for Earnings Management. *Abacus*, Vol. 54, No. 2, pp. 154–180.
- Choi, J.-H. – Kim, J.B. – Zang, Y. (2010): Do abnormally high audit fees impair audit quality?. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, Vol. 29, No. 2, pp. 115–140.
- Cloyd, C. B. – Pratt, J. – Stock, T. (1996): The use of financial accounting choice to support aggressive tax positions: Public and private firms. *Journal of Accounting Research*, Vol. 34, No. 1, pp. 23–43.
- Deangelo, L. E. (1981): Auditor size and audit quality. *Journal of Accounting and Economics*, Vol. 3, No. 3, pp. 183–199.
- Hong, K. – Kim, J. – Kwack, S. Y. (2022): External Monitoring, ESG, and Information Content of Discretionary Accruals. *Sustainability*, Vol. 14, No. 13, pp. 7599.

- Jackson, A. B. – Moldrich, M. – Roebuck, P. (2008): Mandatory audit firm rotation and audit quality. *Managerial Auditing Journal*, Vol. 23, No. 5, pp. 420–437.
- Jones, J. J. (1991): Earnings management during import relief investigations. *Journal of Accounting Research*, Vol. 29, No. 2, pp. 193–228.
- Kothari, S. P. – Leone, A. J. – Wasley, C. E. (2005): Performance matched discretionary accrual measures. *Journal of Accounting and Economics*, Vol. 39, No. 1, pp. 163–197.
- Krishnan, G. V. (2003): Does Big 6 auditor industry expertise constrain earnings management?. *Accounting Horizons*, Vol. 17, No. 1, pp. 1-16.
- Laffer, A. B. (2004): The Laffer curve: Past, present, and future. *Backgrounder*, Vol. 1, No. 1765, pp. 1-16.
- Lang, M. – Raedy, J. S. – Yetman, M. H. (2003): How representative are firms that are cross-listed in the United States? An analysis of accounting quality. *Journal of Accounting Research*, Vol. 41, No. 2, pp. 363–386.
- Lebert, S. – Mohrmann, U. – Stefani, U. (2019): Rounding up performance measures in German firms: Earnings cosmetics or earnings management on a larger scale?. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2882741>, letöltve: 2023.07.29.
- Lin, F. – Lin, L. J. – Yeh, C. C. – Wang, T. S. (2018): Does the board of directors as Fat Cats exert more earnings management? Evidence from Benford’s law. *The Quarterly Review of Economics and Finance*, Vol. 68, No. 1, pp. 158–170.
- Liu, C. – Yao, L. J. – Hu, N. – Liu, L. (2011): The impact of IFRS on accounting quality in a regulated market: An empirical study of China. *Journal of Accounting, Auditing & Finance*, Vol. 26, No. 4, pp. 659–676.
- Martinez, A. L. – Moraes, A. D. J. (2017): Relationship Between Auditors’ fees And Earnings Management. *Revista de Administração de Empresas*, Vol. 57, No. 2, pp. 148–157.
- Paananen, M. – Lin, H. (2009): The development of accounting quality of IAS and IFRS over time: The case of Germany. *Journal of International Accounting Research*, Vol. 8, No. 1, pp. 31-55.
- Paglietti, P. (2010): Earnings management, timely loss recognition and value relevance in Europe following the IFRS mandatory adoption: evidence from Italian listed companies. *Economia Aziendale Online*, Vol. 1, No. 4, pp. 97–117.
- Soderstrom, N. S. – Sun, K. J. (2007): IFRS adoption and accounting quality: a review. *European Accounting Review*, Vol. 16, No. 4, pp. 675–702.
- Tóth, G. (2021): A számviteli beszámolók minőségének fejlesztési lehetőségei a könyvvizsgálat szabályozásán keresztül. *Diss. Magyar Agrár-és Élettudományi Egyetem*, phd.mater.uni-mate.hu/57/1/toth\_gabor\_ertekezes\_DOI.pdf, letöltve: 2023.07.30.

- Watrin, C. – Pott, C. – Ullmann, R. (2012): The effects of book-tax conformity and tax accounting incentives on financial accounting: evidence from public and private limited companies in Germany. *International Journal of Accounting, Auditing and Performance Evaluation*, Vol. 8, No. 3, pp. 274–302.
- Zang, A. Y. (2012): Evidence on the trade-off between real activities manipulation and accrual-based earnings management. *The accounting review*, Vol. 87, No. 2, pp. 675-703.

# AZ ÁLLAMHÁZTARTÁS PÉNZÜGYI SZÁMVITELI DOKUMENTUMAI HASZNOSÍTÁSÁNAK LEHETŐSÉGEI ÉS KORLÁTJAI

**Dr. Pulay Gyula Zoltán, tanszékvezető, egyetemi docens**

Károli Gáspár Református Egyetem Gazdaságtudományi,  
Egészségtudományi és Szociális Kar, Gazdaság- és Vezetéstudományi  
Intézet, Üzleti tudományok, Vezetés és szervezés, Tanszékvezető

közgazdász, Állami Számvevőszék

email cím: [pulay.gyula.zoltan@kre.hu](mailto:pulay.gyula.zoltan@kre.hu)

## **Absztrakt**

Felmérések szerint az államháztartási számvitel pénzügyi számviteli alrendszerének dokumentumai a gyakorlatban kevésbé hasznosulnak. A tanulmány – az Állami Számvevőszék keretében, a szerző irányítása mellett végzett elemzések alapján – bemutatja, hogy a mérleg és az eredménykimutatás adatai alkalmassá tehetők a költségvetési szervek (vagyongazdálkodása eredményességének értékelésére, illetve kockázatainak jelzésére. Ugyanakkor sok tényező akadályozza a tisztánlátást. Ezek egy részét a kockázatot jelző mutatók kialakításakor korrekciókkal ki lehet szűrni, néhány torzító tényezőt azonban csak jogszabályi változással lehetne megszüntetni.

## **1. Bevezetés – Az eredményes gazdálkodás előfeltétele, az eredményesség mérhetővé tétele**

A magyar költségvetési szférában 2013 végéig kizárólag pénzforgalmi szemléletű számvitelt alkalmaztak<sup>1</sup>. A pénzforgalmi szemlélet azt jelenti, hogy csak azok a gazdasági események kerülnek a számviteli rendszerekben rögzítésre, amelyeknél tényleges pénzmozgás történik, tehát pénz érkezik a szervezet számlájára, ill. – ritkábban – a házi pénztárába, vagy pénzkifizetés történik onnan, ill. abból. A kincstári rendszer bevezetése óta ennek tartalma is megváltozott, mivel a kincstári körbe tartozó költségvetési szervek már tipikusan nem pénzzel, hanem költségvetési előirányzatokkal gazdálkodnak. A számviteli nyilvántartások alapvetően annak alátámasztására szolgálnak, hogy az előirányzatokat arra a célra, és abban az összegben költötték-e a költségvetési szervek, amire kapták. Következésképpen a költségvetési számvitel elsősorban az előirányzatokkal való gazdálkodást szolgálja, és azt teszi átláthatóvá, de a tényleges gazdálkodást kevésbé segíti. Például a költségvetési szervek vagyongazdálkodásához, illetve vagyongazdálkodásáról (pl. értékcsökkenés, értékvesztés) nem ad információt. Ha azt akarjuk, hogy a költségvetési szervek eredményesen gazdálkodjanak a rájuk bízott vagyonnal, akkor ezt támogató ún. eredményszemléletű számviteli rendszerre is szükség van. A vállalkozások számviteli törvényben szabályozott számviteli rendszere

is eredményszemléletű, így azt nem kell részletesen bemutatnom. Ugyanakkor a költségvetési szervezetek a vállalkozásoktól sokban eltérő számviteli rendszert célszerű alkalmazniuk, mivel érdekeltségi rendszerük, adózásuk és gazdálkodásuk feltételei is meglehetősen különböznek a vállalkozásokétól.

Az Állami Számvevőszék (ÁSZ) által kidolgozott, és 2007 áprilisában közzétett „A közpénzügyek szabályozásának tézisei” című dokumentum (amelynek kidolgozásában e tanulmány szerzője is részt vett) XI. tézise így fogalmaz: „Megfelelő gazdálkodási szabályokkal és információrendszerekkel biztosítani kell az ésszerű és takarékos intézményi szintű gazdálkodás feltételeit” (ÁSZ, 2007. 20. oldal). A tézis indokolása kifejti, hogy a „költségvetés teljesítményalapokra helyezése a végrehajtásról történő beszámolásban is új megközelítést igényel. A beszámolásnak nemcsak az elszámoltatás, hanem a teljesítményhelyzet bemutatása is fontos funkciója” (ÁSZ, 2007. 20. oldal).

Az ÁSZ keretei között koncepció is készült az eredményszemléletű államháztartási számvitel bevezetéséről, amelyet az ezt a munkát irányító elnöki megbízott ismertetett a Pénzügyi Szemlében megjelent cikkében (Bathó, 2012.) A koncepció az államháztartási számvitelben átállást javasolt a pénzforgalmi szemléletről a költségvetési sajátosságokat figyelembe vevő eredményszemléletre, amelyhez több éves felkészülési időszakot tartott szükségesnek.

Több más szakember is lándzsát tört az eredményszemléletű számvitel államháztartásban történő alkalmazása mellett. Az ő érveiket foglalja össze a Pénzügyi Szemlében megjelent tanulmány (Borbély et al, 2021.)

Az említett koncepcióban foglataktól lényegesen eltérő módon került sor a költségvetési szervezetek számviteli rendszerének megújítására, amely kormányrendeleti szintű szabályozással valósult meg. Az államháztartás számviteléről szóló 4/2013. (I. 11.) Korm. rendelet (Áhsz.) megkettőzte a költségvetési szervezetek által alkalmazandó számviteli rendszert, azaz költségvetési számvitel néven – némi átalakítással – megőrizte a hagyományos pénzforgalmi szemléletű számvitelt, de emellett kötelezővé tette a pénzügyi számvitelnek nevezett eredményszemléletű számvitel alkalmazását is. Ennek értelmében a rendelet hatálya alá tartozó szervezeteknek<sup>ii</sup> (az egyszerűség kedvéért a továbbiakban: költségvetési szervezetek) a mérleget, az eredménykimutatást és a kiegészítő mellékletet a pénzügyi számvitel szabályai szerint kell elkészíteniük, de a beszámolási rendszerük részét képezi a költségvetési számvitel által előállított költségvetési jelentés is. A kétféle beszámolás – értelemszerűen – párhuzamos könyvvezetést tesz szükségessé.

A másik lényeges eltérés, hogy a szabályozás mindössze szűk egy évet biztosított az átállásra az új számviteli rendre: a 2013. január 11-én kihirdetett rendelet 2014. január 1-én lépett hatályba. A gyors átállást az tette lehetővé, hogy az államháztartás újonnan bevezetett pénzügyi számviteli rendszere is

meglehetősen kötött. Magának a kormányrendeletnek az egyik melléklete határozza meg az egységes számlakeretet, attól nem lehet eltérni, az abban meghatározott könyvviteli és nyilvántartási számlákon kívüli új könyvviteli és nyilvántartási számlát nem lehet megnyitni (csak az alábontás megengedett). Emellett az államháztartásért felelős miniszter rendelete<sup>iii</sup> rögzíti a gyakori gazdasági események kontírozását. Így az egyes költségvetési szervek számlarendjének meghatározása alapvetően arra korlátozódik, hogy a rendeleti szabályozásból kiválasztja a szervezet számára releváns számlákat és az előforduló gazdasági események kontírozását. A 6. és 7. számlaosztály alkalmazására van lehetőségük a költségvetési szervezeteknek, de ezzel a lehetőséggel 2020-ig csak kevesen éltek. Legalábbis ezt jelezte az Állami Számvevőszéknek egy 2020-ban végzett nem reprezentatív felmérése. (Lásd Borbély et al., 2021).

Az előzményeket azért célszerű felidézni, mivel elterjedt az a nézet, miszerint az eredményszemléletű számvitel bevezetését az államháztartásba az Európai Unió egy irányelve kényszerítette ki, de arra hazai igény nem nagyon mutatkozott. 2011-ben kihirdetésre került az Európai Unió Tanácsának 2011/85/EU irányelve<sup>iv</sup>, amely meghatározza a tagállamok költségvetési keretrendszerére vonatkozó követelményeket. Eszerint a tagállamoknak olyan államszámvitelt kell alkalmazniuk, amely tartalmazza azokat az információkat, amelyek az eredményszemléletű adatok ESA95 módszertan szerinti összeállításához szükségesek. Maga az Áhsz. azonban nem tartalmaz ún. jogharmonizációs záradékot, amely azt rögzítené, hogy a jogszabály az irányelv magyar jogba való átültetését jelenti. Ezért – ha volt is katalizátor szerepe a hivatkozott irányelvnek – az Áhsz. megalkotása nemzeti célt szolgált, azt, hogy az államháztartási számvitel jobban segítse a költségvetési gazdálkodás megújítását, eredményesebbé tételét. E törekvés ellenére a pénzügyi számvitel nem hozott áttörést a költségvetési szervek és az önkormányzatok gazdálkodásában. Sőt felmérések<sup>v</sup> azt mutatják, hogy a pénzügyi számvitel által előállított dokumentumok csak kevésbé hasznosulnak, azokat szűk körben használják a költségvetési gazdálkodás eredményességének értékelésére, veszteség forrásainak feltárására. Ezért az ÁSZ egy elemzéssorozatot indított, azzal a céllal, hogy bemutassa a pénzügyi számvitel által előállított mérleg és eredménykimutatás adatai alkalmasak a költségvetési gazdálkodás erősségeinek és gyengeségeinek feltárására, így azokat maguk a költségvetési szervek, valamint a költségvetési fejezetek irányítói szervei, illetve az ellenőrzést végző szervezetek is hasznosítani tudnák. Ezen – a szerző irányítása mellett végzett - elemzőmunka néhány eredményét mutatja be a jelen tanulmány.

## **2. Az elemzett minta**

Az elemzéshez a mintába a 2021. évi zárszámadás során az ÁSZ által ellenőrzött központi vagy köztisztviselői költségvetési szervek közül ötvenet választottunk ki (a továbbiakban: Intézmények). A cél a kidolgozásra kerülő elemzési módszer tesztelése volt, egy sokszínű, de még viszonylag könnyen kezelhető méretű mintán. A kiválasztás során első lépésben szakágazati csoportokat alakítottunk ki, arra törekedve, hogy a csoportok létszámának aránya feleljen meg a zárszámadási ellenőrzésbe vont intézmények szakágazati megoszlásának. Második lépésben - a lényegesség elve alapján – minden szakágazatból a legnagyobb eredményeszléletű bevétellel rendelkező intézményeket választottuk ki. E tanulmánynak nem célja az egyes intézmények gazdálkodási kockázatainak bemutatása, ezért a mintába kiválasztott intézmények nevét nem adom meg, rájuk csak sorszám alapján hivatkozok. A mintába kiválasztott intézmények 2019-2021. évekre készített költségvetési eredményeszléletű beszámolóit a Magyar Államkincstár (MÁK) bocsátotta az ÁSZ rendelkezésére. Az egyedi tételek vizsgálatánál felhasználtam az Intézményeknek a zárszámadási ellenőrzéshez megküldött 2021. évi szöveges beszámolóját, a szervezetek honlapjain elérhető publikus információkat, valamint a zárszámadási törvényjavaslatok indoklásait is.

Az eredményesség akár egy költségvetési év beszámolója alapján is elemezhető. Az elemzést azonban három év (2019-2021) beszámolója alapján készítettem, mivel több év adatainak a vizsgálata folyamatokra, tendenciákra is felhívhatja a figyelmet.

## **3. Eredményeszlélet, de mi az eredmény?**

Az eredményeszléletű számvitel a gazdasági események eredményre gyakorolt hatása szerint, a pénzügyi teljesítés időpontjától és módjától függetlenül rögzíti, és az események eredményhatását arra az időszakra könyveli, amelyikben az esemény megtörténik. Az államháztartási számvitelben az eredményt a mérleg szerinti eredmény fejezi ki. Indokolt, hogy az államháztartásban – szemben a vállalkozások számvitelével - nem tértek át az adózott eredmény fogalmára, hiszen az ide tartozó szervezeteknek alaptevékenységük révén elért bevételi többletük („nyereségük”) után nem kell társasági adót, vagy egyéb nyereségadó jellegű befizetést teljesíteniük. De mi a közzgazdasági tartalma az államháztartás szervezetei mérleg szerinti eredményének?

Nehéz erre a kérdésre választ adni az eredménykimutatás felől közelítve. Ebben esetben a mérleg szerinti eredmény nem más, mint az eredményeszléletű bevételek és kiadások különbözete. A költségvetési szervnek azonban nincs kötelezettsége arra, illetve érdekeltsége abban, hogy

bevételeit ne költse el teljes egészében. Sőt éppen abban érdekelt, hogy bevételeit minél teljesebb mértékben felhasználja a (köz)feladatai ellátásához szükséges kiadások finanszírozására. Következésképpen ebben a megközelítésben a pozitív mérleg szerinti eredménynek nem lehet közgazdasági tartalmat tulajdonítani. Ezzel is összefügg, hogy a központi költségvetési szervek többségére nem jellemző jelentősen pozitív mérleg szerinti eredmény. Természetesen felvethető, hogy a negatív mérleg szerinti eredmény gazdálkodási problémát jelez, mivel ebben az esetben a költségvetési szerv több kiadást teljesített, mint amennyi bevételhez jutott. Ez igaz, azonban a gyakorlatban a költségvetési szervnek nem eredményszemléletben, hanem pénzforgalmi szemléletben kell teljesítenie azt a követelményt, hogy kiadásai ne legyenek nagyobbak bevételeinél. Ezért nem véletlen, hogy a költségvetési gazdálkodásban még 10 évvel a pénzügyi számvitel bevezetése után sem a mérleg szerinti eredményt, hanem a költségvetési számvitel által kimutatott évvégi pénzmaradványt (előirányzat-maradványt) tekintik a gazdálkodás eredményessége fő kritériumának. Az elemzésem is rámutatott arra, hogy a költségvetési maradvány számos oknál fogva hamis képet ad egy költségvetési szerv adott évi gazdálkodásának eredményességéről. Csak a legfontosabbakat kiemelve:

- A maradvány az adott évben pénzügyileg teljesült bevételek és kiadások különbözete, azaz nem egy év teljesítménye által elért bevételket, és az ahhoz felhasznált kiadásokat veti össze. Következésképpen a ténylegesnél kedvezőbbnek mutatja a költségvetési szerv gazdálkodását, ha más évek teljesítménye alapján képződött bevételeket ez évi bevételként számol el, illetve ez évi teljesítmény eléréséhez felhasznált kiadásokat egy másik évre számol el. (Ugyanez igaz lehet fordítva is.) A pénzügyi számvitel ezt a problémát az aktív, illetve passzív időbeli elhatárolással kezeli.
- A pénzforgalomban nem megjelenő költségek (értékcsökkenés, értékvesztés stb.) nem tükröződnek a maradvány alakulásában.
- Az év végen keletkező (kötelezettségvállalással lekötött) maradványt a költségvetési szerv a következő évben bevételként elszámolja, következésképpen bevételeiben duplikáció keletkezik: az előző évben kapott, de nem használt bevételt a következő évben újra bevételként számolja el.

Az ÁSZ elemzése módszeresen végig vette, hogy milyen tényezők okoznak különbséget a költségvetési maradvány és a mérleg szerinti eredmény között. Az azonosított 22 tényező számszerű hatása a mintában a három év összevont adatai alapján mért eltérések 95,4 százalékára magyarázatot adott. Természetesen mind a 22 tényezőt nem tekinthetjük a teljesítmény kimutatását torzító tényezőnek, sok esetben csak szemléleti vagy időbeli különbségekről van szó. A költségvetési maradvány és a mérleg szerinti eredmény között



nagymértékű különbséget mértem az 50 intézmény összesített adatai tekintetében is. Ezt foglalja össze az 1. sz. táblázat:

Megnevezés	2019.	2020.	2021.
Mérleg szerinti eredmény összege (millió Ft)	-7 087,8	-20 816,3	44 874,3
Összes maradvány (millió Ft)	179 752,3	110 995,7	167 667,8

**1. táblázat: Az Intézmények összesített mérleg szerinti eredményének és a maradványának alakulása 2019-2021 között**

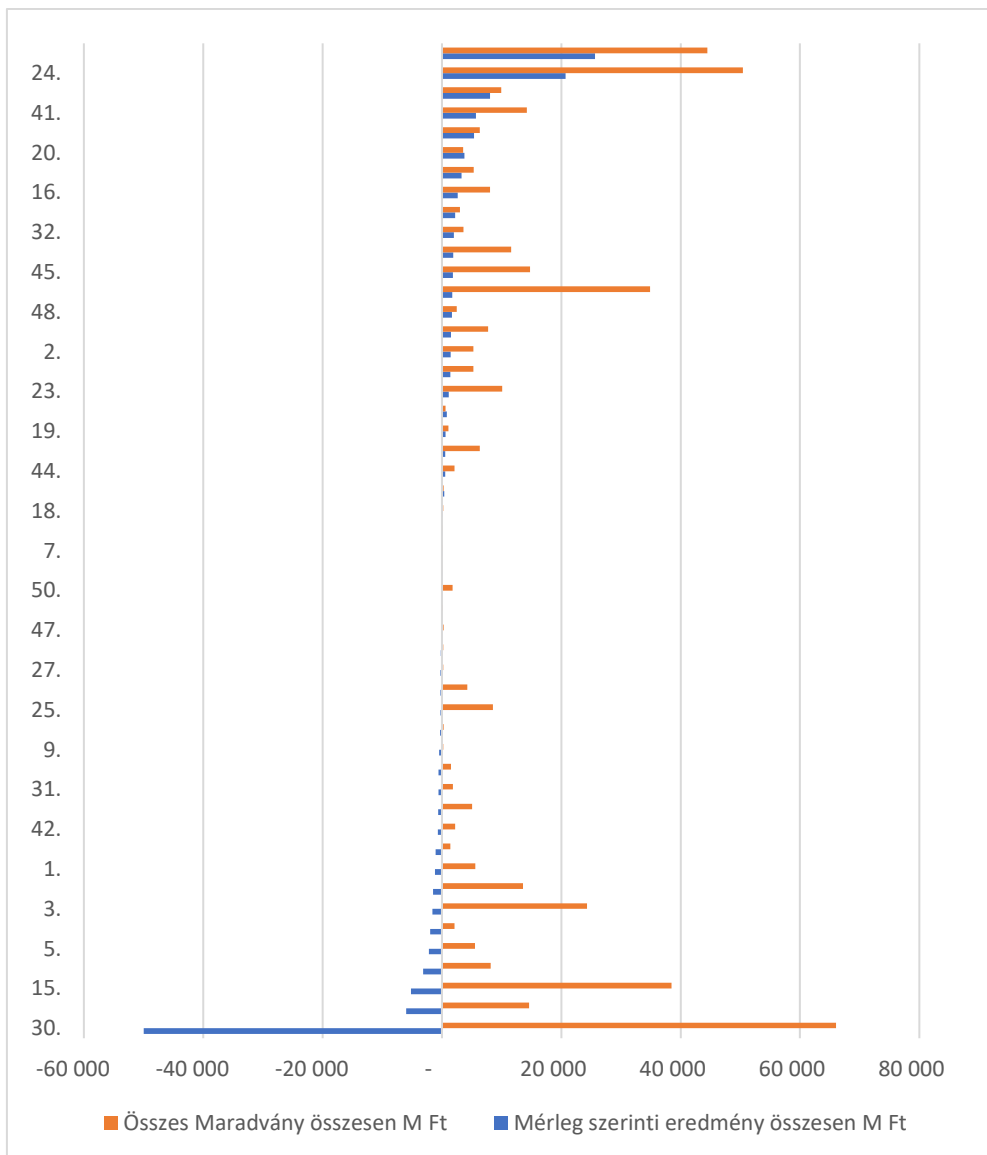
Forrás: MÁK adatbázis 2019-2021. évi beszámolóadatai alapján, ÁSZ számítás és szerkesztés

Látható, hogy 2019-ben és 2020-ban a két összegnek még az előjele sem volt azonos, 2021-ben pedig közel négyszerese volt az összes maradvány a mérleg szerinti eredmény összegének. Mindhárom évben az összes maradvány lényegesen meghaladta a mérleg szerinti eredmény összegét, ami magától értetődő, mivel a költségvetési maradvány teljesítményt mérő funkcióját torzító három nagy – fentiekben felsorolt – tényező a maradvány növekedését okozza a mérleg szerinti eredménnyel szemben.

A mintában szereplő költségvetési szervek többsége esetében is jelentősen eltért egymástól a maradvány és a mérleg szerinti eredmény összege. Ezt szemlélteti az 1. ábra, amelyen az intézmények 2019-2021 közötti mérleg szerinti eredményének, illetve maradványának a hároméves összegét tüntettem fel.

Az 1. ábráról leolvasható, hogy a hároméves maradvány egyetlen intézmény esetében sem lett negatív, szemben a mérleg szerinti eredménnyel, amely 19 intézmény esetében negatív értéket vet fel. Mindössze két intézmény volt a 20. és a 6., amelynek esetében a mérleg szerinti eredmény összege meghaladta a maradvány értékét. Következésképpen az intézményekre is az a jellemző, hogy a maradványuk meghaladja a mérleg szerinti eredményük összegét.

Több intézmény esetében a jelentős összegű maradvány súlyosan negatív mérleg szerinti eredménnyel párosult, amiből az következik, hogy vagy maradvány vagy a mérleg szerinti eredmény vagy mindkettő nem méri megbízhatóan az intézmények teljesítményét. A maradvány esetében ez egyértelműen állítható, azaz a maradványt nem szabadna eredményességet jelző számként értelmezni.



**1. ábra: Az Intézmények 2019-2021 közötti összesített mérleg szerinti eredménye és a maradványa (M Ft-ban)**

Forrás: MÁK beszámolóadatok 2019-2021. alapján, ÁSZ számítás és szerkesztés

Az 1. ábra adatai arra is rávilágítanak, hogy a mérleg szerinti eredmény jellemzően nem nagy összegű. Mindössze két olyan intézmény volt, amelynek hároméves összesített mérleg szerinti eredménye meghaladta a 10 milliárd forintot, az összes többi nem érte el az 5 milliárd forintot. A jellemző érték a nulla körüli szűk, +/- tartomány. Ez alátámasztja, hogy a költségvetési szervek nem érdekeltek abban, hogy bevételeik jelentősen meghaladják kiadásaikat.

A felsorolt és széles körben ismert torzítások ellenére a költségvetési számvitelnek, az általa előállított költségvetési jelentésnek, és az abban kimutatott költségvetési maradványnak a jelentősége mindaddig megmarad, amíg a költségvetési tervezés és beszámolás pénzforgalmi szemléletben történik. Amiben reménykedhetünk az az, hogy az érintettek belátják, a költségvetési maradvány nem alkalmas a költségvetési szerv teljesítményének jelzésére. Ennek nyomán a költségvetési számvitel mellett a pénzügyi számvitel gyakorlati jelentősége is megnő, és szükséges (vagy egyesek szerint szükségtelen) rosszból a költségvetési gazdálkodás eredményességét javító eszközzé válik.

Célszerű a „mi a közgazdasági tartalma a mérleg szerinti eredménynek?” kérdésre a mérleg felől közelítve is választ adni. Ebben a megközelítésben a mérleg szerinti eredmény nem más, mint az eszközök és (a mérleg szerinti eredmény nélkül számított) források különbözete. Ha a mérleg szerinti eredmény pozitív, akkor ez azt jelenti, hogy adott év végén a szervezet több eszközzel rendelkezett, mint ami forrást a rendelkezésére bocsátottak (saját tőke), és amit másoktól igénybe vett (idegen források). (A céltartalék nem árnyalja a képet, mivel annak képzése az államháztartási számvitelben nem megengedett.) Ezt tekinthetjük egy relatív vagyonnövekedésnek. Ezzel szemben – ugyanezt a logikát követve - a negatív mérleg szerinti eredmény relatív vagyonfelélésnek tekinthető. 2011. évi CXCV. törvény az államháztartásról (Áht.) megfogalmazza az államháztartás pénzeszközeivel és a nemzeti vagyonnal történő szabályszerű, gazdaságos, hatékony és eredményes gazdálkodás, valamint az erről szóló beszámolás követelményét. Ebben a megközelítésben a negatív mérleg szerinti eredmény azt jelzi, hogy a költségvetési szerv az Áht.-ban megfogalmazott követelményt nem teljesítette.

#### **4. A pénzügyi számvitel dokumentumainak felhasználása a (vagyon)gazdálkodás kockázatainak jelzésére**

Le kell vonnunk a következtetést, hogy ha a költségvetési szerv nem érdekelt a mérleg szerinti eredményének növelésében, akkor követelményként a mérleg szerinti eredmény negatívvá válásának- vagyis a vagyonvesztésnek – az elkerülését fogalmazhatjuk meg. A mérleg és az eredménykimutatás adatait tehát leginkább annak felderítésére lehet felhasználni, hogy a költségvetési szerv az adott évben elszenvedett-e vagyonvesztést, és ha igen, akkor melyek voltak ennek a tényezői, okai. Emellett több év pénzügyi számvittel előállított dokumentumainak az elemzése alapján feltárhatjuk, hogy a költségvetési szerv gazdálkodásában vannak-e olyan kockázatok, amelyek a jövőben a mérleg szerinti eredmény negatívvá válásához, vagyis (relatív) vagyonvesztéshez vezethetnek.

Elméletileg levezethető, hogy mérleg szerinti eredmény negatívvá válását a központi költségvetési szervek körében elsősorban az alábbi események okozhatják:

- a követelések és a készletek végleges (nem visszaírt) értékvesztése,
- a követelések behajthatatlanná válása,
- a bevétellel nem fedezett értékcsökkenés.

Emellett a követelésállomány, illetve a kötelezettségállomány viszonylagos megnövekedése is jelezhet kockázatot. Az előbbi azt, hogy a bevételek pénzforgalmi teljesülése lelassul, azaz likviditási problémák jelentkezhetnek. Az utóbbi pedig azt jelzi, hogy már jelenleg is likviditási nehézségek vannak, mivel a költségvetési szerv feladatait csak az idegen források növekvő igénybevitelével tudja teljesíteni.

Az ÁSZ keretében végzett elemző munka ezért elsősorban azoknak a mutatószámoknak a kidolgozására irányult, amelyek a felsorolt események kockázatát jelzik, illetve előre jelzik.

A mutatók kidolgozásánál azonban további finomításra volt szükség. Egy költségvetési szerv negatív mérleg szerinti eredménye ugyanis olyan a szervezettől független döntés következménye is lehet, amely nem jár együtt a nemzeti vagyon csökkenésével, hanem csak az adott költségvetési szervnél okoz vagyonvesztést. Erre egy nyilvánvaló példa az, amikor egy központi költségvetési szerv kormányzati döntés alapján vagyontárgyainak egy részét térítésmentesen átadja egy másik központi költségvetési szervnek, ami nála a pénzügyi számvitel szerint eredményt rontó tényező lesz. Ezért nagyon fontos, hogy a mérleg szerinti eredményt megtisztítsuk azoktól a tényezőktől, amelyek nem az adott költségvetési szerv (vagyon)gazdálkodási döntéseivel kapcsolatosak. Elemző munkám nagyrésze éppen a szükséges korrekciók feltárására irányult, és ezek alapján olyan korrigált mutatószámok létrehozására, amelyek a költségvetési szervek gazdálkodásáról, illetve annak résztevékenységeiről hiteles (torzításmentes) képet adnak, és ezáltal alkalmasak gazdálkodási kockázatok jelzésére is.

Elemzéseim azt mutatták, hogy az államháztartási számvitel pénzügyi számviteli rendszerében is számos olyan torzító tényező van, amely miatt a mérlegszerinti eredmény tisztítás nélkül nem fejezi jól ki a költségvetési szerv (vagyon)gazdálkodásának eredményességét. Így érthető, ha a mérleg szerinti eredményt nem nagyon használják a költségvetési szervek eredményességének értékelésére. Az a reményem, hogy az elvégzett korrekciók révén olyan mutatószámrendszer lesz lehetőség a költségvetési szervek vezetőinek, az irányító szervezeteknek és az ellenőrzést végző szervezeteknek a kezébe adni, amely megfelelő eszköz lesz arra, hogy a költségvetési szerv gazdálkodását a pénzügyi számviteli által előállított dokumentumok alapján értékeljék. Ugyanakkor feltárásra kerültek olyan torzító tényezők is, amelyek megszüntetésére jogszabály módosítására is szükség lehet. A jelen

tanulmányban az ÁSZ keretei között végzett elemző munka néhány érdekességét emelem csak ki. Az elemző munka eredményei részben egy már megjelent tanulmányból<sup>vi</sup> megismerhetők, részben pedig egy újabb elemzésben tervezzük azokat nyilvánosságra hozni.

## **5. Az értékcsökkenés fedezetlenségének kockázatai**

Széles körben elterjedt nézet szerint, pénzügyi számvitel dokumentumai felhasználhatóságának az a legnagyobb akadálya, hogy az államháztartásban az értékcsökkenésnek nincs meg a bevételi fedezete, aminek következtében a költségvetési szervek egyébként eredményes gazdálkodás esetén is kénytelenek negatív mérleg szerinti eredményt kimutatni. Ez a nézet azonban csak részben megalapozott. Az államháztartási számviteli rendszer ugyanis elvszerű – a Számviteli törvényben is alkalmazott - megoldást tartalmaz az értékcsökkenés kezelésére. A Számviteli törvény 45. § (1) bekezdése és annak a) pontja értelmében A passzív időbeli elhatárolások között halasztott bevételként kell kimutatni az egyéb bevételként elszámolt fejlesztési célra - visszafizetési kötelezettség nélkül - kapott, pénzügyileg rendezett támogatás véglegesen átvett pénzeszköz összegét, majd a (2) bekezdés értelmében ezt a fejlesztési támogatásból megvalósított eszköz értékcsökkenése ráfordításként történő elszámolásával arányosan kell feloldani. Az Áhsz. ennek a szabálynak az alkalmazását írja elő a felhalmozási célú támogatások eredményszemléletű bevételeinek elszámolására. Mit jelent ez? Azt, hogy ha egy költségvetési szerv felhalmozási célú támogatásból valósít meg egy beruházást, akkor annak elszámolása eredménysemleges lesz, azaz sem a bevétel megszerzésének évében nem növeli az eredményt (mivel a bevételt halasztott bevételként el kell határolni), sem akkor nem csökkenti a bevételt, amikor a fejlesztési támogatásból létrejött tárgyi eszköz vagy immateriális jószág értékcsökkenését el kell számolni (ilyenkor a halasztott bevétel arányos feloldása fedezi a ráfordításként elszámolt értékcsökkenést). A megoldás elvszerűségét az adja, hogy az elszámolás módja megegyezik tárgyi eszköz a térítés nélküli átvételének szabályaival, azaz a vissza nem fizetendő támogatásból megvalósult tárgyi eszköz növekedést a számvitel ugyanúgy kezeli, mintha magát a tárgyi eszközt kapta volna meg ingyenesen a szervezet. Emellett fontos, hogy az alkalmazott megoldás egyik évben sem okoz torzítást a költségvetési szerv mérleg szerinti eredményében. Ha tehát a költségvetési szervek minden fejlesztése eszerint történne, akkor nem szembesülnénk az értékcsökkenés fedezetlenségének problémájával.

A költségvetési szervek azonban más forrásokból is növelik tárgyi eszközeik, illetve immateriális javaik értékét, amelyek esetében nem biztosított az eredménysemleges elszámolás. Három jellemző esetet érdemes megkülönböztetnünk: A fejlesztés

- saját bevételből valósul meg,
- saját kivitelezésben jön létre,
- nem fejlesztési célú eredményszemléletű bevételként elszámolt támogatásból valósul meg.

A saját bevételből megvalósított fejlesztés esetében racionális elvárás, hogy az a jövőbeni bevételeket legalább annyival növelje meg, hogy azok fedezetet nyújtsanak a fejlesztés nyomán létrejött tárgyi eszközök, illetve immateriális javak értékcsökkenésére.

A számvitel szabályai szerint a saját előállítású eszközök aktiválása eredménysemleges gazdasági esemény, mivel bekerülési értékük megegyezik az előállításuk érdekében eszközölt ráfordításokkal. Ugyanakkor az így létrehozott eszközök általában nem növelik meg a költségvetési szerv bevételeit, mivel azok jellemzően költségvetési támogatásból származnak, amelynek összege többnyire nem függ attól, hogy a saját előállítású eszköz milyen többletfeladatok ellátását segíti. Ha ez így van, akkor a saját előállítású eszköz értékcsökkenésének a fedezete nem teremődik meg. Nyilván megoldást jelentene, ha a költségvetési támogatás megállapításakor figyelembe vennék ezt a többletköltséget, de – nem utolsó sorban éppen a költségvetési tervezés pénzforgalmi szemlélete miatt, erre rendszerszerű megoldás aligha születik. Egy másik megoldási lehetőség azonban kínálkozik. Elemző munkám során arra figyeltem fel, hogy a költségvetési szervek mérleg szerinti eredménye pozitív lett azokban az években, amikor jelentős összegű saját előállítású eszközt aktiváltak. Ez a megfigyelés ellentmond annak a szabálynak, hogy a saját előállítású eszközök aktiválása eredménysemleges. Csakhogy a költségvetési támogatási rendszer a bázisszemlélet miatt nemcsak az új támogatások befogadásánál, hanem a bázisban szereplő támogatás megszüntetésekor is rugalmatlan. Egy vállalkozás esetében nyilvánvaló, hogy ha saját használatra állít elő egy eszközt, akkor abból bevétele nem származik. A költségvetési szférában azonban ennél árnyaltabb a helyzet. Nézzünk egy példát! Egy költségvetési szerv informatikusaiból és egyéb szakembereiből, akik eddig a napi rutinfeladatokat végezték létrejön egy projektteam, amely saját maga fejleszt egy szoftvert. A fejlesztés sikeres, aminek következtében az új szoftvert immateriális jószágként aktiválják, és bekerülési értéként a fejlesztésben résztvevők bérköltségeit számolják csak el. Maga az aktiválás tehát eredménysemleges. Igen, de közben a költségvetési szerv megkapta a működési támogatást azoknak a dolgozóknak a bérére is, akik a szoftver fejlesztésén dolgoztak. Ily módon e ráfordítás ellenértékét kétszer számolták el (egyszer eszköznövekményként, egyszer pedig működési támogatásként), és ez vezetett a mérleg szerinti eredmény javulásához az aktiválás évében. A későbbi években viszont az új eszköz értékcsökkenésére nem lesz fedezet, így az rontani fogja a költségvetési szerv mérleg szerinti eredményét. Még automatikusabban így történik akkor, ha a költségvetési szerv működését saját

közhatalmi bevételei (pl. felügyeleti) finanszírozza, aminek az összege végképp nem függ attól, hogy a szervezet dolgozóinak egy kis csoportja saját előállítású eszköz létrehozásán dolgozik. A kettős torzítás kiküszöbölésére kézenfekvő megoldás, hogy a költségvetési szerv saját előállítású eszközére elszámolt ráfordításnak azt a részét, amelyre más forrásból is elszámolt bevételt halasztott bevételként passzíválja, és a létrehozott eszköz értékcsökkenésének arányában oldja fel az időbeli elhatárolást. Ily módon a gazdasági esemény hatása az aktiválás évében is eredménysemleges lesz, a későbbi évekre nézve pedig megteremtődik az értékcsökkenés fedezete.

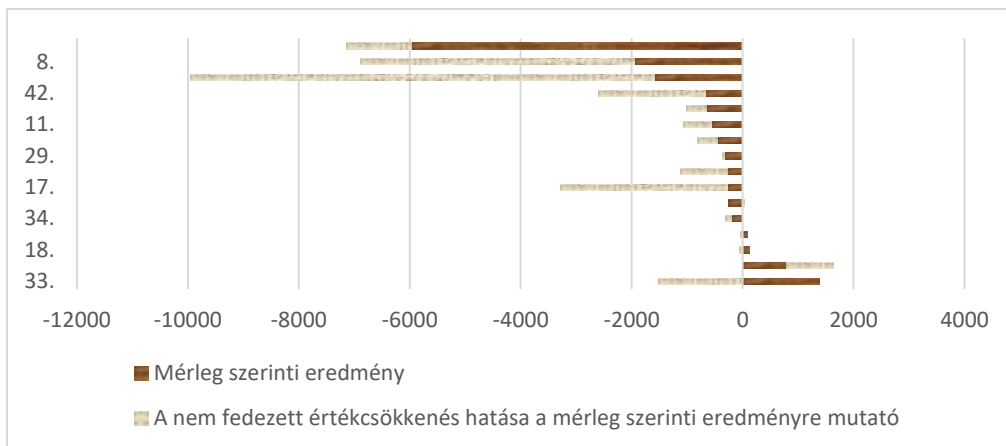
Az 50 elemű mintán végrehajtott elemzés azt mutatta, hogy a mérleg szerinti eredményre a legnagyobb számszerű hatást az gyakorolja, hogy fejlesztések megvalósulnak nem „fejlesztési célú eredményszemléletű bevételként elszámolt támogatásokból” is. Ezekre pedig az a jellemző, hogy a bevétel megszerzésének évében azt bevételként számolják el, majd az ezzel a bevétellel párba állítható költségeket a későbbi években, az értékcsökkenéssel egyidejűleg számolják el. Ez a megoldás azonban nem eredménysemleges, mivel a bevétel megszerzésének évében javítja, az értékcsökkenések elszámolásának éveiben viszont rontja a mérleg szerinti eredményt.

Az elemzés kitért arra is, hogy vajon egy hároméves időszak alatt kiegyenlítődik-e ez a két hatás. Ennek érdekében az alábbi két mutatószám került megképzésre:

1. A nem fedezett értékcsökkenés hatása a mérleg szerinti eredményre mutató: Eszközbeszerzésre fordított nem felhalmozási támogatás – Eredményt terhelő értékcsökkenés
2. A nem fedezett értékcsökkenés aránya a mérleg szerinti eredményben mutató (%) = (Eszközbeszerzésre fordított nem felhalmozási támogatás – Eredményt terhelő értékcsökkenés) / Mérleg szerinti eredmény

A számok azt mutatták, hogy a kiegyenlítődés általában nem történt meg. Következésképpen a negatív mérleg szerinti eredmény egyik fő oka az, hogy a nem „fejlesztési célú eredményszemléletű bevételként elszámolt támogatásból” megvalósul fejlesztések értékcsökkenésének nem volt meg a fedezete. Jól szemlélteti ezt a 2. ábra, amely azt mutatja be, hogy az elemzett 3 évben legalább két egymást követő évben veszteséges intézményekre mekkora hatást gyakorolt a nem fedezett értékcsökkenés. Az ábra a három év összesített adatait szemlélteti, ezért fordulhatott elő, hogy két intézmény esetében a mérleg szerinti eredmény – a harmadik év jelentősen pozitív összegének köszönhetően – pozitívba fordult.

Szembeötlő, hogy ebben a körben a nem fedezett értékcsökkenésnek a hatása 10 intézmény esetében meghatározóan nagy volt, sőt voltak olyan intézmények is, amelynek esetében ez a negatív hatás nagyobb volt magánál a veszteségesnél, azaz más pozitív hatások mérsékelték a veszteséget.



**2. ábra: Az elemzett időszakban két egymást követő évben veszteséges intézmények összesített mérleg szerinti eredménye és az azt befolyásoló főbb tényezők hatása, 2019-2021. közt (millió Ft-ban)**

Forrás: MÁK beszámolóadatok 2019-2021. alapján, ÁSZ számítás és szerkesztés

A sorszámok alapján nem látható, de elárulom, hogy a nem fedezett értékcsökkenés hatása a mérleg szerinti eredményre mutató fejezeti irányítószervek, középírányító szervek és speciális helyzetű költségvetési szervek esetében vette fel a leginkább szélsőséges értékeket. Ez minden bizonnyal azzal van összefüggésben, hogy ezek azok az intézmények, amelyek fejlesztéseik finanszírozásához hozzájutnak a fejlesztési célú eredményszemléletű bevételként elszámolt támogatásokon kívül egyéb támogatásokhoz is. Csakhogy ez azt jelenti, hogy éppen az irányító szervek azok, amelyeknek a mérleg szerinti eredménye nem tükrözi megfelelően az intézmény teljesítményét, ami – értelemszerűen – csökkenti a bizalmukat a pénzügyi számvitel dokumentumainak felhasználhatóságában akkor is, ha az általuk irányított költségvetési szervek gazdálkodásának eredményességét kell megítélni. Megoldási lehetőségnek az kínálkozik, hogy minden fejlesztési célú támogatást fejlesztési célú eredményszemléletű bevételként kelljen elszámolni, mert ily módon elvszerűen megoldható az értékcsökkenés fedezetének megteremtésére.

## 6. Következtetések

A tanulmány konkrét adatokkal is alátámasztotta azt az elméletileg ismert összefüggést, miszerint a költségvetési maradvány nem megfelelő mutatója egy költségvetési szerv teljesítménye megítélésének. E célból a pénzügyi számvitel által létrehozott mérlegre és eredménykimutatásra lenne célszerű támaszkodni, amely megbízhatóbb képet ad a tényleges teljesítményről.



Korlátozó tényezőt jelent azonban az, hogy a költségvetési szervek nem érdekeltek a mérleg szerint eredményük maximalizálásában, és erre semmi sem kötelezi őket. Egyedüli követelmény a mérleg szerinti eredmény negatívvá válásának, azaz a vagyonszűkülésnek az elkerülése. Ezért a pénzügyi számvitel dokumentumain alapuló elemzéseknek a vagyonszűkülés kockázatainak jelzésére, előrejelzésére célszerű irányulnia. Az erre alkalmas mutatószámok kidolgozásánál azonban korrekciók segítségével ki kell szűrni azoknak a tényezőknek a hatását, amelyek nem a költségvetési szerv (vezetőjének) döntése miatt rontják a mérleg szerinti eredményt.

A mérleg szerinti eredmény teljesítményértékelésre történő felhasználását nagyon korlátozza, hogy fejlesztések bizonyos típusú finanszírozása esetén a fejlesztés révén létrehozott tárgyi eszközök, illetve immateriális javak értékcsökkenésének nincsen bevételi fedezete, ezért az értékcsökkenésre tekintettel elszámolt költségek éveken keresztül rontják a mérleg szerinti eredményt. E torzító tényezőket a fentiekben ismertetett szabályozási változtatásokkal lehetne megszüntetni.

## **Irodalomjegyzék**

- Állami Számvevőszék: A közpénzügyek szabályozásának tézisei (2007): <https://docplayer.hu/107058336-A-kozpenzugyek-szabalyozasanak-tezisei-aprilis.html>
- Bathó, F. (2012): Melyik úton, merre tovább? Az eredményszemléletű számvitelre történő áttérés elvi programja. Pénzügyi Szemle 57. évfolyam 4. szám, 426–443. oldal
- Borbély, T. – Szikszainé, K. M. – Kakas S. (2021): Eredményszemléletű számvitel - egy kihasználatlan lehetőség a költségvetési szervek teljesítményének mérésére Pénzügyi Szemle, 66. évfolyam 2. Különszám 51-72. oldal
- Lentner, Cs. (2021): Az eredményszemléletű számvitel költségvetési szektorban történő alkalmazásának tapasztalatai <https://mkvkok.hu/szakmai-cikkek/az-eredmenyszemleletu-szamvitel-koltsegvetesi-szektorban-torteno-alkalmazasanak-tapasztalatai>
- Lentner, Cs. – Molnár P. – Nagy, V. (2020): Accrual accounting and public finance reforms in Hungary: the study of application in the public sector. *ECONOMICS ANNALS-XXI* 183 : 5-6. pp. 59-105., 17 p.
- Pályi, K. (2015). A számvevőszék hozzájárulása a jó kormányzáshoz és a számvitel megújításához. Pénzügyi Szemle, 60. évfolyam 4. szám, 536–556. oldal
- Pulay Gy. – Simon J. – Szilas I. (2017). A költségvetési maradvány mint költségvetési kockázat. Pénzügyi Szemle, 62. évfolyam 4. szám, 431–444. oldal

Pulay Gy. – Kádár K. – Jakovác K. – Kistóth K. – Nagy J. (2023): A költségvetési intézmények elemzése az eredményszemléletű elszámolások alapján - A költségvetési intézmények vagyonmegőrzése Állami Számvevőszék

file:///C:/Users/pulaygy/Downloads/Elemzes\_vagyonmegorz-1.pdf

Tóth, B. (2020). A 2014-es államszámviteli reform az önkormányzati tapasztalatok tükrében. Pénzügyi Szemle 65. évfolyam 2. szám, 244–260. oldal

---

### Végjegyzetek

<sup>i</sup> Ennek szabályait a Számviteli törvény felhatalmazása alapján kiadott, a költségvetés alapján gazdálkodó szervek beszámolási és könyvvezetési kötelezettségéről szóló 249/2000. (XII.24.) számú kormányrendelet határozta meg.

<sup>ii</sup> Az Áhsz. 2.§ (1) bekezdése szerint a „költségvetési szerv, a központi kezelésű előirányzat, a fejezeti kezelésű előirányzat, az elkülönített állami pénzalap és a társadalombiztosítás pénzügyi alapja kezelő szerve, az állami vagyonról szóló 2007. évi CVI. törvény 3. § (1) és (5) bekezdésében meghatározott tulajdonosi joggyakorló szervezet, továbbá törvény vagy miniszteri rendelet által a tulajdonosi jogok gyakorlására feljogosított szervezet vagy személy (a továbbiakban együtt: tulajdonosi joggyakorló szervezet), valamint a helyi önkormányzat, nemzetiségi önkormányzat, társulás, térségi fejlesztési tanács e rendelet előírásai szerint tesz eleget beszámolási és könyvvezetési kötelezettségének”.

<sup>iii</sup> 38/2013. (IX. 19.) NGM rendelet az államháztartásban felmerülő egyes gyakoribb gazdasági események kötelező elszámolási módjáról.

<sup>iv</sup> A TANÁCS 2011/85/EU IRÁNYELVE (2011. november 8.) a tagállamok költségvetési keretrendszerére vonatkozó követelményekről, Az Európai Unió Hivatalos Lapja, L 306/41, 2011.11.23

<sup>v</sup> Az ÁSZ már említett felmérése mellett hasonló eredményre jutott két másik felmérés is, amelyek eredményeit Tóth B. (2020) és Lentner (2021) ismerteti részletesen

<sup>vi</sup> Pulay et al (2023)

